

Gebruikerslicentie: CBS

Alleen deel 2 van het Trendrapport toerisme, recreatie en vrije tijd 2021

Voorwoord

Voor u ligt de 40ste editie van het Trendrapport toerisme, recreatie en vrije tijd. Wat in de jaren tachtig van de vorige eeuw begon met een dun boekje rond het toen nieuwe ContinuVakantieOnderzoek (CVO) is in veertig jaar uitgegroeid tot een volwaardige onderzoeksbron voor de gehele toerisme- en vrijetijdssector met trends, ontwikkelingen en inspiratie. Een periode waarin het aantal vakanties van Nederlanders verdubbelde naar 40,6 miljoen en het inkomend toerisme verviervoudigde naar maar liefst 20,1 miljoen gasten. Maar ook een vrijetijdssector die de afgelopen anderhalf jaar vanwege de pandemie door een ongekende storm moest laveren en op veel fronten fors inleverde.

In deze editie doen we verslag van het functioneren van de vrijetijdssector in het eerste coronajaar 2020 met waar mogelijk een doorkijk naar 2021. In 2020 hadden we na een mooie zomer nog hoop dat we in 2021 de weg naar het nieuwe normaal weer konden inslaan. Helaas maakten nieuwe besmettingsgolven ons pijnlijk duidelijk dat we nog lang met corona zullen moeten leven. Dat heeft grote gevolgen voor de vrijetijdssector waar samen zijn en verkeersbewegingen aan de basis liggen. Want juist die twee aspecten zijn in een pandemie ineens een risicofactor geworden met een grotendeels tot stilstand gekomen internationale reismarkt en een forse vraaguitval voor het uitgaand toerisme tot gevolg. Toch was het niet allemaal kommer en kwel. Vakantieland Nederland werd met name door Nederlanders zelf herontdekt en recreatie in de eigen omgeving nam een grote vlucht. De pandemie heeft Nederland bovenal geleerd dat onze sector de samenleving mooier maakt en ons bestaan de moeite waard.

Wij hopen u met de presentatie van de soms harde feiten toch voldoende inspiratie te bieden om ook in deze tijden kansen te zien en te verzilveren. En die kansen zijn er volop. Zo werd de natuur volop bezocht, groeide wandelen en fietsen sterk, konden we ineens overal buiten sporten, explodeerde de bezorgmarkt, deden we veel ervaring op met vooraf reserveren en was er meer aandacht voor minder bekende bestemmingen. Het is niet verwonderlijk dat veel ondernemers ondanks de 1,5-metersamenleving volop bezoekers wisten te trekken. Ruimte bleek tijdens de pandemie een gouden basis voor veel activiteiten.

Deze editie is ook gedenkwaardig omdat we voor het laatst gebruik maken van de data van het ContinuVakantieOnderzoek waar het veertig jaar geleden allemaal mee begon. Het CVO maakt plaats voor een nieuw vakantieonderzoek van het CBS aangezien NBTC-NIPO Research haar activiteiten heeft gestaakt. Ook het ContinuVrijeTijdsOnderzoek krijgt een andere invulling. Enerzijds leidt dit tot trendbreuken in analyses, anderzijds leidt het ook tot verbeteringen in de gebruiksmogelijkheden van de data. Positief voor de kennis over toerisme en recreatie zijn ook de nieuwe op stapel staande onderzoeken rond inkomend toerisme en internationaal dagbezoek. De Landelijke Data Alliantie toerisme zet zich inmiddels

alweer enige tijd in voor meer landelijke dataverzameling rondom toerisme. Data-experimenten vinden plaats in het Data & Development Lab van NBTC, CBS en CELTH en in het Data Center Toerisme van CBS en NBTC waar bestaande data worden benut voor diepgaandere analyses voor de sector. Volop kennisontwikkelingen waar we in toekomstige trendrapporten graag aandacht aan schenken.

Een veertigste editie noopt ook tot reflectie rond inhoud en verschijningsvorm. Samen met de redactieraad en u als gebruiker gaan we het komend jaar het Trendrapport van de toekomst vormgeven. Maar voor dit moment zijn we vooral trots op de veertigste!

Het rapport kwam ook dit jaar tot stand in samenwerking met de markt, het onderwijs en de overheid. NRIT, Nederlands Bureau voor Toerisme & Congressen (NBTC), Centre of Expertise Leisure, Toerisme & Hospitality (CELTH) en het Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS) hebben in een intensieve samenwerking dit rapport samengesteld. Het CBS is in deze uitgave verantwoordelijk voor de invulling van deel 2 (statistieken). NRIT voor de delen 1 en 3 (trends & domeinen). Deel 4 (Capita Selecta) is tot stand gekomen in nauwe samenwerking met onderzoekers en lectoren van de hogescholen die samenwerken binnen CELTH: HZ University of Applied Sciences, Breda University of Applied Sciences en NHL Stenden Hogeschool.

Op deze plaats willen wij iedereen die heeft meegewerkt aan het rapport hartelijk danken voor hun medewerking. Hopelijk levert ook deze editie van het Trendrapport toerisme, recreatie en vrije tijd weer waardevolle en bruikbare kennis op die ondernemers, overheden, onderwijs en kennisinstellingen in deze uitdagende tijden verder brengt!

Namens de samenwerkende partijen en de redactieraad,

Ton Vermeulen

Projectleider Trendrapport toerisme, recreatie en vrije tijd

Colofon

Tendrapport toerisme, recreatie en vrije tijd 2021

Samenstelling: NRIT, Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS), Nederlands Bureau voor Toerisme & Congressen (NBTC) en Centre of Expertise Leisure, Tourism & Hospitality (CELTH)

Redactieraad:

Ton Vermeulen – NRIT

Diana Korteweg Maris, CELTH, Hogeschool Zeeland

Margo Rooijackers – CELTH, Breda University of Applied Sciences

Jasper Heslinga – CELTH, NHL Stenden

Marieke Politiek – NBTC

Nico Heerschap – CBS

Bart Klijs – CBS

Kees van Wijk – Gastvrij Nederland

Bestelinformatie:

Titel: Tendrapport toerisme, recreatie en vrije tijd 2021

ISSN: 1569-609X

ISBN: 978-94-91625-15-2

© NRIT (delen 1, 3 en 4) en CBS (deel 2) 2021

Deze editie is redactioneel afgesloten op 8 oktober 2021. Met uitzondering van deel 2 mag niets van deze uitgave op enigerlei wijze worden overgenomen zonder voorafgaande toestemming van de uitgever. De auteurs hebben de grootst mogelijke zorgvuldigheid betracht bij het maken van deze publicatie. Desalniettemin kunnen fouten niet altijd worden uitgesloten. NRIT, CBS, CELTH en NBTC zijn niet verantwoordelijk voor eventuele schade die daaruit kan voortvloeien.

Inhoud

Deel 1 Trends	10
1. Demografische trends	12
1.1 Wereldbevolking	13
1.2 Europa	15
1.3 Nederland	17
2. Economische trends	23
2.1 De Nederlandse economie	24
2.2 Inkomen	27
2.3 Prijzen	31
2.4 Arbeidsmarkt	32
2.5 Vertrouwen	35
2.6 Economische structuur	36
2.7 Economische verwachtingen	40
2.8 Economische waarde van de toeristische sector	42
3. Sociaal-culturele trends	45
3.1 Stemming in Nederland	46
3.2 Kwaliteit van leven	48
3.3 Vrije tijd	49
3.4 Brede welvaart	51
3.5 Vrijheid	52
4. Technologische trends	55
4.1 Internettoegang en -gebruik	56
4.2 Online winkelen	60
4.3 Sociale media	63
4.4 Bedrijven	64
4.5 Megatrends	66
4.6 Technologische ontwikkelingen in de vrijetijdssector	70
5. Duurzame trends	73
5.1 Uitstoot en beleidsimplicaties	74
5.2 CO ₂ uitstoot van Nederlandse vakantiegangers	84
5.3 Duurzame initiatieven in de sector	85

6.	Politieke en beleidsmatige trends	95
6.1	Rijksbeleid	96
6.2	CELTH: Maatschappelijke waarde van toerisme en recreatie	105
6.3	Beleid in de pandemie	108
6.4	Begrotingen Nederlandse ministeries	110
6.5	Verkiezingen	111
	Deel 2 Statistieken	116
	Voorwoord	119
1.	Inleiding	120
1.1	Opzet	120
1.2	Het kader	122
2.	Internationale ontwikkelingen	131
2.1	Wereldwijde ontwikkelingen	132
2.2	Ontwikkelingen binnen Europa	137
3.	Vrijtijdsgedrag van Nederlanders	146
3.1	Vrijtijdsparticipatie	148
3.2	Het volume van vrijetijdsactiviteiten	151
3.3	De bestedingen aan vrijetijdsactiviteiten	154
3.4	Vrijetijdsactiviteiten ten tijde van COVID-19	155
4.	Vakanties van Nederlanders	157
4.1	Vakantieparticipatie en -duur	159
4.2	Vervoer van en naar de vakantiebestemming	163
4.3	Boeking en organisatie van de vakantie	164
4.4	De vakantiebestemming	167
4.5	Verblijf tijdens de vakantie	170
4.6	Reisgezelschap	172
4.7	Invulling van de vakantie	173
4.8	Uitgaven aan vakanties	173
4.9	Gevolgen van de COVID-19 crisis	175
5.	Inkomend toerisme in Nederland	179
5.1	Aantallen buitenlandse bezoekers en overnachtingen	180
5.2	Herkomst van buitenlandse toeristen	182
5.3	Bestemmingen van buitenlandse toeristen	186
5.4	Inkomend toerisme naar accommodatietype	189
5.5	Bezoekmotieven	191
5.6	Vervoermiddelen	193
5.7	Ondernomen activiteiten	194
5.8	Gevolgen van de COVID-19-crisis	196

6.	Zakelijk toerisme	198
6.1	Inleiding	199
6.2	Zakelijk toerisme in Nederland	201
6.3	Zakenreizen van Nederlanders	205
6.4	Inkomend zakelijk toerisme	207
6.5	Impact van COVID-19 op de meeting- en congresmarkt in Nederland	209
7.	Inkomend toerisme in Caribisch Nederland	212
7.1	Inleiding	213
7.2	Bonaire	215
7.3	Sint-Eustatius	218
7.4	Saba	220
8.	Aanbod en gebruik van logiesaccommodaties	223
8.1	Aanbod van logiesaccommodaties in Nederland	224
8.2	Gebruik van Nederlandse logiesaccommodaties	231
8.3	Bezettingsgraden	242
8.4	Gevolgen COVID-19-crisis voor de Nederlandse Logiesaccommodaties	245
9.	Toerisme in macro-economisch perspectief	248
9.1	Toerisme en de nationale rekeningen	249
9.2	Toeristische bestedingen	250
9.3	Toeristische toegevoegde waarde	254
9.4	Toeristische werkgelegenheid	255
9.5	Ontwikkelingen in de eerste helft van 2021	257
9.6	De reisverkeersbalans	258
10.	Toerisme en duurzaamheid	263
10.1	Inleiding	264
10.2	De 'carbon footprint' van de Nederlandse vakantieganger	265
10.3	Toeristische druk op de omgeving	275
11.	Particuliere vakantieverhuur via online platformen	279
11.1	Achtergrond	280
11.2	Enkele resultaten voor 2019	281

1.	Horecasector	290
1.1	Aanbod	291
1.2	Vraag	294
1.3	Economisch	299
1.4	Verwachtingen	304
1.5	Beleid	307
1.6	Trends in de horeca	308
1.7	KHN in de pandemie	316
2.	Verblijfsrecreatie	317
2.1	Inleiding	318
2.2	Aanbod	318
2.3	Vraag	325
2.4	Ondernemen	332
2.5	Trends & Ontwikkelingen	332
3.	Waterrecreatiesector	350
3.1	Aanbod	351
3.2	Vraag	355
3.3	Trends en ontwikkelingen	362
4.	Reissector	369
4.1	Aanbod	370
4.2	Vraag	374
4.3	Toekomstvisie vakantiemarkt	382
4.4	Trends	383
4.5	Ontwikkelingen in de reisbranche	385
4.6	Luchtvaart	389
4.7	Treinreizen	396
5.	Attractiepuntensector	398
5.1	Aanbod	399
5.2	Vraag	407
5.3	Prognose voor de komende jaren	412
5.4	Brancheorganisaties	420
5.5	Een blik vooruit: Welke strategie?	421
6.	Actieve recreatie	423
6.1	Bewegen en sporten	424
6.2	Fietsen	431
6.3	Wandelen	441

7.	Evenementensector	448
7.1	Branchebeeld	449
7.2	Evenementen	449
7.3	Festivals	453
7.4	Kermissen	454
7.5	Beurzen	455
7.6	Sportevenementen	455
7.7	Sponsoring	456
7.8	Pandemie	457
7.9	Evenementen in het nieuws	462

Deel 4 Capita Selecta 464

Familiariteit, veiligheid en vertrouwen bij een cultureel erfgoed locatie	466
<i>Adriaan van Liempt, Pieter de Rooij en Coen van Bendegom</i>	
Economische impact studies naar hoger plan	470
<i>Jeroen Klijs, Diana Korteweg Maris en Harm IJben</i>	
Betrokkenheid van inwoners: voor elk doel een geschikte tool!	474
<i>Maarten Soeters</i>	
Covid en Koningsdag: een ethische confrontatiematrix voor de evenementensector	479
<i>Marco van Leeuwen</i>	
Op zoek naar de 'heilige graal': is toeristische druk te voorspellen?	485
<i>Jasper Heslinga en Harm IJben</i>	
Voorspellen toerismedrukke in Zeeland op basis van GPS-datasets	489
<i>Mischa Beckers, Harm IJben en Jolene Cijssouw</i>	
Online data-analyse als meetinstrument van toeristische balans	496
<i>Quinten Labruyère</i>	
De waarde van online sentiment data	501
<i>Evelien Visser en Diana Korteweg Maris</i>	
Kennis ontwikkelen, niet vóór, maar mét ondernemers en gemeente	505
<i>Sophie Adriaanse, Marije Noordhoek en Ellen Zuurveld-Goedegebuure</i>	
Interreg 2 Zeeën-project FACET helpt toeristische ondernemers met de stap naar circulair ondernemen	509
<i>Anouk Evers en Eugène de Kok</i>	

Tendrapport toerisme, recreatie en vrije tijd 2021

Deel 2 Statistieken

Voorwoord

Het jaar 2020 was een breukjaar voor de toeristische sector. De jaren voor 2020 stonden in het teken van groei. In vijf jaar tijd groeide het aantal overnachtingen in Nederlandse logiesaccommodaties met 19 procent en het aantal gasten met 23 procent. De toeristische bestedingen in de Nederlandse economie namen in dezelfde periode toe met bijna een kwart. Het belang van de toeristische sector in de Nederlandse economie groeide gestaag. Gepaard met deze groei ging een verschuiving van het beleidsmatig perspectief. Waar eerst werd ingezet op het aantrekken van zoveel mogelijk toeristen, werd nu nagedacht over een goede balans tussen de positieve effecten van toerisme en de meer negatieve gevolgen, zoals overlast en druk op de omgeving.

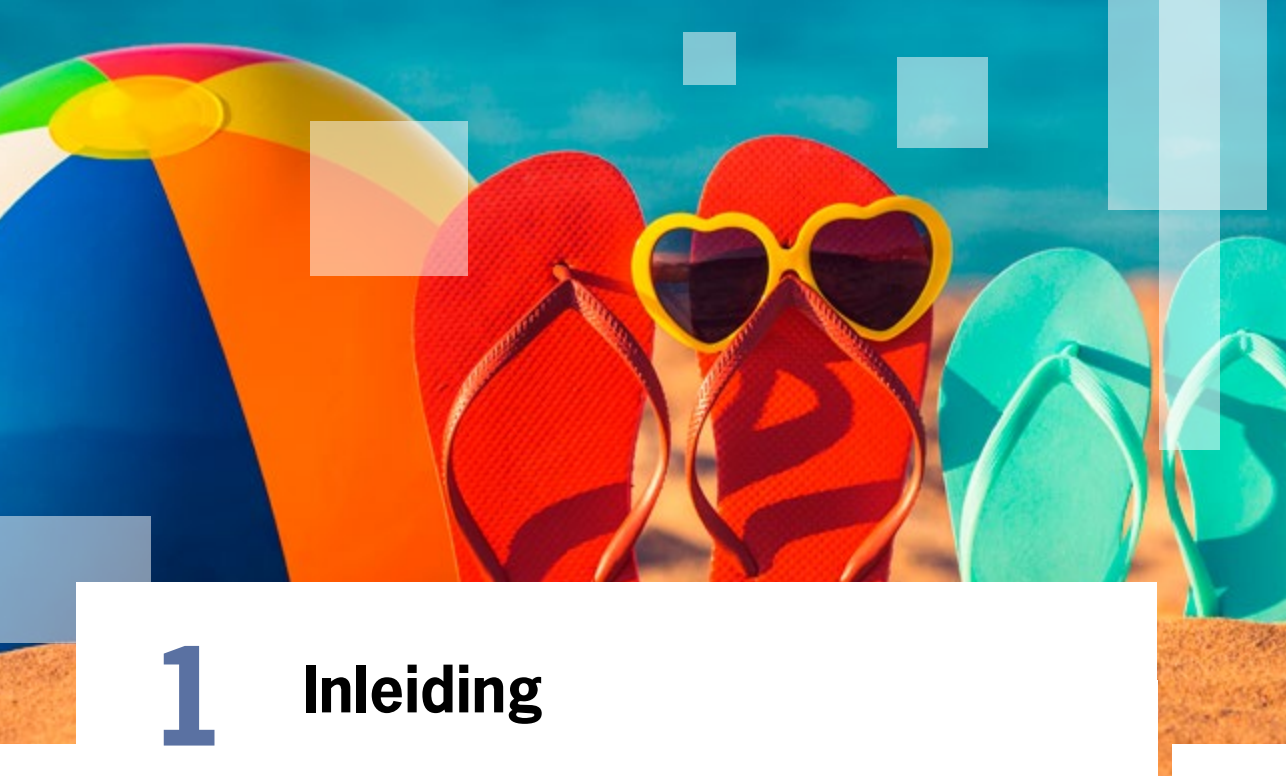
Hoe anders was het in 2020, het jaar waarin COVID-19 om zich heen greep en grote sporen in de levens van mensen achterliet, maar ook ondernemingen in de toeristische sector zwaar trof. Na de eerste besmetting in februari werden in maart 2020 maatregelen genomen om de verspreiding van het virus tegen te gaan. Het land ging in een gedeeltelijke lock-down, de horeca werd gesloten, er kwam een verbod op grote evenementen en er werden reis- en vliegbeperkingen ingesteld. De toeristische sector bleek, mede door de afhankelijkheid van buitenlandse gasten, kwetsbaar en werd hard geraakt. In één jaar tijd nam het aantal gasten in Nederlandse logiesaccommodaties af met meer dan 40 procent. De toeristische bestedingen namen zelfs nog iets meer af waarmee de sector uitkwam onder het niveau van 10 jaar geleden. Uit een eerste voorlopige analyse blijkt tevens dat de toegevoegde waarde van voor toerisme belangrijke bedrijfstakken in de eerste helft van 2021 weer lager is dan een jaar eerder.

Toch zijn er enkele lichtpuntjes te noemen. Nederlandse logiesaccommodaties waren over het algemeen tevreden met de door de overheid geboden steunmaatregelen. Het aantal ontslagen in de toeristische sector was fors, maar was zonder de steunmaatregelen waarschijnlijk hoger geweest. En in het derde kwartaal van 2021 lijkt er langzaam maar zeker weer iets meer mogelijk te worden.

Het Trendrapport 2021 is tot stand gekomen in samenwerking met uitgever NRIT media, onderzoekers van het kenniscentrum CELTH, NBTC en Gastvrij Nederland. Het CBS bundelt zijn kennis in deze overzichtspublicatie met die van onderwijs- en marketingorganisaties, en de branche zelf. Deze publicatie vormt daarmee een waardevolle informatiebron voor onder andere ondernemers, beleidsmakers en studenten. Mijn dank gaat uit naar allen die hebben bijgedragen aan deze publicatie.

Directeur-Generaal,

Angelique Berg
Den Haag/Heerlen/Bonaire, oktober 2021

1 Inleiding

Dit hoofdstuk begint met een paragraaf die de opzet van de publicatie beschrijft en een beknopte leeswijzer bevat. Het tweede deel van dit hoofdstuk behandelt het theoretische kader van toerisme. Daarbij komen definities van begrippen aan bod die in deze publicatie veelvuldig terugkomen. Enkele figuren illustreren de begrippen en de samenhang daartussen.

1.1 Opzet

Sinds 2015 werkt het CBS samen met NRIT Media, NBTC en kenniscentrum CELTH aan het 'Trendrapport toerisme, recreatie en vrije tijd'. Binnen deze samenwerking is het CBS verantwoordelijk voor het tweede deel van het drieluik waaruit het Trendrapport bestaat. Het CBS verzorgt de eindredactie van dit deel waarin de nadruk op de statistieken ligt. Dit cijfermateriaal is dan ook voor een belangrijk deel afkomstig van het CBS. Daarnaast komen ook cijfers aan bod uit andere bronnen, zoals Eurostat, de Organisatie voor Economische Samenwerking en Ontwikkeling (OESO), de Wereld Toerisme Organisatie (UNWTO) en NBTC-NIPO Research.

Naast de cijfers die in deze publicatie aan bod komen, stelt het CBS een grote hoeveelheid aanvullend cijfermateriaal gratis ter beschikking op zijn databank StatLine. Deze databank is te raadplegen via <https://opendata.cbs.nl>.

In het eerste deel van het Trendrapport worden de maatschappelijke trends op een aantal terreinen beschreven die relevant zijn voor de ontwikkeling van het toerisme en vrije tijd. Daarin is aandacht voor demografische, economische, sociaal-culturele, technologische, duurzame en beleidsmatige trends. Een beschrijving van de ontwikkelingen in de diverse sectoren van de vrijetijdseconomie, zoals de

horeca-, verblijfsrecreatie-, (water)sport-, attractieparken-, evenementen-, cultuur, en reissector, is opgenomen in deel drie van deze publicatie.

Opzet van deel 2

Dit tweede deel van de publicatie benadert het toerisme in grote lijnen vanuit twee invalshoeken: de vraagzijde en de aanbodzijde. Vanaf hoofdstuk 3 zijn deze beide thema's duidelijk te onderscheiden. De eerste twee hoofdstukken zijn algemeen van karakter. Dit eerste hoofdstuk geeft een omschrijving van het theoretische kader van toerisme. In hoofdstuk 2 volgt een overzicht van de internationale ontwikkelingen in het toerisme wereldwijd en in het bijzonder binnen Europa. Deze ontwikkelingen zijn ook relevant voor het toerisme in Nederland.

In de hoofdstukken 3 tot en met 6 staat de vraag in het toerisme centraal. Hierbij geldt dan ook overwegend het perspectief van de bezoeker (in het Engels 'visitor') en zijn gedrag. Hoofdstuk 3 beschrijft hoe Nederlanders hun vrije tijd buitenshuis doorbrengen. Daarna gaat hoofdstuk 4 uitgebreid in op het binnenlandse en het uitgaande toerisme, dat wil zeggen het vakantiegedrag van Nederlanders die in Nederland respectievelijk in het buitenland op vakantie gaan. Het gaat daarbij niet alleen om het aantal toeristen en vakanties in hotels, vakantiehuysjes, groepsaccommodaties of op campings, maar ook om bijvoorbeeld Nederlanders die in een tweede woning verblijven. Het hoofdstuk maakt daarbij onder meer onderscheid naar de duur van de vakantie, de gebruikte transportmiddelen, de vakantiebestemming en de uitgaven. Hoofdstuk 5 gaat vervolgens in op het vakantiegedrag van buitenlandse toeristen in Nederland: het inkomende toerisme. Hoofdstuk 6 schenkt aandacht aan een specifiek segment van het toerisme, namelijk het zakelijke toerisme. Het gaat daarbij zowel om Nederlanders als buitenlanders die in Nederland met zakelijke doeleinden op reis zijn, als om de buitenlandse zakenreizen van Nederlanders.

Hoofdstuk 7 gaat over het toerisme in Caribisch Nederland: de eilanden Bonaire, Sint-Eustatius en Saba. Het hoofdstuk laat per maand zien hoeveel bezoekers per vliegtuig naar de eilanden komen, verdeeld naar land van herkomst. Ook is gekeken naar het aantal bezoekers dat per boot is gekomen, waaronder de omvang van het cruiseverkeer.

De hoofdstukken 8 en 9 stellen de aanbodzijde van het toerisme centraal. Hoofdstuk 8 is het overgangshoofdstuk van vraag naar aanbod. Het hoofdstuk beschrijft hoeveel hotels, vakantieparken, campings en groepsaccommodaties (logiesaccommodaties) in Nederland actief zijn, hoeveel slaapplekken zij aanbieden en hoeveel toeristen zij ontvangen. De ontwikkeling in de bezettingsgraad van deze bedrijven vormt een belangrijke indicator voor de prestaties van Nederlandse logiesaccommodaties. Het hoofdstuk biedt cijfermateriaal over verschillende typen accommodaties, zoals hotels en kampeerterreinen, en over provincies en belangrijke toeristische steden en gebieden in Nederland. Ook maakt dit hoofdstuk een vergelijking tussen het binnenlandse en inkomende toerisme mogelijk. Hoofdstuk 9 beschrijft de macro-economische betekenis van toerisme voor Nederland. Dit gebeurt onder meer met gegevens uit de nationale rekeningen, die een schatting mogelijk maken van de bijdrage van het toerisme aan het Nederlandse bruto binnenlands product (bbp), de toeristische bestedingen en de werkgelegenheid. Daarnaast komt de reisverkeersbalans aan bod als belangrijke indicator die de ontgangsten uit en uitgaven aan het internationale reisverkeer op macroniveau weergeeft.

In hoofdstuk 10 staan duurzaamheidsaspecten in relatie tot toerisme centraal. Dit hoofdstuk beschrijft ontwikkelingen in de omvang van de 'carbon footprint' van de Nederlandse vakantieganger en de eco-efficiëntie van vakantielanden. Ook is er in dit hoofdstuk aandacht voor de toeristische druk op de omgeving.

Nieuw in dit tweede deel van het Trendrapport is hoofdstuk 11 dat ingaat op de particuliere vakantieverhuur via online platformen. De verhuur van woningen, appartementen en kamers via bemiddelingsplatformen is een snelgroeiende markt. Tot op heden was er geen goed inzicht in de omvang van dit type verhuur. Vanaf 2021 echter zijn er via Eurostat voor het eerst cijfers beschikbaar gekomen over de particuliere vakantieverhuur via online platformen (Airbnb, TripAdvisor, Booking en Expedia). Deze cijfers worden in hoofdstuk 11 gepresenteerd.

De focus in deze hoofdstukken ligt, zoals in het Trendrapport toerisme, recreatie en vrije tijd gebruikelijk, telkens op de cijfers van het afgelopen jaar. 2020 was een jaar waarin de ontwikkelingen in de toeristische sector gedomineerd werden door het COVID-19 virus. Om de effecten van het virus en de maatregelen ertegen inzichtelijk te maken, wordt zoveel mogelijk vergeleken met één of meerdere 'pre-COVID' jaren.

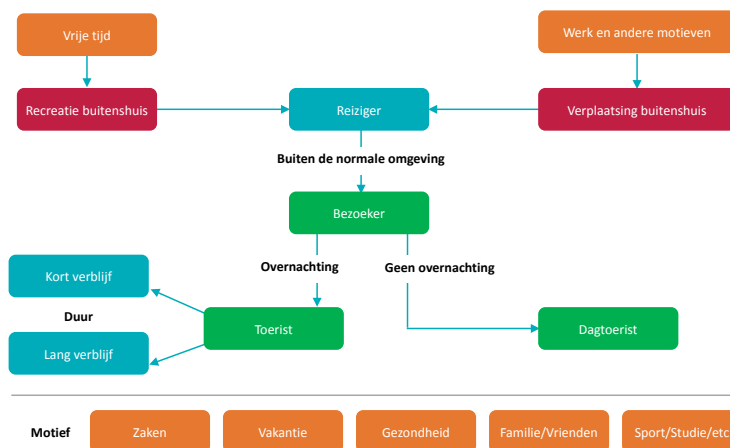
1.2 Het kader

Deze paragraaf schetst het theoretische kader van toerisme. Definities en kernbegrippen komen aan bod. Enkele figuren illustreren hoe deze begrippen met elkaar samenhangen.

Wat is toerisme?

Toerisme wordt door de World Tourism Organization van de Verenigde Naties (UNWTO) gedefinieerd als: 'de activiteiten van personen die reizen naar en verblijven op plaatsen buiten hun normale omgeving, voor niet langer dan een (aaneengesloten) jaar, om redenen van vrijetijdsbesteding, zaken, en andere doeleinden die niet zijn verbonden met het uitoefenen van activiteiten die worden beloofd vanuit de plaats die wordt bezocht'.¹ In deze internationaal geaccepteerde definitie staat de vraagzide centraal, namelijk de bezoeker ('visitor') als consument. Het begrip 'normale omgeving' maakt de definitie subjectief. De normale omgeving van een persoon is niet beperkt tot de directe omgeving van zijn of haar woning, maar strekt zich ook uit tot de plaats van werk of studie en andere locaties die een persoon regelmatig bezoekt.

1 UNWTO, 2010, International Recommendations for Tourism Statistics 2008, United Nations, no. 83/Rev.1, New York.

Elk individu heeft zijn of haar eigen leefpatroon. De definitie gebruikt in principe geen objectief meetbare dimensies, zoals afstand, frequentie of duur, om de normale omgeving af te bakenen. In de praktijk worden deze dimensies echter wel vaak gehanteerd. Zo worden plekken dicht bij de woning die zelden worden bezocht, ook gezien als onderdeel van de normale omgeving.

Vakantie / trip: motief en duur

Bij toerisme gaat het niet alleen om mensen die in hun vrije tijd voor hun plezier reizen. Het gaat ook om mensen die reizen om andere redenen, zoals voor hun gezondheid, voor sport, voor studie, of voor bezoek aan familie en kennissen. Ook zakenreizigers tellen mee als bezoekers, op voorwaarde dat zij niet betaald worden vanuit de plaats van bestemming.² Mensen die forenzen, vracht vervoeren of als verkoper reizen, tellen niet mee als bezoekers. Zij zijn reizigers die zich in hun 'normale (werk) omgeving' bevinden.

Doordat er sprake is van verschillende motieven om te reizen, bestaan er ook verschillende vormen van toerisme, zoals strandtoerisme, cultuurtoerisme, wintersportvakantie, zakelijk toerisme, stedentrips en familiebezoek. Deze verschillende subdomeinen van toerisme hebben allen hun eigen kenmerken en verschillen in hun profiel van de bezoeker. Naast de bezoeker zelf, is een ander belangrijk element van toerisme de vakantie of trip.³ Daarbij gaat het niet alleen om vakanties waarbij er wordt overnacht, maar ook om dagtochten of excursies waarbij de bezoeker niet langer dan een etmaal op pad is. In het laatste geval wordt in het Engels gesproken over een 'excursionist' of 'day tripper' (dagtoerist). Als er sprake is van een overnachting in een accommodatie dan wordt gesproken over een 'tourist' (toerist of verblijfstoerist). Verblijfstoerisme wordt meestal ingedeeld in korte vakanties en lange vakanties. Een korte vakantie duurt één, twee of drie overnachtingen en een lange vakantie duurt ten minste vier overnachtingen en maximaal een jaar. In figuur 1.1 wordt de samenhang tussen de begrippen getoond.

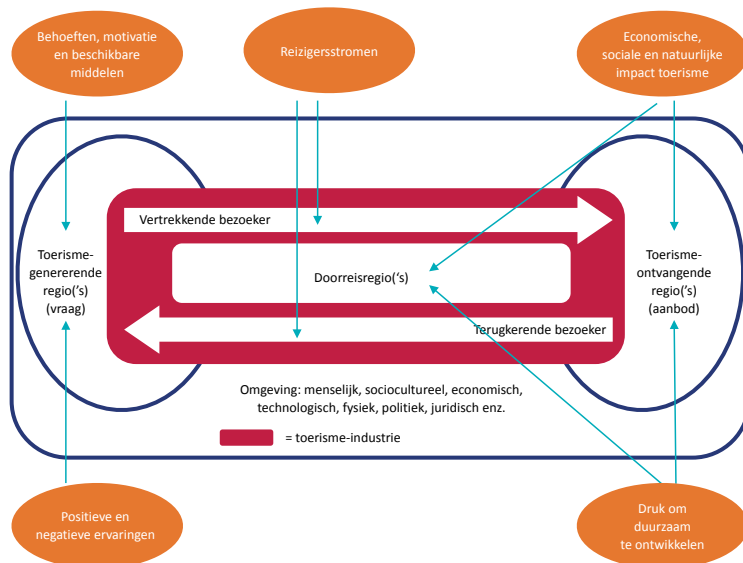
² Hoofdstuk 6 over zakelijk toerisme omschrijft precies welke zakenreizigers wel en niet als toerist meetellen.

³ Ook de zakenreis of bedevaart.

Toerisme als een cyclisch proces

Toerisme behelst niet alleen de reis en het (eventuele) verblijf van de bezoeker. Het omvat ook de handelingen die voorafgaan aan de reis: informatie verzamelen, besluiten nemen en voorbereidingen treffen, zoals de benodigde goederen aanschaffen. Ook nadat de reis is afgelopen, blijft deze van invloed op het toekomstige reisgedrag van de bezoeker. Een bezoeker neemt immers positieve en negatieve reiservaringen mee terug, die weer hun invloed hebben op besluiten die de bezoeker neemt over een nieuwe reis. Al deze opeenvolgende fasen van een reis of trip hangen met elkaar samen en vormen een cyclisch proces, ook wel de 'customer journey' (klantenreis) genoemd. Het 'systeem van toerisme' van Leiper⁴ beschrijft deze samenhang (figuur 1.2).

Figuur 1.2 Toerisme als systeem

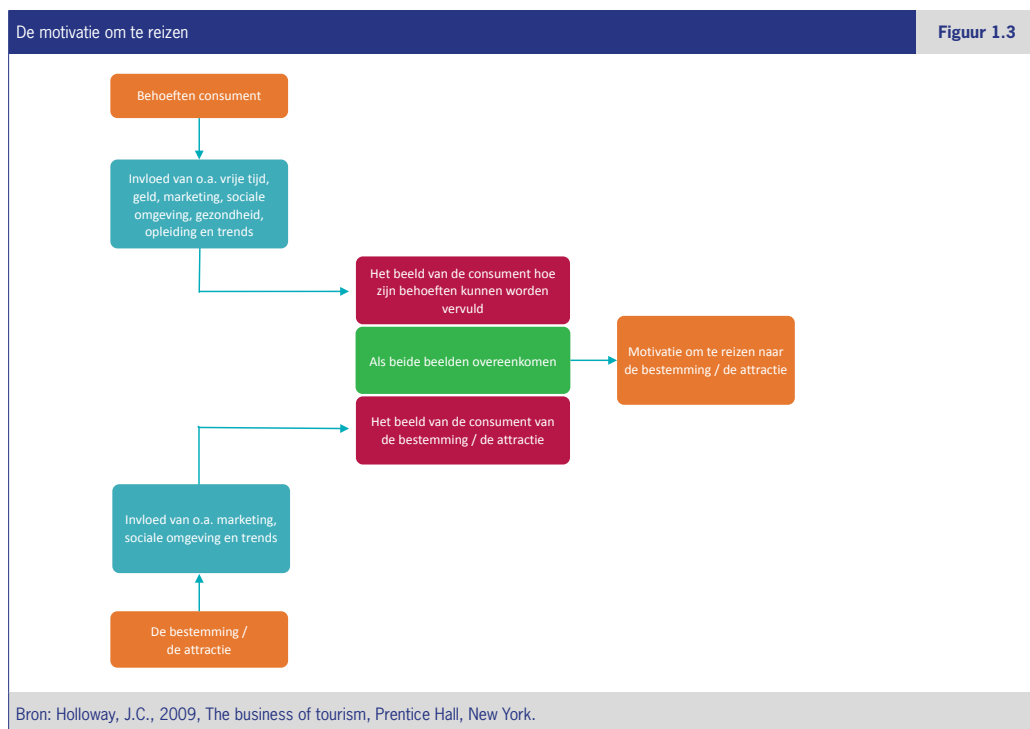
Bron: Leiper, N., 1990, *Tourism systems: An interdisciplinary perspective*, Palmerston North, New Zealand: Massey University Printery.

Het systeem van Leiper geeft de drie belangrijkste onderdelen van toerisme als cyclisch systeem weer: de activiteiten van de bezoeker (de vraag), het reizen naar en van de bestemming (de doorreisregio's), en het toerisme als industrie (het aanbod). In het vervolg van deze paragraaf komen deze drie onderdelen en hun kenmerken achtereenvolgens aan bod. Leipers systeem geeft ook de invloed van de externe omgeving op het toerisme weer. Tot deze omgeving behoren bijvoorbeeld de demografische, technologische en politieke ontwikkelingen. Ook de economische situatie is van invloed op het toerisme, waaronder ontwikkelingen in het besteedbare inkomen en de prijsniveaus. Het systeem van toerisme van Leiper is dus geen geïsoleerd en losstaand systeem. Externe gebeurtenissen zoals een terroristische aanslag, een orkaan of een sterke koersdaling van een munt kunnen immers grote invloed hebben op het toerisme.

4 Leiper, N., 1990, *Tourism systems: An interdisciplinary perspective*, Palmerston North, New Zealand: Massey University Printery.

Kenmerken van de bezoeker en de vakantie

Toerisme is bovenal een menselijke ervaring. Op vakantie gaan is een vast deel van ons hedendaagse consumptiepatroon geworden. Daarmee is de bezoeker de centrale actor in het systeem van Leiper. Bij de bezoeker ontstaat immers de vraag naar toerisme. De bezoeker ervaart de motivatie, neemt besluiten en heeft de tijd en middelen ter beschikking. Bij zijn of haar besluitvorming wordt hij of zij beïnvloed door onder meer de sociale omgeving, marketing en heersende vakantietrends. In toenemende mate vindt deze beïnvloeding plaats via kanalen zoals internet en sociale media. Figuur 1.3 laat dit besluitvormingsproces zien.

Bezoekers vormen een heterogene groep, met verschillende persoonlijkheden, ervaringen, levensstijlen, en verschillende sociale en economische kenmerken. Om de toeristische vraag statistisch in kaart te brengen, is het allereerst dan ook van belang om inzicht te krijgen in de achtergrondkenmerken van de bezoekers, zoals leeftijd, inkomen, gezinssamenstelling, geslacht en arbeidsmarktpositie.⁵ Vervolgens kunnen verschillende waar te nemen kenmerken worden gehangen aan de vakantie of dagtocht van een bezoeker, zoals:

- het doel: de motivatie van de bezoeker;
- de duur van de dagtocht of de vakantie;

⁵ Inclusief studeren, pensioen of werkloosheid.

- de woonplaats van de bezoeker⁶ en de bestemming van de dagtocht of vakantie, waarbij minimaal het onderscheid wordt gemaakt tussen binnenland en buitenland;
- de tijdsperiode waarin de dagtocht of vakantie heeft plaatsgevonden;
- de verschillende bestedingen die de bezoeker heeft gedaan;
- het type accommodatie waarin de bezoeker eventueel heeft overnacht;
- het transportmiddel dat de bezoeker heeft gebruikt;
- de activiteiten die de bezoeker heeft ontplooid; en
- de wijze van boeken.

Vanuit economisch perspectief zijn vooral de bestedingen van bezoekers belangrijk. Daarbij gaat het niet alleen om bestedingen tijdens de reis en het verblijf, maar ook om gerelateerde bestedingen die bezoekers voor en na de reis doen. Op nationaal niveau gaat het om de vakantieparticipatie van de bewoners: welk deel van de Nederlanders neemt deel aan welk type vakantie en welk deel niet en waarom niet.

Bezoekers vertegenwoordigen de vraagzijde van het toerisme. De vraagzijde komt vooral aan bod in de hoofdstukken 3 tot en met 6 van deze publicatie. In hoofdstuk 11 komt de vraag naar door particulieren verhuurde vakantieverblijven aan bod. Op de toeristische bestedingen wordt in hoofdstuk 9 nader ingegaan.

Regio's van herkomst, doorreis en bestemming

Leiper onderscheidt drie geografische regio's in zijn model, waartussen bezoekers reizen:

- **Toerisme-genererende regio('s):** Dit is de plaats of de regio waar de (potentiele) bezoekers wonen en waar hun reis begint en meestal ook eindigt. Hier zoeken bezoekers hun informatie en boeken ze hun reis. Op deze locatie ontstaan de behoefte en motivatie om te reizen (de vraag), ook wel bekend als de 'push-factor';
- **Doorreisregio('s):** Dit is de plaats of de regio waar het reizen van de bezoeker plaatsvindt om van zijn woonplaats op zijn eindbestemming te komen. Ook de plaatsen die de bezoeker onderweg bezoekt, horen bij de doorreisregio;
- **Toerisme-ontvangende regio('s):** Dit is de plaats of regio waar de bezoeker zijn eindbestemming heeft en waar hij of zij (eventueel) verblijft.⁷ De eindbestemming vormt de zogenaamde 'pull-factor', het aanbod, en creëert mede de vraag naar toerisme. Bepalende factoren zijn onder meer de aanwezigheid van natuur, cultuur en attracties of het klimaat. Ook zakelijke overwegingen en de woonplaats van familie of kennissen kunnen bepalend zijn voor de bestemming die een bezoeker kiest. Vooral op de doorreisregio's en de eindbestemming kan de impact van het toerisme groot zijn. Hier vinden de effecten, zowel positief als negatief, plaats op de bevolking, de economie, de gebouwde en de natuurlijke omgeving (het milieu).

6 Het gaat bij toerisme niet zozeer om de nationaliteit, maar om de woonplaats van de bezoeker. De term 'Nederlanders' betekent in deze publicatie inwoners van Nederland (ingezetenen). De term 'buitenlanders' of 'buitenlandse bezoekers' staat voor niet-ingezetenen van Nederland. Ter verduidelijking: iemand met de Duitse nationaliteit die in Nederland woont, is een inwoner van Nederland en wordt daarmee in deze publicatie als 'Nederlander' beschouwd. Anderzijds is iemand met de Nederlandse nationaliteit die in België woont in dit verband een 'buitenlander'. Deze persoon wordt als Belgische bezoeker beschouwd.

7 De toerisme-ontvangende regio kan ook de eindbestemming zijn van een dagtocht, dus zonder dat er een overnachting plaatsvindt.

Stromen van toerisme

In het toerisme zijn verschillende stromen te onderscheiden, die te maken hebben met de onderscheiden geografische regio's. Figuur 1.4 geeft deze stromen grafisch weer. Het gaat om de volgende toeristische stromen:

- **Inkomend toerisme:** Dit behelst alle dagtochten en vakanties van buitenlandse bezoekers van een land. Het gaat hierbij om bezoeken van personen die niet wonen in het land van bestemming, en dus geen ingezetenen zijn van het bezochte land. Het perspectief van het ontvangende land is hierbij leidend. Een voorbeeld is de vakantie van een Duitse ingezetene in Nederland, vanuit Nederlands perspectief.
- **Binnenlands toerisme:** Dit betreft alle dagtochten en vakanties die bezoekers in hun eigen land doorbrengen. Een voorbeeld is een Limburgs gezin dat op vakantie gaat in Noord-Holland.
- **Uitgaand toerisme:** Dit omvat alle dagtochten en vakanties van bezoekers naar een ander land dan het land waarin zij wonen. Voor het land dat de bezoeker aandoet, behoort hij of zij tot het inkomende toerisme. Een voorbeeld van uitgaand toerisme is de vakantie van een Nederlandse ingezetene in Duitsland, die vanuit het Nederlandse perspectief dus behoort tot het uitgaande toerisme en vanuit het Duitse perspectief tot het inkomende toerisme.

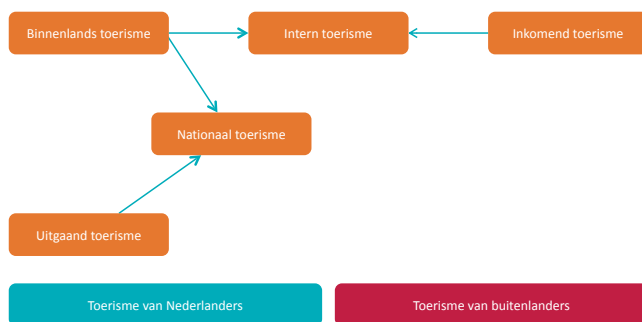
Door bovengenoemde stromen te combineren, is het mogelijk nog twee andere stromen te onderscheiden:

- **Intern toerisme:** Dit betreft alle dagtochten en vakanties van buitenlandse en binnenlandse bezoekers die in een bepaald land plaatsvinden. Het interne toerisme is dus een samenvoeging van het inkomende toerisme en het binnenlandse toerisme.
- **Nationaal toerisme:** Dit behelst alle binnenlandse en buitenlandse dagtochten en vakanties van de inwoners van een bepaald land. Het nationale toerisme is dus een samenvoeging van het binnenlandse en het uitgaande toerisme.

De verschillende stromen van toerisme komen terug in de diverse hoofdstukken van deze publicatie. De hoofdstukken 3 en 4 gaan over het nationaal toerisme van Nederland: het binnenlandse en het uitgaande toerisme van Nederlanders. Hoofdstuk 5 beschrijft het inkomende toerisme vanuit Nederlands perspectief. De doorreisregio's hebben te maken met doorgaand toeristisch verkeer. Deze stroom van toerisme komt alleen in hoofdstuk 4 in beperkte mate terug als het gaat om het uitgaand toerisme van Nederlanders.

Figuur 1.4

Stromen van toerisme

De toerisme-industrie

Naast de bezoeker als actor en het reizen van bezoekers tussen geografische regio's, vormt de toerisme-industrie het derde element van Leipers model. De toerisme-industrie vertegenwoordigt de aanbodzijde en omvat de bedrijven en instellingen die aan bezoekers goederen en vooral diensten leveren om in hun behoeften te voorzien. Het gaat daarbij om zowel private als publieke bedrijven of instellingen. Centraal staan de (economische) interacties tussen bezoekers enerzijds en de toerisme-gerelateerde bedrijven of instellingen anderzijds, waarbij de activiteiten en bestedingen van bezoekers altijd het uitgangspunt vormen.

Het aanbod van toeristische diensten heeft een aantal specifieke kenmerken. Zo zijn toeristische diensten vaak niet van te voren tastbaar. Het gaat om ervaringen, zoals het reizen met een vliegtuig, het verblijf in een hotel, plezier en ontspanning en het zien van een beroemde stad. Toeristische diensten worden op hetzelfde moment geconsumeerd als ze worden geproduceerd. Toeristische diensten kunnen niet worden 'opgeslagen' om later nog een keer te worden aangeboden. Denk bijvoorbeeld aan een niet-verkochte vliegtuigstoel, een lege tafel in een restaurant of een onbezette hotelkamer. De verschillende toeristische diensten zijn complementair aan elkaar. Ze vervullen verschillende behoeften van de bezoeker tijdens zijn of haar vakantie, zoals vervoer, logies en eten en drinken. Het gaat bij toerisme dan ook niet om het aanbod van één product, maar er is sprake van een samengesteld product, waarbij verschillende bedrijfstakken zijn betrokken. Tabel 1.1 geeft aan welke bedrijfstakken volgens de UNWTO-definitie tot de kern van de toerisme-industrie behoren en in welke hoofdstukken van deel 3 de sectoren aan bod komen.

Kernsector	Deel 3
Verschaffen van accommodatie	Hoofdstuk 2: Verblifsrecreatie
Eet- en drinkgelegheid	Hoofdstuk 1: Horecasector
Personenvervoer per spoor	Hoofdstuk 4: Reissector
Personenvervoer over de weg	Hoofdstuk 4: Reissector
Personenvervoer over het water	Hoofdstuk 3: Waterrecreatiesector
Personenvervoer door de lucht	Hoofdstuk 4: Reissector
Verhuur van transportmiddelen	
Reisbureaus, reisorganisaties, reserveringsbureaus en aanverwante activiteiten	Hoofdstuk 4: Reissector
Kunst en cultuur, waaronder musea en podiumkunsten	Hoofdstuk 5: Attractiepuntensector
Sport en recreatie, waaronder recreatie-instellingen en toeristische attracties	Hoofdstuk 6: Actieve recreatie
Detailhandel (o.a. toerisme-gerelateerde goederen)	
Andere toerisme-gerelateerde activiteiten die specifiek zijn voor een land	Hoofdstukken 5 en 7: Attractiepunten- en Evenementensector

Bron: UNWTO, 2010, International Recommendations for Tourism Statistics 2008, United Nations, no. 83/Rev.1, New York.

Er is een aanwijsbaar verband tussen bepaalde bedrijfstakken in de toerisme-industrie en de geografische regio's die het model van Leiper onderscheidt. Zo zijn bijvoorbeeld reisbureaus vooral gesitueerd in de toerisme-genererende regio's. Toeristische attracties en logiesaccommodaties bevinden zich voornamelijk in doorreis- en toerisme-ontvangende regio's.

De afhankelijkheid van toerisme verschilt per bedrijfstak. Enerzijds zijn er branches die volledig afhankelijk zijn van bezoekers, zoals logiesaccommodaties, reisbureaus en toeristische attracties. Anderzijds zijn er bedrijfstakken die wel producten en diensten leveren aan bezoekers, maar hier niet volledig afhankelijk van zijn. Zij bedienen naast bezoekers ook de lokale bevolking. Voorbeelden hiervan zijn de detailhandel en het personenvervoer. Van dergelijke bedrijfstakken heeft slechts een deel van de economische activiteiten, en dus toegevoegde waarde, betrekking op toerisme.

Bij het bepalen van de economische betekenis van toerisme binnen de Nederlandse economie, is het van belang om te weten in welke mate bedrijfstakken afhankelijk zijn van de bestedingen van bezoekers. Anders is er sprake van overschatting. Het economische belang van het toerisme wordt op macroniveau bepaald in de zogenaamde toerismerekeningen. Deze toerismerekeningen komen uitgebreid aan bod in hoofdstuk 9 van deze publicatie.

Factoren bij vraag en aanbod

Figuur 1.5 toont de belangrijkste factoren die een rol spelen bij het aanbod van en de vraag naar toeristische goederen en diensten. In deze figuur is een centrale rol toebedeeld aan de markt die vraag en aanbod op elkaar afstemt via de prijs.

Duurzaamheid

De snelle ontwikkeling van toerisme in de tweede helft van de vorige eeuw resulteerde in het zogenaamde massatoerisme. Daardoor heeft toerisme niet alleen positieve, maar vaak ook negatieve gevolgen voor het milieu en de bevolking van de doorreis- en toerisme-ontvangende regio's. Vanaf de jaren negentig is er steeds meer aandacht gekomen voor deze negatieve effecten en wordt een duurzame ontwikkeling van het toerisme steeds belangrijker gevonden. Deze aandacht is het laatste decennium verder gegroeid door de sterke toename van het wereldwijde toerisme, waardoor de duurzaamheid en leefbaarheid van bepaalde regio's en steden onder druk is komen te staan. Duurzaam

2 Internationale ontwikkelingen

Dit hoofdstuk beschrijft de ontwikkelingen in het toerisme vanuit een internationaal perspectief. De vraag die centraal staat is: hoe ontwikkelt het toerisme zich, wereldwijd en binnen Europa? Aan bod komen onder meer de ontwikkeling van het aantal inkomende toeristen en hun uitgaven, uitgedrukt in ontvangsten en bestedingen van de reisverkeersbalans. Daarnaast is er aandacht voor de belangrijkste bestemmingslanden en toerisme genererende regio's. Bij de ontwikkelingen binnen Europa komen onder meer de toeristische participatiegraad en het aantal vakanties van Europeanen met de bijbehorende kenmerken aan de orde, evenals het gebruik van logiesaccommodaties. De cijfers in paragraaf 2.1 (wereldwijde ontwikkeling) hebben betrekking op 2020, het jaar waarin het toerisme wereldwijd werd bepaald door de COVID-19-crisis. De cijfers in paragraaf 2.2 (ontwikkelingen binnen Europa) hebben vooral betrekking op 2019, het laatste 'pre-COVID-19-jaar'.

Hoofdpunten

- In 2020 kromp het wereldwijde toerisme, uitgedrukt in het aantal internationale aankomsten ('international arrivals'), met 73 procent. In de voorgaande periode vanaf 2001 groeide het wereldwijde toerisme alle jaren (m.u.v. 2003 en 2009) met gemiddeld meer dan 4 procent per jaar.
- In alle wereldregio's was de krimp 68 procent of meer. Een uitschieter was de regio Azië en Oceanië, waar het aantal internationale aankomsten afnam met 84 procent.
- De inkomsten uit internationaal reisverkeer daalden van 1.309 miljard euro in 2019 naar 468 miljard euro in 2020, wat neerkomt op een krimp van 64 procent.
- De krimp in toeristische ontvangsten in 2020 varieerde van 40-50 procent voor landen als Australië, Duitsland en Frankrijk tot 70-80 procent voor Spanje, Thailand, Japan en Macao (China).
- In 2020 werd een kwart van de toeristische bestedingen gedaan door inwoners van China.
- Twee op de drie inwoners van de EU-27 gingen in 2019 minimaal één keer op vakantie. Samen maakten de inwoners 1,1 miljard reizen.
- Per vakantie of zakelijke trip werd in 2019 gemiddeld door de toeristen uit de EU-27 per persoon 421 euro uitgegeven, resulterend in totale toeristische uitgaven van iets meer dan 479 miljard euro.
- Een derde van alle vakanties door inwoners van de EU-27 in 2019 werd doorgebracht in een hotel. Voor binnenlandse vakanties was dit 21 procent en voor buitenlandse vakantie 46 procent.
- Van alle vakanties in EU-27 landen in 2019 was 73 procent een binnenlandse vakantie. Deze binnenlandse vakanties zijn goed voor 43 procent van de uitgaven aan vakanties door inwoners van de EU.
- In 2020 vonden er 1,4 miljard overnachtingen plaats in logiesaccommodaties binnen de EU-27. In vergelijking met 2019 is dit een halvering.

2.1 Wereldwijde ontwikkelingen

Deze paragraaf beschrijft de wereldwijde ontwikkelingen binnen het toerisme. Naast de ontwikkelingen op wereldniveau wordt er aandacht besteed aan de ontwikkelingen in specifieke regio's van de wereld. Voor het beschrijven van de ontwikkelingen worden drie indicatoren gebruikt, namelijk het inkomend toerisme ('international arrivals'), de toeristische ontvangsten en de toeristische bestedingen. Toeristische ontvangsten en bestedingen geven naast de economische betekenis van het toerisme, ook inzicht in welke regio's profiteren van het toerisme en welke regio's juist belangrijke markten zijn voor het toerisme. De gebruikte cijfers zijn vooral afkomstig van de World Tourism Organization (UNWTO).

Indicatoren om het internationale inkomende toerisme te analyseren

Om trends in het internationale inkomende toerisme te analyseren, worden meestal drie indicatoren gebruikt: het inkomende toerisme ('international arrivals'), de toeristische ontvangsten en de toeristische bestedingen. Het inkomend toerisme is met name relevant voor ontwikkelingen op de korte termijn, terwijl de toeristische ontvangsten en bestedingen meer relevant zijn voor de langetermijntoewijzingen. Voor deze laatste twee indicatoren vormt de zogenoemde reisverkeersbalans van de statistiek Internationale Handel de basis. De World Tourism Organization (UNWTO) verzamelt gegevens over deze indicatoren bij landen, en publiceert ze in samenhang. Ondanks internationale standaarden, kunnen er wel enkele kanttekeningen worden geplaatst bij het gebruik van het inkomende toerisme om regio's en landen met elkaar te vergelijken. Zo gebruiken landen verschillende onderzoeksmethoden en populaties. Dagjesmensen, die de grens passeren, worden soms wel en soms niet meegeteld. En, ten slotte, kunnen geografische eigenschappen van een land een stempel drukken op de cijfers. Zo bestaat Europa uit veel verschillende landen. Als een bezoeker door Europa reist, telt hij of zij bij het passeren van elke grens opnieuw mee als inkomende toerist. Een bezoeker die door bijvoorbeeld de Verenigde Staten reist, telt slechts één keer als inkomende toerist mee.

Toeristische ontvangsten en bestedingen hebben betrekking op uitgaven van internationale bezoekers aan onder meer logies, drank, eten, entertainment en winkelen. De toeristische ontvangsten van een land betreffen alle uitgaven die inkomende bezoekers doen, gezien vanuit het bestemmingsland. Deze ontvangsten kunnen dus worden gezien als de export van toeristische producten. De toeristische bestedingen hebben een ander perspectief. Dit zijn de uitgaven van inwoners van een land aan toeristische producten in andere landen, gezien vanuit het herkomstland van de bezoeker. Bij de bestedingen gaat het dus om de import van toeristische producten. Door de UNWTO worden bij de toeristische ontvangsten en bestedingen van de reisverkeersbalans ook nog de ontvangsten en bestedingen van het internationale personenvervoer van de betalingsbalans opgeteld. Deze zijn niet in de reisverkeersbalans opgenomen. Ook deze twee indicatoren kennen hun beperkingen. Naast de uitgaven van toeristen (minimaal één overnachting) en dagjesmensen, worden ook de uitgaven van het grensverkeer en van niet-ingeschreven buitenlandse arbeidsmigranten in de reisverkeersbalans meegeteld. Dat maakt het moeilijk om cijfers van de reisverkeersbalans te vergelijken met of te delen door aantallen inkomende bezoekers. Ook kunnen cijfers van verschillende landen niet zomaar bij elkaar worden opgeteld. Bij het berekenen van ontwikkelingen kan namelijk sprake zijn van de invloed van wisselkoersen en inflatie. Daarom wordt de ontwikkeling van toeristische bestedingen en uitgaven van een land bepaald aan de hand van de lokale munteenheid en gecorrigeerd voor inflatie. Hierdoor wijkt de ontwikkeling van

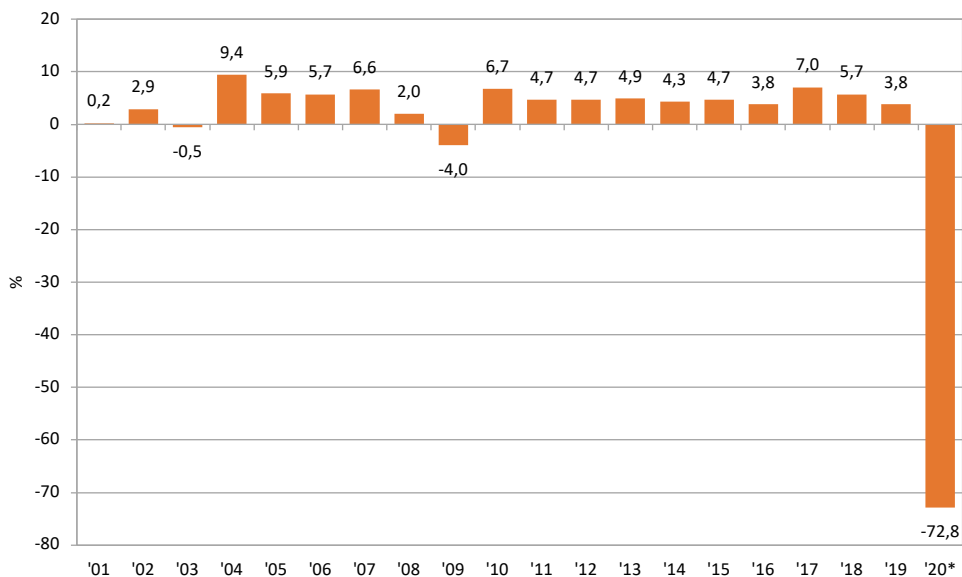
toeristische ontvangsten en bestedingen in die termen af van de ontwikkeling in de volumecijfers op basis van euro's, die in dit hoofdstuk aan bod komen. De cijfers in dit hoofdstuk moeten dan ook eerder gezien worden als indicatie van de orde van grootte. Belangrijker dan de niveaus, zijn de ontwikkelingen in de cijfers.

Internationaal toerisme krimpt in 2020 met 73 procent

In 2020 kromp het aantal internationale aankomsten ('international arrivals'¹), wereldwijd met 72,8 procent (figuur 2.1). Sinds 2001 is het aantal internationale aankomsten alle jaren gegroeid, met uitzondering van 2003 en 2009 (economische recessie). De groei was de afgelopen 20 jaar gemiddeld meer dan 4 procent per jaar. In absolute termen is het aantal internationale aankomsten afgenomen van 1.466 miljoen in 2019 naar 399 miljoen in 2020. De krimp in het internationale toerisme gold voor alle maanden in 2020, m.u.v. januari, toen er nog sprake was van een groei met 1 procent ten opzichte van een jaar eerder. April was de maand waarin de krimp het grootst was (-97 procent), maar ook in alle volgende maanden was het aantal internationale aankomsten minstens 76 procent minder dan in 2019. Ook in de periode januari-mei 2021 was het aantal internationale aankomsten aanzienlijk lager (-85 procent) dan in dezelfde periode in pre-COVID-19-jaar 2019.

Inkomend toerisme wereldwijd: jaarlijkse groeipercentages, 2000-2020*

Figuur 2.1

Bron: World Tourism Organization (UNWTO), 2021.

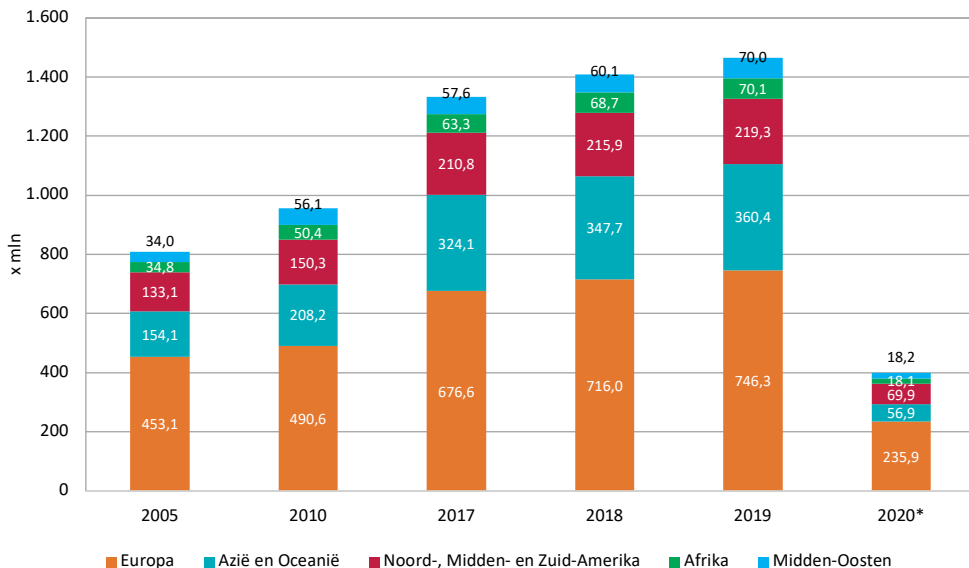
* Voorlopige cijfers.

1 Bij 'international arrivals' gaat het om inkomende toeristen, die minimaal één nacht in het ontvangende land verblijven ('overnight visitors'). Dag- en binnenlands toerisme blijven buiten beschouwing.

Forse krimp in alle wereldregio's

In alle wereldregio's was het aantal inkomende toeristen in 2020 fors lager dan in 2019 (figuur 2.2). De afname in het aantal inkomende toeristen varieerde van 68,1 procent voor Noord-, Midden- en Zuid-Amerika en 68,4 procent voor Europa tot 84,2 procent voor Azië en Oceanië. Ook in de eerste vijf maanden van 2021 is er in alle wereldregio's sprake van een forse krimp ten opzichte van dezelfde periode in pre-COVID-19-jaar 2019. In Nederland kromp het aantal inkomende toeristen met 63,9 procent. Omdat de krimp in alle wereldregio's zeer fors is, zijn er geen grote verschuivingen in de marktaandelen van de wereldregio's. Het grootste marktaandeel bleef voor Europa (59,1 procent). Noord-, Midden- en Zuid-Amerika, en Azië en Oceanië waren goed voor marktaandelen van 17,5 en 14,3 procent. Afrika, en het Midden-Oosten hadden marktaandelen van 4,5 en 4,6 procent.

Figuur 2.2 Inkomend toerisme regionaal, 2005-2020*

Bron: World Tourism Organization (UNWTO), 2021.

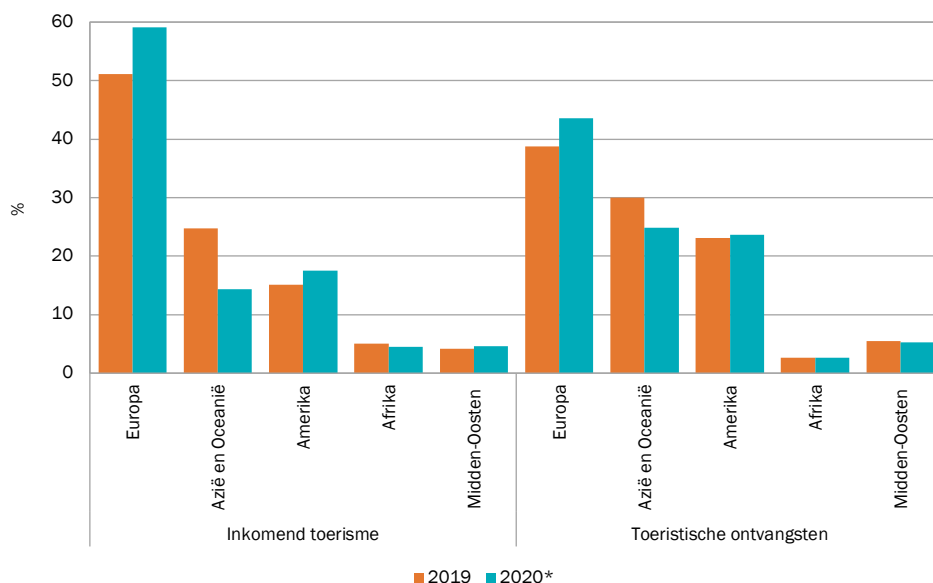
* Voorlopige cijfers.

Toeristische ontvangsten krompen wereldwijd met 64 procent

Samen met de enorme krimp van het aantal inkomende toeristen liepen wereldwijd ook de inkomsten uit het internationale reisverkeer terug. In absolute termen daalden de inkomsten van 1.309 miljard euro in 2019 naar 468 miljard euro in 2020; dat is een krimp van 63,7 procent. Deze daling werd gezien in alle wereldregio's, maar was het grootst in Azië en Oceanië (-70,2 procent). Net als voorgaande jaren kwam met 204,4 miljard euro het grootste deel (43,6 procent) van de toeristische ontvangsten terecht in Europa. 116,0 miljard euro (24,8 procent) kwam in Azië en Oceanië terecht en 110,9 miljard euro (23,7 procent) in Amerika. Met 24,8 miljard euro ging een relatief klein deel (5,3 procent) van de inkomsten naar het Midden-Oosten en met 12,3 miljard euro (2,6 procent) was Afrika hekkensluiter (figuur 2.3).

Marktaandeel internationaal inkomend toerisme en toeristische ontvangsten naar regio, 2019 en 2020*

Figuur 2.3

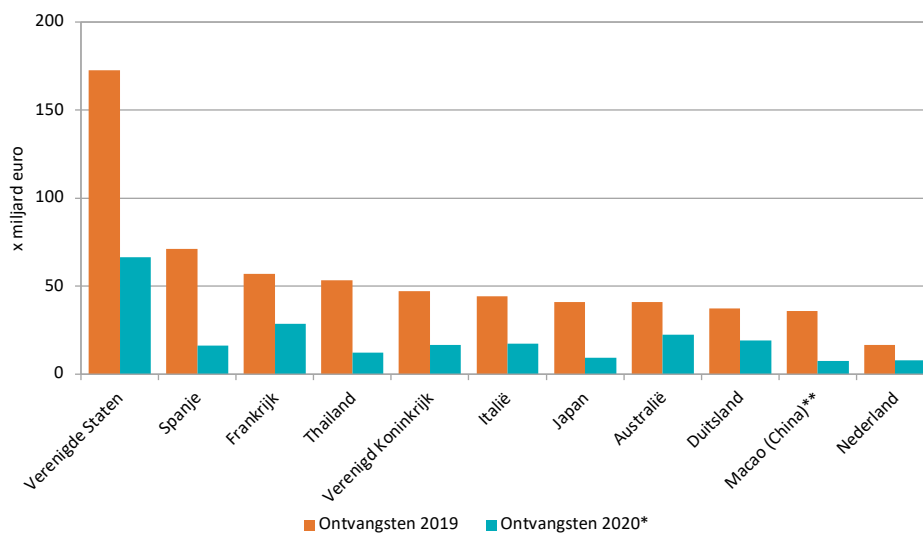

Bron: World Tourism Organization (UNWTO), 2021.

* Voorlopige cijfers.

Top 10 landen (in 2019), plus Nederland (24ste plaats), naar de toeristische ontvangsten, 2019 en 2020*

Figuur 2.4

Bron: World Tourism Organization (UNWTO), 2021.

* Voorlopige cijfers.

** China (zonder Macao en Hong Kong) komt op de 11de plaats met 32 miljard euro aan toeristische ontvangsten in 2019.

Verschillen in ontwikkeling toeristische ontvangsten tussen landen

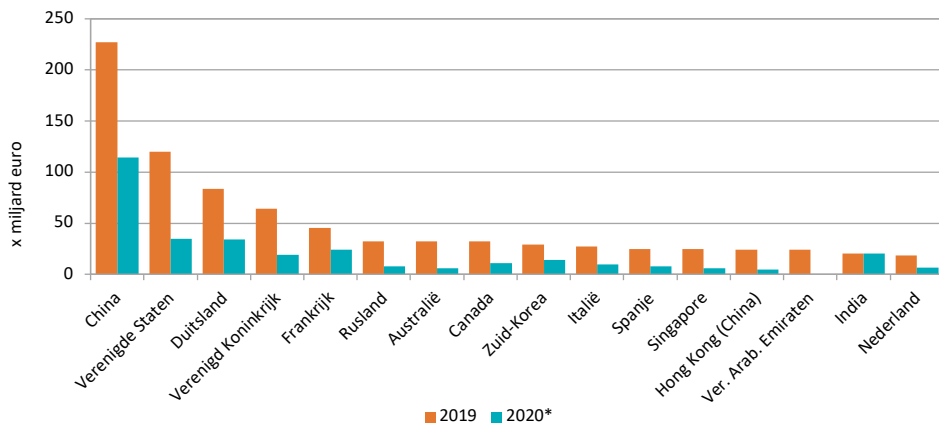
Figuur 2.4 laat de top-10 van landen, plus Nederland, zien die in 2019 het meest verdienen aan het inkomende toerisme. Doordat nog niet voor alle landen de toeristische ontvangsten voor 2020 bekend zijn, kon de rangorde voor dit jaar nog niet worden bepaald. Wel is duidelijk dat er aanzienlijke verschillen zijn tussen landen in de ontwikkeling van de toeristische ontvangsten in 2020. Alle landen die in 2019 behoorden tot de top-10 voor toeristische ontvangsten zagen in 2020 hun toeristische ontvangsten teruglopen. Australië, Duitsland en Frankrijk kenden een krimp tussen de 40 en de 50 procent. Voor de Verenigde Staten, Italië en het Verenigd Koninkrijk varieerde de krimp tussen de 60 en 70 procent. Spanje, Thailand, Japan en Macao (China) kenden sterkere krimp tussen de 70 en 80 procent. In Nederland waren in 2020 de toeristische ontvangsten 52,0 procent lager dan in 2019.

Als de toeristische ontvangsten per land per hoofd van de bevolking² per jaar worden berekend, ontstaat een ander beeld. Van de 10 landen met de grootste absolute ontvangsten, staat, net als in de jaren voor COVID-19, Macao met al zijn casino's dan ruim bovenaan: 11.700 euro toeristische ontvangsten per hoofd van de bevolking. De tweede plek op dit lijstje wordt ingenomen door Australië (circa 890 euro per hoofd). Voor Nederland zijn de ontvangsten per hoofd van de bevolking circa 470 euro.

Kwart van de toeristische bestedingen in 2020 door China

Tegenover de toeristische ontvangsten uit het inkomende toerisme staan de toeristische bestedingen van het uitgaande toerisme. De totale bestedingen van het uitgaande toerisme bedroegen 1.309 miljard euro in 2019. In 2020 was dit nog maar 468 miljard euro. Dit bedrag is wereldwijd per definitie gelijk aan het bedrag aan toeristische ontvangsten. Iedere euro die een buitenlandse bezoeker besteedt, komt immers als toeristische ontvangst terecht in een bestemmingsland. De toeristische bestedingen geven vooral aan welke regio's potentiële markten zijn voor bestemmingslanden, of anders gezegd geven een indicatie van de vraag naar het internationaal toerisme (het uitgaande verkeer).

Figuur 2.5 Top 15 landen (in 2019), plus Nederland (18e plaats), naar de toeristische bestedingen, 2019 en 2020*

Bron: World Tourism Organization (UNWTO), 2021.

* Voorlopige cijfers.

² Zie Verenigde Naties, World population prospects, per 1 juli 2019.

Voor alle landen die in 2019 behoorden tot de tien landen met de grootste toeristische bestedingen gold dat de toeristische bestedingen in 2020 fors lager waren dan een jaar eerder. Wel waren er verschillen in de mate waarin de toeristische bestedingen krompen. In Frankrijk en China krompen de toeristische bestedingen tussen de 40 en 50 procent. In Zuid-Korea en Duitsland was sprake van een krimp tussen de 50 en 60 procent, en in Italië en Canada lag deze tussen de 60 en 70 procent. De landen die de grootste krimp (70 procent of meer) kenden, waren het Verenigd Koninkrijk, de Verenigde Staten, Rusland en Australië.

In China, het land met de grootste toeristische bestedingen in 2019, krompen de toeristische bestedingen in 2020 met 48,7 procent. Omdat deze krimp kleiner was dan in veel andere landen is het land in 2020 met zeer ruime voorsprong koploper qua toeristische bestedingen. Met 114,3 miljard euro is het land in zijn eentje goed voor bijna een kwart van de wereldwijde toeristische bestedingen.

2.2 Ontwikkelingen binnen Europa

Deze paragraaf gaat in op toeristische ontwikkelingen in Europa. Daarbij komen andere indicatoren aan bod dan bij de beschrijving op wereldniveau. Deze paragraaf beschrijft onder meer de toeristische participatiegraad en het aantal vakanties en hun kenmerken van inwoners van de EU. Daarnaast gaat de paragraaf in op het verblijf van toeristen in Europese logiesaccommodaties. Alle cijfers in deze paragraaf zijn aangeleverd vanuit de verschillende lidstaten van de EU aan Eurostat, het statistiekbureau van de EU. De laatst beschikbare cijfers over vakanties van Eurostat zijn van 2019.³ Dit betekent dat de cijfers nog geen beeld geven van de invloed van COVID-19 op de toeristische sector. Het gaat bij de cijfers om vakanties van één nacht of meer van de Europese bevolking van 15 jaar of ouder. Bij het onderzoek Logiesaccommodaties gaat het om cijfers van 2020.

In 2019 gingen twee op de drie inwoners van de Europese Unie (EU-27) minimaal één keer op vakantie

In 2019 ging 64,9 procent van alle inwoners van de Europese Unie van 15 jaar en ouder minimaal één keer voor een persoonlijke reden op vakantie (dus exclusief zakelijke trips). Circa 31,6 procent ging alleen in het binnenland op vakantie; ongeveer 10,0 procent alleen in het buitenland; en 23,3 procent zowel in het binnen- als het buitenland. Circa 35,1 procent van de inwoners van de EU-27 ging helemaal niet op vakantie in 2019. De belangrijkste reden om niet met vakantie te gaan waren financiën. Bij ouderen van 65 jaar en ouder speelde vooral de gezondheid een rol om niet op vakantie te gaan. Landen met de hoogste toeristische participatiegraad in de EU-27 zijn Nederland (85 procent), Zweden (85 procent), Finland (83 procent) en Luxemburg (83 procent). Buiten de EU-27 scoorden ook Noorwegen (90 procent) en Zwitserland (87 procent) hoog. Landen waar de toeristische participatie het laagst is, zijn Roemenië (29 procent) en Bulgarije (37 procent). Als gekeken wordt naar leeftijd dan is de impact op de toeristische participatiegraad niet zo groot, behalve als het gaat om de groep van 65 jaar en ouder. Dan zakt de toeristische participatiegraad naar 49 procent voor deelname aan alle vakanties.

³ Hoewel het Verenigd Koninkrijk in 2019 nog deel uitmaakte van de EU heeft Eurostat dit land voor dit jaar al buiten beschouwing gelaten. Het gaat hier dus al om de EU-27.

Cijfers van Eurostat over toerisme

De cijfers in deze paragraaf zijn grotendeels aangeleverd vanuit de verschillende lidstaten van de EU aan Eurostat, het statistiekbureau van de Europese Commissie. De coördinerende rol van Eurostat heeft als voordeel dat de cijfers van alle landen van de Europese Unie goed met elkaar te vergelijken zijn. Dat komt doordat EU-landen onderling afspraken maken over hoe de cijfers worden samengesteld. Eurostat speelt hierin een coördinerende rol.

In de eerste plaats gaat het om het vakantieonderzoek van Eurostat. De data over de participatiegraad en kenmerken van toeristen zijn per lidstaat verzameld door personen te ondervragen in alle landen van de Europese Unie. Sommige data worden maar één keer per drie jaar gevraagd. Dat geldt bijvoorbeeld voor de vraag waarom mensen niet op vakantie gaan. Waar mogelijk zijn ook cijfers gepresenteerd van het Verenigd Koninkrijk, Noorwegen en Zwitserland, die niet tot de EU behoren.

Daarnaast gaat het om het onderzoek Logiesaccommodaties. De data over het aantal toeristen en overnachtingen zijn tot stand gekomen door een uitvraag bij geregistreerde logiesaccommodaties in de EU. Nadeel van dit onderzoek is dat het geen gegevens bevat van kleine accommodaties, waaronder Airbnb-achtige accommodaties. Informatie over Airbnb-achtige accommodaties wordt gegeven in hoofdstuk 11.

De Nederlandse toeristische participatiegraad van 85,0 procent kan verdeeld worden naar 20,2 procent alleen binnenlandse, 23,3 procent alleen buitenlandse vakanties en 41,5 procent zowel binnenlandse als buitenlandse vakanties. In vergelijking met het gemiddelde van de EU, zijn de inwoners van Nederland van 15 jaar en ouder daarmee beduidend meer gericht op buitenlandse vakanties: 64,8 procent van de Nederlanders tegen 33,3 procent van de Europeanen. Bij deelname aan binnenlandse vakanties is het verschil beduidend kleiner: 61,7 procent van de Nederlanders tegen 54,9 procent van de Europeanen.

In 2019 gingen inwoners van de EU 1,1 miljard keer op reis

In 2019 gingen de inwoners van de EU-27 van 15 jaar en ouder iets meer dan 1.139 miljoen keer op een vakantie- of zakelijke trip met een gemiddelde verblijfsduur van 5,0 overnachtingen. Dit resulteerde in iets minder dan 5,7 miljard overnachtingen. In 57 procent van de gevallen ging het om een kort verblijf van niet meer dan drie nachten en in 43 procent ging het om een langer verblijf van vier nachten of meer. Inwoners van de EU-27 bleven het liefst in eigen land: 73 procent van alle vakanties inclusief zakenreizen. Binnenlandse vakanties waren echter vooral korte vakanties van niet meer dan drie nachten (tabel 2.1).

In vergelijking met de Europese gemiddelden, richtten de Nederlanders zich in 2019 voor hun vakantie meer op het buitenland: 47 procent van alle Nederlandse vakanties tegen 27 procent van alle Europese vakanties. Gemiddeld duren de Nederlandse vakanties ook langer: gemiddeld 6,4 nachten voor alle Nederlandse vakanties tegen gemiddeld 5,0 nachten voor alle Europese vakanties. Dat geldt met name voor buitenlandse vakanties van Nederlanders, die een gemiddelde verblijfsduur hebben van 9,0 nachten: de op een na langste gemiddelde verblijfsduur van de inwoners van alle Europese landen.

	Totaal	waarvan		waarvan		Binnenlandse vakanties		Buitenlandse vakanties	
		Kort*	Lang**	Binnenland	Buitenland	Kort*	Lang**	Kort*	Lang**
Vakanties (of zakenreizen) (x mln)	1.139	649	490	827	311	556	271	92	219
% van totaal aantal vakanties	100,0	57,0	43,0	72,7	27,3	48,9	23,8	8,1	19,2
Overnachtingen (x mln)	5.717	1.230	4.487	3.295	2.422	1.027	2.269	203	2.218
% van totaal aantal overnachtingen	100,0	21,5	78,5	57,6	42,4	18,0	39,7	3,6	38,8
Bestedingen (x mld euro)	479.474	131.260	348.214	204.592	274.882	90.482	114.110	40.778	234.104
% van totale bestedingen	100,0	27,4	72,6	42,7	57,3	18,9	23,8	8,5	48,8
Gem. aantal overnachtingen per vakantie	5,0	1,9	9,2	4,0	7,8	1,8	8,4	2,2	10,1
Gem. bestedingen p.p. per vakantie (euro)	421	202	710	247	883	163	421	442	1.068
Gem. bestedingen p.p. per nacht (euro)	84	107	78	62	114	88	50	200	106

Bron: Eurostat, 2021.

* Een korte vakantie omvat ten minste 1 en ten hoogste 3 overnachtingen.

** Een lange vakantie omvat ten minste 4 overnachtingen.

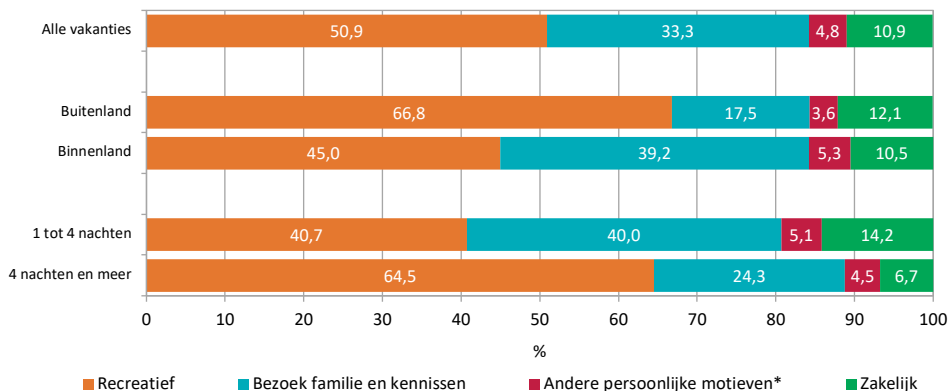
Als gevolg van afrondingen kunnen afwijkingen voorkomen.

Inwoners EU gaven 479 miljard euro uit aan vakanties en zakelijke trips

Per vakantie of zakelijke trip werd in 2019 gemiddeld door de toeristen uit de EU-27 per persoon 421 euro uitgegeven, resulterend in totale toeristische uitgaven van iets meer dan 479 miljard euro. Gemiddeld per nacht per persoon komt dat neer op 84 euro. Circa 49 procent van alle toeristische bestedingen werd uitgegeven aan lange buitenlandse vakanties: iets meer dan 234 miljard euro. Gemiddeld komt dat neer op 1.068 euro per persoon per lange buitenlandse vakantie. Gemiddeld per nacht per persoon werd het meest uitgegeven aan korte buitenlandse vakanties en het minst aan lange binnenlandse vakanties: respectievelijk 200 euro en 50 euro per persoon per nacht (zie tabel 2.1).

Ten opzichte van 2018, toen er bijna 517 miljard euro werd uitgegeven door toeristen in de EU-27, waren in 2019 de uitgaven 7,2 procent lager. In absolute termen gaat het om een afname van 37 miljard euro. Deze afname van de totale uitgaven kwam voort uit afnames van de uitgaven aan buitenlandse vakanties (kort en lang) en lange binnenlandse vakanties. De uitgaven aan korte binnenlandse vakanties waren in 2019 juist hoger dan in 2018.

Figuur 2.6 Vakanties van inwoners EU van 15 jaar en ouder naar motief, duur en bestemming, 2019 (%)

Bron, Eurostat, 2021.

* Andere motieven zijn bijvoorbeeld gezondheid en pelgrimage.

Meer dan helft van de vakanties heeft een recreatief doel

Meer dan de helft van alle vakanties van de inwoners van de EU-27 had in 2019 een recreatief doel. Daarnaast had ruim één op de drie vakanties als doel familie of kennissen te bezoeken. Vakanties van 1 tot 4 nachten en binnenlandse vakanties zijn relatief veel gericht op het bezoek aan familie en kennissen, respectievelijk 40,0 en 39,2 procent. Vakanties van 4 en meer nachten en buitenlandse vakanties zijn vooral recreatief, respectievelijk 64,5 en 66,8 procent (figuur 2.6).

Circa 11 procent van alle vakanties had in 2019 een zakelijk motief. Absoluut gezien, ging het om 125 miljoen zakelijke trips. De meeste daarvan vonden plaats in het binnenland (69,9 procent van alle zakelijke trips) en duurden niet langer dan 3 nachten (73,8 procent van alle zakelijke trips).

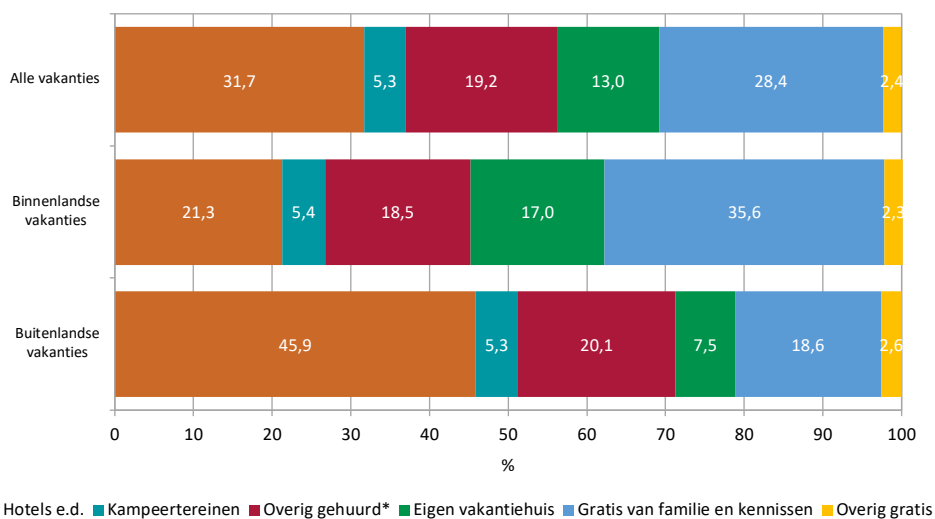
Meeste overnachtingen in gehuurde accommodaties

Inwoners van de EU-27 van 15 jaar en ouder brachten in 2019 tijdens hun 1,1 miljard vakanties bijna 5,7 miljard overnachtingen in een accommodatie door. Meer dan de helft van die overnachtingen (56,2 procent) werd doorgebracht in een gehuurde accommodatie. Hotels en soortgelijke accommodaties namen daarvan het grootste deel voor hun rekening: 31,7 procent van alle overnachtingen. Niet-gehuurde accommodaties waren goed voor 43,8 procent van alle overnachtingen, waarvan de meeste overnachtingen werden doorgebracht bij familie en kennissen: 28,4 procent. Voor 13,0 procent van alle overnachtingen werd gebruikgemaakt van een eigen vakantiewoning (zie verder figuur 2.7). Vergeleken met 2018 lijken er in 2019 zich slechts kleine verschuivingen te hebben voorgedaan in de genoemde percentages.

Gehuurde accommodaties en dan vooral hotels e.d. waren favoriet als het gaat om buitenlandse vakanties, respectievelijk 71,3 en 45,9 procent van alle buitenlandse overnachtingen. Bij binnenlandse vakanties zijn juist de niet-gehuurde accommodaties in trek: 54,9 procent van alle binnenlandse overnachtingen. Er werd vooral verbleven in accommodaties van familie en kennissen (35,6 procent). In 2019 gaven de toeristen van de EU-27 ongeveer 172 miljard euro uit aan hun verblijf in een logiesaccommodatie: ongeveer een derde van alle toeristische uitgaven in 2019.

Overnachtingen van inwoners EU van 15 jaar en ouder naar type accommodatie en bestemming, 2019 (%)

Figuur 2.7

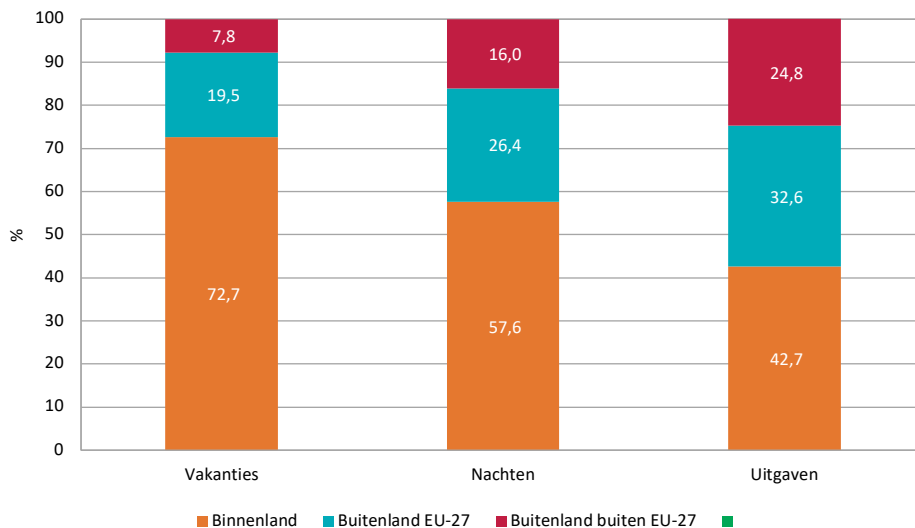

Bron: Eurostat, 2021.

* Overig gehuurd betreft onder meer jeugdherbergen en vakantiehuizen.

Vakanties, overnachtingen en uitgaven van inwoners EU-27 van 15 jaar en ouder naar bestemming, 2019 (%)

Figuur 2.8

Bron: Eurostat, 2021.

* Voorlopige cijfers.

In eigen land met de auto; naar het buitenland vliegen

Evenals in voorgaande jaren, is de auto⁴ ook in 2019 het favoriete vervoermiddel voor een vakantie of zakelijke trip: 64,6 procent van alle vakanties. Het vliegtuig (16,0 procent van alle vakanties) en de trein (11,0 procent van alle vakanties) volgen op grote afstand. Hoewel enigszins afhankelijk van het land, worden andere typen vervoermiddelen, zoals bus, boot en fiets⁵, tijdens de vakantie veel minder gebruikt. Bij binnenlandse vakanties domineert de auto nog meer: 75,5 procent van alle binnenlandse vakanties wordt gemaakt met de auto. Bij vakanties naar het buitenland is het vliegtuig meer in trek (50,3 procent van alle buitenlandse vakanties) en komt de auto op de tweede plaats (35,4 procent van alle buitenlandse vakanties). Vergeleken met het Europese gemiddelde maken Nederlanders voor hun vakantie meer gebruik van het vliegtuig en minder gebruik van de trein en de bus.

Voor buitenlandse vakanties EU favoriet en dan met name Spanje, Italië, Frankrijk, Oostenrijk en Duitsland

Van de 1,1 miljard vakanties werden bijna drie van de vier vakanties van inwoners van de EU in 2019 gemaakt in eigen land (72,7 procent). Doordat binnenlandse vakanties vooral korte vakanties waren, lag het aandeel voor de binnenlandse vakanties, uitgedrukt in overnachtingen, lager, namelijk 57,6 procent van alle overnachtingen. Buitenlandse vakanties waren goed voor iets meer dan een kwart van de vakanties (27,3 procent van alle vakanties) en 42,4 procent van het aantal overnachtingen.

De 27,3 procent buitenlandse vakanties kan verdeeld worden over 19,5 procent vakanties naar een ander land van de EU-27 en 7,8 procent vakanties naar een land buiten de EU-27. Dus circa 92,2 procent van alle vakanties, binnen- en buitenland, van de inwoners van de EU-27 vond in 2019 plaats binnen de EU zelf. Ook als alleen gekeken wordt naar lange vakanties van 4 nachten of meer ging in 2019 nog steeds 85,5 procent binnen de EU op vakantie.

Van alle buitenlandse vakanties, waren vooral Spanje (10,2 procent), Italië (9,1 procent), Duitsland (6,9 procent), Frankrijk (6,6 procent), en Oostenrijk (5,8 procent) in 2019 favoriet. Als gekeken wordt naar het aantal buitenlandse overnachtingen dan staan nog steeds Spanje en Italië op de eerste twee plaatsen met respectievelijk 11,4 en 8,5 procent. Frankrijk komt dan op de derde plaats met 6,4 procent. Buiten de EU waren onder meer de wereldregio's Azië, Afrika en Noord-Amerika (waaronder de Verenigde Staten) en landen zoals Turkije, Zwitserland, Noorwegen en Egypte favoriete bestemmingen. Het marktaandeel van Nederland, als het gaat om alle buitenlandse overnachtingen van inwoners van de EU-27 in een andere EU-land, was 4,7 procent in 2018. In 2016 en 2017 was het marktaandeel respectievelijk 3,1 en 3,8 procent. Europeanen gaan vooral naar hun buurlanden op vakantie. Belangrijke elementen voor de populariteit van een land als vakantiebestemming zijn onder meer de reisafstand, de toeristische attracties, het klimaat, de historische banden en de taal.

Duitsland en Frankrijk de belangrijkste toerisme genererende landen binnen de EU

Net als voorgaande jaren, werd in 2019 absoluut gezien het meeste geld uitgegeven aan toerisme door Duitsers en Fransen, respectievelijk 154 en 83 miljard euro. Samen zijn deze twee landen goed voor bijna de helft (49 procent) van alle uitgaven aan het toerisme door inwoners van de EU-27. Ook wanneer alleen gekeken wordt naar het uitgaande toerisme binnen de EU-27 besteedden Duitsland en Frankrijk het meeste, respectievelijk 100 en 30 miljard euro. Andere Europese landen die in 2019 veel

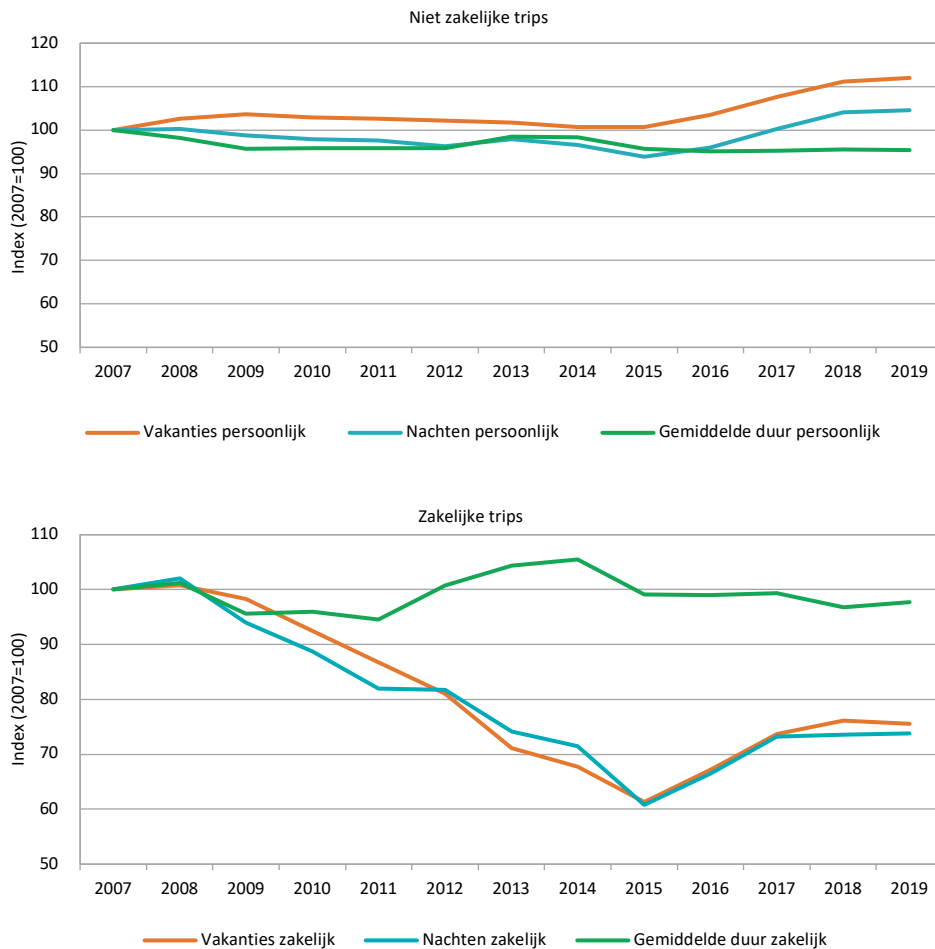
⁴ Motorvoertuigen, inclusief huurauto, camper en motor.

⁵ Het gaat hier om het belangrijkste vervoermiddel tijdens de vakantie.

besteedden aan het uitgaand toerisme binnen de EU-27 zijn Zweden (23 miljard euro), Nederland (19 miljard euro), Spanje (15 miljard euro), Oostenrijk (11 miljard euro) en Denemarken (11 miljard euro).

Trends in het aantal vakanties, overnachtingen en gemiddelde verblijfsduur van inwoners EU van 15 jaar en ouder naar motief, 2007 - 2019 (index 2007 = 100)

Figuur 2.9

Bron: Eurostat, 2021.

Vooral het zakelijk toerisme ondervindt nog steeds de gevolgen van de economische crisis rond 2008

Figuur 2.9 laat, samenvattend, de trends zien van een aantal belangrijke toeristische indicatoren, zoals aantal vakanties, aantal overnachtingen en de gemiddelde verblijfsduur. Zo is bij recreatieve en persoonlijke vakanties te zien dat voor de EU-27 het aantal vakanties in de periode 2007 - 2019 gegroeid is met circa 12 procent. De grootste groei heeft zich echter pas vanaf 2015 voorgedaan. Daarvoor

was er, vanaf 2008, sprake van een lichte daling als gevolg van de effecten van de economische crisis. De gemiddelde verblijfsduur is, na een lichte daling tussen 2007 en 2009, nauwelijks gewijzigd.

Voor zakelijke trips zijn duidelijk andere trends te zien. Daar heeft de economische crisis hard toege-
slagen. Deze markt is tien jaar na de crisis nog niet terug op het oude niveau van voor de crisis rond
2007: een teruggang van 24 procent in het aantal zakelijke trips. Ook daar is vanaf 2015 weer sprake
van groei in het aantal zakelijke trips en overnachtingen. Voor 2015 was er echter sprake van een te-
ruggang van 39 procent voor zowel het aantal trips als het aantal overnachtingen. Zoals te verwachten
was, is de gemiddelde verblijfsduur over de periode 2007-2019 maar beperkt gedaald (-2 procent).

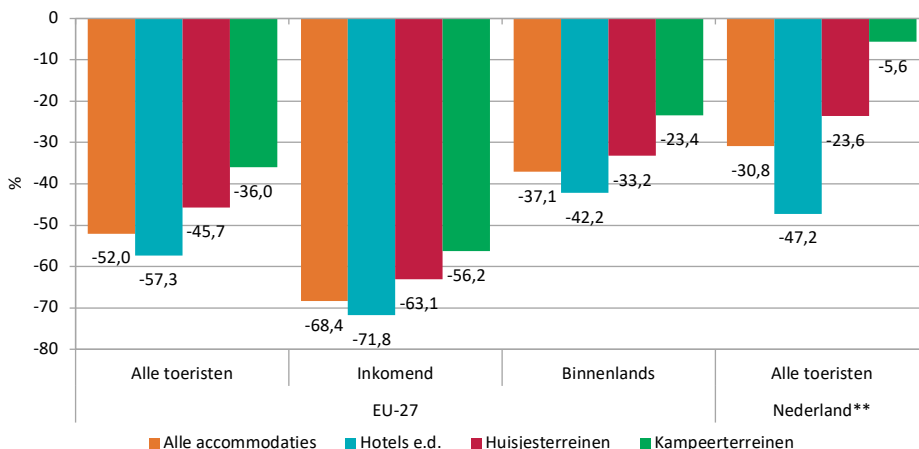
Overnachtingen in logiesaccommodaties vormen ook een maatstaf

Naast vakanties en hun kenmerken, vormt het aantal overnachtingen van toeristen in logiesaccommodaties een belangrijke indicator voor de ontwikkeling van het toerisme in een bestemming. Het gaat om overnachtingen in hotels, op huisjesterreinen en kampeertreinen. De cijfers hebben betrekking op de ontwikkelingen van het jaar 2020 ten opzichte van 2019.

De cijfers van logiesaccommodatie wijken af van de hierboven gepresenteerde cijfers over vakanties en overnachtingen van Europese toeristen. In de eerste plaats omdat hier, in tegenstelling tot het voorafgaande, naast het binnenlands toerisme (ingezetenen van een land), ook het inkomend toerisme is meegenomen. Inkomend toerisme (niet-ingezetenen) is hier niet alleen het reisverkeer van buiten de EU, maar ook de inkomende toeristen binnen Europa: personen die op vakantie gaan binnen Europa naar een land waar zij niet wonen. In de tweede plaats beperken de cijfers zich tot de overnachtingen in hotels, op huisjesterreinen en kampeertreinen. Overnachtingen in andere accommodatietypen zoals eigen vakantiewoningen of bij familie of kennissen worden niet meegerekend in de cijfers.

Figuur 2.10

Ontwikkeling van het aantal overnachtingen in Europese logiesaccommodaties naar accommodatietype (SBI*) en land van herkomst, 2020

Bron: Eurostat, 2021.

* SBI = Standaard Bedrijfsindeling.

** Dit betreffen cijfers van Eurostat. Deze hoeven niet geheel vergelijkbaar te zijn met de cijfers van de statistiek Logiesaccommodaties van het CBS.

Aantal overnachtingen in geregistreerde toeristische accommodaties gehalveerd in de EU

In 2020 vonden er bijna 1,4 miljard overnachtingen plaats in logiesaccommodaties binnen de EU-27. Dat betekent een afname van 52,0 procent in vergelijking met 2019 (figuur 2.10). In 2019 groeide het aantal overnachtingen in logiesaccommodaties in de EU27 nog met 2,1 procent ten opzichte van 2018. De afname in 2020 was het grootst voor overnachtingen in hotels (-57,3 procent) en het kleinst voor overnachtingen op kampeerterrainen (-36,0 procent). Het aantal overnachtingen door inkomende toeristen daalde harder (-68,4 procent) dan het aantal overnachtingen door binnenlandse toeristen (-37,1 procent).

In alle Europese landen nam het aantal overnachtingen in toeristische accommodaties fors af in 2020. In Nederland, Denemarken, Oostenrijk, Noorwegen, Zweden en Finland en Liechtenstein was de afname het kleinst (tussen de 30 en 40 procent). In Griekenland, Spanje, Cyprus, Malta, Portugal en IJsland, Noord-Macedonië en Servië was de afname het grootst (meer dan 60 procent). In 2019 werden de meeste overnachtingen doorgebracht in Duitsland, Italië, Spanje en Frankrijk (samen goed voor 63 procent van alle overnachtingen). Voor Duitsland, Spanje en Italië nam het aantal overnachtingen in 2020 af met 40,3, 69,2 en 53,4 procent. Desondanks werden ook in 2020 de meeste overnachtingen doorgebracht in deze landen. Voor Frankrijk waren op het moment van schrijven nog geen (betrouwbare) cijfers over het aantal doorgebrachte overnachtingen beschikbaar.

3 Vrijtijdsgedrag van Nederlanders

Dit hoofdstuk beschrijft het vrijetijdsgedrag van Nederlanders op basis van de resultaten van het ContinuVrijeTijdsOnderzoek (CVTO) 2018. Dit onderzoek geeft inzicht in de participatie van Nederlanders aan zo'n tachtig verschillende uithuizige vrijetijdsactiviteiten, geclusterd in elf groepen. Welke vrijetijdsactiviteiten zijn voor de coronapandemie populair en hoe vaak trekken Nederlanders erop uit? De cijfers zijn aangevuld met gegevens van google en een doordenking door het Sociaal en Cultureel Planbureau (SCP), die een eerste inzicht geven op de invloed van COVID-19 op het vrijetijdsgedrag van Nederlanders.

Hoofdpunten

- Bijna alle Nederlanders (98,7 procent) hebben in 2018 ten minste één vrijetijdsactiviteit buitenshuis ondernomen. Buitenrecreatie, uitgaan en winkelen voor plezier kennen de hoogste participatie.
- In 2018 hebben Nederlanders samen ruim 3,6 miljard vrijetijdsactiviteiten ondernomen. Vooral buitenrecreatie komt veel voor: 926 miljoen keer in 2018. Daarvan betrof het 424 miljoen keer een wandeling voor het plezier. In het voorjaar ondernemen Nederlanders gemiddeld de meeste uithuizige vrijetijdsactiviteiten.
- In termen van participatie is bij jongeren tot 18 jaar vooral het bezoeken van een attractie populair. Bij ouderen boven de 65 jaar scoren hobby-activiteiten bovengemiddeld. Bij vrouwen zijn wellness en winkelen voor plezier meer in trek dan bij mannen. Mannen bezoeken juist vaker een sportwedstrijd.
- De eigen gemeente is populair voor het ondernemen van vrijetijdsactiviteiten buitenshuis, ruim vier op de tien vrijetijdsactiviteiten vindt plaats in de woongemeente. Mede als gevolg hiervan zijn de meest inwonerrijke provincies ook de provincies waarin de meeste uithuizige vrijetijdsactiviteiten worden ondernomen. De meeste activiteiten vonden in 2018 plaats in Zuid-Holland, gevolgd door Noord-Holland en Noord-Brabant.

- In totaal is door Nederlanders in 2018 een bedrag van bijna 68 miljard euro uitgegeven aan uithuizige vrijetijdsactiviteiten. Dat kwam neer op gemiddeld 18,75 euro per persoon per activiteit. Het grootste deel gaat op aan directe kosten, waarbij bestedingen in winkels en aan consumpties het belangrijkste zijn.
- De COVID-19-crisis heeft grote impact gehad op de uithuizige vrijetijdsbesteding van Nederlanders in 2020. Uit metingen van Google blijkt dat het mobiliteitspatroon van Nederlanders voor detailhandel & recreatie begin april met 46 procent daalde. In de maanden daarna volgde een langzaam herstel tot 9 procent minder mobiliteit in augustus en september. Echter toonde de laatste twee maanden van 2020 door de sterk aangescherpte coronamaatregelen opnieuw een daling van 48 procent in de mobiliteit voor detailhandel & recreatie.

Het ContinuVrijeTijdsOnderzoek

Het CVTO is een grootschalig driejaarlijks onderzoek naar het uithuizige vrijetijdsgedrag van de Nederlandse bevolking en geeft een breed en diepgaand inzicht in de structuur, de ontwikkelingen en de trends op de uithuizige vrijetijdsmarkt. Het onderzoek werd uitgevoerd door NBTC-NIPO Research en bestond sinds 2004. Met het beëindigen van NBTC-NIPO Research is het CVTO 2018 de laatste van een serie van deze onderzoeken.

Het CVTO bestaat uit een serie weekmetingen en een jaarmeting. Het aantal responderende personen voor de weekmeting is ongeveer 375 personen; voor de jaarmeting zijn dit ongeveer 5 duizend personen. De onderzoekspopulatie omvat alle personen die in Nederlandse huishoudens woonachtig zijn, exclusief de bevolking in instellingen, inrichtingen en tehuizen, en kent geen leeftijdsgrenzen.

Het CVTO hanteert de volgende definitie van 'uithuizige vrijetijdsactiviteiten': Alle (dag)recreatieve activiteiten die worden ondernomen buiten de eigen woning en waarbij men minimaal een uur van huis is (inclusief reistijd). Bezoek aan familie, vrienden en kennissen, en activiteiten ondernomen tijdens vakanties of inclusief overnachting blijven buiten beschouwing. Vrijetijdsactiviteiten binnenshuis, zoals televisiekijken, lezen, internetten en gamen vallen dus buiten het bestek van het CVTO.

In het CVTO worden de meest uiteenlopende activiteiten op een continue basis en gespreid over het gehele jaar in kaart gebracht. De resultaten van het CVTO 2018 hebben betrekking op het gehele jaar 2018. Het onderzoek geeft inzicht in de participatie aan en frequentie waarmee zo'n 80 verschillende uithuizige vrijetijdsactiviteiten door Nederlanders worden ondernomen. Deze activiteiten zijn onderverdeeld in elf clusters van vrijetijdsactiviteiten. Naast participatie en frequentie meet het onderzoek ook het volume van de verschillende ondernomen vrijetijdsactiviteiten. Tot slot geeft het onderzoek niet alleen inzicht in de populariteit van vrijetijdsactiviteiten, maar ook in kenmerken als wanneer deze activiteiten met name worden ondernomen, in welke omgeving en hoe lang deze duren. Zo ontstaat een compleet beeld van de uithuizige vrijetijdsbesteding van de Nederlandse bevolking.

In 2018 zijn er de nodige aanpassingen in het CVTO doorgevoerd, met name in de lijst van vrijetijdsactiviteiten. Sommige activiteiten zijn komen te vervallen, anderen weer toegevoegd of samengevoegd met andere activiteiten. Daarnaast zijn er in de editie van 2018 alleen vrijetijdsactiviteiten in eigen land gemeten en niet die meer in het buitenland. Genoemde veranderingen beperken de mogelijkheden om vergelijkingen te maken met eerdere jaren dat het onderzoek werd uitgevoerd.

3.1 Vrijetijdsparticipatie

Deze paragraaf beschrijft de vrijetijdsparticipatie van Nederlanders in eigen land: welk aandeel van de Nederlanders heeft buitenshuis vrijetijdsactiviteiten ondernomen? Diverse typen activiteiten komen daarbij aan bod. De verschillen tussen leeftijdsgroepen, en tussen mannen en vrouwen op dit punt worden ook uitgelicht.

Bijna alle Nederlanders ondernemen vrijetijdsactiviteiten

De vrijetijdsparticipatie van de Nederlandse bevolking bedroeg 98,7 procent in 2018. Dit betekent dat in het jaar 2018 circa 16,6 miljoen Nederlanders tenminste één vrijetijdsactiviteit buitenshuis van meer dan een uur hebben ondernomen. In verreweg de meeste gevallen zal het echter om (veel) meer dan één onderzochte uithuizige vrijetijdsactiviteit gaan.

Uitgaan, buitenrecreatie en winkelen zijn populair

Het onderzoek CVTO gebruikt elf clusters om de circa tachtig gemeten activiteiten te groeperen. Activiteiten behorend tot clusters 'buitenrecreatie', 'uitgaan' en 'winkelen voor plezier' zijn het populairst (figuur 3.1). Activiteiten behorend tot het cluster 'buitenrecreatie' kennen de hoogste participatiegraad en zijn ook gedurende de coronacrisis in 2020 extra populair gebleken, met name wandelen en fietsen¹. Daarentegen is het aandeel Nederlanders dat jaarlijks winkelt voor plezier in het afgelopen decennium steeds teruggelopen. In 2004/2005 winkelde nog 91 procent voor plezier terwijl dit in 2018 nog maar 81 procent was. Gedurende verschillende periodes van de corona pandemie waren er maatregelen met betrekking tot het bezoeken van winkels², zoals het dragen van mondkapjes en een maximale capaciteit per winkel (afhankelijk van het beschikbare vloeroppervlak). Hierdoor was deze activiteit gedurende de pandemie minder mogelijk en verloor deze ook aan populariteit bij Nederlanders. Al helemaal daar waar het echt om het pure funshoppen ging. De clusters 'watersport' en 'wellness' zijn het minst in trek. Zij kennen de laagste percentages van Nederlanders die dit soort activiteiten op jaarbasis weleens ondernemen.

De frequentie waarmee de verschillende vrijetijdsactiviteiten ondernomen worden, blijkt sterk te verschillen per cluster van activiteiten. Dit varieert van gemiddeld meerdere malen per week tot eens per twee maanden. Van alle 11 onderscheiden clusters is de frequentie waarmee men jaarlijks funshopactiviteiten onderneemt het hardst teruggelopen in het afgelopen decennium. In totaliteit onderneemt de Nederlander gemiddeld net iets meer dan vier vrijetijdsactiviteiten buitenshuis per week.

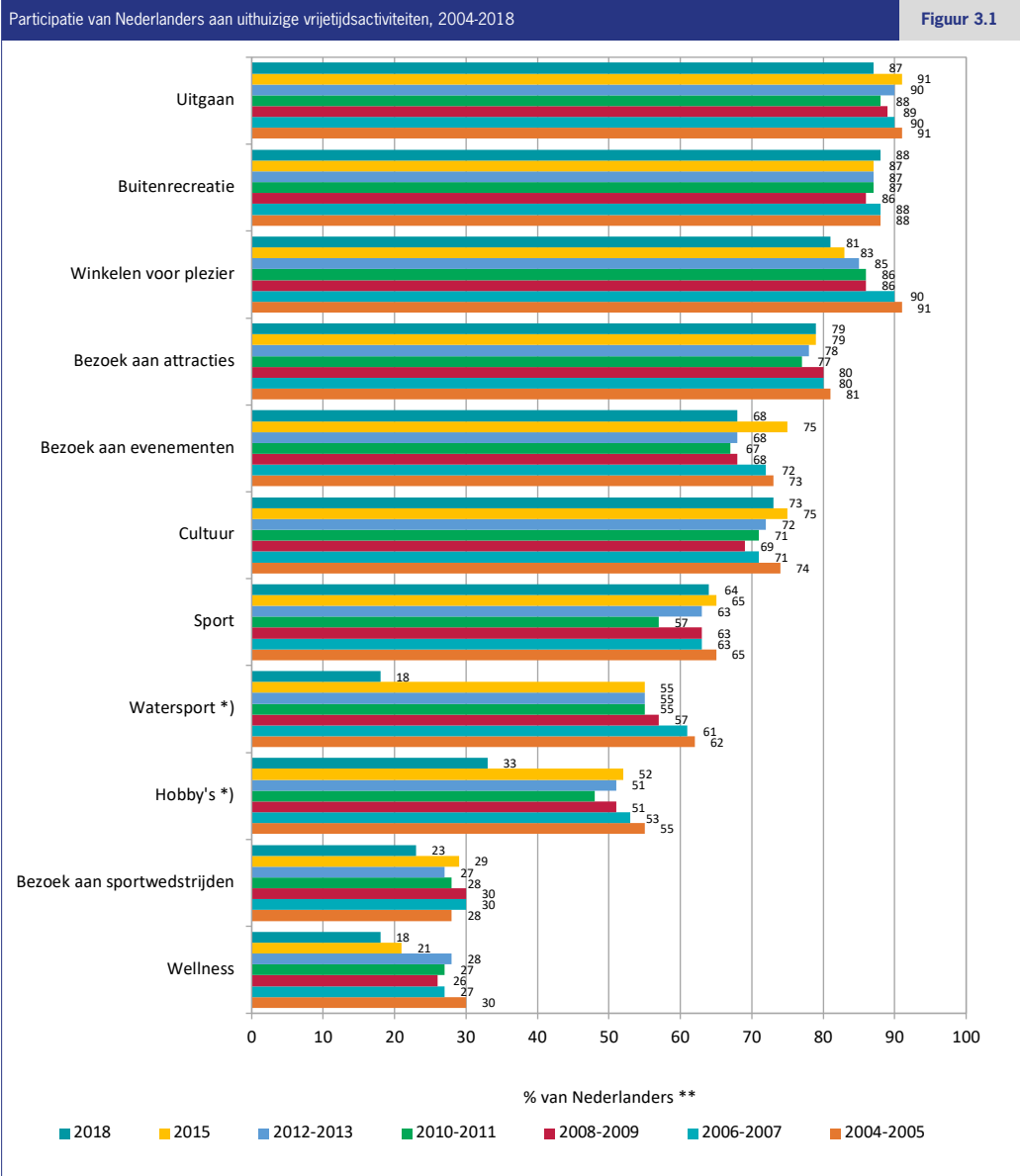
Bijna alle kinderen en jongeren bezoeken op jaarbasis een attractie

De participatiegraden verschillen per cluster per leeftijd. Zo bezoeken bijvoorbeeld bijna alle kinderen en jongeren van 0 tot en met 18 jaar minimaal een keer per jaar attracties, terwijl aanzienlijk minder 45-plussers attracties bezoeken (tabel 3.1). Maar weinig kinderen doen aan wellness. Dit cluster is vooral populair onder personen van 25 tot en met 54 jaar. Bij het cluster 'cultuur' zien we dat de participatie het hoogst is bij personen van 6 tot en met 17 jaar. Jonge kinderen (5 jaar en jonger) en oudere senioren (75 jaar en ouder) zijn over het algemeen minder actief dan de andere Nederlandse leeftijdsgroepen.

1 <https://www.wandelnet.nl/nieuwsbericht/2021/07/02/Nederlanders-wandelden-in-2020-meer-dan-ooit>, Onderzoek fietsen in tijden van Corona, Stichting Landelijk Fietsplatform, juli 2020 en <https://www.bovag.nl/nieuws/30-procent-meer-recreatieve-fietskilometers-in-2020>

2 <https://www.inretail.nl/persbericht/persbericht-versoepeling-regels-ook-goed-voor-winkels/#h-nodig-voor-de-economie> en <https://www.inretail.nl/persbericht/persbericht-nederland-op-slot-desastreus-voor-winkels/#h-intelligentier>

Naast de leeftijd hangt ook het geslacht samen met de participatie aan verschillende clusters van activiteiten. Zo hebben vrouwen een hogere participatie aan de clusters 'winkelen voor plezier', 'bezoek attracties', 'bezoek evenementen', 'cultuur' en 'wellness' dan mannen (figuur 3.2). Bij mannen ligt de participatie juist weer hoger in de clusters 'sport', 'watersport' en 'bezoek aan sportwedstrijden'.

Bron: Jaarmeting CVTO, 2018.

* Bij een aantal clusters dient bij de vergelijking door de jaren heen rekening te worden gehouden met wijzigingen in de onderliggende activiteiten waar het cluster uit bestaat. Dit verklaart de soms forse daling van de participatiegraad, zoals bij de clusters 'Hobby's' en 'Watersport'.

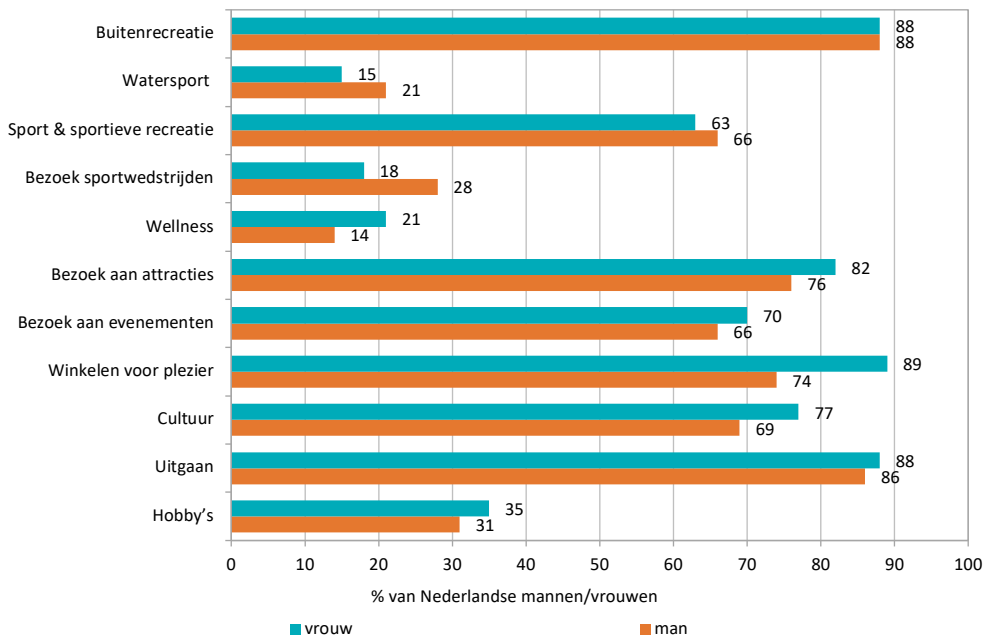
** Bij alle CVTO-cijfers in dit hoofdstuk gaat het om activiteiten in Nederland van inwoners van Nederland, exclusief de bevolking in instellingen, inrichtingen en tehuizen.

Tabel 3.1 Participatie van Nederlanders aan uithuiszige vrijetijdsactiviteiten naar leeftijdsgroep, 2018

	Leeftijd in jaren									
	0-5	6-12	13-17	18-24	25-34	35-44	45-54	55-64	65-74	> 74
<i>percentage van Nederlanders in de betreffende leeftijdsgroep</i>										
Buitenrecreatie	90	91	85	80	92	92	92	88	84	79
Watersport	12	30	36	20	21	19	16	15	13	3
Sport en sportieve recreatie	47	88	88	71	75	74	61	53	48	44
Bezoek sportwedstrijden	11	27	29	26	26	30	26	19	16	11
Wellness	1	1	6	17	34	27	24	20	12	7
Bezoek aan attracties	94	96	87	77	85	89	72	75	70	49
Bezoek aan evenementen	45	65	73	74	72	75	71	72	64	56
Winkelen voor plezier	73	74	78	79	87	87	83	80	83	76
Cultuur	46	86	86	80	81	82	75	74	60	47
Uitgaan	70	79	86	91	95	93	89	87	84	84
Hobby's	18	47	51	31	36	31	32	28	28	34

Bron: Jaarmeting CVTO, 2018.

Figuur 3.2 Participatie van Nederlanders aan uithuiszige vrijetijdsactiviteiten naar geslacht, 2018

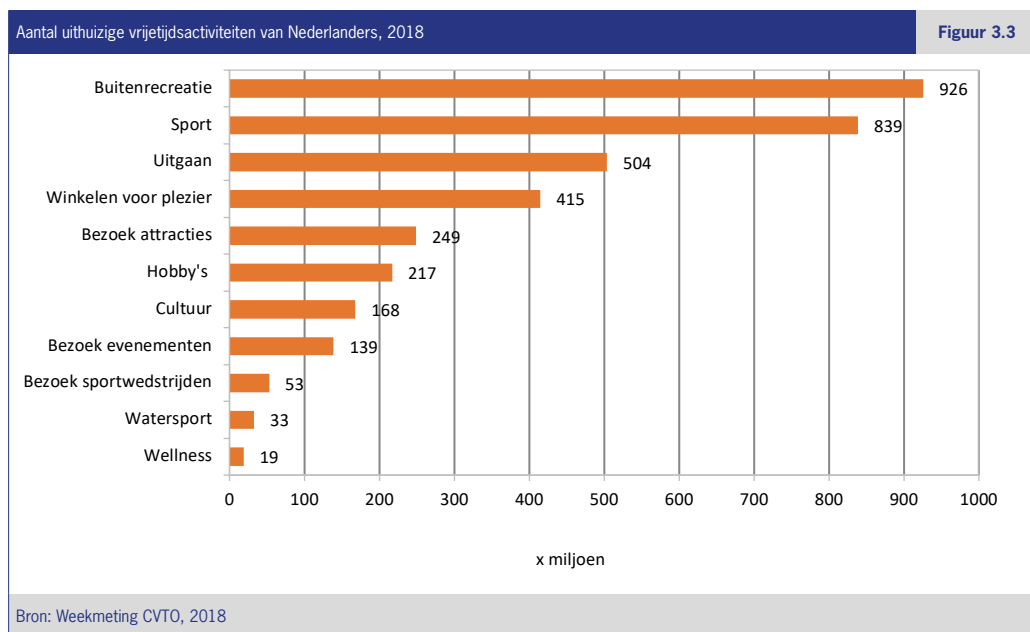
Bron: Jaarmeting CVTO, 2018.

3.2 Het volume van vrijetijdsactiviteiten

De vorige paragraaf beschreef de participatie van Nederlanders aan vrijetijdsactiviteiten. Deze paragraaf gaat in op het volume: hoe vaak ondernemen Nederlanders de diverse activiteiten?

Ruim 3,6 miljard activiteiten

In 2018 heeft de Nederlandse bevolking gezamenlijk ruim 3,6 miljard vrijetijdsactiviteiten van minimaal een uur buiten de eigen woning ondernomen.

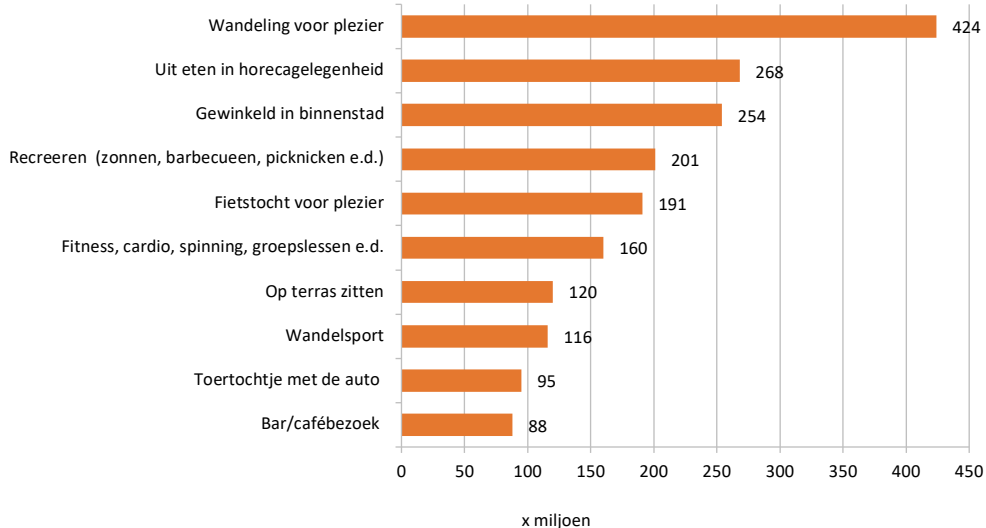
Buitenrecreatie het populairst

Het cluster 'buitenrecreatie' is de grootste van de elf onderscheiden clusters met 926 miljoen buitenrecreatieve activiteiten op jaarbasis (26 procent van het totaal). Na 'buitenrecreatie' volgt 'sport' (figuur 3.3). Er worden op jaarbasis 839 miljoen sportieve activiteiten ondernomen door Nederlanders (23 procent). Het cluster 'uitgaan' maakt met 504 miljoen activiteiten (14 procent) de top drie van de meest omvangrijke clusters compleet.

Het minst vaak ondernemen Nederlanders activiteiten die tot het cluster 'wellness' en 'watersport' behoren. Er worden zo'n 19 miljoen 'wellness' activiteiten op jaarbasis ondernomen en 33 miljoen watersportactiviteiten. Het cluster 'wellness' heeft daarmee een aandeel van 0,5 procent, terwijl het aandeel van het cluster 'watersport' op bijna 1 procent van alle activiteiten uitkomt.

Elk cluster van vrijetijdsactiviteiten bestaat uit een reeks afzonderlijk onderscheiden vrijetijdsactiviteiten. In totaal onderscheidt het CVTO zo'n 80 activiteiten. Figuur 3.4 bevat de top tien van al deze vrijetijdsactiviteiten. Deze tabel toont de tien populairste vrijetijdsactiviteiten: de activiteiten die Nederlanders in 2018 het vaakst hebben ondernomen.

Figuur 3.4 Top tien van populairste uithuizige vrijetijdsactiviteiten van Nederlanders, 2018

Bron: Weekmeting CVTO, 2018.

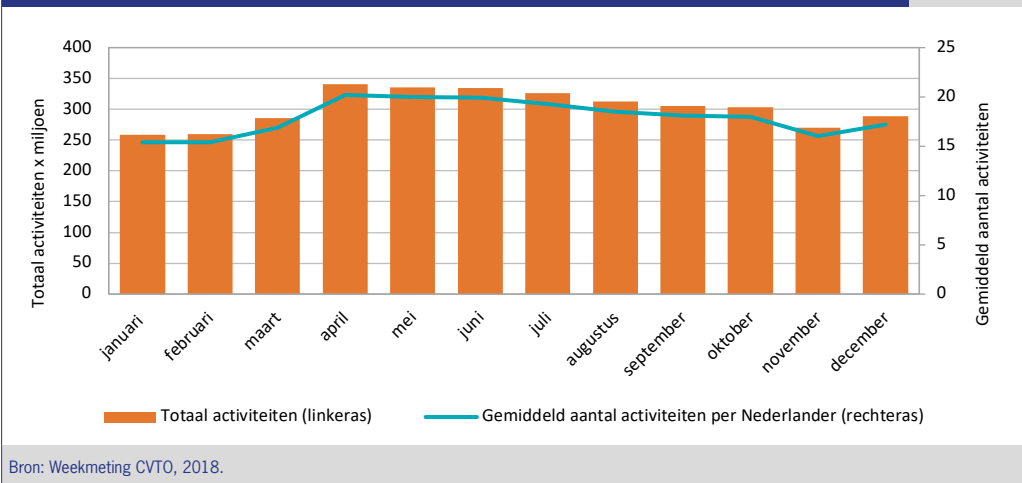
Wandelen populair

Wandelen voor het plezier staat bovenaan de ranglijst van meest ondernomen vrijetijdsactiviteiten. In 2018 trokken Nederlanders bijna 424 miljoen keer erop uit om een stukje te gaan lopen (figuur 3.4). Op plaats twee staat uit eten in horecagelegenheid en winkelen in de binnenstad neemt de derde plaats in. Het bezoeken van een bar of café sluit de top tien af. Ook tijdens de coronacrisis in 2020 is met name wandelen extra populair gebleken, blijkt uit gegevens van Wandelnet³. Dit komt mede doordat wandelen een buitenactiviteit is die makkelijk in de eigen woonomgeving en natuur plaats kan vinden. Wandelen is hiermee voor veel Nederlanders een welkome afwisseling tijdens de vele tijd die thuis werd doorgebracht als gevolg van de geldende restricties.

Vier op de tien activiteiten vindt plaats in de eigen gemeente

Ruim 40 procent van alle vrijetijdsactiviteiten ondernemen Nederlanders in hun eigen woongemeente en bijna 60 procent elders in Nederland. Vooral hobby- en sportactiviteiten vinden vaak dichtbij huis plaats. Het weekend is de meest populair voor het ondernemen van vrijetijdsactiviteiten buiten de eigen woning. Op maandag en dinsdag worden de minste uithuizige vrijetijdsactiviteiten ondernomen.

3 <https://www.wandelnet.nl/nieuwsbericht/2021/07/02/Nederlanders-wandelden-in-2020-meer-dan-ooit>

Veel vrijetijdsactiviteiten in het voorjaar

De maanden april t/m juni zijn de populairste maanden om buitenshuis vrijetijdsactiviteiten te ondernemen (figuur 3.5). De traditionele vakantiemaanden juli en augustus volgen op korte afstand. Dat deze maanden niet hoger scoren komt mede doordat binnen het CVTO vrijetijdsactiviteiten niet meetellen wanneer men één nacht of meer van huis is.

Minst populaire maanden qua omvang zijn de wintermaanden januari en februari. Het mindere weer in de winter (in de donkere periode na de feestdagen) in combinatie met het feit dat in het algemeen een kwart van de activiteiten tot buitenrecreatie behoort zal een belangrijke verklaring zijn voor het feit dat men minder uithuizig is in zijn of haar vrije tijd in deze periode. In de meest populaire maanden – april t/m juni – onderneemt een Nederlander gemiddeld zo'n 20 vrijetijdsactiviteiten buitenshuis, terwijl in de minst populaire maanden – januari en februari – dit aantal is teruggelopen naar ruim 15 activiteiten.

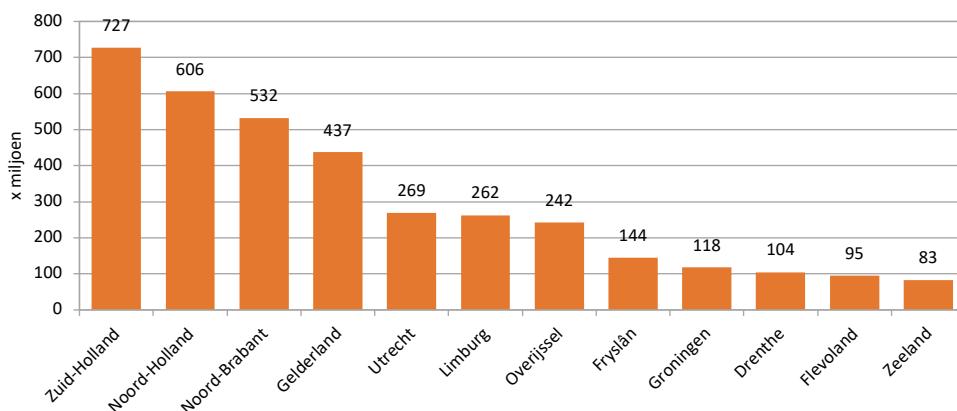
Zuid-Holland biedt meeste vrijetijdsactiviteiten

In totaal hebben Nederlanders in 2018 ruim 3,6 miljard uithuizige vrijetijdsactiviteiten ondernomen. Kijkend naar de verschillende provincies blijkt dat in Zuid-Holland de meeste vrijetijdsactiviteiten buiten de eigen woning worden ondernomen; één op de vijf uithuizige vrijetijdsactiviteiten vindt daar plaats. Ook Noord-Holland (17 procent) en Noord-Brabant (15 procent) zijn provincies met veel vrijetijdsactiviteiten buiten de eigen woning. Genoemde provincies zijn echter ook de provincies met de meeste inwoners van Nederland.

De auto meest gebruikt

De auto is het meest gebruikte vervoermiddel om naar een vrijetijdsactiviteit toe te gaan (43 procent). De fiets wordt bij 18 procent van de activiteiten gebruikt, 13 procent gaat te voet en 6 procent met het ov. Zo'n 16 procent van de vrijetijdsactiviteiten wordt direct vanaf huis ondernomen. Met name bij wellnessactiviteiten, waar de af te leggen afstand veelal wat groter is, wordt veel met de auto gereisd. Bij buitenrecreatieve activiteiten worden activiteiten relatief vaak direct van huis ondernomen. De fiets en te voet zijn hier relatief belangrijk.

Figuur 3.6 Aantal uithuizige vrijetijdsactiviteiten van Nederlanders per provincie, 2018

Bron: Weekmeting CVTO, 2018.

3.3 De bestedingen aan vrijetijdsactiviteiten

We hebben kunnen lezen hoeveel Nederlanders bepaalde vrijetijdsactiviteiten ondernemen en wat het totale aantal uithuizige vrijetijdsactiviteiten is in Nederland. De uithuizige vrijetijdsmarkt vertegenwoordigt echter ook een economische waarde. In deze paragraaf gaan we in op de bestedingen aan vrijetijdsactiviteiten.

De uithuizige vrijetijdsmarkt vertegenwoordigt een grote economische waarde

In totaal is door Nederlanders in 2018 een bedrag van bijna 68 miljard euro uitgegeven ten behoeve van het ondernemen van uithuizige vrijetijdsactiviteiten. Dit bedrag komt neer op gemiddeld 18,75 euro per persoon per activiteit. Van de totale economische waarde is bijna 42,7 miljard euro uitgegeven tijdens het ondernemen van vrijetijdsactiviteiten buiten de eigen woning (directe kosten). De overige 25,1 miljard euro zijn uitgaven die samenhangen met vervoer (22,8 miljard euro) en vaste kosten als abonnementen en lidmaatschappen (2,3 miljard euro) die het ondernemen van vrijetijdsactiviteiten met zich meebrengen.

Gemiddeld bijna 12 euro directe kosten per persoon per activiteit

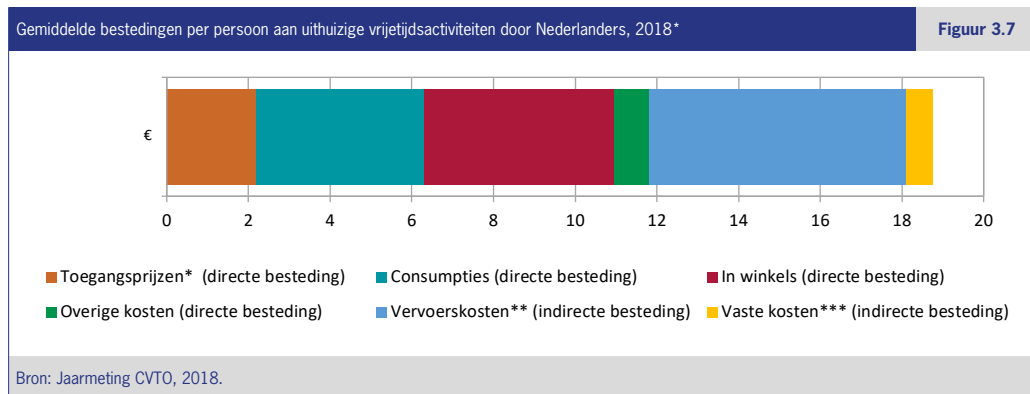
De totale directe kosten van bijna 42,7 miljard euro uitgegeven tijdens activiteiten komen neer op een gemiddelde besteding van 11,81 euro per persoon per activiteit (figuur 3.7). Dit bedrag kan verder uitgesplitst worden en dan is te zien dat het grootste deel van dit bedrag opgaat aan bestedingen in winkels en aan consumpties.

De indirecte kosten komen gemiddeld op 6,94 euro per persoon per activiteit uit, waarvan het grootste deel opgaat aan vervoerskosten.

Ook al wordt er bijna 43 miljard euro uitgegeven tijdens vrijetijdsactiviteiten buiten de eigen woning, dat betekent niet dat iedere activiteit bestedingen met zich meebrengt. Bij iets minder dan de helft van alle

ondernomen activiteiten (46 procent) blijft de beurs namelijk gesloten. Bij een vijfde van alle activiteiten wordt minder dan 10 euro uitgegeven.

Activiteiten behorend tot het cluster winkelen voor plezier zijn over het algemeen de activiteiten waarbij de directe bestedingen het hoogst zijn (37 euro per activiteit). Voor buitenrecreatieve activiteiten zijn de directe uitgaven met 3,50 euro gemiddeld genomen het laagst.

* O.a. toegangsrijzen, deelnamekosten, huurprijzen.
 ** Inclusief parkeerkosten.
 *** Kosten gemaakt voor o.a. kortingskaarten, abonnementen of lidmaatschappen.

3.4 Vrijetijdsactiviteiten ten tijde van COVID-19

De beschrijving van het vrijetijdsgedrag van Nederlanders in het voorgaande deel van dit hoofdstuk geeft dit gedrag weer voor 2018, dus voordat de wereldwijde coronapandemie voor diverse beperkingen in ons dagelijks leven zorgde en effect kreeg op ons vrijetijdsgedrag. We gaven al kort aan dat bepaalde activiteiten, zoals wandelen en fietsen, in 2020 aan populariteit hebben gewonnen. Terwijl andere activiteiten, zoals winkelen of activiteiten binnen sectoren met een teruggelopen capaciteit of waarvoor een noodgedwongen sluiting gold (bezoek aan bioscoop, schouwburg, museum, attractiepark, dierentuin, etc.) minder vaak zijn ondernomen.

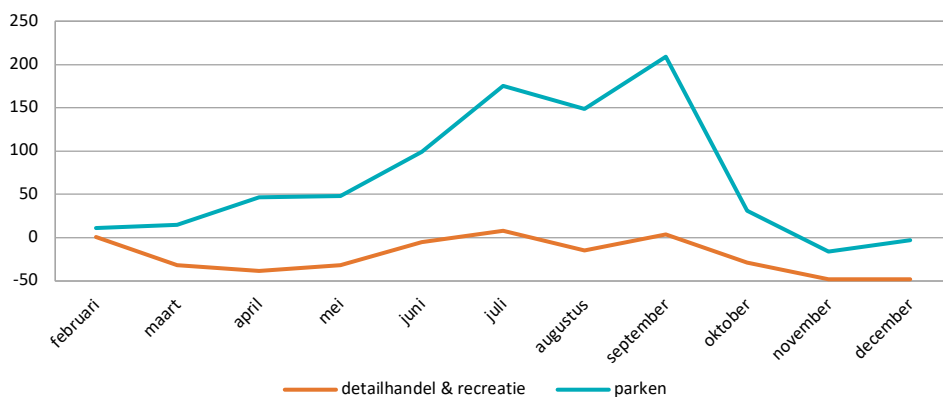
Ook de COVID-19 Community Mobility Reports⁴ van Google laten zien dat het ondernemen van vrijetijdsactiviteiten in 2020 sterk werd beïnvloed door de overheidsmaatregelen tegen de coronapandemie. Bij de meting van 11 april 2020, gedurende de eerste (intelligente) lockdown in Nederland is goed zichtbaar dat de mobiliteitsbewegingen in Nederland voor detailhandel & recreatie (onder meer bezoek horeca, winkelcentra, musea, attractieparken en bioscopen) met 46 procent zijn gedaald ten opzichte van het pre-coronajaar 2019. De recreatieve mobiliteitsbewegingen voor Nederland als geheel zijn in augustus en september 2020 9 procent lager dan in dezelfde periode in 2019. In deze zomermaanden

4 <https://www.google.com/covid19/mobility/> Accessed: mei en juli 2021. Het rapport toont de veranderingen in Nederland in o.a. bezoeken aan plaatsen/plekken die tot detailhandel & recreatie behoren, zoals restaurants, cafés, winkelcentra, themaparken, museums, bibliotheken en bioscopen, en bezoeken aan parken (plaatsen als grote parken, openbare stranden, jachthavens, hondenuitlaatvelden, pleinen en openbare tuinen) in de betreffende maand ten opzichte van dezelfde maand in het voorgaande jaar.

was het door versoepelingen van de coronamaatregelen mogelijk zonder of met weinig beperkingen vrijetijdsactiviteiten te ondernemen. Vanaf oktober 2020 werden de maatregelen om het coronavirus te bestrijden weer steeds strenger waardoor in november en december 2020 de recreatieve mobiliteitsbewegingen 48 procent lager waren dan in dezelfde maanden in 2019.

Voor het bezoek aan parken zien we juist het tegengestelde patroon in de ontwikkeling van mobiliteitsbewegingen. Wanneer de detailhandel & recreatie minder wordt bezocht, ten opzichte van normale (pre-corona) tijden, neemt het bezoek aan parkachtige locaties in Nederland juist (fors) toe, zeker wanneer het goed weer is om buiten te vertoeven. Dit is met name de verklaring waarom dit effect in de laatste maanden van het jaar, november en december, afzwakt of zelfs afwezig is.

Figuur 3.8 Mobiliteitsbewegingen van Nederlanders m.b.t. het bezoeken van detailhandel & recreatie en park locaties, 2020

Bron: Google COVID-19 Community Mobility Reports, Google LCC, 2021

Het SCP heeft in 2020 een doordenking gedaan van de maatschappelijke gevolgen van de coronamaatregelen voor (onder andere) de vrijetijdsbesteding⁵. Volgens het SCP zorgen de maatregelen en restricties gesteld om de Coronapandemie te bestrijden ervoor dat mensen hun vrije tijd anders (moeten) inrichten. De functie van vrije tijd verandert. De mogelijkheden die vrije tijd biedt tot ontspanning, ontplooiing, ontmoeting en onderscheiding staan onder druk. Door een andere inrichting van de (uithuizige) vrije tijd ondervinden Nederlanders het volgende:

- Het wegvallen van de mogelijkheid om culturele en sportieve uitjes te ondernemen. Deze beperktere mogelijkheden zorgen ervoor dat sommige mensen de vrije tijd als minder 'vrij' ervaren.
- Wedstrijden, trainingen, uitvoeringen, concoursen, lessen en repetities kunnen geen doorgang vinden waardoor sport- en cultuurbeoefenaars hinder ondervinden en zich minder goed kunnen ontplooiën.
- Er zijn veel minder mogelijkheden tot ontmoeting, wat kan leiden tot een toenemende eenzaamheid en belemmeringen in de sociale cohesie in onze samenleving.
- Er zijn minder mogelijkheden om je via vrije tijd te onderscheiden, iets dat zowel voor individuen als steden geldt.

⁵ Eerste doordenking maatschappelijke gevolgen coronamaatregelen. Beleidssignaleмент, Sociaal en Cultureel Planbureau (SCP), mei 2020

4 Vakanties van Nederlanders

Dit hoofdstuk geeft een overzicht van de vakanties van Nederlanders in 2020. Hoeveel Nederlanders gingen er in dat jaar op vakantie, waar gingen zij naar toe, hoe lang verbleven zij op hun vakantiebestemming en in wat voor accommodatie? Daarnaast komt aan bod hoe Nederlandse vakantiegangers naar hun bestemming reisden en op welke wijze zij invulling gaven aan hun vakantie. Hoe lang van tevoren zij dit vastlegden en op welke wijze zij die boeking deden wordt eveneens besproken. Het hoofdstuk sluit af met een vergelijking tussen 2020 en 2019 om inzicht te geven in het effect van de COVID-19 crisis op de vakanties van Nederlanders.

De cijfers in dit hoofdstuk zijn afkomstig uit het Continu Vakantieonderzoek (CVO). Het zijn voorlopige cijfers. Dit betekent dat ze kunnen afwijken van de definitieve cijfers die eind 2021 door het CBS worden gepubliceerd.

Hoofdpunten

- In 2020 gingen 11,9 miljoen Nederlanders één of meer keer op vakantie. Dit is 69,2 procent van de 17,2 miljoen inwoners van Nederland in dat jaar. Zij gingen samen 28,7 miljoen keer op vakantie, 17,0 miljoen keer in Nederland en 11,7 miljoen keer daarbuiten.
- Nederlanders gingen in 2020 gemiddeld 1,7 keer op vakantie: 1,0 keer in Nederland en 0,7 keer in het buitenland. Als we alleen kijken naar de Nederlanders die in 2020 op vakantie gingen, dan lag dit gemiddelde met 2,4 vakanties per vakantieganger uiteraard hoger dan voor de gehele bevolking.
- De duur van een vakantie was gemiddeld 7,6 dagen, ofwel 6,6 overnachtingen. Hierbij sliepen alle Nederlandse vakantiegangers samen 190 miljoen nachten niet in hun eigen bed: 89 miljoen nachten in Nederland en 101 miljoen nachten in het buitenland.
- Een Nederlander ging in 2020 gemiddeld 12,7 dagen op vakantie, 6,2 dagen in eigen land en 6,6 dagen daarbuiten.
- Gezamenlijk besteedden Nederlanders 10,3 miljard euro aan vakanties in 2020, ofwel 598 euro per Nederlander. Voor Nederlanders die in 2020 één of meer keren op vakantie gingen, lag dit bedrag uiteraard hoger, namelijk op 864 euro per vakantieganger. Een gemiddelde vakantie

kostte 358 euro per persoon. Voor een buitenlandse vakantie werd gemiddeld 645 euro per persoon neergeteld, voor een vakantie in Nederland 160 euro.

- Het aantal vakanties in 2020 lag 30 procent lager dan een jaar eerder, dit zijn 12,2 miljoen vakanties minder, waarvan 1 miljoen in eigen land. De vakantie-uitgaven in 2020 lagen 12,2 miljard euro lager dan in 2019. Het grootste deel daarvan, 11,2 miljard euro, betrof vakanties in het buitenland.
- Een bijzondere periode was het derde kwartaal van 2020. Toen gingen Nederlanders namelijk ruim 25 procent meer op binnenlandse vakanties dan in hetzelfde kwartaal van 2019. In het kwartaal daarvoor was het aantal binnenlandse vakantie nog ruim een derde lager dan een jaar eerder.

Het Continu Vakantieonderzoek (CVO)

De cijfers in dit hoofdstuk zijn afkomstig uit het Continu Vakantieonderzoek (CVO) en gaan over vakantiejaar 2020. Het CVO is een jaarlijks onderzoek dat het CBS gebruikt om cijfers over het vakantiegedrag van de Nederlandse bevolking samen te stellen. Het CVO richt zich op diverse aspecten van vakanties, zoals bestemmingen, vakantieduur, logiesvormen, vervoermiddelen en bestedingen.

De onderzoekspopulatie van het CVO omvat inwoners van Nederland in alle leeftijden. Personen in institutionele huishoudens, zoals verpleeghuizen of gevangenissen, zijn geen onderdeel van de onderzoekspopulatie van het CVO. Het CVO is een panelonderzoek. De leden van het CVO-panel worden via een aselechte steekproef getrokken uit het panel van Kantar TNS (voorheen NIPO). Zij vullen elke drie maanden een vragenlijst in over hun vakanties in het voorafgaande kwartaal. De jaarlijkse cijfers die op basis van het CVO worden gepubliceerd, zijn gebaseerd op panelleden die bij alle vier de metingen van het betreffende vakantiejaar de vragenlijst hebben ingevuld. Vanaf 2017 zijn dit ongeveer 8.000 personen per jaar.

Vakantiejaar

Het CVO werkt met vakantiejaaren, in tegenstelling tot veel andere statistieken die als jaarafbakening het kalenderjaar hanteren. Een vakantiejaar loopt van 1 oktober van het voorgaande jaar t/m 30 september van het betreffende jaar. Zo loopt vakantiejaar 2020 van 1 oktober 2019 t/m 30 september 2020.

Binnen een vakantiejaar worden alle vakanties die in dat jaar beginnen waargenomen. Een vakantie die bijvoorbeeld start op 30 september 2019 en eindigt op 6 oktober 2019, wordt geheel gerekend tot vakantiejaar 2019. Een vakantie die start op 1 oktober 2019 en eindigt op 4 oktober 2019 wordt wel gerekend tot vakantiejaar 2020.

		Vakanties totaal	Vakanties in Nederland	Vakanties in het buitenland
Nederlandse bevolking	<i>mln</i>	17,2	17,2	17,2
Deelname				
Wel op vakantie	<i>mln</i>	11,9	8,6	7,0
Niet op vakantie	<i>mln</i>	5,3	8,6	10,2
Aantal vakanties				
Totaal	<i>mln</i>	28,7	17,0	11,7
Gemiddeld per Nederlander		1,7	1,0	0,7
Gemiddeld per vakantieganger		2,4	2,0	1,7
Aantal vakantiedagen				
Totaal	<i>mln</i>	218	106	113
Gemiddeld per Nederlander		12,7	6,2	6,6
Gemiddeld per vakantieganger		18,4	12,3	16,1
Gemiddeld per vakantie		7,6	6,2	9,6
Aantal overnachtingen				
Totaal	<i>mln</i>	190	89	101
Gemiddeld per Nederlander		11,0	5,2	5,9
Gemiddeld per vakantieganger		16,0	10,4	14,4
Gemiddeld per vakantie		6,6	5,2	8,6
Uitgaven				
Totaal	<i>mld euro</i>	10,3	2,7	7,6
Gemiddeld per Nederlander	<i>euro</i>	598	158	440
Gemiddeld per vakantieganger	<i>euro</i>	864	316	1.078
Gemiddeld per vakantie	<i>euro</i>	358	160	645

Bron: CBS, CVO 2020.

*Voorlopige cijfers

4.1 Vakantieparticipatie en -duur

Deze paragraaf geeft een algemeen beeld van de vakanties van Nederlanders. Eerst komt de vakantiedeelname aan bod: hoeveel Nederlanders gaan er op vakantie, gaan ze in zomer of winter, lang of kort, en vertrekken ze naar het buitenland of verblijven ze binnen de landsgrenzen? De paragraaf sluit af met de duur van vakanties in 2020.

Meerderheid Nederlanders in 2020 op vakantie

In 2020 gingen 11,9 miljoen Nederlanders één of meer keer per jaar op vakantie, dit is 69,2 procent van de bevolking. De meeste Nederlanders gaan in de zomerperiode één of meer keren op vakantie,

in 2020 zo'n 9,2 miljoen. Het aantal vakantiegangers in de winterperiode ligt doorgaans lager, maar was nog altijd 8,5 miljoen.

Ongeveer 5,8 miljoen Nederlanders gingen zowel in de zomer als in de winter op vakantie, terwijl een relatief klein aantal van 2,6 miljoen landgenoten alleen in de winter vakantie vierde. Het aantal Nederlanders dat alleen op zomervakantie ging was hoger, namelijk 3,4 miljoen.

Vakantie

Een vakantie is een verblijf buiten de eigen woning voor ontspanning of plezier, met ten minste één overnachting. Het gaat daarbij zowel om vakanties in Nederland als in het buitenland. Logeren bij familie, vrienden of kennissen in het buitenland valt eveneens onder het begrip vakantie. Verblijf bij familie, vrienden of kennissen in Nederland telt echter alleen mee als een vakantie, als die familie, vrienden of kennissen de meeste dagen afwezig waren.

In het CVO worden vakanties per persoon geteld en niet per huishouden of per reisgezelschap. Als een gezin met vier personen samen op vakantie gaat, telt dit als vier vakanties. De gezinsleden kunnen immers ook los van elkaar op vakantie gaan. Binnen het CVO wordt onderscheid gemaakt tussen lange en korte vakanties. Een lange vakantie is een vakantie met een verblijf van minimaal 5 opeenvolgende dagen (4 overnachtingen). Een korte vakantie duurt maximaal 4 opeenvolgende dagen (3 overnachtingen).

Vakanties het vaakst in Nederland

Normaliter zoeken Nederlanders hun vakantievierter graag buiten de landsgrenzen, in 2020 gold dit voor ongeveer 7,0 miljoen landgenoten. Van die 7,0 miljoen gingen 3,3 miljoen personen uitsluitend in het buitenland op vakantie en 3,7 miljoen daarnaast ook in Nederland. 4,9 miljoen Nederlanders vierden alleen in eigen land vakantie. Het aantal Nederlanders dat in 2020 een of meer vakanties binnen de landsgrenzen doorbracht, kwam daarmee op 8,6 miljoen.

Een meerderheid van 9,8 miljoen Nederlanders hield in 2020 een lange vakantie van vier of meer opeenvolgende nachten. Ruim de helft daarvan, 5,3 miljoen personen, ging uitsluitend op lange vakantie; de andere helft (4,6 miljoen) hield daarnaast ook een korte vakantie. In totaal gingen 6,6 miljoen Nederlanders in 2020 één of meer keer op korte vakantie met maximaal drie overnachtingen. Door 2,1 miljoen van hen werden alleen korte vakanties gehouden (tabel 4.2).

De meeste Nederlanders gingen één of twee keer op vakantie, in 2020 respectievelijk 26 en 19 procent. Twaalf procent ging drie keer op vakantie, 6 procent vier keer en 3 procent vijf keer. Drie procent van de Nederlanders ging zelfs zes of meer keer op vakantie.

	Deelname	Nederlanders	Vakanties	Overnachtingen
	%	mln	mln	mln
Totaal	69,2	11,9	28,7	190
In Nederland	49,9	8,6	17,0	89
In het buitenland	40,8	7,0	11,7	101
Uitsluitend in Nederland	28,4	4,9	9,4	55
Uitsluitend in het buitenland	19,3	3,3	5,6	51
Zowel in Nederland als in het buitenland	21,5	3,7	13,6	84
Lange vakanties	57,1	9,8	16,6	164
Korte vakanties	38,6	6,6	12,0	25
Uitsluitend lange vakanties	30,6	5,3	8,5	88
Uitsluitend korte vakanties	12,1	2,1	3,4	7
Zowel lange als korte vakanties	26,5	4,6	16,8	95
In de zomerperiode	53,8	9,2	14,9	110
In de winterperiode	49,3	8,5	13,8	79
Uitsluitend in de zomerperiode	19,9	3,4	4,6	37
Uitsluitend in de winterperiode	15,4	2,6	3,7	23
Zowel in de zomer- als in de winterperiode	33,9	5,8	20,4	130

Bron: CBS, CVO 2020.

*Voorlopige cijfers

Laagste vakantiedeelname onder arbeidsongeschikten

Nederlanders verschillen onderling in de mate waarin zij deelnemen aan vakanties. De deelname van jongeren tot 15 jaar lag in 2020 met 77 procent fors boven de gemiddelde deelname van 69 procent van de Nederlandse bevolking als geheel. Dit in tegenstelling tot personen van 75 jaar of ouder, die hier met 46 procent flink onder zaten. Dat gold ook voor weduwen en weduwnaars (48 procent) en in mindere mate voor Nederlanders die zijn gescheiden (58 procent). Personen in huishoudens met thuiswonende kinderen behoorden in 2020 juist vaker dan gemiddeld tot de groep vakantiegangers. Vooral als er twee of meer kinderen zijn, was dit percentage hoog, namelijk rond de 81. Een nog wat hoger aandeel vakantie deelnemers was in 2020 te vinden bij universitair geschoolden (83 procent) en in het hoogste inkomenskwartiel (82 procent). Mensen die tot het laagste inkomenskwartiel behoorden, gingen juist relatief weinig op vakantie (49 procent). Dit geldt eveneens voor Nederlanders die in 2020 geen werk hadden (48 procent). De laagste vakantie deelname, 45 procent, vinden we echter in de groep arbeidsongeschikten (tabel 4.3).

Tabel 4.3 Deelname van Nederlanders aan vakanties naar achtergrondkenmerken, 2020*

	%		%
Totaal	69,2		
Geslacht		Hoogst voltooide opleiding	
Mannen	69,9	Geen of basisonderwijs	71,5
Vrouwen	68,5	Vbo, mbo1, avo onderbouw	61,2
		Havo, vwo, mbo	68,3
Leeftijd		Hbo, wo bachelor	76,0
Jonger dan 15 jaar	77,2	Wo, master, doctor	83,2
15 t/m 24 jaar	70,2		
25 t/m 34 jaar	75,3	Aantal kinderen in het huishouden	
35 t/m 44 jaar	71,5	Geen	65,9
45 t/m 54 jaar	70,6	1 kind	70,2
55 t/m 64 jaar	68,9	2 kinderen	81,0
65 t/m 74 jaar	62,2	3 of meer kinderen	68,4
75 jaar of ouder	46,4		
Migratieachtergrond		Maatschappelijke positie	
Nederland	69,3	Werkzaam in loondienst	76,3
Westers	70,1	Werkzaam als zelfstandige	72,8
Niet-westers	67,3	Werkloos	47,8
		Arbeidsongeschikt	45,3
Burgerlijke staat		(School)kind of student	74,9
Gehuwd of geregistreerd partnerschap	71,4	Huisvader of huisman / huismoeder of huisvrouw	58,0
Gescheiden	57,5	Gepensioneerd of met prepensioen	55,9
Verweduwd	47,6		
Nooit gehuwd geweest	70,8	Bruto inkomen van het huishouden	
		Kwartiel 1	48,7
		Kwartiel 2	55,9
		Kwartiel 3	70,6
		Kwartiel 4	82,4

Bron: CBS, CVO 2020.

*Voorlopige cijfers

Ruim anderhalve keer op vakantie per Nederlander

Nederlanders gingen in 2020 samen 28,7 miljoen keer op vakantie, dat zijn gemiddeld 1,7 vakanties per persoon. Vooral lange vakanties met ten minste vier overnachtingen (16,6 miljoen) zijn populair. Nederlanders gingen in 2020 gemiddeld 1,0 keer op lange vakantie. Het aantal korte vakanties bedroeg 12,0 miljoen, dat zijn 0,7 korte vakanties per Nederlander. De meeste vakanties werden in 2020 in de zomerperiode gevierd: 14,9 miljoen ofwel 0,9 vakanties per Nederlander. In de winterperiode waren dit 13,8 miljoen vakanties, gemiddeld 0,8 vakanties per Nederlander. Nederlanders hielden in 2020 vaker vakantie in het eigen land dan in het buitenland, 17,0 miljoen tegenover 11,7 miljoen. Dit zijn respectievelijk 1,0 binnenlandse en 0,7 buitenlandse vakanties per Nederlander.

Seizoenen: zomer en winter

Binnen het CVO wordt onderscheid gemaakt tussen vakanties in de zomer en in de winter. De winterperiode van een vakantiejaar duurt ongeveer 30 weken en loopt van 1 oktober, het begin van het vakantiejaar, tot eind april. De zomerperiode duurt 22 weken en loopt van eind april tot en met het einde van het vakantiejaar op 30 september. In vakantiejaar 2019 startte de zomerperiode op 25 april.

Om vast te stellen of een vakantie in de zomer- of winterperiode valt, is de startdatum bepalend. Een vakantie die in de zomerperiode begint en eindigt in de winterperiode, telt als zomervakantie, en omgekeerd.

Zomervakantie gemiddeld 10 dagen

Een vakantie van Nederlanders telde in 2020 gemiddeld 7,6 dagen. Een vakantie buiten de landsgrenzen duurde gemiddeld de helft langer dan een vakantie in eigen land: 9,6 tegen 6,2 dagen. Ook vakanties in de zomerperiode waren gemiddeld langer (8,4 dagen) dan vakanties in de winterperiode (6,8 dagen). En zoals te verwachten overtreft de duur van lange vakanties die van korte vakanties ruimschoots: in 2020 respectievelijk 10,9 en 3,1 dagen.

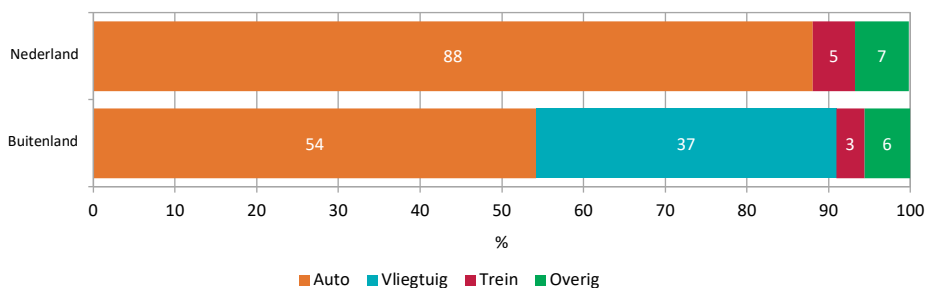
4.2 Vervoer van en naar de vakantiebestemming

Om van huis naar de vakantiebestemming te reizen is vervoer nodig. Hiervoor staat Nederlanders een scala aan mogelijkheden ter beschikking, variërend van fiets tot vliegtuig. In sommige gevallen reist men met meerdere, verschillende voertuigen. Bijvoorbeeld een vliegvakantie, waarbij eerst met de auto naar het vliegveld wordt gereisd. In die gevallen wordt uitgegaan van het vervoermiddel waarmee de langste afstand is afgelegd. In het voorbeeld is dat het vliegtuig.

Meeste buitenlandse vakanties met de auto of het vliegtuig

Het vervoermiddel waarmee Nederlanders het vaakst reisden, was in 2020 met bijna drie kwart (74 procent) van alle vakanties de auto. Bij vakanties in eigen land ging 88 procent met de auto, dit zijn 14,9 miljoen vakanties. Bij de overige binnenlandse vakanties koos men 882 duizend keer voor de trein en 1,1 miljoen keer voor andere vervoermiddelen, zoals de fiets of een touringcar. Voor vakanties buiten de landsgrenzen werd 9 van de 10 keer met het vliegtuig of de auto gereisd. Dit waren 6,4 miljoen autovakanties en 4,3 miljoen vliegvakanties. Daarnaast gingen Nederlanders 406 duizend keer met de trein en 655 duizend keer met andere vervoermiddelen naar het buitenland op vakantie (figuur 4.1).

Figuur 4.1 Vervoermiddel van en naar de binnenlandse en buitenlandse vakantiebestemming, 2020*

Bron: CBS, CVO 2020.

*Voorlopige cijfers

4.3 Boeking en organisatie van de vakantie

Nederlanders verschillen onderling in de mate waarin zij vooraf vastleggen waar zij overnachten en hoe zij naar hun bestemming reizen. Door vooraf de accommodatie, het vervoer of beide te boeken, ontstaat zekerheid omtrent enkele randvoorwaarden van de vakantie. De een kiest ervoor om alles vooraf te organiseren, de ander juist niet. In deze paragraaf kijken we hoe vaak Nederlanders hun vakantie of onderdelen daarvan boeken, hoe zij dit doen en wanneer.

De organisatiegraad is de mate waarin Nederlanders georganiseerd op vakantie gaan of zelf hun vervoer en onderkomen regelen. Dit varieert van op de bonnefooi tot met een pakketreis op vakantie gaan (vervoer en verblijf zijn dan bij dezelfde aanbieder geboekt). Wie op de bonnefooi gaat, vertrekt op vakantie zonder dat onderdelen van de reis voor vertrek geregeld zijn. Onder de pakketreis valt ook de all-inclusive vakantie, waarbij naast vervoer en accommodatie ook eten en drinken zijn inbegrepen. De organisatiegraad wordt alleen beschreven voor vakanties in toeristische accommodatievormen. Daarnaast onderscheiden we vakanties in een eigen recreatieve accommodatie, waarvoor het verblijf uiteraard niet geregeld hoeft te worden.

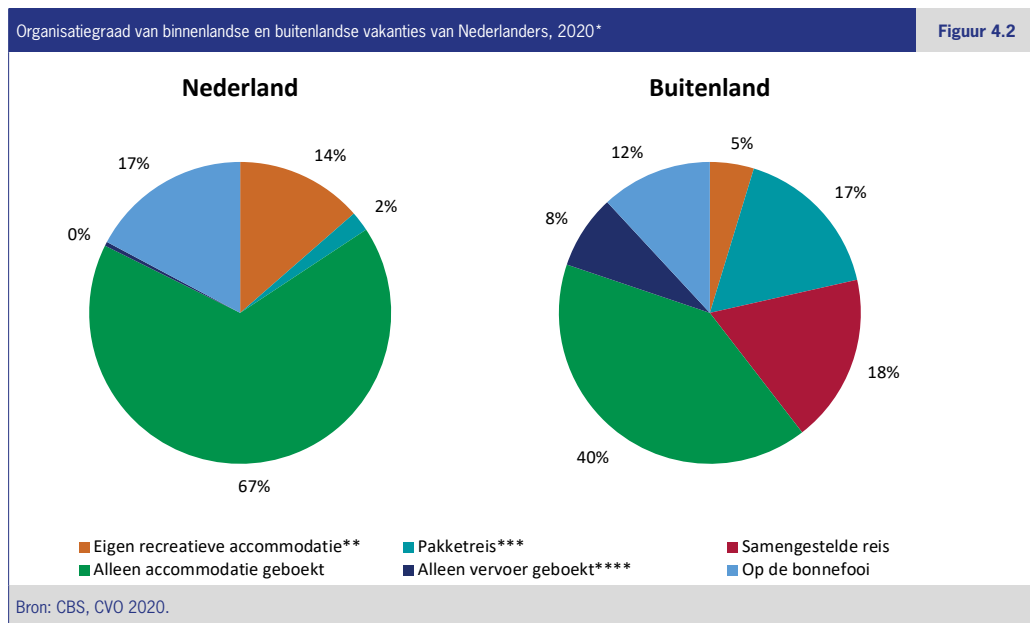
Logiesvormen

In dit hoofdstuk worden twee logiesvormen onderscheiden, namelijk toeristische accommodaties en eigen recreatieve accommodaties. Een toeristische accommodatie is een accommodatie waarvoor logies wordt gehurd van een professionele verstrekker van logiesaccommodaties of van een particuliere aanbieder. Hieronder valt ook het verblijf in een eigen mobiel onderkomen op een *tijdelijke* stand- of ligplaats, bijvoorbeeld in een tent, camper, toercaravan of plezierjacht. Een eigen recreatieve accommodatie is een vast vakantieonderkomen dat in het bezit is van het huishouden van de respondent, zoals een vakantiewoning of een stacaravan. Ook overnachten in een mobiel onderkomen op een vaste seizoens- of jaarplaats wordt hiertoe gerekend.

Grootste deel vakantiegangers regelde vooraf een slaappleaats

Bij 85 procent van de vakanties van Nederlanders was in 2020 voor vertrek duidelijk waar men zou overnachten: doordat men bijvoorbeeld een hotel had geboekt of verblijf in het eigen vakantiehuis had gepland. Dit zijn 23,4 miljoen vakanties. Meestal, bij ruim 16 miljoen vakanties, werd dan alleen de accommodatie geboekt. In vergelijking met 2019 boekten Nederlanders in 2020 minder vaak een pakketreis (2,1 miljoen vakanties) of een samengestelde reis waarbij accommodatie en vervoer los van elkaar geboekt zijn bij verschillende aanbieders (2,4 miljoen vakanties). Ongeveer 5,3 miljoen Nederlanders hadden in 2020 voor vertrek nog geen slaappleaats vastgelegd en gingen op de bonnefooi op vakantie. Bij 1,0 miljoen van deze vakanties is wel het vervoer geboekt. Tot slot werden er 2,9 miljoen vakanties in een eigen recreatieve accommodatie doorgebracht: een boeking is dan uiteraard niet nodig.

Voor 14,0 miljoen binnenlandse vakanties in 2020 was de slaappleaats voor aankomst bekend. Bij 11,3 miljoen van deze vakanties werd alleen de accommodatie geboekt. Dit is 67 procent van de 17,0 miljoen vakanties van Nederlanders in eigen land. Voor vakanties buiten Nederland lag het aandeel vakanties waarvoor alleen de accommodatie werd geboekt ruim 25 procentpunten lager, namelijk op ruim 40 procent. Voor vakanties buiten Nederland is juist het aandeel pakketreizen substantieel, terwijl deze vorm van op vakantie gaan binnen Nederland relatief zeldzaam is (figuur 4.2).

*Voorlopige cijfers

** Vakanties in een eigen recreatieve accommodatie waarbij het vervoer is geboekt, zijn hier niet meegeteld. Deze vakanties zijn terug te vinden in de categorie vakanties waarbij alleen vervoer is geboekt.

*** Bij binnenlandse vakanties zijn vanwege de lage aantallen waarnemingen bij pakketreizen ook de samengestelde reizen meegenomen.

**** Inclusief vakanties in een eigen recreatieve accommodatie waarbij het vervoer is geboekt.

Vervoer bij 1 op de 5 vakanties geboekt, meestal bij reisbureau of reisorganisatie

Wanneer een vakantie geheel of gedeeltelijk georganiseerd is, betekent dit dat er sprake is van een boeking; dat kan zijn van de accommodatie, van het vervoer, of van beide. Nederlanders boekten in 2020 bij 79 procent van de toeristische vakanties vooraf hun accommodatie en bij 21 procent (ook)

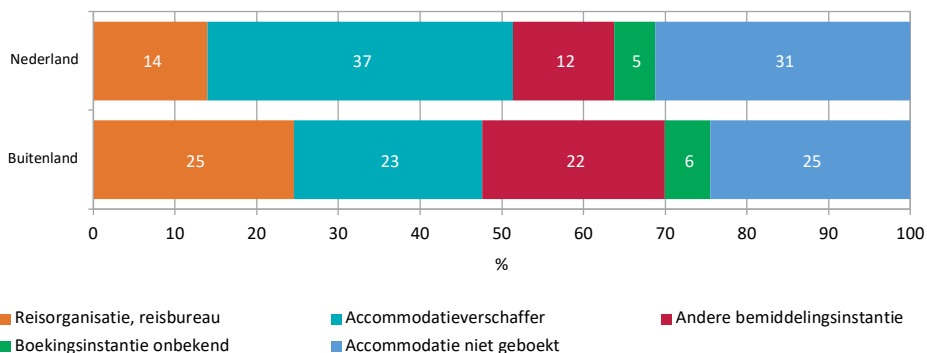
het vervoermiddel waarmee zij reisden. Dit is niet verrassend, aangezien er bij bijna twee derde van de vakanties met de eigen auto werd gereisd.

Wanneer het vervoer werd geboekt, betrof dit in ruim drie kwart van de gevallen een vliegvakantie (altijd naar het buitenland). Het overgrote deel van de vakanties waarbij het vervoer is geboekt, had een buitenlandse bestemming (92 procent). Nederlanders boekten in 2020 hun vervoermiddel in 55 procent van de gevallen via een bemiddelaar, zoals een reisbureau of reisorganisatie. Bijna 4 van de 10 boekten in 2020 rechtstreeks bij de vervoerder en voor de resterende 7 procent van de vakanties is niet bekend waar de reis werd geboekt.

Driekwart boekte accommodatie voor vertrek

Nederlanders boekten in 2020 bij 20,5 miljoen vakanties vooraf een slaappleats. Dat komt neer op bijna driekwart van alle vakanties. Bij vakanties in Nederland lag dit aandeel op 69 procent, bij vakanties in het buitenland op 75 procent. De boeking van de accommodatie gebeurde het vaakst direct bij de organisatie of particulier die de accommodatie aanbood (32 procent van de vakanties). Daarnaast boekten Nederlanders in 2020 ook dikwijls bij een reisbureau of reisorganisatie (18 procent van de vakanties) of bij een andere bemiddelaar (16 procent van de vakanties). Bij vakanties in Nederland is het rechtstreeks boeken van de accommodatie bij de accommodatieverschaffer favoriet, bij buitenlandse vakanties wordt de reis net iets vaker via een reisorganisatie of reisbureau geregeld (figuur 4.3). Bij vakanties naar het buitenland werd de accommodatie langer van tevoren vastgelegd dan bij vakanties in eigen land.

Figuur 4.3 Boekingsinstantie van de accommodatie voor vakanties in Nederland en in het buitenland, 2020*

Bron: CBS, CVO 2020.

*Voorlopige cijfers

Nederlanders boekten meestal via internet

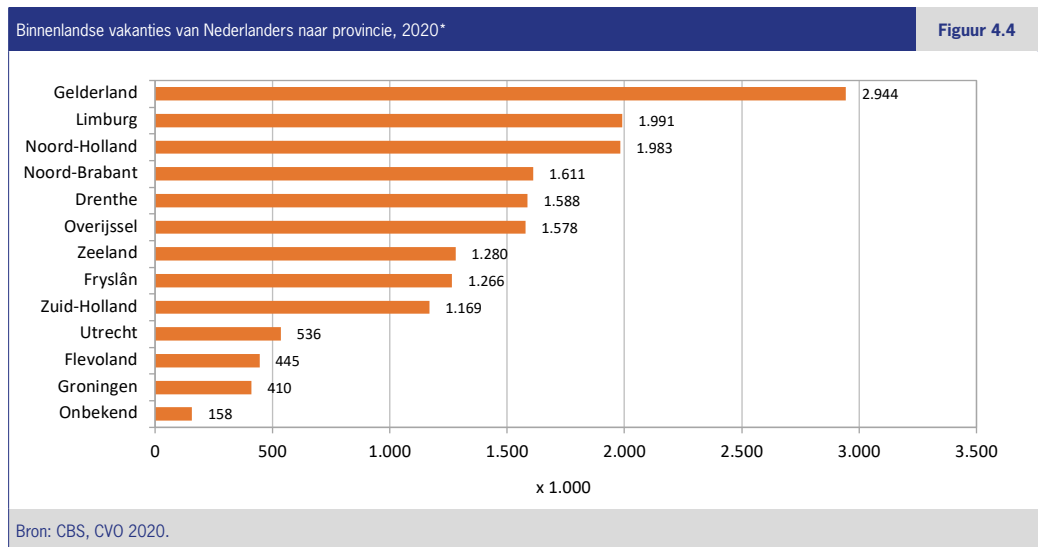
In 2020 werd 73 procent van de vakanties waarbij verblijf en/of vervoer was geboekt via internet geregeld. Daarnaast boekte 8 procent zijn of haar vakantie in een persoonlijk contact met een reisagent of -bemiddelaar, 8 procent via e-mail of tekstbericht (bijv. sms of WhatsApp) en 7 procent telefonisch (figuur 4.5). Vakanties in binnen- en buitenland werden ongeveer even vaak via internet geboekt (72 en 74 procent). Vakanties in Nederland werden wat vaker telefonisch geboekt dan vakanties buiten de landsgrenzen, 10 tegen 4 procent.

4.4 De vakantiebestemming

De vakantiebestemming is de plaats waar men tijdens de vakantie het langst verbleef. Dit is in dit hoofdstuk de provincie voor vakanties in Nederland en het land voor buitenlandse vakanties. Wanneer men op meerdere plaatsen even lang verbleef, geldt de locatie die het verst van de woonplaats van de respondent ligt. De meeste vakanties van Nederlanders werden in 2020 in eigen land doorgebracht: 17,0 miljoen vakanties. Dit is 59 procent van alle vakanties in 2020. Nederlanders gingen daarnaast 11,7 miljoen keer in het buitenland op vakantie. Normaliter gaan Nederlanders juist vaker in het buitenland op vakantie dan in eigen land.

Gelderland meeste vakantiegangers van eigen bodem

De provincie Gelderland ontving in 2020 net als in 2019 de meeste Nederlandse gasten. Nederlanders gingen hier 2,9 miljoen keer op vakantie, een zesde van alle vakanties op eigen bodem. Limburg en Noord-Holland volgden met beide net geen 2,0 miljoen vakanties. Daarna volgden Noord-Brabant, Drenthe en Overijssel, die alle drie zo'n 1,6 miljoen Nederlandse vakantiegangers mochten verwelkomen (figuur 4.4).

*Voorlopige cijfers

Buitenlandse vakantie vooral in omliggende landen

Van de Nederlanders die in 2020 naar het buitenland op vakantie gingen, bleef 87 procent binnen Europa (10,2 miljoen vakanties). Van die groep bleef twee derde in West-Europa, een kwart reisde naar Zuid-Europa, 8 procent naar Noord-Europa en 4 procent naar Oost-Europa. Nederlanders gingen in 2020 zo'n 1,5 miljoen keer buiten Europa op vakantie. Vooral in Azië (37 procent), Latijns-Amerika en de Cariben (26 procent) en in Noord-Amerika (12 procent). De resterende 25 procent van de vakanties buiten Europa werd in andere werelddelen doorgebracht.

Regionale indeling van Europa voor buitenlandse vakanties

Noord-Europa: Denemarken, Eiland Man, Estland, Faeröer eilanden (Denemarken), Finland (incl. Åland eilanden), Guernsey, Ierland, Jersey, Letland, Litouwen, Noorwegen, Spitsbergen en Jan Mayen, IJsland, Verenigd Koninkrijk, Zweden.

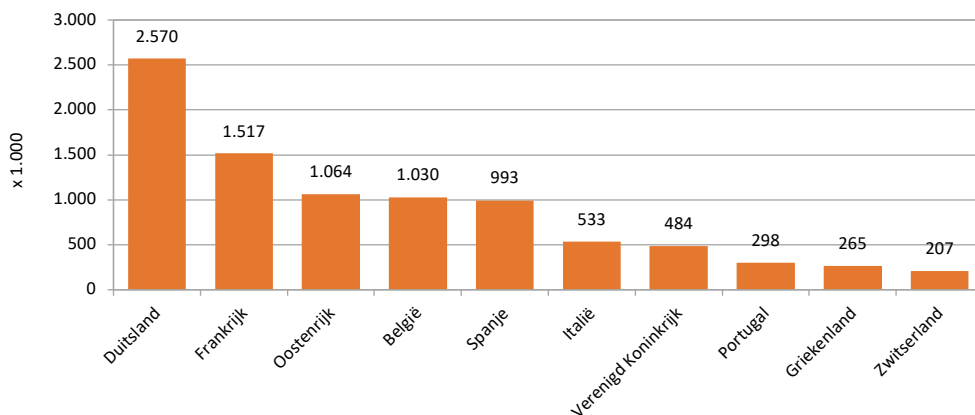
Oost-Europa: Bulgarije, Hongarije, Moldavië, Oekraïne, Polen, Roemenië, Rusland (ten westen v.d. Oeral), Slowakije, Tsjechië, Wit-Rusland.

Zuid-Europa: Albanië, Andorra, Bosnië-Herzegovina, Gibraltar, Griekenland, Italië, Kosovo, Kroatië, Macedonië, Malta, Montenegro, Portugal, San Marino, Servië, Slovenië, Spanje, Turkije (Europees deel), Vaticaanstad.

West-Europa: België, Duitsland, Frankrijk, Liechtenstein, Luxemburg, Monaco, Oostenrijk, Zwitserland.

De top tien van meest bezochte vakantie landen van 2020 werd aangevoerd door Duitsland (2,6 miljoen vakanties), gevolgd door Frankrijk (1,5 miljoen vakanties) en Oostenrijk en België (beide 1,0 miljoen vakanties). Onder in de top 10 stonden Portugal, Griekenland en Zwitserland met samen 770 duizend vakanties. De top tien bestemmingen samen waren in 2020 verantwoordelijk voor bijna 2 van de 3 vakanties naar het buitenland (figuur 4.5).

Figuur 4.5 Top 10 van buitenlandse vakantiebestemmingen van Nederlanders, 2020*

Bron: CBS, CVO 2020.

*Voorlopige cijfers

Duitsland favoriet

Als het gaat om korte vakanties van maximaal 4 dagen (en drie overnachtingen), was Duitsland in 2020 met 1,2 miljoen vakanties veruit favoriet. Het aantal korte vakanties naar de nummer twee België was

met bijna 620 duizend vakanties half zo groot. Het aantal korte vakanties naar Frankrijk ligt met ruim 300 duizend vakanties weer de helft daaronder.

Voor lange vakanties van vijf of meer dagen gingen Nederlanders eveneens vooral naar Duitsland, bijna 1,4 miljoen keer. Het aantal vakanties naar Frankrijk lag daar met 1,2 miljoen vlak onder, gevolgd door Oostenrijk met 1 miljoen en Spanje met 870 duizend vakanties (tabel 4.4a).

Wanneer we kijken welke landen in de zomer- en winterperiode in 2020 het meest bezocht werden, zien we geen grote verschillen met het jaar als geheel. Duitsland stond in beide seizoenen op nummer één met ongeveer 1,3 miljoen vakanties. Nummer twee in de zomer was Frankrijk met 830 duizend vakanties. Opvallend is dat Spanje in 2020 ontbreekt in de top 5 bestemmingen van zomervakanties. In de winter stond Spanje op de tweede plaats, met 790 duizend vakanties (tabel 4.4b).

Top 5 van buitenlandse vakantiebestemmingen van Nederlanders naar vakantieduur, 2020*				Tabel 4.4a
	Lange vakanties		Korte vakanties	
		x 1.000		x 1.000
	Totaal	8.689	Totaal	3.029
1	Duitsland	1.366	Duitsland	1.204
2	Frankrijk	1.209	België	619
3	Oostenrijk	970	Frankrijk	307
4	Spanje	873	Verenigd Koninkrijk	287
5	Italië	458	Spanje	120

Bron: CBS, CVO 2020.

*Voorlopige cijfers

Top 5 van buitenlandse vakantiebestemmingen van Nederlanders naar seizoen, 2020*				Tabel 4.4b
	Zomer		Winter	
		x 1.000		x 1.000
	Totaal	4.360	Totaal	7.359
1	Duitsland	1.311	Duitsland	1.259
2	Frankrijk	826	Spanje	788
3	België	407	Oostenrijk	722
4	Oostenrijk	342	Frankrijk	691
5	Italië	322	België	623

Bron: CBS, CVO 2020.

*Voorlopige cijfers

4.5 Verblijf tijdens de vakantie

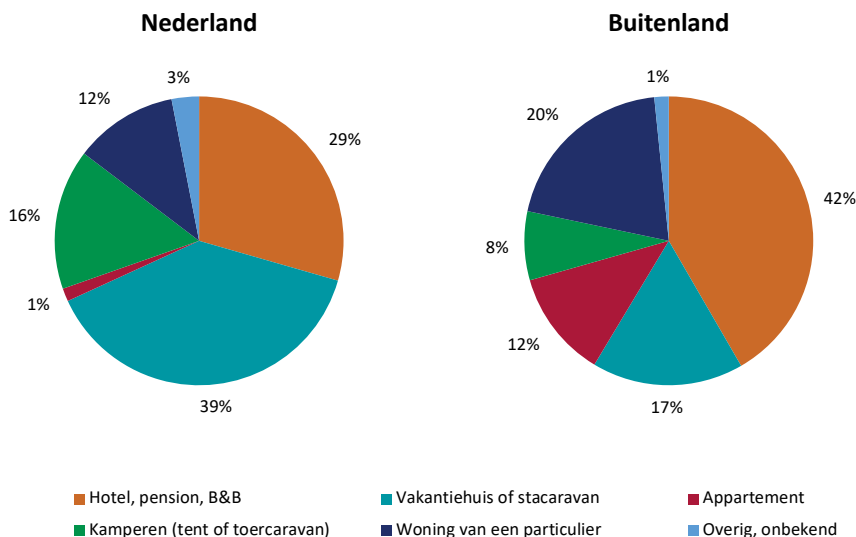
Waar verbleven Nederlanders in 2020 tijdens hun vakantie? Wat voor soort verblijf kozen zij en hoe zag de omgeving eruit waar zij zich ophielden? Kozen Nederlanders ervoor om op één plek te verblijven of verbleven zij juist of meerdere plaatsen? En hoe verschillen vakanties binnen en buiten Nederland op deze punten? Dit hoofdstuk geeft antwoord op deze vragen. Wanneer tijdens een vakantie in verschillende accommodaties werd verbleven, geldt de accommodatie met de meeste overnachtingen.

Vakantie in eigen land vaakst in vakantiehuis of stacaravan

De meest gekozen vakantieaccommodatie van Nederlanders was in 2020 een hotel, pension of B&B. Bij bijna 10 miljoen vakanties werd hier overnacht, 34 procent van alle vakanties. Daarnaast kozen Nederlanders voor 30 procent van hun vakanties een vakantiehuis of stacaravan (8,6 miljoen vakanties). Bij 15 procent van de vakanties verbleef men in de woning van een particulier (4,3 miljoen vakanties). Dit kan bij familie, vrienden of kennissen zijn, maar ook bij onbekenden via bijvoorbeeld Airbnb.

Nederlanders die hun vakantievertier in eigen land zochten, verbleven in 2020 het vaakst in een vakantiehuis of stacaravan (39 procent), voor een verblijf in een hotel, pension en B&B werd minder vaak gekozen (29 procent). Daarnaast werd bij 16 procent van de vakanties gekampeerd, in tent, vouwwagen of toercaravan. Van de Nederlanders die een buitenlandse vakantie genoten, verbleef bijna 42 procent in een hotel, pension of B&B. Daarnaast koos 17 procent voor een vakantiehuis of stacaravan en vond 20 procent onderdak in de woning van een particulier. Een opvallend verschil tussen de accommodatie van vakanties in binnen- en buitenland, is dat in Nederland zelden een appartement wordt geboekt. Dit was in 2020 bij iets meer dan 1 op de 70 vakanties het geval, terwijl dit bij vakanties buiten de landsgrenzen bijna 1 op de 8 was (figuur 4.6).

Figuur 4.6 Accommodaties tijdens vakanties in Nederland en in het buitenland, 2020*

Bron: CBS, CVO 2020.

*Voorlopige cijfers

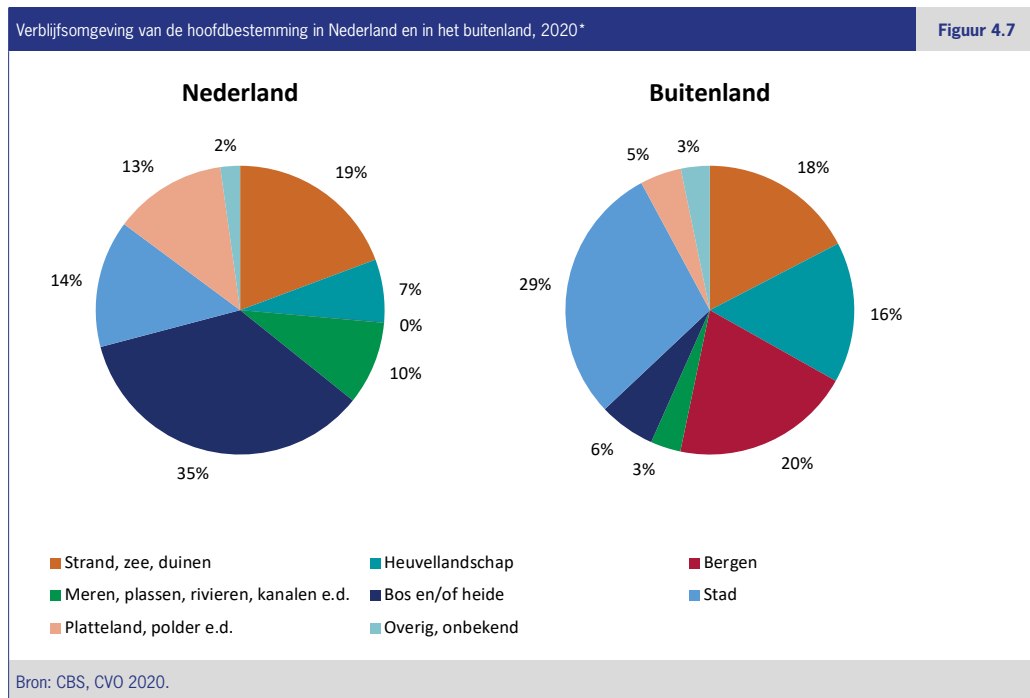
Binnenlandse vakanties vooral op één locatie

Hoe honkvast Nederlanders in 2020 tijdens hun vakantie waren, is op te maken uit het aantal verschillende plekken waar zij overnachtten. Binnen Nederland had een grote meerderheid van 92 procent één vakantielocatie (13,5 miljoen vakanties). Er waren relatief weinig vakanties in eigen land waarbij men op twee, of drie of meer verschillende locaties overnachtte (beide 4 procent). Bij buitenlandse vakanties verbleef eveneens een forse meerderheid op één locatie, al ligt dit aandeel hier met 72 procent van de vakanties aanmerkelijk lager. Relatief veel personen verbleven op vier of meer plaatsen (11 procent). Elf procent verbleef op twee locaties en 5 procent op drie locaties. Deze cijfers gaan alleen over toeristische vakanties. Voor recreatieve vakanties in een eigen onderkomen is het aantal verblijfslocaties niet beschikbaar. Het is echter aannemelijk dat bij de meeste van deze vakanties alleen in het eigen onderkomen of op de vaste stand- of ligplaats is overnacht.

Bos en heide favoriete omgeving voor vakantie

Nederlanders brachten hun vakantie in 2020 graag door in bos- en/of heidegebied en in de stad: respectievelijk 6,7 miljoen en 5,8 miljoen keer. Strand, zee en duinen waren eveneens populair en konden rekenen op 5,3 miljoen Nederlandse vakantiegangers.

Nederlanders gaven in 2020 binnen en buiten eigen land de voorkeur voor verschillende landschappen. In eigen land gingen de meeste Nederlanders in 2020 op vakantie in bos- en heidegebied (35 procent), terwijl buiten Nederland stad en bergen de meest populaire verblijfsomgevingen waren (29 en 20 procent van de vakanties). Opvallend is dat Nederlanders in 2020 relatief vaker op strandvakantie gingen in eigen land (19 procent) dan in het buitenland (17 procent) (figuur 4.7).

*Voorlopige cijfers

4.6 Reisgezelschap

Het vaakst met partner op vakantie

Nederlanders gingen in 2020 het vaakst samen met alleen hun partner op vakantie, namelijk 10,0 miljoen keer. Daarnaast gaan zij vaak samen met (hun) kinderen en eventuele andere volwassenen op pad (9,5 miljoen vakanties).

Bij 82 procent van de vakanties met kinderen in het reisgezelschap was het jongste kind niet ouder dan 12 jaar. De bestemming van bijna twee derde van deze vakanties (64 procent) lag in Nederland. Bij de 18 procent van de vakanties waarbij kinderen meegingen was het jongste kind een adolescent in de leeftijd van 13 tot 18 jaar. Iets minder dan de helft van deze vakanties (47 procent) had een buitenlandse bestemming.

Met volwassen gezins- of familieleden en eventuele andere volwassenen werd minder vaak de vakantie doorgebracht: 4,0 miljoen keer. Bij 3,3 miljoen ging men zonder familieleden op vakantie, maar met vrienden, kennissen en/of collega's. Het minst vaak werd er alleen gereisd (1,9 miljoen vakanties).

Bij de meeste vakanties ging men in 2020 met zijn tweeën er op uit (12,9 miljoen). Aanzienlijk minder mensen gingen op vakantie in een gezelschap van drie (11,3 miljoen vakanties), vier (2,1 miljoen vakanties), of vijf of meer (2,3 miljoen vakanties) reisgenoten (tabel 4.5).

Tabel 4.5 Reisgezelschap tijdens vakanties in Nederland en in het buitenland, 2020*

	Totaal	Nederland	Buitenland
	x 1.000		
Totaal	28.677	16.958	11.719
Alleenreizende	1.880	1.025	856
Paar zonder kind(eren)	10.021	6.171	3.850
Volwassene(n) met minderjarig(e) kind(eren)	9.476	5.789	3.687
Volwassene(n) met familieleden en eventueel anderen	3.968	2.134	1.834
Alleen met vrienden, kennissen en/of collega's	3.332	1.839	1.492
Leeftijd jongste kind in reisgezelschap			
0 t/m 5 jaar	4.108	2.682	1.426
6 t/m 12 jaar	3.778	2.330	1.448
13 t/m 17 jaar	1.746	929	817
Omvang van het reisgezelschap			
1 persoon	1.881	1.026	856
2 personen	12.892	7.839	5.053
3 personen	3.238	1.907	1.331
4 personen	5.203	3.054	2.149
5 personen of meer	5.452	3.125	2.328
onbekend	11	8	3

Bron: CBS, CVO 2020.

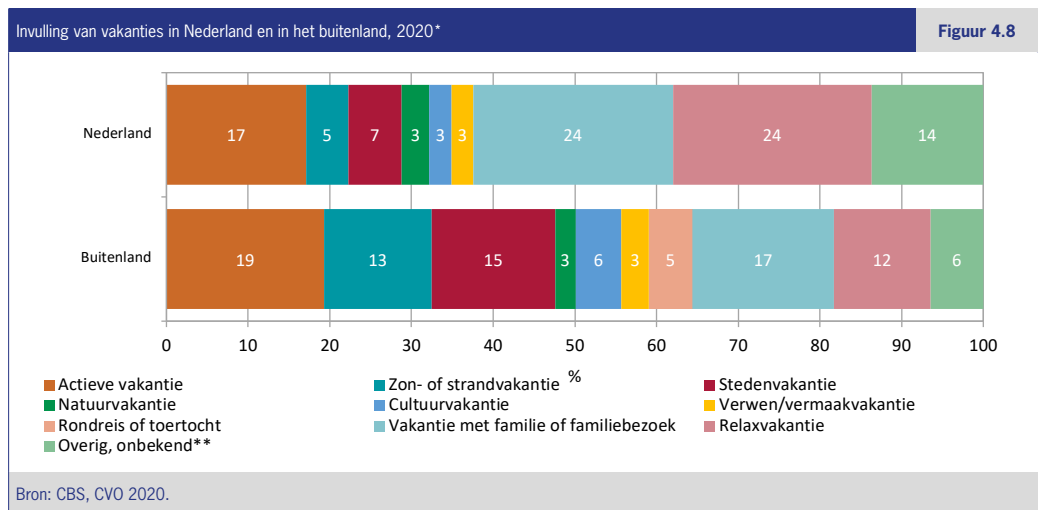
*Voorlopige cijfers

4.7 Invulling van de vakantie

Nederlanders vullen hun vakantie op veel verschillende manieren in, variërend van actief tot relaxen, van stedentrip tot vakantie in de natuur. Deze en andere manieren waarop onze landgenoten vakantie vieren komen in deze paragraaf aan bod. Vakanties in een eigen recreatief onderkomen zijn buiten beschouwing gelaten.

Samenzijn met familie, vrienden of kennissen voornaamste vakantie doel

Nederlanders noemen in 2020 als voornaamste doel van vakantie samenzijn met of bezoek aan familie, vrienden of kennissen. In Nederland telt bezoek aan familie, vrienden of kennissen alleen als vakantie wanneer deze zelf het grootste deel van de tijd afwezig zijn. Het aandeel familievakanties was 21 procent, meer nog in eigen land (24 procent) dan in het buitenland (17 procent). Net iets minder populair waren relaxvakanties (19 procent) en actieve vakanties waarbij wandelen, fietsen, wintersport of watersport voorop staan (18 procent). Relaxen deed men in 2020 vooral tijdens vakanties in eigen land (24 procent) en minder in het buitenland (12 procent). Het aandeel van actieve vakanties lag net wat hoger bij vakanties buiten de landsgrenzen (19 procent) dan daarbinnen (17 procent). Stedenvakanties en zon/strandvakanties waren allebei vooral buitenlandse aangelegenheden, met een aandeel van respectievelijk 15 en 13 procent. Voor vakanties in eigen land lag het aandeel van beide soorten vakantie elk 8 procentpunten lager (figuur 4.8).

* Voorlopige cijfers

**Voor vakanties in Nederland inclusief rondreizen

4.8 Uitgaven aan vakanties

Het meest besteed aan buitenlandse vakantie

De totale uitgaven van Nederlanders aan vakanties in 2020 bedroegen 10,3 miljard euro. Het grootste deel daarvan, 7,6 miljard euro, werd besteed aan vakanties in het buitenland. De resterende 2,7 miljard euro ging naar vakanties in het binnenland. Gemiddeld besteedde een Nederlandse vakantieganger

864 euro aan vakanties; dit komt neer op 358 euro per vakantie. Een gemiddelde vakantie buiten de landsgrenzen kostte 645 euro en was daarmee flink duurder dan een gemiddelde vakantie in eigen land, waarvoor men gemiddeld 160 euro neertelde. Per vakantiedag kostten buitenlandse vakanties 67 euro per persoon. Voor binnenlandse vakanties was dit 26 euro per persoon.

Vakantie-uitgaven

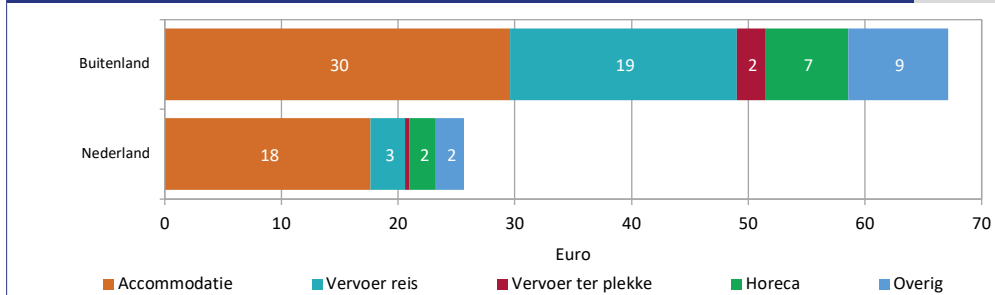
De uitgaven aan een vakantie omvatten alle kosten die met die vakantie gemoeid zijn. Het gaat dan om reiskosten, verblijfskosten, uitgaven in horecagelegenheden en overige uitgaven aan bijvoorbeeld boodschappen, entree en souvenirs. Uitgaven aan duurzame recreatiegoederen, zoals een eigen caravan of boot, ski's, koffers of een kampeeruitrusting, worden niet meegenomen. Daar is voor gekozen, omdat deze goederen meestal langer dan één vakantie meegaan. Ook bijvoorbeeld de hypotheek of het onderhoud van een vakantiehuis of stacaravan, of de huur van een vaste seizoen- of jaarplaats tellen om die reden niet mee als vakantie-uitgaven.

Vanaf vakantiejaar 2017 worden in het CVO vijf soorten uitgaven onderscheiden: uitgaven aan de accommodatie, aan vervoer van en naar de bestemming, aan reizen op de plaats van bestemming, aan horeca, en overige uitgaven. Overige uitgaven betreffen entreegelden, boodschappen, souvenirs, etc.

Accommodatie helft van het vakantiebudget

De grootste kostenpost van vakanties is de accommodatie. Nederlanders besteedden hieraan in 2020 in totaal 5,2 miljard euro, wat neerkomt op ruim de helft van de totale uitgaven aan vakanties. Bijna een kwart van de uitgaven, 2,5 miljard euro, ging op aan vervoer van en naar de vakantiebestemming. Vervoer ter plekke had met 312 miljoen euro een aandeel van 3 procent van het vakantiebudget; voor horeca-uitgaven was dit aandeel 1 miljard euro (10 procent). De overige uitgaven bedroegen met 1,2 miljard euro zo'n 12 procent van de vakantiebestedingen.

Er waren in 2020 enkele duidelijke verschillen in de kostenverdeling van vakanties in eigen land en vakanties in het buitenland. In Nederland ging een groter deel van de vakantie-uitgaven naar de accommodatie, namelijk 69 procent. Voor vakanties in het buitenland was dit 40 procent. Bij buitenlandse vakanties ging een groot deel van de uitgaven naar vervoer van en naar de vakantiebestemming (29 procent). Bij binnenlandse vakanties was dit aandeel met 12 procent aanzienlijk kleiner. Met het oog op de grotere reisafstanden bij buitenlandse vakanties is dit niet verrassend. Voor de andere kostenposten waren de verschillen tussen binnenlandse en buitenlandse vakanties minder groot. Bij vakanties in Nederland ging 9 procent van de uitgaven naar horeca, bij buitenlandse vakanties was dit 11 procent. Voor vervoer ter plekke was dit respectievelijk 3 en 1 procent en voor overige uitgaven 12 en 9 procent. Per dag kostte een vakantie in 2020 gemiddeld 47 euro per persoon. Op vakantie gaan in het buitenland was relatief duur namelijk 67 euro per persoon per dag tegen 26 euro per persoon per dag voor vakanties in eigen land (figuur 4.9).

Bron: CBS, CVO 2020.

*Voorlopige cijfers

4.9 Gevolgen van de COVID-19 crisis

In 2020 heeft het COVID-19 virus een verregaande invloed op het dagelijks leven van Nederlanders gehad. Vanaf 12 maart trof de regering ingrijpende maatregelen en in de loop van het jaar ging het land twee keer volledig in lockdown. Ook het reisverkeer werd danig ingeperkt. Gedurende een groot deel van het jaar werd het burgerluchtverkeer stilgelegd en waren grensoverschrijdende reisbewegingen niet mogelijk. Dit had een grote impact op de vakanties van Nederlanders in 2020. Deze paragraaf gaat in op het effect van de wereldwijde maatregelen tegen COVID-19 op de vakanties van Nederlanders.

In 2020 vooral minder op buitenlandse vakantie

In 2020 ging slechts 69 procent van de Nederlanders één of meer keren op vakantie, terwijl dit in 2019 nog 83 procent was. Dit betekent dat zo'n 2,3 miljoen mensen die normaliter op vakantie gaan in 2020 thuis bleven. Het aantal vakanties van Nederlanders in 2020 lag 30 procent lager dan een jaar eerder. Dit is een daling van 12,2 miljoen vakanties ten opzichte van de 40,9 miljoen vakanties in 2019. Dit kwam vooral doordat er in 2020 11,2 miljoen minder buitenlandse vakanties waren. Dit is net geen halvering ten opzichte van de 22,9 miljoen vakanties die in 2019 buiten Nederland werden gehouden. Het aantal vakanties in eigen land daalde met 1 miljoen veel minder sterk, een afname van nog geen 6 procent. Desondanks was er in 2020 een lichte toename van een half procent van het aantal vakantieovernachtingen in eigen land. Hiermee kwam dit aantal in 2020 op 89 miljoen overnachtingen. Dit heeft te maken met een lichte toename van de vakantieduur van 4,9 tot 5,2 nachten. Voor buitenlandse vakanties was dit niet het geval; het totaal aantal overnachtingen in 2020 lag 125 miljoen lager dan in 2019 en de vakantieduur daalde 1,3 nachten.

De vakantie-uitgaven lagen in 2020 eveneens aanzienlijk lager dan in 2019. In procenten was die afname zelfs groter dan de daling van het aantal vakanties, namelijk ruim 50 procent, een daling van 12,2 miljard euro op een totaal van 22,5 miljard euro in 2019. Net als bij de vakanties was het verschil het grootst voor de buitenlandse vakanties. Hier was sprake van een 60 procent afname van de vakantie-uitgaven, dit is 11,2 miljard euro. De binnenlandse vakantie-uitgaven lagen 27 procent lager dan in 2019, hetgeen neerkomt op een daling van 1 miljard euro tot 2,7 miljard euro in 2020.

Tabel 4.6 Vergelijking kerncijfers van vakanties van Nederlanders, 2019-2020*

		2019			Verschil tussen 2020* en 2019		
		Vakanties totaal	Vakanties in Nederland	Vakanties in het buitenland	Vakanties totaal	Vakanties in Nederland	Vakanties in het buitenland
Deelname							
	Wel op vakantie mln	14,2	8,8	11,1	-2,3	-0,2	-4,1
	Niet op vakantie mln	2,9	8,3	5,9	2,4	0,3	4,2
Aantal vakanties							
Totaal	mln	40,9	18,0	22,9	-12,2	-1,0	-11,2
	Gemiddeld per Nederlander	2,4	1,1	1,3	-0,7	-0,1	-0,7
	Gemiddeld per vakantieganger	2,9	2,1	2,1	-0,5	-0,1	-0,4
Aantal overnachtingen							
Totaal	mln	314	88	226	-125	0,4	-125,3
	Gemiddeld per Nederlander	18,4	5,2	13,3	-7,4	0,0	-7,4
	Gemiddeld per vakantieganger	22,2	10,1	20,3	-6,3	0,3	-6,0
	Gemiddeld per vakantie	7,7	4,9	9,9	-1,1	0,3	-1,3
Uitgaven							
Totaal	mlrd euro	22,5	3,7	18,7	-12,2	-1,0	-11,2
	Gemiddeld per Nederlander	1.317	219	1.098	-719	-61	-658
	Gemiddeld per vakantieganger	1.587	425	1.684	-723	-109	-606
	Gemiddeld per vakantie	549	207	817	-191	-48	-172

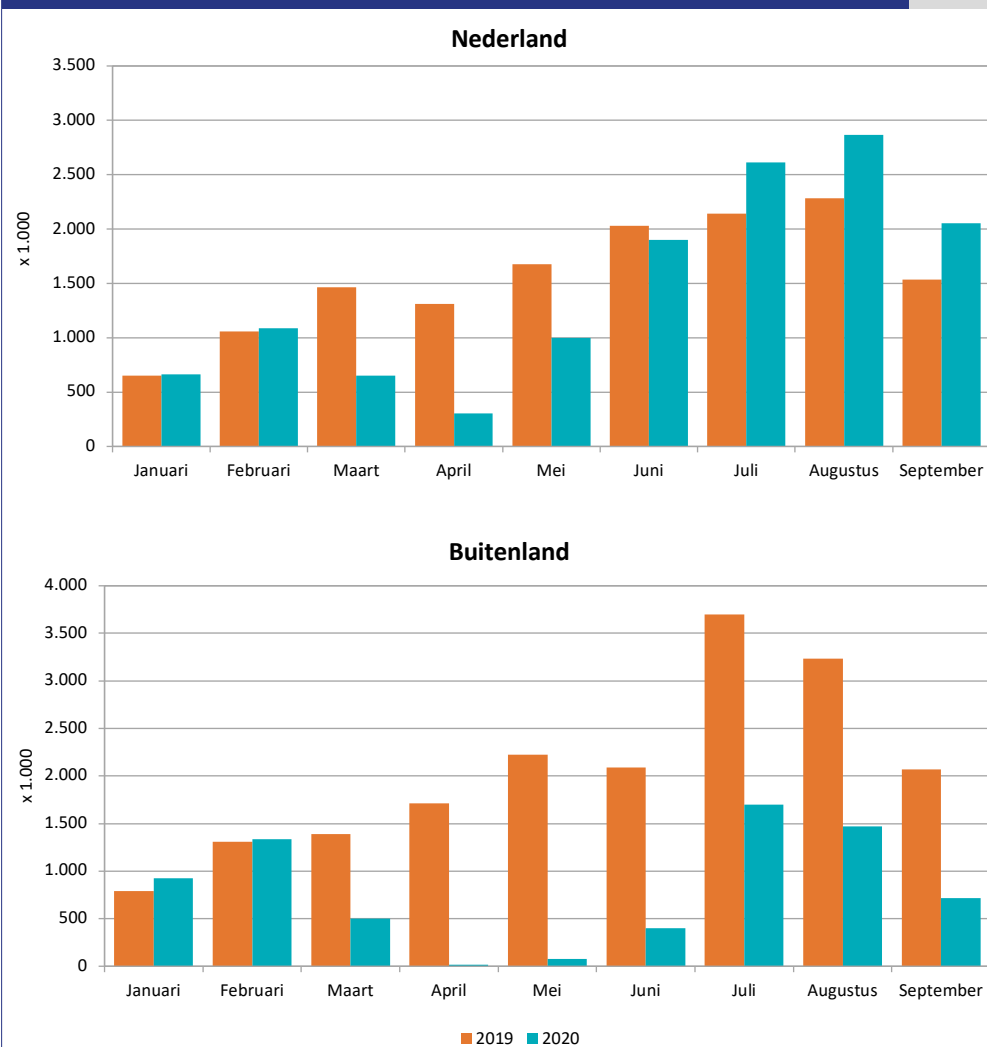
Bron: CBS, CVO 2020.

*Voorlopige cijfers 2020

Meer vakanties in eigen land

Hoewel het aantal vakanties in 2020 duidelijk lager lag dan in 2019, is de mate waarin dit het geval is voor binnenlandse en buitenlandse vakanties elke maand anders. In januari en februari van 2020 was het aantal vakanties nog vergelijkbaar met 2019. Vanaf maart 2020 gingen Nederlanders minder op vakantie en daalde het aantal vakanties tot er in april een dieptepunt werd bereikt. Vanaf mei was er voor vakanties in eigen land een kentering. In de periode tot en met september 2020 ging men weer vaker op vakanties, zodanig zelfs dat het aantal vakanties in de maanden juli t/m september 2020 boven het niveau van 2019 kwam. In het gehele derde kwartaal van 2020 genoten Nederlanders 7,5 miljoen binnenlandse vakanties, ruim een kwart meer dan de 6,0 miljoen in 2019. In het kwartaal daarvoor lag het aantal vakanties in eigen land juist ruim een derde lager dan in 2019: 3,2 tegenover 5,0 miljoen vakanties.

Nederlanders waren in 2020 echter veel terughoudender om op buitenlandse vakantie te gaan. Pas in juni was er een voorzichtig herstel van vakanties buiten de landsgrenzen. Het niveau van het aantal vakanties in 2019 werd in 2020 echter nooit gehaald en bleef op zijn piek in juli op amper de helft steken.

Bron: CBS, CVO 2020.

*Voorlopige cijfers 2020

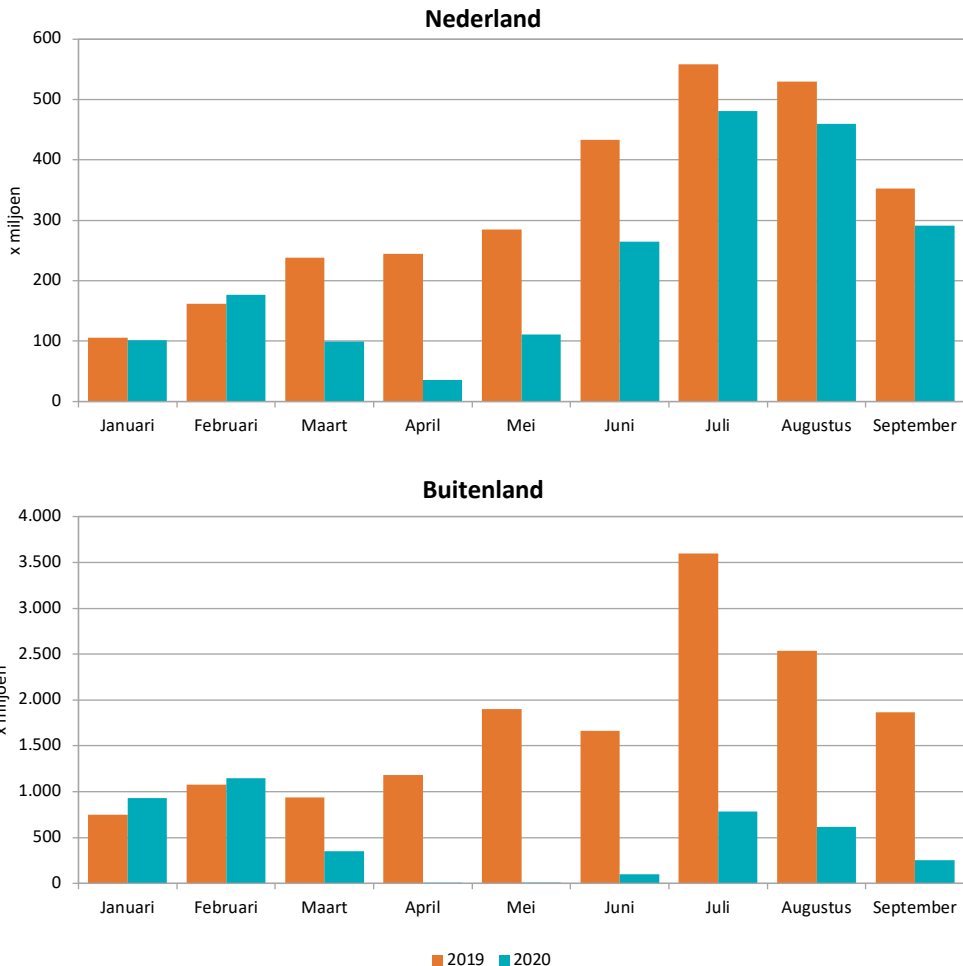
Uitgaven aan vakanties blijven achter

Voor de vakantie-uitgaven was er een vergelijkbare tweedeling tussen de vakanties in Nederland en in het buitenland. De binnenlandse vakantie-uitgaven in de maanden januari t/m december van 2019 en 2020 liepen vrijwel synchroon met de vakanties. Er was één opvallend verschil, namelijk dat het herstel van de uitgaven achterbleef bij het herstel van de vakanties. De totale maandelijkse uitgaven van Nederlanders aan vakanties in eigen land bleven in 2020 namelijk steeds onder het niveau van 2019. In augustus was het herstel het grootst, met een uitgavniveau van 87 procent ten opzichte van 2019.

Deze bevindingen komen overeen met de observatie dat Nederlanders in 2020 per binnenlandse vakantie gemiddeld minder besteedden dan in 2019 (zie Tabel 4.6).

Voor vakanties buiten Nederland bleven de uitgaven in 2020 zodanig achter bij 2019 dat nog nauwelijks van herstel sprake was. Na een dieptepunt in het tweede kwartaal 2020 – de vakantie-uitgaven bedroegen toen nog geen 3 procent van die in 2019 – namen de uitgaven in het derde kwartaal weer toe. In augustus was het herstel maximaal; de uitgaven aan vakanties buiten Nederland lagen in die maand echter op nog geen kwart van de 2,5 miljard euro die Nederlanders in augustus 2019 aan buitenlandse vakanties besteedden.

Figuur 4.11 Uitgaven aan vakanties van Nederlanders in het binnenland (a) en in januari t/m september, 2019-2020*

Bron: CBS, CVO 2020.

*Voorlopige cijfers 2020

5 Inkomend toerisme in Nederland

Dit hoofdstuk beschrijft het inkomend toerisme in Nederland: toeristen die wonen in het buitenland en ten minste één nacht in Nederland verblijven. Hoeveel buitenlandse gasten verbleven in ons land en waar kwamen ze vandaan? Hoeveel overnachtingen boekten zij samen en waar verbleven ze? Wat is de invloed van COVID-19 op het inkomend toerisme? Het hoofdstuk gaat daarnaast in op tal van andere aspecten van het inkomend toerisme, waaronder reismotieven en bezoekgedrag. De cijfers in dit hoofdstuk zijn voornamelijk afkomstig uit twee bronnen: de Statistiek Logiesaccommodaties (SLA) van het CBS en het Onderzoek Inkomend Toerisme (OIT), dat NBTC uitvoert in samenwerking met het CBS.

Hoofdpunten

- In 2020 hebben 7,3 miljoen buitenlandse meerdaagse toeristen Nederland bezocht; 12,9 miljoen minder dan in 2019 (-64 procent). Zij boekten samen ruim 21 miljoen overnachtingen; dat is zo'n 30,5 miljoen minder dan een jaar eerder (-59 procent). Daarmee daalde het inkomend toerisme in 2020 na jaren van stijging.
- De meeste toeristen kwamen in 2020 uit Duitsland (3,3 miljoen), België (1,1 miljoen) en het Verenigd Koninkrijk (595 duizend). Met name uit het Verenigd Koninkrijk en België kwamen dit jaar minder toeristen (respectievelijk -75 procent en -56 procent). Het aantal toeristen uit Duitsland daalde in 2020 met 47 procent.
- Amsterdam blijft met bijna 2,1 miljoen buitenlandse hotelgasten in 2020 de grote trekpleister in Nederland. Mede door de populariteit van Amsterdam is Noord-Holland de provincie met de meeste buitenlandse meerdaagse toeristen: 2,9 miljoen in 2020.
- Het overgrote deel van de buitenlandse toeristen in Nederland verblijft in een hotel. In 2020 ging het om meer dan 5,1 miljoen hotelgasten; dat is 70 procent van het totale aantal buitenlandse toeristen in dat jaar.
- De meeste buitenlandse toeristen komen naar Nederland voor een (korte) vakantie: 74 procent in 2020. Verder bezocht 20 procent van de toeristen ons land in het kader van een zakenreis. Bij de rest van het inkomend toerisme gaat het onder meer om het bezoek aan familie en kennissen.
- Circa acht op de tien verblijfsgasten uit Duitsland en België komen met de auto naar Nederland. Vanuit alle overige landen is het vliegtuig het meest gebruikte vervoermiddel om naar Nederland te komen.
- Stadswandelingen zijn de populairste en belangrijkste activiteit voor buitenlandse toeristen in Nederland. In 2014 ondernam 54 procent van de buitenlandse toeristen een stadswandeling; 15 procent vond dit de belangrijkste ondernomen activiteit in ons land.

- De ‘intelligente lockdown’ die ten gevolge van de COVID-19-crisis wereldwijd werd afgekondigd heeft grote gevolgen gehad voor het aantal buitenlandse gasten in Nederlandse logiesaccommodaties. De impact was het gehele jaar merkbaar, maar het dieptepunt was in april 2020 toen het aantal buitenlandse gasten 97 procent lager lag dan een jaar eerder.

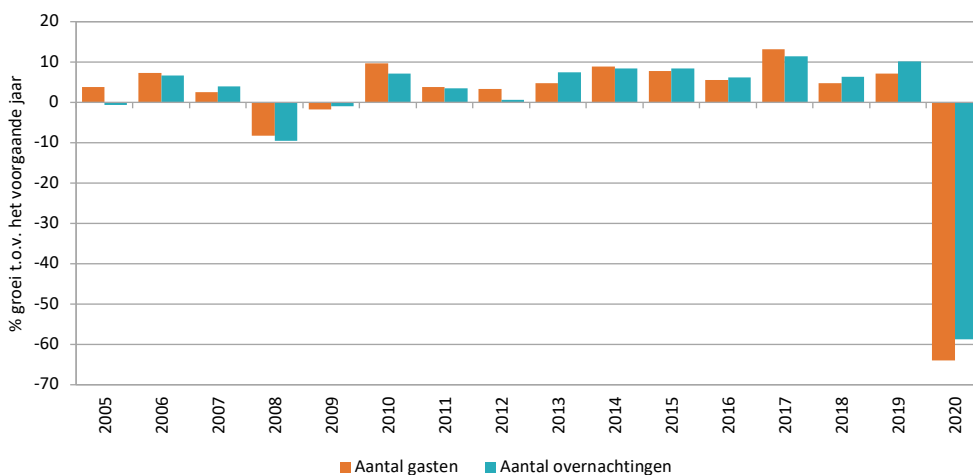
5.1 Aantallen buitenlandse bezoekers en overnachtingen

Deze paragraaf beschrijft hoeveel buitenlandse toeristen de afgelopen jaren naar Nederland kwamen en hoeveel overnachtingen zij samen boekten. Hoe heeft het inkomend toerisme in Nederland zich ontwikkeld?

Ongekende afname buitenlandse toeristen in 2020

De Statistiek Logiesaccommodaties laat zien dat 7,3 miljoen buitenlandse toeristen Nederland in 2020 voor één of meerdere nachten hebben bezocht.¹ Dit zijn 12,9 miljoen buitenlandse toeristen minder dan in 2019, een afname van zo'n 64 procent (figuur 5.1). In totaal boekten deze buitenlandse gasten 21 miljoen overnachtingen, 30,5 miljoen minder dan in 2019. Dit betekende een daling van circa 59 procent. Deze sterke afname is het gevolg van de coronapandemie en de daarbij wereldwijd ingevoerde reisrestricties. Jarenlang was de gemiddelde verblijfsduur stabiel, maar in 2020 is deze (door een andere bezoekersmix ten gevolge van de coronapandemie) opgelopen van 2,6 nachten naar een gemiddelde verblijfsduur in Nederland van 2,9 nachten.

Figuur 5.1 Ontwikkeling inkomend toerisme in Nederland t.o.v. het voorgaande jaar, 2005-2020* **

Bron: CBS, Statistiek Logiesaccommodaties.

* Overnachtingen van gasten die in het buitenland wonen en die ten minste één nacht in Nederland verbleven, zowel recreatief als zakelijk.

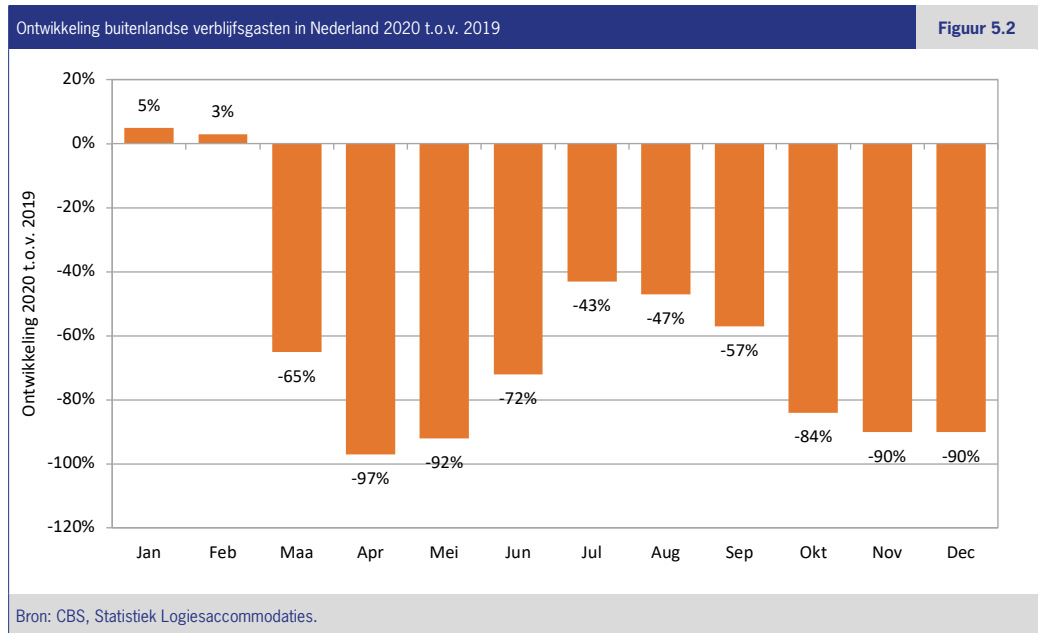
** In de figuren in paragraaf 5.1 tot en met 5.10 worden voor accommodaties de volgende ondergrenzen gehanteerd: hotels/pensions/jeugdaccommodaties met ten minste vijf slaapplekken; kampeerterrainen met ten minste vier standplaatsen (vaste standplaatsen, zoals stacaravans die het hele jaar aan dezelfde persoon worden verhuurd, tellen niet mee); huisjesterreinen en groepsaccommodaties met ten minste tien slaapplekken.

1 Hierbij moet worden opgemerkt dat toeristen die meerdere accommodaties bezochten tijdens hun bezoek aan Nederland en/of meerdere malen op vakantie of zakenreis naar Nederland kwamen, meerdere keren als toerist geteld zijn.

Vanaf 2000 kende het inkomend toerisme in Nederland voornamelijk positieve groeipercentages, hoewel er tijdens drie perioden noemenswaardige krimp optrad. De eerste krimp vond plaats rond 2001, het jaar van de aanslag op het World Trade Center in New York. Daarna, rond 2003, trad opnieuw krimp op in het aantal buitenlandse gasten en hun overnachtingen in Nederlandse logiesaccommodaties, voornamelijk door de SARS-epidemie en de oorlog in Irak. Ten slotte kwamen er minder buitenlandse toeristen naar Nederland in 2008 en 2009, de eerste jaren van de financiële crisis van ruim tien jaar geleden.

Na deze perioden van krimp herstelde het inkomend toerisme zich weer snel, tot er met ingang van 2020 weer een opmerkelijke krimp optrad als gevolg van de coronacrisis.

Het aantal buitenlandse gasten in Nederland nam met 64 procent af in 2020 ten opzichte van 2019. Januari en februari lieten nog een stijging zien van het aantal gasten, maar de ‘intelligente lockdown’ vanaf half maart leidde uiteindelijk tot die ongekende afname. Het dieptepunt lag in april met een afname van 97 procent. Vanaf mei was er door de versoepelingen sprake van enig herstel; in juli bedroeg de daling echter nog altijd 43 procent. Daarna werden de coronamaatregelen en reisrestricties opnieuw strenger en nam de afname iedere maand weer verder toe, tot 90 procent in december (figuur 5.2).

Alle herkomstmarkten lieten ongekende dalingen zien. De dalingen waren het sterkst voor verder weg gelegen herkomstlanden/-continenten. Door de afname in buitenlandse toeristen is het vliegverkeer naar Nederland eveneens sterk afgenomen. Maar ook het toerisme uit de buurlanden België en Duitsland daalde fors: in 2020 kwamen 47 procent minder Duitse en 56 procent minder Belgische gasten naar Nederland.

Afname inkomend toerisme Nederland in 2020 onder Europees gemiddelde

In hoofdstuk 2 is reeds gesproken over de internationale aankomsten in alle delen van de wereld. Wereldwijd is het inkomend toerisme in 2020 met ongeveer 73 procent gedaald, Europa liet een afname zien van 68 procent en West-Europa, waar Nederland toe behoort, een afname van 61 procent. De afname voor Nederland (64 procent) was kleiner dan de gemiddelde afname voor heel Europa en de gehele wereld. Buurlanden Duitsland en België lieten het afgelopen jaar respectievelijk een daling zien van 69 procent en 72 procent. Het aantal internationale aankomsten nam in Denemarken met 51 procent af en in het Verenigd Koninkrijk met 73 procent.

Particulier vakantieverhuur via online platformen

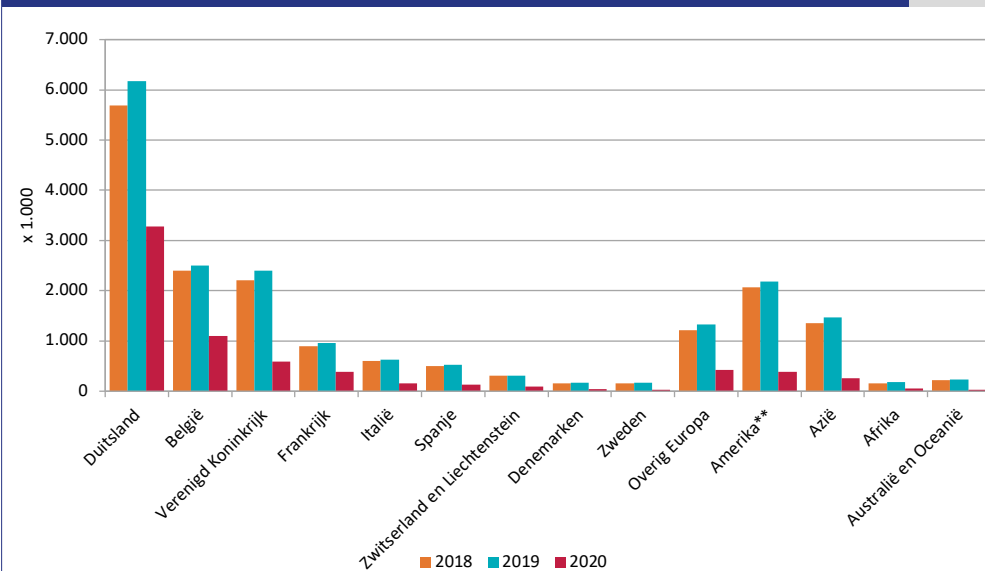
Mede aangezet door de exponentiële groei in de laatste 10 jaar van toeristische verhuur via het online platform Airbnb, is er steeds meer behoefte aan cijfers over de particuliere verhuur van kamers, appartementen en (tweede)woningen aan toeristen. De Statistiek Logiesaccommodaties geeft hierover geen specifieke informatie. Sinds dit jaar, 2021, is deze informatie echter beschikbaar via het statistisch bureau Eurostat. In hoofdstuk 11 van deze publicatie worden cijfers gepresenteerd over de omvang van het particulier vakantieverhuur via online platformen in 2019 in Nederland. Hierbij wordt ook het deel inkomend toerisme dat geboekt heeft via een online platform gekwantificeerd.

5.2 Herkomst van buitenlandse toeristen

In deze paragraaf staat de herkomst van buitenlandse toeristen in Nederland centraal. Uit welke landen komen veel buitenlandse toeristen naar ons land?

Vooraf Duitse toeristen

Sinds jaar en dag is Duitsland het belangrijkste herkomstland van buitenlandse toeristen die Nederland bezoeken. Ondanks de coronapandemie ontving Nederland in 2020 bijna 3,3 miljoen Duitse gasten (figuur 5.3). Dit komt overeen met 45 procent van het totaal aantal buitenlandse gasten in 2020. Ook uit België en het Verenigd Koninkrijk kwamen relatief veel toeristen naar Nederland, respectievelijk 1,1 miljoen en 595 duizend gasten. Ongeveer 10 procent van de buitenlandse bezoekers aan ons land kwam in 2020 van buiten Europa. Amerika (Noord-, Midden-, en Zuid-Amerika) is al jaren het belangrijkste herkomstcontinent buiten Europa. In 2020 ontvingen Nederlandse logiesaccommodaties 384 duizend gasten uit Amerika.

Bron: CBS, Statistiek Logiesaccommodaties.

*Gasten die in het buitenland wonen en die ten minste één nacht in Nederland verbleven, zowel recreatief als zakelijk.

** Noord-, Midden- en Zuid-Amerika.

Hotelgasten: voornamelijk minder Britten en Amerikanen

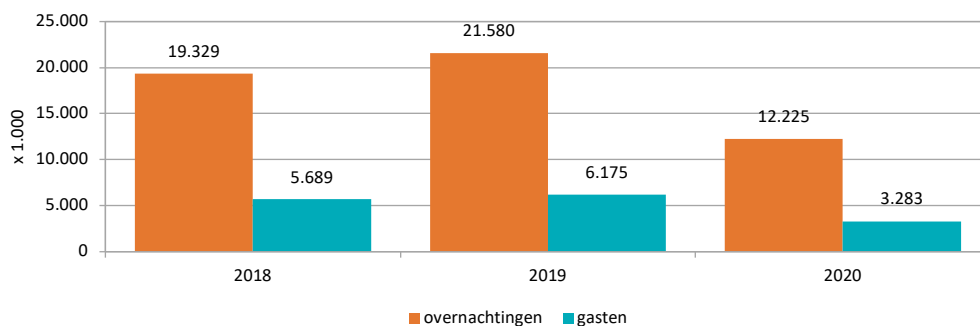
Bij de waarneming van het aantal gasten in de Statistiek Logiesaccommodaties is het detailniveau van de cijfers naar het land van herkomst groter voor hotels dan voor andere accommodatietypen. De belangrijkste herkomstlanden voor hotelgasten in 2020 zijn Duitsland, België, het Verenigd Koninkrijk, Frankrijk en de Verenigde Staten. Het absolute aantal hotelgasten is voor alle landen gedaald, maar met name uit de Verenigde Staten en het Verenigd Koninkrijk kwamen er minder hotelgasten. In de rest van deze paragraaf besteden we nog wat meer aandacht aan de belangrijkste herkomstlanden voor het inkomend toerisme. Dit zijn Duitsland, België en het Verenigd Koninkrijk.

Bijna 47 procent minder Duitse toeristen in 2020

Duitsland is al jaren het belangrijkste herkomstland van buitenlandse gasten in Nederland. Ons land is gezien de ligging een ideale bestemming voor een korte vakantie, waarbij de kust grote aantrekkingskracht heeft op de Duitse toeristen. Voor veel Duitsers is onze Noordzeekust de dichtstbijzijnde kust. In 2020 overnachtten zo'n 3,3 miljoen Duitsers in Nederland, bijna 47 procent minder dan in 2019. Het aantal overnachtingen van Duitse toeristen in Nederland kwam in 2020 uit op 12,2 miljoen (figuur 5.4), een afname van 43 procent ten opzichte van 2019.

Het overgrote deel van de Duitse gasten komt uit recreatieve overwegingen in het tweede en derde kwartaal van het jaar naar Nederland; slechts 9 procent komt uit zakelijk oogpunt. Duitse toeristen verblijven relatief vaak aan de Nederlandse kust en in de Bos en Heide in Zuid-Nederland. Meer dan 1,2 miljoen Duitse gasten verbleven aan de Nederlandse kust in 2020. Dit komt neer op 80 procent van alle buitenlandse gasten aan de Nederlandse kustgebieden.

Figuur 5.4 Gasten uit Duitsland en hun overnachtingen in Nederlandse logiesaccommodaties, 2018-2020*

Bron: CBS, Statistiek Logiesaccommodaties.

*Overnachtingen van gasten die in Duitsland wonen en die ten minste één nacht in Nederland verbleven, zowel recreatief als zakelijk.

Duitse toeristen in Nederland

Al jaren staat Nederland in de top 10 van meest populaire vakantiebestemmingen voor Duitsers. Ze komen dan ook in groten getale naar ons land voor een vakantie of dagje uit. Afgelopen jaar kozen – in de periode dat dit kon – misschien nog wel meer Duitsers voor een verblijf in Nederland, omdat het ook voor hen net als voor inwoners uit Nederland vanwege COVID-19 lastig was om naar verder weggelegen (zomer)vakantiebestemmingen te reizen.

Enkele algemene feiten over Duitse toeristen in ons land op een rij:

- Het overgrote deel van Duitsers die naar Nederland komen, is woonachtig in Noordrijn-Westfalen: 61 procent voor korte vakanties (2-4 dagen) en 47 procent voor lange vakanties (5 dagen of meer).
- Ruim zeven op de tien Duitse vakantiegangers komen met personen uit het eigen huishouden naar Nederland. Dit zijn echter niet altijd gezinnen met kinderen, dat aandeel ligt op ca. een derde (gezinnen met kinderen t/m 12 jaar)
- Bijna 80 procent van de Duitse toeristen komt met de auto naar Nederland voor een lange vakantie. Voor korte vakanties is dit ruim zeven op de tien.
- De Nederlandse kust is verreweg de belangrijkste bestemming voor de Duitse toerist.
- Het derde kwartaal is het belangrijkste voor inkomend toerisme vanuit Duitsland: in 2020 kwam 60 procent van het totale aantal Duitse gasten in dit kwartaal naar Nederland.

Bron: CBS, Statistiek Logiesaccommodaties, NBTC, Onderzoek Inkomend Toerisme (2014) en FUR, ReiseAnalyse (2020).

Huisjes op bungalowparken zijn onder Duitsers relatief populaire accommodaties. In 2020 vond 46 procent van alle overnachtingen van Duitse gasten in ons land plaats op een huisjesterrein. Dit is veel in vergelijking met alle buitenlandse gasten, waarvan 'slechts' 35 procent van de overnachtingen in deze accommodatievorm plaatsvond. Duitse gasten verbleven in 2020 gemiddeld 3,7 nachten in Nederland; het gemiddelde van alle buitenlandse gasten bedroeg 2,9 nachten.

België weer tweede herkomstmarkt

België kwam in 2020 op de tweede plaats wat betreft het aantal buitenlandse gasten in Nederlandse logiesaccommodaties. Met 1,1 miljoen gasten (56 procent minder dan in 2019) blijft België belangrijker dan het Verenigd Koninkrijk, van waaruit 595 duizend gasten naar ons land kwamen. Ten opzichte van 2019 nam het aantal overnachtingen van Belgen in Nederland ook met 56 procent af. Belgen bleven in 2020 gemiddeld 2,5 nachten in Nederland.

Belgische gasten in Nederland verblijven vooral op huisjesterreinen. In 2020 betrof dit 44 procent van alle overnachtingen van Belgen in Nederland. Ook hotels zijn een veel geboekt accommodatietype onder Belgische toeristen in ons land.

Belgische toeristen in Nederland

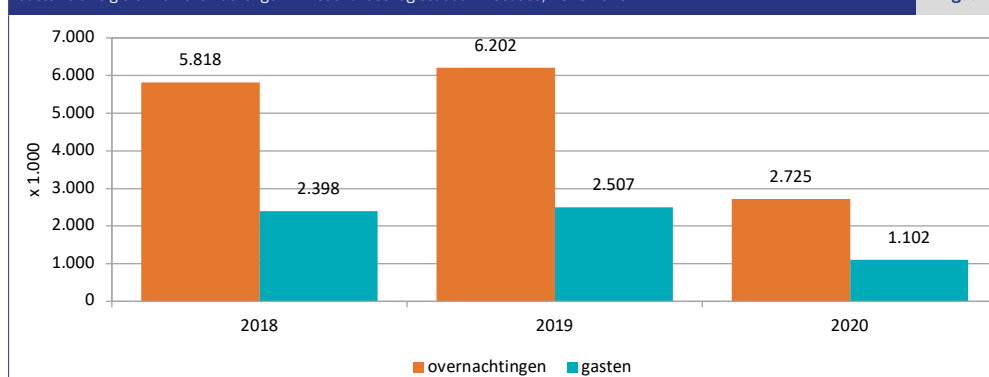
België vormt een belangrijke markt voor het inkomend toerisme in Nederland. Enkele algemene feiten over Belgische toeristen in ons land op een rij:

- Het overgrote deel van Belgen die naar Nederland komen, is Vlaming: 90 procent.
- Van de gasten uit België heeft 86 procent een recreatief motief, één op de tien komt voor zaken.
- Ruim 80 procent van de Belgische toeristen komt met de auto naar Nederland.
- Belgen zijn vaak te vinden in de dicht bij België gelegen bos- en heidegebieden in Zuid-Nederland (Brabant en Limburg). Mede hierdoor is Noord-Brabant de populairste provincie onder onze zuiderburen. Hierna volgt Noord-Holland.

Bron: CBS, Statistiek Logiesaccommodaties en NBTC, Onderzoek Inkomend Toerisme (2014), Association of Belgian Tour Operators (ABTO), 2020

Gasten uit België en hun overnachtingen in Nederlandse logiesaccommodaties, 2018-2020*

Figuur 5.5

Bron: CBS, Statistiek Logiesaccommodaties.

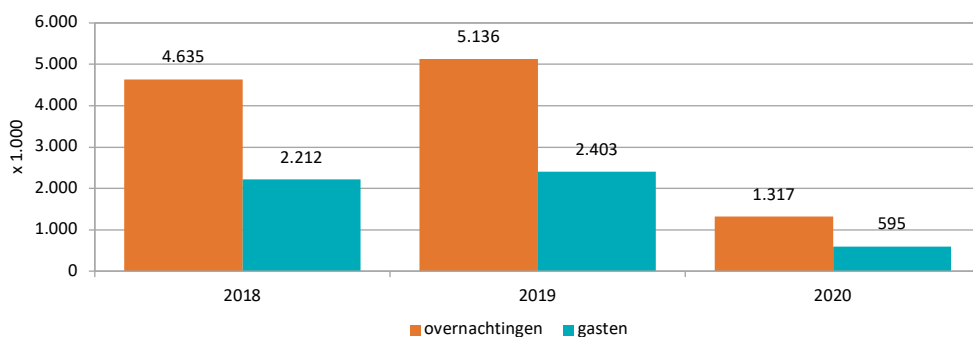
* Overnachtingen van gasten die in België wonen en die ten minste één nacht in Nederland verbleven, zowel recreatief als zakelijk.

Ook minder Britten in 2020

Het Verenigd Koninkrijk neemt de derde plaats in wat betreft het aantal gasten in Nederlandse logiesaccommodaties. In 2020 kwamen er 595 duizend Britten naar Nederland; dit is een sterke afname ten opzichte van 2019 (-75 procent). Toeristen uit het Verenigd Koninkrijk boekten in 2020 gezamenlijk zo'n 1,3 miljoen overnachtingen (figuur 5.6). Dit was 74 procent minder dan in 2019.

Met name Amsterdam ontving een bovengemiddeld aantal hotelgasten uit het Verenigd Koninkrijk: 758 duizend in 2020. Dit was 74 procent minder dan in 2019. Het Verenigd Koninkrijk is daarmee het belangrijkste herkomstland van buitenlandse toeristen in Amsterdam. Verreweg de meeste overnachtingen van gasten uit het Verenigd Koninkrijk vonden plaats in hotels. Britse gasten bleven relatief kort in Nederland: gemiddeld 2,2 nachten in 2020.

Figuur 5.6 Gasten uit het Verenigd Koninkrijk en hun overnachtingen in Nederlandse logiesaccommodaties, 2018-2020*

Bron: CBS, Statistiek Logiesaccommodaties.

* Overnachtingen van gasten die in het Verenigd Koninkrijk wonen en die ten minste één nacht in Nederland verbleven, zowel recreatief als zakelijk.

5.3 Bestemmingen van buitenlandse toeristen

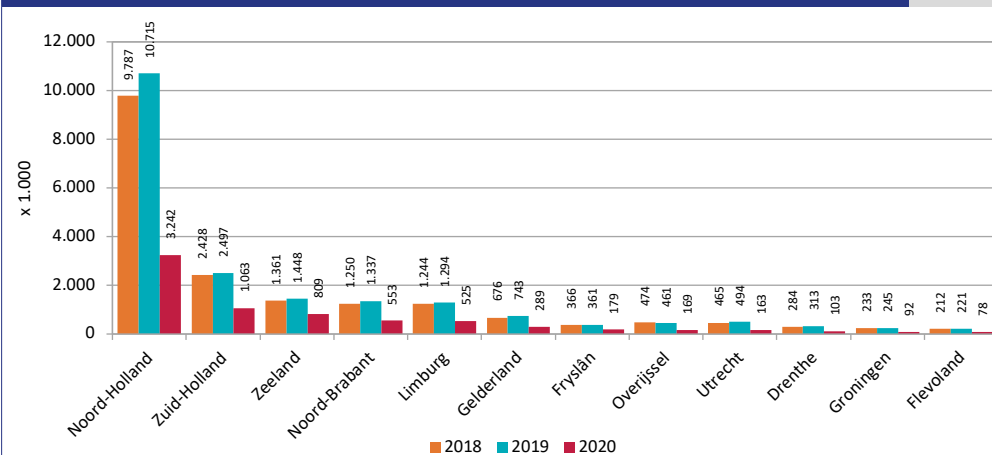
De vorige paragraaf ging over de herkomst van buitenlandse toeristen in ons land. Deze paragraaf gaat in op hun bestemmingen. Welke Nederlandse regio's trekken veel toeristen uit het buitenland?

Noord-Holland blijft meest bezochte provincie

Van alle 7,3 miljoen buitenlandse gasten in 2020, verbleven 2,1 miljoen toeristen in hotels in Amsterdam. Daarmee is onze hoofdstad voor buitenlandse toeristen de plaats die het vaakst wordt bezocht. Wel is het aandeel buitenlandse toeristen dat in Amsterdam verblijft met bijna 9 procent gedaald gedurende het coronajaar 2020. De drukte van een grote stad lijkt met de coronamaatregelen in mindere mate gewaardeerd te worden. De provincie Noord-Holland is mede vanwege Amsterdam met een aantal van ruim 3,2 miljoen buitenlandse gasten in 2020 de meest bezochte provincie (figuur 5.7). Zo'n 44 procent van alle buitenlandse toeristen in Nederland verblijft in deze provincie. Zuid-Holland bekleedt de tweede plaats met bijna 1,1 miljoen gasten, 15 procent van het totaal. Zeeland volgt met 809 duizend buitenlandse toeristen in 2020. Vergeleken met het jaar ervoor zagen vooral Noord-Holland (-70 procent), Drenthe (-67 procent) en Utrecht (-67 procent) een sterke afname in het aantal internationale gasten.

Buitenlandse gasten in Nederland naar provincie, 2018-2020*

Figuur 5.7

Bron: CBS, Statistiek Logiesaccommodaties.

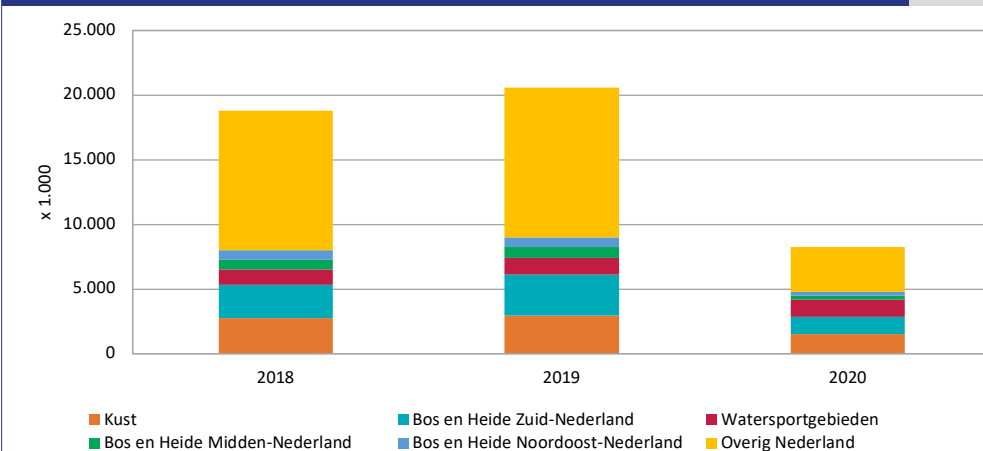
*Gasten die in het buitenland wonen en ten minste één nacht in Nederland verbleven, zowel recreatief als zakelijk.

Slechts 1,5 miljoen buitenlandse gasten aan de kust

In 2020 ontvingen de Nederlandse kustgebieden ruim 1,5 miljoen buitenlandse gasten (figuur 5.8), bijna een halvering vergeleken met het jaar ervoor. De sterkste afname in het aantal buitenlandse gasten was zichtbaar in het gebied getypeerd als 'Overig Nederland' namelijk -70 procent ten opzichte van een jaar eerder. Overig Nederland omvat grofweg de Randstadprovincies, met uitzondering van de kustgemeenten. De afname was ook groot in Bos en Heide in Noordoost-Nederland (-63 procent) en Bos en Heide in Midden-Nederland (-62 procent).

Buitenlandse gasten in Nederland naar enkele toeristische regio's

Figuur 5.8

Bron: CBS, Statistiek Logiesaccommodaties.

*Gasten die in het buitenland wonen en die ten minste één nacht in Nederland verbleven, zowel recreatief als zakelijk.

Spreiding gasten in Nederland

Vóór COVID-19 bezochten veel toeristen bekende hotspots als Amsterdam, Giethoorn, Kinderdijk en Volendam, waardoor op deze plaatsen op sommige momenten de leefbaarheid onder druk kwam te staan. Cijfers over de afgelopen drie jaar laten zien dat Amsterdam met een marktaandeel van gemiddeld 47 procent erg populair is onder toeristen. Met de HollandCity-strategie wil NBTC in samenwerking met partners richting geven aan het groeiend aantal bezoekers, zodat deze bezoekers beter gespreid worden in tijd en ruimte. De HollandCity-strategie speelt in op het compacte karakter van Nederland. Onderdeel van de strategie zijn onder meer a) districten, b) verhaallijnen en c) evenementen/themajaren.

- a. Voor internationale bezoekers is Nederland als een wereldstad met districten die op relatief korte reisafstand van elkaar liggen. Door behalve Amsterdam ook andere districten uit te werken, ieder met hun eigen onderscheidende DNA, worden bezoekers verleid om minder bekende steden en regio's te ontdekken. Voorbeeld: Design District Eindhoven.
- b. Verhaallijnen lopen als denkbeeldige metrolijnen door Nederland. Ze verbinden plekken op basis van een thema of interesse. Via de verhaallijnen ontdekken internationale bezoekers ook de minder bekende plekken in Nederland. In elke verhaallijn staat een bepaald thema centraal. Typische Nederlandse onderwerpen worden verbonden via een verhaallijn, zoals bijvoorbeeld het verhaal van de Hanzesteden en het verhaal rondom Nederland Waterland.
- c. Evenementen en themajaren zorgen voor urgentie om Nederland in een bepaalde periode te bezoeken. Door in te zetten op evenementen die het DNA van een stad of regio uitdragen, wordt het profiel van een regio versterkt. Voorbeelden van themajaren zijn 'Ode aan het Nederlandse landschap' in 2021 en 'Growing Green Cities' in 2022.

Districten, verhaallijnen en evenementen of themajaren inspireren bezoekers om buiten de gebaande paden te gaan en minder bekende plekken te ontdekken.

Voor de korte termijn gaat echter alle aandacht uit naar duurzaam herstel van de toerismesector binnen de kaders van Perspectief bestemming Nederland 2030 en de HollandCity-strategie.

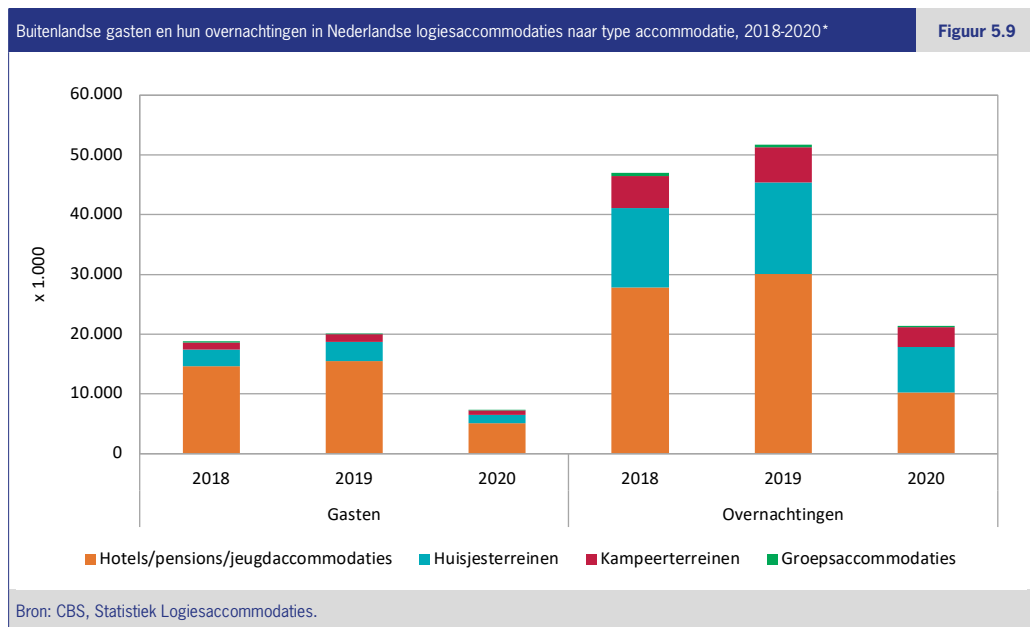
5.4 Inkomend toerisme naar accommodatietype

Deze paragraaf bespreekt het inkomend toerisme in verschillende accommodatietypen. Aan bod komen de vier typen die de CBS-statistiek Logiesaccommodaties onderscheidt: hotels/pensions/jeugdaccommodaties, huisjesterreinen, kampeerterreinen en groepsaccommodaties.

Meeste gasten verblijven in hotels

Het overgrote deel van de buitenlandse toeristen in Nederland verblijft in een hotel.² In 2020 ging het om meer dan 5,1 miljoen hotelgasten; dit is 70 procent van het totale aantal buitenlandse toeristen in dat jaar (figuur 5.9). Huisjes- en kampeerterreinen volgen op afstand met respectievelijk 1,4 miljoen en 680 duizend gasten. Groepsaccommodaties sluiten de rij met 42 duizend buitenlandse gasten in 2020.

Uitgedrukt in het aantal overnachtingen blijven hotels de belangrijkste logiesvorm in 2020. Het verschil in het gebruik van hotels ten opzichte van andere verblijfsvormen is echter kleiner dan in 2019. De oorzaak hiervan is dat gasten gemiddeld korter in hotels dan in andere accommodatietypen zoals huisjes- of kampeerterreinen verblijven.

*Gasten die in het buitenland wonen en die ten minste één nacht in Nederland verbleven, zowel recreatief als zakelijk.

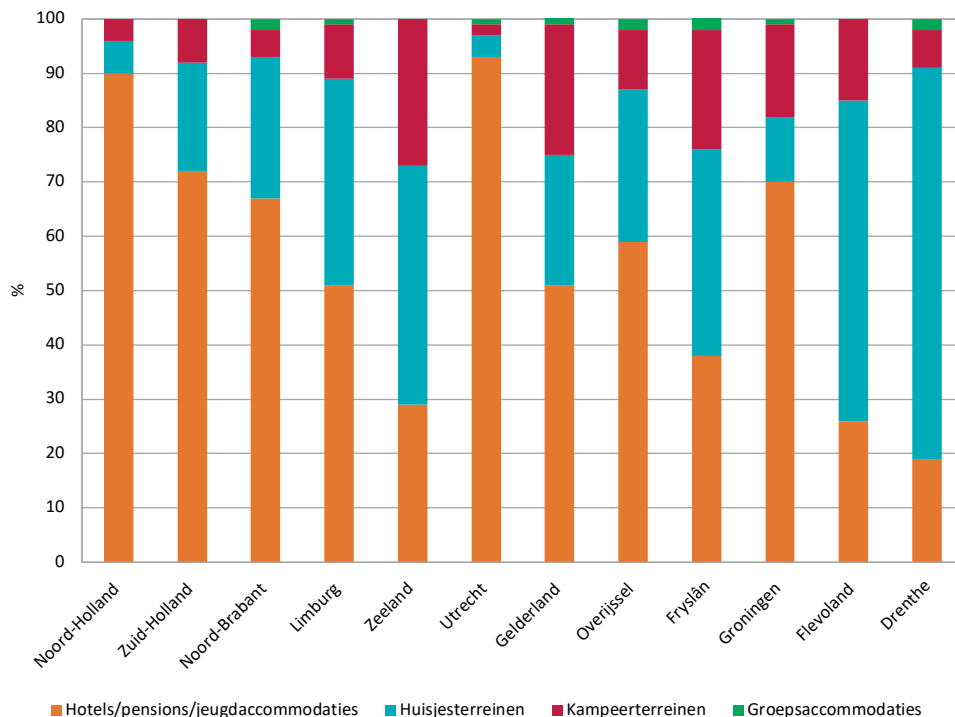
Sterke afname in het gebruik van hotels en groepsaccommodaties

Na jaren van groei laten alle accommodatietypen in 2020 een afname in het gebruik ervan zien. Het aantal buitenlandse gasten in Nederlandse hotels nam het sterkst af; het aantal buitenlandse hotelgasten daalde ten opzichte van 2019 met bijna 10,5 miljoen naar 5,1 miljoen in 2020 (-67 procent). Bij groepsaccommodaties nam het aantal buitenlandse gasten in 2020 met 62 procent af. Het aantal

² Inclusief motels, pensions, appartementen met hoteldienstverlening, jeugdaccommodaties en bed&breakfasts.

buitenlandse gasten op huisjesterreinen daalde in 2020 met 55 procent naar ruim 1,4 miljoen gasten. Procentueel gezien is de kleinste afname in buitenlandse gasten zichtbaar voor Nederlandse campings. Het gaat hier om een afname van 48 procent naar 680 duizend gasten.

Figuur 5.10 Verdeling buitenlandse gasten over Nederlandse logiesaccommodaties per provincie naar type accommodatie, 2020*

Bron: CBS, Statistiek Logiesaccommodaties.

*Gasten die in het buitenland wonen en die ten minste één nacht in Nederland verbleven, zowel recreatief als zakelijk.

Populariteit logiesvormen verschilt per provincie

Op provinciaal niveau bestaan duidelijke verschillen tussen de logiesvormen wat betreft hun populariteit bij buitenlandse gasten (figuur 5.10). Dit hangt voor een belangrijk deel samen met het type bezoeker dat een provincie voornamelijk trekt. Vakantiegangers verblijven bijvoorbeeld relatief vaak op huisjes- en kampeerterreinen; zakelijke gasten maken juist veel gebruik van hotels. Ook het aanbod aan accommodaties in een provincie speelt hierbij een rol. Voor de meeste provincies geldt dat hotels de meeste buitenlandse gasten herbergen, met name voor de Randstedelijke provincies. Wel is dit aandeel als gevolg van COVID-19 en de daarmee samenhangende afname van het internationaal zakelijk bezoek aan Nederland in 2020 minder groot dan het in 2019 was. Overijssel is de enige provincie waar het aandeel buitenlandse gasten in hotels in 2020 is toegenomen ten opzichte van 2019. Buitenlandse gasten van huisjesterreinen trokken in 2020 vooral naar Zeeland en Zuid-Holland. De provincies aan de Noordzeekust (Zeeland, Noord- en Zuid-Holland) trokken ook veel buitenlandse gasten op kampeerterreinen. Buitenlandse gasten die verblijven in groepsaccommodaties gingen vooral naar Noord-Brabant. In deze

provincie zijn echter ook (verreweg) de meeste slaappleaatsen in groepsaccommodaties beschikbaar. Wel kan hierbij ook aangetekend worden dat groepsaccommodaties, vanwege de door de overheid opgelegde beperkingen in de maximale groepsgrootte en het 1,5m afstand houden, bovengemiddeld te leiden hebben onder deze coronapandemie.

5.5 Bezoekmotieven

Het voorgaande deel van dit hoofdstuk gebruikte de Statistiek Logiesaccommodaties van het CBS als cijferbron. In het restant van dit hoofdstuk staan de uitkomsten van het Onderzoek Inkomend Toerisme centraal (zie tekstkader). Deze paragraaf bespreekt het motief van buitenlandse toeristen om een bezoek aan ons land te brengen. Hoeveel toeristen komen voor zaken, voor vakantie of om een andere reden naar ons land? Het meest recente onderzoek heeft betrekking op buitenlandse gasten in 2014. De situatie in dat jaar geeft niet persé een goed beeld van de bezoekmotieven in 2020, ten tijde van COVID-19. In de laatste paragraaf van dit hoofdstuk wordt daarom gereflecteerd op hoe COVID-19 invloed gehad kan hebben op de motieven van inkomende toeristen, de gebruikte vervoermiddelen, en de ondernomen activiteiten. In het najaar van 2021 is gestart met een nieuw Onderzoek Inkomend Toerisme, maar deze cijfers zijn nog niet beschikbaar. Nu zullen we ons echter nog even op de gegevens van het eerdere onderzoek moeten baseren, en daarbij is het belangrijk in ogenschouw te nemen dat dit nadrukkelijk de periode vóór de uitbraak van COVID-19 betrof, omdat sinds deze pandemie reisbeperkingen zijn ingesteld die een groot effect op het (inkomend) toerisme hebben gehad. Zo was het in 2020 een periode alleen mogelijk essentiële reizen te ondernemen, en voor de intercontinentale herkomstlanden is dat sinds half maart 2020 eigenlijk het gehele jaar zo gebleven.

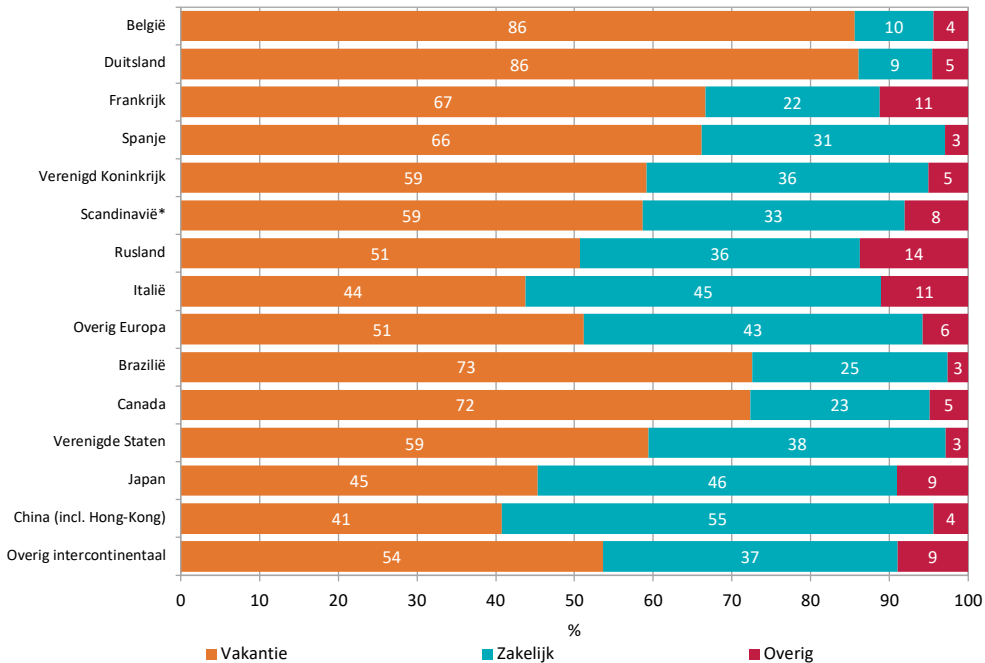
Belangrijkste motief: vakantie

De meeste buitenlandse toeristen kwamen in 2014 naar Nederland voor een (korte) vakantie. Een vijfde van de buitenlandse gasten kwam met een zakelijke reden, bijvoorbeeld om een congres of vergadering bij te wonen, of om een Nederlandse bedrijfsvestiging te bezoeken. De overige 6 procent van de buitenlandse gasten kwam naar ons land om een andere reden, bijvoorbeeld om familie of vrienden te bezoeken.

Het motief voor een bezoek aan Nederland verschilde sterk per herkomstland. Uit de buurlanden Duitsland en België kwamen altijd al relatief veel gasten naar Nederland voor vakantie: 86 procent in 2014 (figuur 5.11). Vanuit China, Italië en Japan reisden relatief veel bezoekers met een zakelijk motief naar Nederland.

In absolute aantallen kwamen de meeste vakantiegangers uit Duitsland, België en het Verenigd Koninkrijk. De meeste buitenlandse zakenreizigers in Nederland kwamen uit het Verenigd Koninkrijk, de Verenigde Staten en Duitsland. In paragraaf 6.4 van deze publicatie komt het inkomend zakelijke toerisme nader aan bod.

Figuur 5.11 Motieven van buitenlandse meerdaagse toeristen om Nederland te bezoeken, 2014

Bron: NBTC, Onderzoek Inkomend Toerisme 2014.

*Denemarken, Zweden, Noorwegen en Finland

Onderzoek Inkomend Toerisme

In 2014 is het Onderzoek Inkomend Toerisme voor het laatst door NBTC in samenwerking met het CBS uitgevoerd. De onderzoekspopulatie bestaat uit buitenlandse bezoekers die voor een meerdaags verblijf naar Nederland komen. In de periode van februari 2013 tot en met augustus 2014 zijn ruim 4.300 buitenlandse toeristen ondervraagd voor dit onderzoek. Het onderzoek kende twee fasen. In de eerste fase ontvingen buitenlandse toeristen steekproefsgewijs een uitnodiging om aan het onderzoek deel te nemen. Zij werden benaderd in accommodaties in Nederland, en bij diverse toegangspunten, zoals vliegvelden, grensovergangen en internationale treinen. De tweede fase bestond uit een follow-up. Respondenten werden na thuiskomst online bevroegd over diverse onderwerpen rond hun bezoek aan Nederland. De vragen gingen bijvoorbeeld over hun zoek- en boekgedrag, bezoekmotieven, ondernomen activiteiten, bestedingen, waardering van het bezoek, en consumentenprofielen.

De Statistiek Logiesaccommodaties van het CBS vormde het steekproefkader van het Onderzoek Inkomend Toerisme. De resultaten uit het OIT zijn gewogen naar de uitkomsten van de Statistiek Logiesaccommodaties. Als basisjaar is daarbij gekozen voor 2014, omdat de meeste waarnemingen in het onderzoek op dat jaar betrekking hadden.

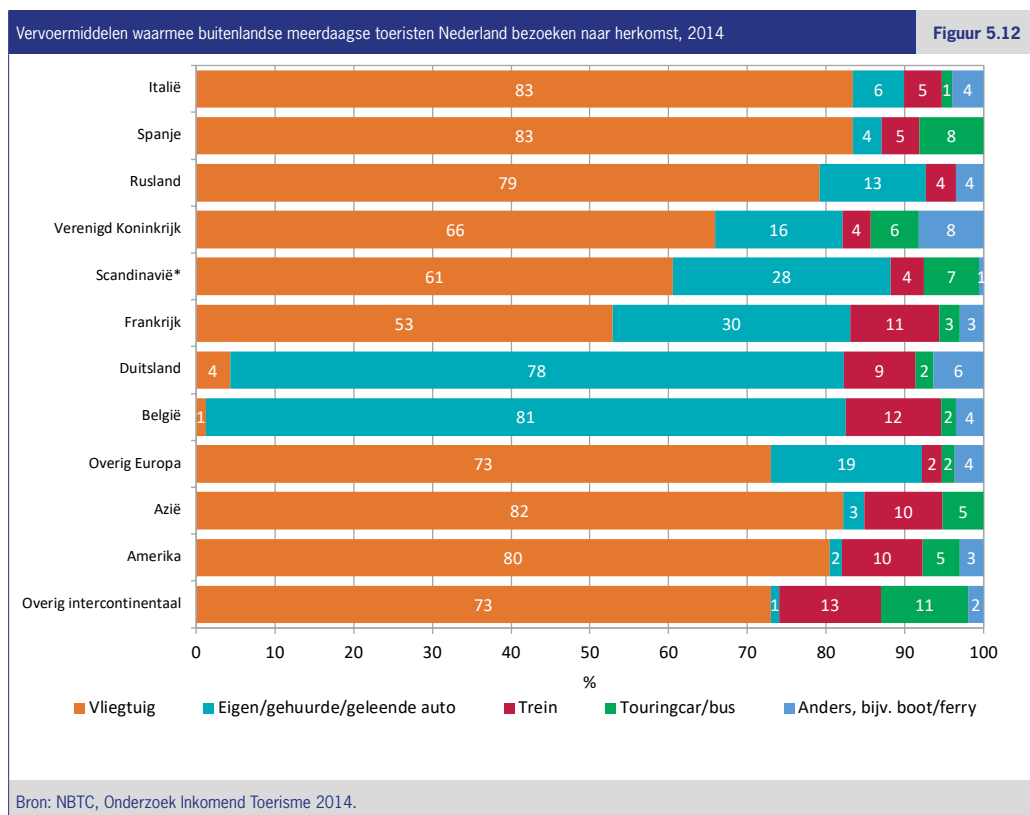
5.6 Vervoermiddelen

Deze paragraaf stelt het vervoermiddel van inkomend toeristen centraal. Komen buitenlandse toeristen normaliter het meest met het vliegtuig naar Nederland, of toch met de auto? En hoe verplaatsen zij zich binnen ons land?

Vliegtuig meest gebruikte vervoermiddel

Buitenlandse bezoekers passeren de Nederlandse grens vaak in een vliegtuig (44 procent in 2014) of met de auto (40 procent). Andere vervoermiddelen zoals de trein (8 procent) of een bus of touringcar (4 procent) zijn aanzienlijk minder populair.

Om begrijpelijke redenen wordt de auto veel gebruikt door toeristen uit België en Duitsland. Circa acht op de tien meerdaagse gasten uit onze buurlanden kwamen in 2014 met de auto naar Nederland (figuur 5.12). Vanuit alle overige landen is het vliegtuig het meest gebruikte vervoermiddel om naar Nederland te reizen. Verreweg het grootste deel van de ingevlogen buitenlandse toeristen landt op Schiphol. De regionale luchthavens zijn in de afgelopen jaren wel steeds belangrijkere toegangspunten geworden.

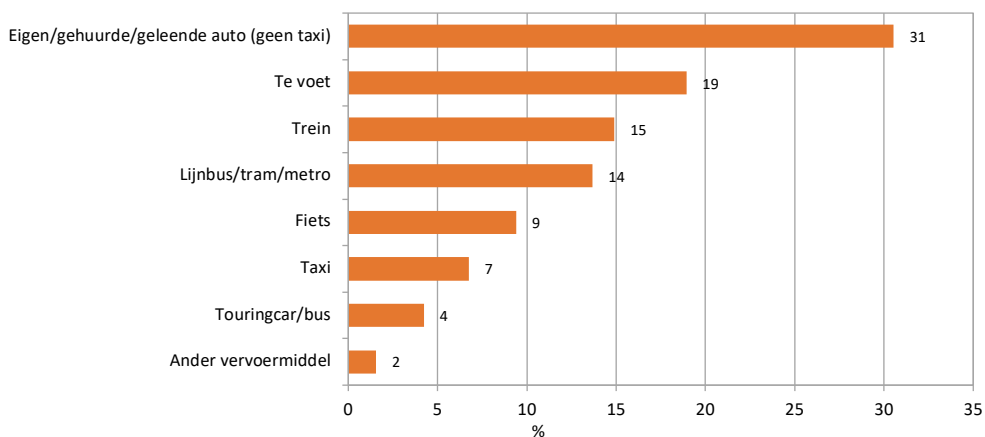
* Denemarken, Zweden, Noorwegen en Finland.

Voor intercontinentale bezoekers die met de trein of met de touringcar de Nederlandse grens passeren, is het bezoek aan Nederland veelal onderdeel van een rondreis door Europa. Zij waren vaak elders in Europa per vliegtuig gearriveerd.

Reizen binnen Nederland vaak per auto

Eenmaal gearriveerd in Nederland, kiezen veel buitenlandse toeristen voor de auto om zich verder te verplaatsen binnen ons land. In 2014 was voor 31 procent van de buitenlandse toeristen een auto het belangrijkste vervoermiddel in Nederland (figuur 5.13). Taxi's (7 procent) zijn in dit cijfer niet meegeteld. Vooral Duitse en Belgische bezoekers verplaatsen zich veel per auto binnen Nederland. Zij komen ook vaak ons land binnen met hun eigen, of een gehuurde of geleende auto. Het openbaar vervoer (lijnbus/tram/metro en trein) is voor bijna één op de drie buitenlandse bezoekers het belangrijkste transportmiddel binnen Nederland. Zakelijke bezoekers, die ons land voornamelijk met het vliegtuig bereiken, verplaatsen zich relatief vaak met de trein (29 procent) of met de taxi (20 procent) binnen ons land.

Figuur 5.13 Belangrijkste vervoermiddel voor buitenlandse meerdaagse toeristen om zich in Nederland te verplaatsen, 2014

Bron: NBTC, Onderzoek Inkomend Toerisme 2014.

5.7 Ondernomen activiteiten

In deze paragraaf staat centraal welke activiteiten buitenlandse toeristen in ons land ondernemen. Van diverse bezigheden is gemeten hoe populair deze zijn onder buitenlandse gasten. Ook komt aan bod wat toeristen de belangrijkste activiteit vinden tijdens hun verblijf in Nederland.

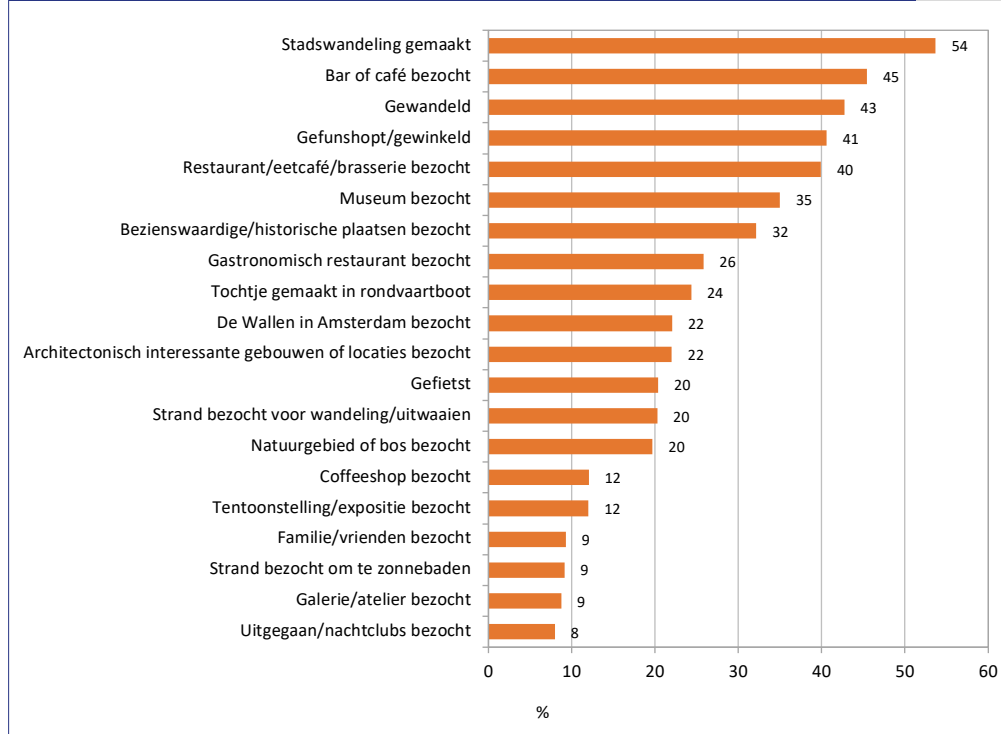
Stadswandelingen zijn het populairst

Van alle buitenlandse toeristen die in 2014 in Nederland overnachtten, ondernam 54 procent een stadswandeling. Daarmee zijn stadswandelingen de populairste van alle activiteiten die het OIT onderscheidt (figuur 5.14). Ook veel toeristen bezoeken een bar of café: 45 procent in 2014. Twee op de vijf inkomende toeristen gaan wandelen, funshoppen of naar een restaurant, eetcafé of brasserie.

De activiteiten die buitenlandse toeristen in ons land ondernamen, variëren sterk per herkomstland. Vooral intercontinentale bezoekers en Scandinaviërs funshoppen bijvoorbeeld vaak in Nederland. Stadswandelingen zijn erg populair onder Brazilianen, Russen, Canadezen en Amerikanen. Buitenlandse toeristen die in Nederland fietsen, zijn vaak Duitsers, Belgen of Spanjaarden.

Top 20 van populairste activiteiten van buitenlandse meerdaagse toeristen in Nederland, 2014*

Figuur 5.14

Bron: NBTC, Onderzoek Inkomend Toerisme 2014.

* Het percentage van buitenlandse meerdaagse toeristen dat de betreffende activiteit heeft ondernomen.

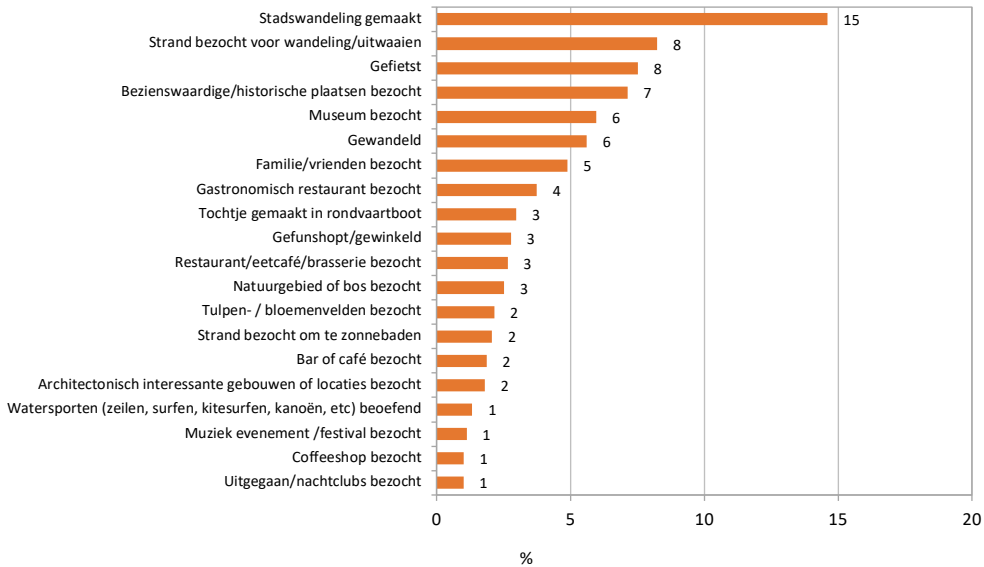
Stadswandelingen zijn ook veruit het belangrijkste

Naast de activiteiten die buitenlandse toeristen in ons land hebben ondernomen, heeft het OIT ook gemeten welke daarvan het belangrijkste waren voor de bezoekers. De belangrijkste activiteit is vaak een activiteit waarvan bezoekers op voorhand al hadden besloten dat ze deze tijdens hun trip wilden ondernemen. Deze activiteit speelt dan ook een belangrijke rol als toeristen een bestemming kiezen.

Veel buitenlandse toeristen ondernemen een stadswandeling; deze activiteit is ook veruit de belangrijkste van de onderscheiden activiteiten. In 2014 vond 15 procent van de buitenlandse bezoekers een stadswandeling de belangrijkste activiteit die zij in ons land hebben ondernomen (figuur 5.15). Ook uitwaaien op het strand, fietsen en bezienswaardige plaatsen bezoeken zien toeristen vaak als belangrijkste activiteit. Hoewel veel buitenlandse gasten een bar of café bezoeken, is dit maar voor weinigen de belangrijkste activiteit tijdens het bezoek aan Nederland.

Figuur 5.15

Top 20 van belangrijkste activiteiten van buitenlandse meerdaagse toeristen in Nederland, 2014*

Bron: NBTC, Onderzoek Inkomend Toerisme 2014

* Het percentage van buitenlandse meerdaagse toeristen dat de betreffende activiteit als belangrijkste ondernomen activiteit beschouwt.

De belangrijkste activiteit voor toeristen tijdens een bezoek aan Nederland in 2014, verschilt sterk per herkomstland. Duitsers en Belgen vinden fietsen, wandelen, en een natuurgebied of het strand bezoeken vaak het belangrijkste. Activiteiten met kunst en cultuur zijn vaak het belangrijkste voor Italianen en Amerikanen. Dit zijn bezoeken aan musea en (andere) bezienswaardige en historische plaatsen. Bij Fransen en Spanjaarden staan culturele activiteiten ook in de top vijf. Daarnaast zijn wandelen en fietsen voor hen ook belangrijke activiteiten. Zij maken vaak een stedentrip naar Nederland en wandelen en fietsen er dan rond om zo de stad te verkennen. Dit geldt ook voor bezoekers uit het Verenigd Koninkrijk. Zij kwalificeren daarnaast relatief vaak een restaurantbezoek als belangrijkste activiteit in Nederland.

5.8 Gevolgen van de COVID-19-crisis

Paragrafen 5.5 tot en met 5.7 gaan in op de motieven, de gebruikte vervoermiddelen, en de ondernomen activiteiten van inkomende toeristen. Hierbij worden cijfers uit het Onderzoek Inkomend Toerisme (OIT) 2014 gebruikt. Dit zijn op dit moment de meest recente cijfers die hiervoor beschikbaar zijn. COVID-19 heeft echter de reiswereld op de kop gezet, waardoor deze cijfers niet persé een goed beeld geven van de situatie in 2020. De motieven van inkomende toeristen, het gebruikte vervoer, en de ondernomen activiteiten zijn een afgeleide van de samenstelling van de groep toeristen die Nederland bezoekt. De Statistiek Logiesaccommodaties laat zien dat in 2020 niet alleen het aantal toeristen drastisch is gedaald, maar dat ook de samenstelling van de toeristen is gewijzigd ten opzichte van eerdere jaren.

Een voorbeeld is de samenstelling naar land van herkomst van de gasten. Het aantal Duitse gasten in Nederlandse logiesaccommodaties is in 2020 grofweg gehalveerd, maar het aantal gasten uit het Verenigd Koninkrijk en Italië is verminderd met ongeveer drie kwart. Dit betekent dat de samenstelling naar land van herkomst in 2020 anders is dan in eerdere jaren.

Ook is de spreiding van inkomend toerisme over de provincies gewijzigd. Noord-Holland en Zeeland behoren van oudsher tot de top-3 provincies wat betreft ontvangst van buitenlandse gasten. Het aantal buitenlandse gasten in Noord-Holland is in 2020 met 70 procent afgenomen, terwijl de afname in Zeeland 'beperkt' bleef tot 44 procent.

In Noord-Holland overnachten gasten relatief vaak in hotels, pensions of jeugdaccommodaties. De forse afname van het inkomend toerisme in Noord-Holland is ook terug te zien in een forse afname van het aantal overnachtingen in dit type accommodatie. Het aantal overnachtingen op bijvoorbeeld huisjesterreinen nam minder sterk af.

Tot slot is, afgaande op het aantal overnachtingen in hotels, het zakelijk toerisme in 2020 harder getroffen door de COVID-19-pandemie dan het niet-zakelijk toerisme (zie hoofdstuk 6). Hiermee is het aandeel zakelijke toeristen in het totaal aantal inkomende toeristen afgenomen. Zakelijke toeristen hebben vaak een uitgebreider uitgavenpatroon dan niet-zakelijke toeristen. Mede hierdoor kunnen de gemiddelde uitgaven per toerist gewijzigd zijn.

Samenvattend kan gesteld worden dat er in 2020 een verschuiving is geweest in het type toerist dat Nederland vanuit het buitenland bezoekt. Hiermee gepaard gaan ongetwijfeld verschuivingen in motieven, het gebruikte vervoer en de ondernomen activiteiten. De wensen en motieven van toeristen uit Duitsland zijn nou eenmaal anders dan die van toeristen uit het Verenigd Koninkrijk. Het type activiteiten dat in Noord-Holland ontplooit wordt (en kan worden) is anders dan in een kustprovincie als Zeeland. Ook de tegen COVID-19 ingestelde restricties voor een bepaald deel van het activiteitenaanbod zullen hebben bijgedragen aan een verandering in de ondernomen activiteiten. Daarnaast heeft COVID-19 ook geleid tot een veranderde wens; zelfstandige accommodaties en natuurlijke, rustige bestemmingen kwamen meer in trek, terwijl grote hotels en een stedelijke omgeving deels hun aantrekkingskracht verloren. Een deel van de toeristen kon misschien niet naar Nederland reizen terwijl ze dat wel hadden gewild, een ander deel van de toeristen bracht als gevolg van alle geldende maatregelen juist de zomervakantie in Nederland door in plaats van op een verderweg gelegen bestemming. Al deze veranderingen hebben zijn effect gehad op de motieven en het bezoekgedrag van de buitenlandse toeristen in Nederland in 2020.

Een vast onderdeel in dit hoofdstuk zijn de bestedingen van buitenlandse toeristen. Gezien de eerder geschetste veranderingen die zijn opgetreden door COVID-19 hierboven zijn ook de bestedingen afwijkend van het bestedingspatroon dat we zagen voorafgaand aan de COVID-19-pandemie. Er zullen (flinke) veranderingen zijn opgetreden in de gemiddelde bestedingsbedragen van buitenlandse toeristen. Cijfers die dit kwantitatief onderbouwen ontbreken helaas. Gegevens van de satelietrekening toerisme laten zien dat op macro-economisch niveau de bestedingen van buitenlandse toeristen in Nederland in 2020 met 58 procent naar 14,5 miljard euro gedaald zijn. Voor een verdere toelichting op deze cijfers verwijzen we naar hoofdstuk 9.

6 Zakelijk toerisme

In dit hoofdstuk staat het zakelijk toerisme centraal. Om hoeveel zakelijke overnachtingen in hotels gaat het per jaar, en per provincie? Vervolgens gaat de aandacht uit naar zakenreizen van Nederlanders: het aantal binnen- en buitenlandse zakenreizen van Nederlanders, en de bestedingen die daaraan gekoppeld zijn. Daarna verschuift het gezichtspunt naar buitenlandse zakenreizigers die Nederland bezoeken. De COVID-19-crisis heeft een enorme impact gehad op het zakenreisverkeer naar Nederland. In de laatste paragraaf zullen we dieper in gaan op deze gevolgen voor de congresmarkt specifiek en de mogelijke herstelsenario's in deze sector.

Hoofdpunten

- In 2020 vonden 7,9 miljoen zakelijke hotelovernachtingen plaats in Nederland: een daling van 62 procent ten opzichte van 2019. Zakelijke overnachtingen omvatten daarmee 28 procent van het totale aantal hotelovernachtingen in 2020.
- Van alle provincies vonden in Noord-Holland de meeste zakelijke overnachtingen plaats: 2,5 miljoen in 2020.
- De zakelijke markt is harder geraakt door de COVID-19-crisis dan de markt voor recreatief verblijfstoerisme. In alle provincies is het aandeel zakelijke overnachtingen in het totale aantal hotelovernachtingen in 2020 gedaald ten opzichte van 2019.
- Door de COVID-19-crisis is ongeveer 80 procent van de congressen in Nederland, die door verenigingen worden geïnitieerd, uitgesteld of omgezet naar een virtuele bijeenkomst. Slechts 15 procent van deze congressen is echt geannuleerd.
- Volgens een scenario dat is doorgerekend door Tourism Economics, waarbij wordt aangenomen dat in 2022 alle COVID-19 gerelateerde beperkingen zijn opgeheven, zal de Europese zakelijke vergader- en congresmarkt pas in 2024 weer op het niveau van 2019 zijn. De Nederlandse zakelijke vergader- en congresmarkt herstelt tot 2024 iets langzamer, maar vanaf 2024 even snel als of sneller dan het gemiddelde herstel voor heel Europa.
- In 2019 hebben Nederlanders ongeveer 9 miljoen zakenreizen ondernomen: circa 4 miljoen meerdaagse zakenreizen in eigen land en 5 miljoen één- of meerdaagse zakenreizen naar het buitenland. Ten opzichte van 2016 is het totale aantal zakenreizen in 2019 met 4 procent gegroeid.

6.1 Inleiding

Toerisme wordt meestal geassocieerd met reizen in de vrije tijd. Het heeft echter ook betrekking op reizen met andere motieven dan vrijetijdsbesteding, bijvoorbeeld met een zakelijk motief. Zakelijk toerisme is dus een deelmarkt van het toerisme als geheel, maar met eigen kenmerken. Deze paragraaf legt uit wat zakelijk toerisme inhoudt en welke aspecten daarbij een rol spelen.

Wat is zakelijk toerisme?

De World Tourism Organization (UNWTO) definieert toerisme als: 'de activiteiten van personen die reizen naar en verblijven op plaatsen buiten hun normale omgeving, voor niet langer dan een (aaneengesloten) jaar, om redenen van vrijetijdsbesteding, zaken, en andere doeleinden die niet zijn verbonden met het uitoefenen van activiteiten die worden beloond vanuit de plaats die wordt bezocht'.¹ Voor zakelijk toerisme kent deze definitie enkele belangrijke bepalingen. Ten eerste gaat het om het reizen buiten de normale omgeving. Daarom worden onder meer handelsreizigers, forenzen en vrachtwagenchauffeurs niet gezien als zakelijke bezoekers. Ten tweede worden reizigers die voor hun werk betaald ('beloond') worden op de plaats die zij bezoeken, ook niet meegeteld als zakelijke toeristen. Ten slotte gaat bij het zakelijk toerisme niet alleen om het reizen met een overnachting. Binnen de definitie vallen ook dagtochten met een zakelijk motief.

Zoals de meeste definities, kent ook die van zakelijk toerisme grijze gebieden. Wanneer is er bijvoorbeeld sprake van een betaling op de plaats die iemand bezoekt? En hoe wordt vastgesteld dat een zakenreiziger buiten zijn normale omgeving is? Onderzoekers van zakelijk toerisme houden mede om die reden zelden vast aan de strikte definitie als zij cijfers over dit onderwerp samenstellen. Meestal tellen zij alle reizigers mee die op één of andere wijze aan zaken doen op hun bestemming.

Bij zakelijk toerisme gaat het om de volgende soorten activiteiten:

- reizen voor vergaderingen en overleggen met collega's en zakenpartners op locaties buiten de normale (werk)omgeving, of bijvoorbeeld om specifieke werkzaamheden uit te voeren;
- conferenties, congressen, beurzen, trainingen en dergelijke bezoeken;
- reizen van medewerkers als beloning om hen te motiveren ('incentives').

In het kader van het zakelijke toerisme wordt ook vaak het begrip 'MICE' gebruikt. MICE staat voor: meetings, incentives, conventions and exhibitions. Niet iedereen verstaat hetzelfde onder het begrip MICE. Het richt zich vooral op bijeenkomsten van grotere groepen zakelijke reizigers die vaak al enige tijd van tevoren gepland en georganiseerd zijn. Individuele zakenreizigers en kleine groepen van twee of drie collega's die naar een individuele klant of collega reizen, vallen hier buiten.

Zakelijk toerisme is economisch interessant

Zakelijk toerisme is een interessant segment voor bestemmingen, omdat zakelijke toeristen meer geld uitgeven dan vrijetijdstoeristen.² Veel landen en steden profileren zich dan ook graag als zakelijke bestemming, ook voor (internationale) conferenties, congressen en dergelijke. Dat geldt ook voor Nederland. Het gaat bij zakelijk toerisme steeds minder om uitsluitend de primaire werkgerelateerde activiteiten, zoals het bijwonen van een vergadering, training of conferentie. Er gaat ook steeds meer

¹ UNWTO, 2010, International Recommendations for Tourism Statistics 2008, United Nations, no. 83/Rev.1, New York.

² Zie bijvoorbeeld paragraaf 6.4 over inkomend zakelijk toerisme..

aandacht naar activiteiten die betrekking hebben op de vrije tijd van de zakelijke toerist. Deze secundaire activiteiten, zoals dineren, winkelen, en deelnemen aan excursies, maken een groeiend deel uit van het reispatroon en de uitgaven van zakelijke toeristen.³

Behalve politieke en economische ontwikkelingen zijn ook technologische ontwikkelingen van invloed op het zakelijk toerisme. Zo zijn vergaderingen en trainingen door middel van bijvoorbeeld het internet, livestreaming en videoconferencing digitaal en op afstand te volgen, waardoor de noodzaak om te reizen afneemt.⁴ Door de lockdown ten gevolge van COVID-19 hebben zowel thuiswerken als videoconferencing een grote impuls gekregen. De inburgering van dit soort technologische ontwikkelingen kan ook op lange termijn effecten hebben op zakenreizen. Aanbieders in het MICE-segment moeten zich daardoor meer inspannen om klanten aan zich te binden. Klanten verwachten immers een hogere kwaliteit van het aanbod, een meer persoonlijke benadering en een effectievere tijdsbesteding.⁵

Drie verschillende cijferbronnen

Betrouwbare en recente cijfers over het zakelijk toerisme zijn niet in overvloed beschikbaar. Dit hoofdstuk maakt gebruik van drie bronnen (SLA, CZO en OIT), die wél aan deze voorwaarden voldoen en die hieronder toegelicht worden. Omdat deze bronnen op diverse manieren van elkaar verschillen, zijn de cijfers niet goed met elkaar te vergelijken. Welke bron het meest geschikt is, hangt af van het doel waarvoor de cijfers gebruikt worden.

Voor een totaaloverzicht van de omvang van het zakelijk toerisme in Nederland geldt de CBS-statistiek Logiesaccommodaties (SLA) als bron. In dit onderzoek, waarbij geen onderscheid gemaakt wordt tussen Nederlandse en buitenlandse zakelijke toeristen, vraagt het CBS aan hotels om een schatting te maken van het aandeel zakelijke toeristen dat bij hen overnacht. Bij de andere accommodatietypen in dit onderzoek, zoals kampeerterreinen en huisjesterreinen, vraagt het CBS niet naar het aandeel zakelijke toeristen. Het overgrote deel van de zakelijke toeristen verblijft immers in hotels. Als hotels deze schatting maken, zullen zij niet strikt vasthouden aan de definitie van zakelijk toerisme. Bovendien leveren zij een schatting, en geen werkelijke telling. Om die redenen kennen de betreffende cijfers een relatief grote onzekerheidsmarge. Het CBS is begin 2021 gestart met een nieuwe waarneemmethode, waarbij hotels automatisch gegevens uit hun boekingsystemen kunnen insturen. De verwachting is dat dit een nauwkeuriger beeld gaat geven van de aantallen zakelijke toeristen. Nadeel is dat de cijfers over 2021 niet direct vergeleken kunnen worden met de cijfers over 2020 en eerder (trendbreuk). Gedurende 2021 zal een steeds groter deel van de hotels via deze nieuwe methode gegevens insturen.

Een tweede bron is het onderzoek dat NBTC-NIPO Research uitvoert onder de Nederlandse beroepsbevolking: het ContinuZakenreisOnderzoek (CZO). Dit is een driejaarlijks onderzoek dat het zakenreisgedrag van de Nederlandse beroepsbevolking in kaart brengt. Het CZO bevat veel meer variabelen dan de SLA, zoals de uitgaven die zakenreizigers doen, hun activiteiten ter plaatse en

³ Zie onder andere IMEX, 2012, The Power of 10, Frankfurt.

⁴ Zie paragraaf 6.3 en bijvoorbeeld NBTC, 2015, Zakelijk ontmoeten in Nederland. Het belang van de sector in kaart gebracht, Den Haag.

⁵ IMEX, 2012, The Power of 10, Frankfurt

achtergrondkenmerken. In deze versie van het Trendrapport komen de resultaten van de recente CZO-meting 2019 aan bod.

Een belangrijk verschil tussen de SLA en het CZO is dat laatstgenoemde personen ondervraagt, terwijl de Statistiek Logiesaccommodaties (SLA) zich richt tot de bedrijven die (zakelijke) gasten ontvangen. Daarnaast telt de SLA alleen hotelovernachtingen in Nederland mee in de cijfers over zakelijk toerisme, terwijl het CZO ook andere logiesvormen meerekent. Een ander verschil is dat het CZO kijkt naar in Nederland werkzame personen, terwijl de SLA ook buitenlandse zakenreizigers in Nederland omvat. Verder tellen in het CZO ook de buitenlandse zakenreizen mee die Nederlanders maken zonder er te overnachten.

Het Onderzoek Inkomend Toerisme (OIT) is de derde bron die dit hoofdstuk aanboort. Dit onderzoek, dat in de periode 2013-2014 heeft plaatsgevonden, heeft weer een eigen benadering: het sluit deels aan bij het CZO en deels bij de SLA. Het OIT is een persoonsenquête die kijkt naar buitenlandse vrijetijds- en zakelijke toeristen die Nederland bezoeken, en die verblijven in hotels, op huisjesterreinen, kampeerterreinen of in groepsaccommodaties. Er moet dus wel sprake zijn van een overnachting. In hoofdstuk 5 over inkomend toerisme komt dit onderzoek uitgebreid aan bod. In 2021 is gestart met een nieuwe meting voor het Onderzoek Inkomend Toerisme. De uitkomsten over inkomend zakelijk toerisme worden gecombineerd met gegevens voor 2019 uit de Statistiek Logiesaccommodaties en staan centraal in paragraaf 6.4.

Naast de genoemde drie bronnen, maakt dit hoofdstuk gebruik van cijfers die afkomstig zijn van de International Congress and Convention Association (ICCA), de branchevereniging voor associatie congressen. Deze komen aan bod in paragraaf 6.5 over de internationale positie van Nederland als congresbestemming. De cijfers beslaan een deel van de congresmarkt en geven een goede indicatie van de positie van Nederland in deze markt.

6.2 Zakelijk toerisme in Nederland

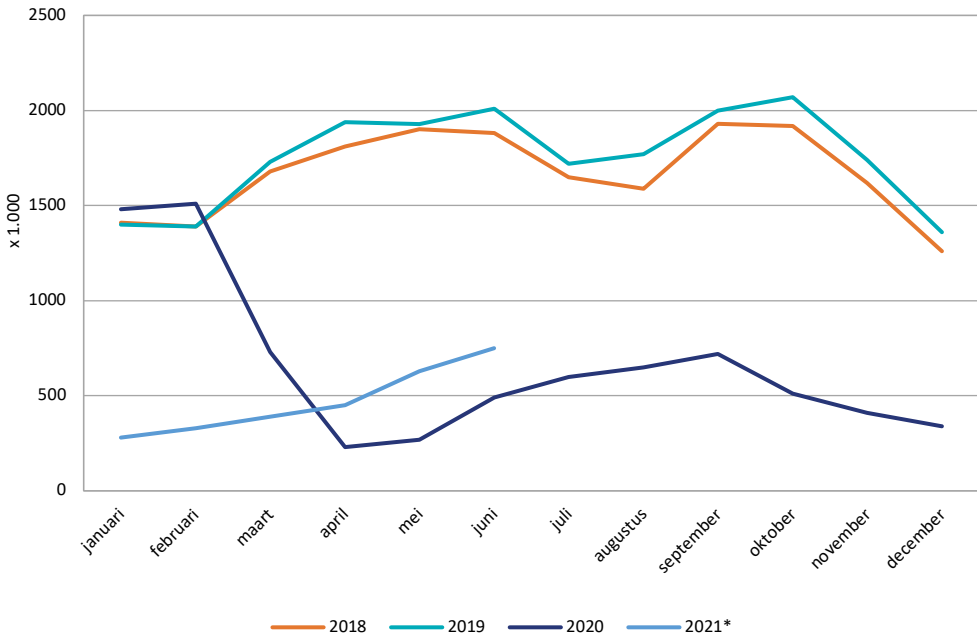
Deze paragraaf geeft een totaaloverzicht van het aantal overnachtingen van zakelijke toeristen in Nederlandse hotels. Daarbij was het niet mogelijk een onderscheid te maken tussen buitenlandse en Nederlandse toeristen. De omvang en de groei van het zakelijke toerisme komen aan bod, evenals het aandeel van zakelijke overnachtingen in het totaal aantal overnachtingen. Nagenoeg alle cijfers zijn gebaseerd op de statistiek Logiesaccommodaties.

Zakelijke overnachtingen dalen met 62 procent

In 2020 vonden in Nederlandse hotels 7,9 miljoen zakelijke overnachtingen plaats. Dit betekent een daling van 62 procent ten opzichte van 2019, toen het aantal overnachtingen nog op 21 miljoen lag. In de eerste twee maanden van 2020 lag het aantal overnachtingen nog licht hoger dan het jaar ervoor. Nadat in maart reisbeperkingen werden ingevoerd en veel hotels moesten sluiten vanwege COVID-19 daalde het aantal zakelijke overnachtingen sterk (figuur 6.1). Ook in de eerste zes maanden van 2021 lag het aantal overnachtingen nog flink lager dan in dezelfde maanden van 2019. Het exacte verschil tussen 2021 en eerdere jaren is door een wijziging in de waarneemmethode in 2021 (zie kader 'Drie verschillende cijferbronnen') niet precies te berekenen.

Met een daling van 62 procent in 2020 is het zakelijk toerisme harder getroffen dan het niet-zakelijke toerisme. Het totaal aantal (zakelijke en niet-zakelijke) overnachtingen in hotels daalde met 47 procent.

Figuur 6.1 Zakelijke overnachtingen in hotels in Nederland*

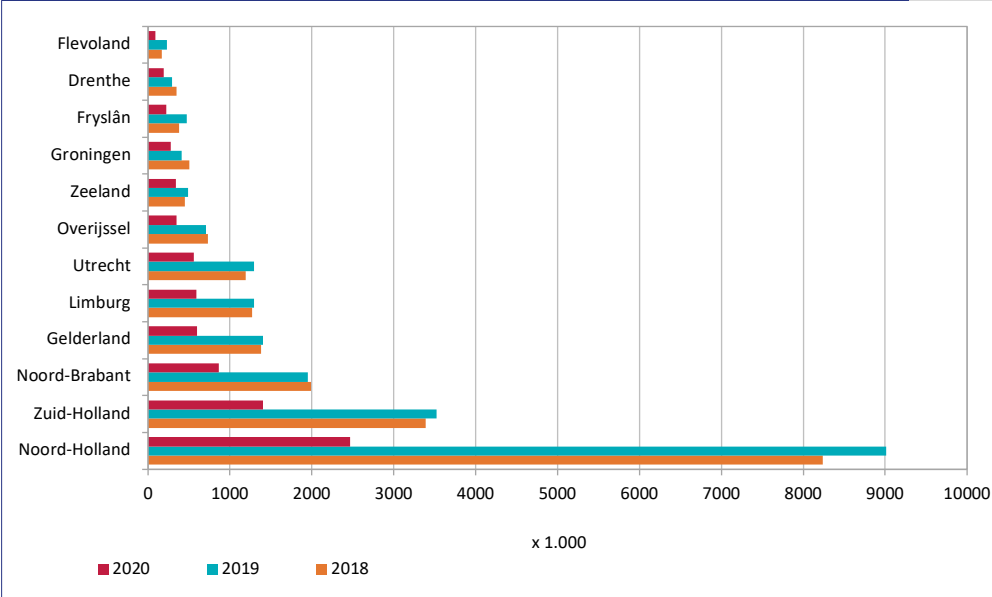
Bron: CBS, Statistiek Logiesaccommodaties.

*Door een gewijzigde waarnemethode zijn de cijfers over 2021 niet direct te vergelijken met eerdere jaren.

Grootste daling in Noord-Holland

Noord-Holland was de afgelopen jaren de provincie met veruit de meeste zakelijke overnachtingen: in 2019 bijna 9,0 miljoen (figuur 6.2). In 2020 daalden de overnachtingen hier ook het sterkst, met 73 procent naar 2,5 miljoen. Van 2018 op 2019 steeg het aantal overnachtingen in Noord-Holland nog met bijna 10 procent.

Noord-Holland was in 2020 goed voor 31 procent van het totale aantal zakelijke overnachtingen in Nederlandse hotels. De Amsterdamse hotels droegen het meest bij aan deze koppositie van Noord-Holland: 16 procent van alle zakelijke overnachtingen in heel Nederland vond in 2020 in Amsterdam plaats. Ter vergelijking: in 2019 was dit nog 28 procent. De Amsterdamse hotels zagen een sterkere terugloop in zakelijke overnachtingen dan hotels elders in Nederland. Het aantal zakelijke overnachtingen in Amsterdam daalde met 78 procent naar 1,3 miljoen overnachtingen.

Bron: CBS, Statistiek Logiesaccommodaties.

* Hotels/pensions/jeugdaccommodaties met ten minste vijf slaappleatsen.

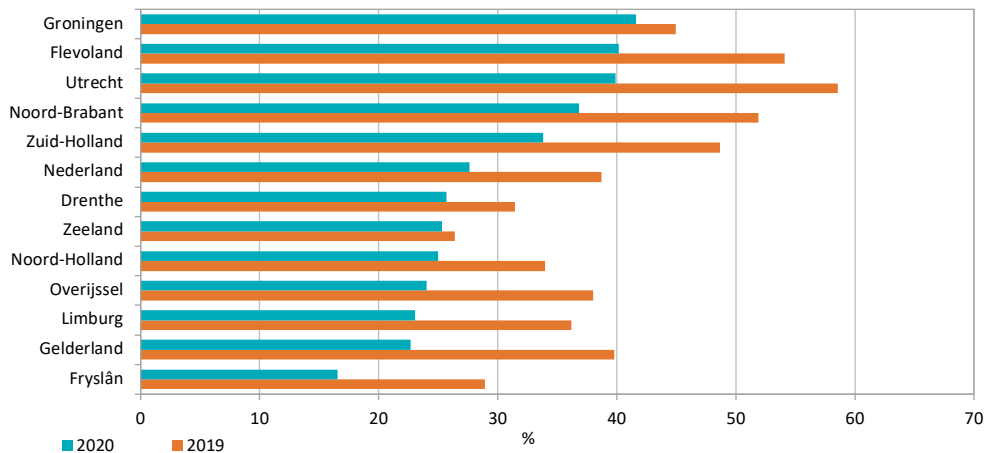
Marktaandeel van zakelijke overnachtingen het grootst in Utrecht

Naast absolute aantallen en ontwikkelingen van zakelijke overnachtingen, biedt ook het marktaandeel van het zakelijke toerisme een interessante invalshoek. Het gaat dan om het aandeel van zakelijke hotelovernachtingen in het totale aantal hotelovernachtingen. Of anders gezegd: hoe ligt de verhouding tussen de zakelijke en vrijetijdsmarkt?

Zakelijke overnachtingen maken een substantieel deel uit van het totale aantal overnachtingen in Nederlandse hotels. In 2020 was dit aandeel 28 procent. Dat is lager dan het aandeel in 2019 (39 procent). Dit betekent dat de zakelijke overnachtingen harder zijn gedaald dan de vrijetijdsovernachtingen.

Het aandeel zakelijke overnachtingen was in de provincie Groningen met 42 procent het grootst in 2020 (figuur 6.3). In 2019 was Utrecht nog de provincie met het grootste aandeel. In Noord-Holland vonden de meeste zakelijke overnachtingen plaats, maar het zakelijke toerisme had daar 'slechts' een marktaandeel van 25 procent in 2020. Dit komt voornamelijk doordat Amsterdam ook erg in trek is bij de vrijetijdstoeristen.

Figuur 6.3 Aandeel zakelijke overnachtingen in het totale aantal overnachtingen in hotels in Nederland naar provincie, 2019 en 2020

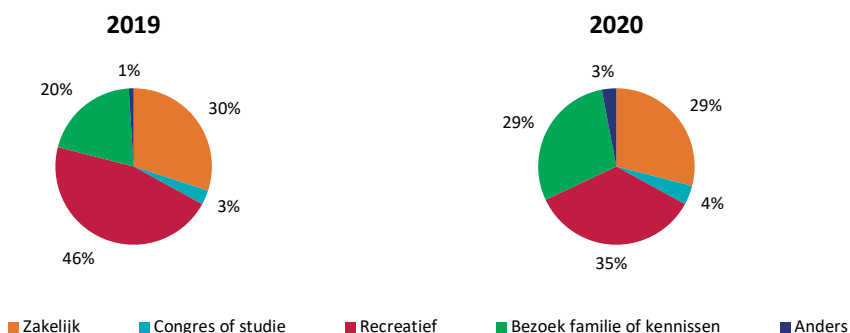

Bron: CBS, Statistiek Logiesaccommodaties.

* Hotels/pensions/jeugdaccommodaties met ten minste vijf slaapplekken.

Zakelijke toeristen die niet overnachten in Nederland, vallen per definitie buiten het CBS-onderzoek Logiesaccommodaties. Dit zijn bijvoorbeeld zakelijke reizigers die per vliegtuig arriveren en dezelfde dag weer vertrekken uit Nederland. Deze reizigers zijn niet onbelangrijk: zij overnachten weliswaar niet in Nederland, maar besteden wel geld aan bijvoorbeeld een huurauto, treinreis of een diner. Luchthaven Schiphol rapporteert in dit kader het aandeel reizigers met een zakelijk motief als percentage van alle arriverende en vertrekkende passagiers. In 2020 deden 20,9 miljoen passagiers de luchthaven aan, 71 procent minder dan in 2019. Het aandeel reizigers met een zakelijk motief bleef ongeveer gelijk aan het aandeel in 2019: 29 procent. Daarnaast had 4 procent van de passagiers in 2020 een bezoek aan een congres of studie als motief (figuur 6.4).⁶

Figuur 6.4 Motieven van arriverende en vertrekkende passagiers op Schiphol, 2019 en 2020

Bron: Royal Schiphol Group.

⁶ Zie het jaarverslag 2020 van de Royal Schiphol Group, beschikbaar via www.annualreportschiphol.com/trafficreview2020/passengers

6.3 Zakenreizen van Nederlanders

Deze paragraaf beschrijft cijfers over de zakenreizen die Nederlanders hebben ondernomen. Hoeveel zakenreizen vinden in eigen land plaats en hoeveel in het buitenland? Wat besteedt een gemiddelde zakenreiziger? Ook de verschillen tussen de typen zakenreizigers komen in deze paragraaf aan bod. De cijfers in deze paragraaf zijn gebaseerd op het ContinuZakenreisOnderzoek (CZO), dat voor het laatst is uitgevoerd in 2019. De cijfers geven dus geen inzicht in de gevolgen van COVID-19 voor zakenreismarkt.

9 miljoen zakenreizen in 2019

In 2019 hebben Nederlanders die deel uitmaken van de beroepsbevolking bijna 9 miljoen zakenreizen ondernomen. Daarvan had 56 procent een bestemming in het buitenland en 44 procent een bestemming in eigen land. Ten opzichte van 2016 is het totaal aantal zakenreizen met 4 procent gestegen.

ContinuZakenreisOnderzoek (CZO)

NBTC-NIPO Research onderzoekt driejaarlijks het zakenreisgedrag van de Nederlandse beroepsbevolking in het ContinuZakenreisOnderzoek (CZO). Het onderzoek richt zich op meerdaagse binnenlandse zakenreizen en één- of meerdaagse zakenreizen naar het buitenland. Het CZO brengt een groot aantal aspecten van de zakenreizen in kaart, zoals de duur, de bestemming, het vervoer en verblijf, het type reis, het boekingsgedrag en de bestedingen van zakenreizigers. De resultaten in deze paragraaf hebben betrekking op het laatst uitgevoerde CZO in 2019. Deze cijfers kunnen niet worden vergeleken met de cijfers van de SLA in paragraaf 6.2.

6.3.1 Zakenreizen naar het buitenland

Sterke groei in aantal zakenreizen naar het buitenland

In 2019 hebben Nederlanders in totaal ruim 5 miljoen zakenreizen naar het buitenland ondernomen (tabel 6.1). Dit was circa 6 procent meer dan in 2016. Het aantal zakelijke overnachtingen in het buitenland kwam uit op ongeveer 14,6 miljoen. De meeste buitenlandse zakenreizen duurden langer dan één dag, waarbij de zakenreiziger dus minimaal één nacht op de bestemming verbleef. Slechts 14 procent van alle ondernomen buitenlandse zakenreizen betrof een eendaagse zakentrip, zonder overnachting. Een meerdaagse zakenreis telde gemiddeld circa 3,4 overnachtingen. Dit is iets minder dan in 2013 en 2016 (3,8 nachten en 3,6 nachten respectievelijk). De belangrijkste bestemmingslanden waren onze buurlanden.

Kerncijfers zakenreizen van Nederlanders naar bestemming, 2019*		Tabel 6.1
	Buitenlandse zakenreizen	Binnenlandse zakenreizen
Aantal reizen	5,0 miljoen	4,0 miljoen
Aantal overnachtingen	14,6 miljoen	6,8 miljoen
Economische waarde	Circa 4,3 miljard euro	Circa 1,6 miljard euro

Bron: NBTC-NIPO Research, CZO.

* Buitenlandse zakenreizen betreffen zowel ééndaagse als meerdaagse zakenreizen, binnenlandse zakenreizen betreffen alleen meerdaagse zakenreizen.

Vooral naar het buitenland om vergaderingen bij te wonen

Nederlanders gaan het meest op zakenreis naar het buitenland om een vergadering bij te wonen. Ruim één op de vijf buitenlandse zakenreizen heeft dit motief. In paragraaf 6.1 kwam het begrip MICE (meetings, incentives, conventions and exhibitions) al aan bod: bijeenkomsten van grotere groepen zakelijke reizigers. Ongeveer 21 procent van de buitenlandse zakenreizen heeft een MICE-motief. Ten opzichte van 2016 zijn er minder zakenreizigers met een MICE-motief op buitenlandse zakenreis gegaan.

De helft van de buitenlandse zakenreizen wordt met het vliegtuig ondernomen

Het vliegtuig is het belangrijkste vervoermiddel voor een buitenlandse zakenreis. In ongeveer de helft van de buitenlandse zakenreizen wordt de reis met het vliegtuig ondernomen. In bijna 40 procent van de buitenlandse zakenreizen wordt de auto gebruikt, en in 8 procent de trein. Logischerwijs wordt voor bestemmingen dichtbij relatief vaak de auto of trein als vervoermiddel gebruikt.

Zakenreizigers besteden circa 4,3 miljard euro in het buitenland

Nederlanders die in 2019 voor zaken naar het buitenland reisden, gaven in totaal ongeveer 4,3 miljard euro uit aan deze trips (tabel 6.1). Gemiddeld kwam dat uit op een bedrag van circa 861 euro per persoon per buitenlandse zakenreis. Het grootste deel van deze bestedingen ging naar vervoerskosten, gevolgd door verblijfskosten. Zakenreizigers met een MICE-motief besteedden gemiddeld meer dan zakenreizigers met een individueel zakelijk motief: 1.085 euro tegen 800 euro per persoon per zakenreis.

6.3.2 Zakenreizen in Nederland

Meer binnenlandse zakenreizen ondernomen in 2019

In 2019 gingen Nederlanders in totaal circa 4,0 miljoen keer op zakenreis in eigen land (tabel 6.1). Dit aantal komt 2 procent hoger uit dan in 2016. Het gaat hier uitsluitend om binnenlandse zakenreizen die ten minste één overnachting omvatten. Eendaagse binnenlandse zakenreizen zijn in het CZO niet meegeteld.

Meerdaagse binnenlandse zakenreizen duren gemiddeld korter dan meerdaagse zakenreizen naar het buitenland. De meeste meerdaagse zakenreizen in eigen land omvatten maar één overnachting: 62 procent in 2019. Een meerdaagse binnenlandse zakenreis telde gemiddeld 1,7 overnachtingen. In totaal boekten de binnenlandse zakenreizigers in 2019 ongeveer 6,8 miljoen overnachtingen.

Opleiding en training belangrijkste motief voor binnenlandse zakenreizen

Het volgen van een opleiding of training is de belangrijkste reden om een meerdaagse binnenlandse zakenreis te ondernemen. In 2019 was 22 procent van de meerdaagse binnenlandse zakenreizen voor een opleiding of training. Daarnaast is ongeveer één op de vijf zakenreizen ondernomen om een vergadering bij te wonen. In totaal kende 33 procent van alle ondernomen zakenreizen een MICE-motief.

Binnenlandse zakenreizen goed voor 1,6 miljard euro

In 2019 gaven Nederlanders in totaal ongeveer 1,6 miljard euro uit aan meerdaagse zakenreizen in eigen land (tabel 6.1). Dat komt neer op ongeveer 406 euro per persoon per binnenlandse zakenreis. Een gemiddelde zakenreis naar het buitenland kostte ruim het dubbele (861 euro). Het grootste deel

van de bestedingen aan binnenlandse zakenreizen gaat naar het verblijf, gevolgd door de kosten om deel te nemen aan congressen en vervoerskosten.

Utrecht, Den Haag en Rotterdam meest aantrekkelijke steden voor zakelijke bijeenkomsten

Binnen het CZO is in een aanvullend onderzoek onder organisatoren van zakelijke bijeenkomsten gevraagd naar de aantrekkelijkheid en het imago van provincies en steden als zakelijke bestemming. Utrecht werd als de meest aantrekkelijke stad gezien voor het organiseren van een zakelijke bijeenkomst (77 procent vond de stad (zeer) aantrekkelijk). De hoge score voor Utrecht komt met name door het ruime aanbod aan goede vergader- en congresfaciliteiten en de bereikbaarheid. Daarna waren Den Haag (59 procent), Rotterdam (56 procent) en Den Bosch (54 procent) het meest aantrekkelijk. Ook als provincie werd Utrecht het meest aantrekkelijk gevonden (77 procent), gevolgd door Zuid-Holland (63 procent).

6.4 Inkomend zakelijk toerisme

Deze paragraaf beschrijft cijfers over buitenlandse zakenreizigers die Nederland bezoeken: het inkomende zakelijke toerisme. Aan bod komt hoeveel reizigers het betreft en wat hun motieven zijn. Verder gaat de paragraaf onder andere in op het land van herkomst en de bestedingen van buitenlandse zakenreizigers in Nederland.

De COVID-19-crisis heeft in 2020 een enorme impact gehad op het aantal zakenreizen naar Nederland. De cijfers voor zakelijk bezoek worden normaliter berekend door het aandeel zakelijke toeristen per herkomstland uit het Onderzoek Inkomend Toerisme (2014) te combineren met de Statistiek Logiesaccommodaties van het CBS. Door de COVID-19-crisis kan deze rekenmethode niet gebruikt worden. Het aandeel zakelijk bezoek zal per land enorm verschillen door onder andere de reisrestricties die gelden. Dus de aandelen die gebruikt werden uit 2014 zullen in 2020 heel anders zijn geweest. Vanuit sommige landen mochten er alleen “essentiële” reizen gemaakt worden, waardoor het aandeel zakelijk hoger dan in 2014 zal zijn. Bij andere landen zal het aandeel zakelijk in 2020 juist veel lager liggen dan in 2014, omdat er amper zakelijk werd gereisd. Om die reden zal deze paragraaf dieper ingaan op de cijfers over 2019, nog vóór de COVID-19-crisis. In hoofdstuk 5 (Inkomend toerisme) wordt kort ingegaan op het zakelijk reisverkeer in 2020.

Circa 5,1 miljoen zakelijke internationale bezoekers

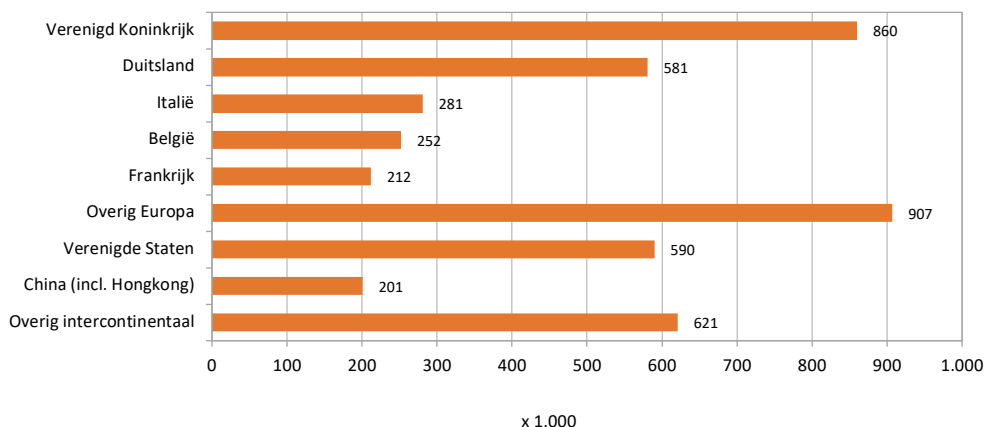
In 2019 hebben naar schatting bijna 5,1 miljoen buitenlandse zakenreizigers ons land bezocht voor ten minste één nacht. In totaal kwamen circa 20,1 miljoen buitenlandse bezoekers voor één of meer nachten naar Nederland. Het aandeel zakenreizigers bedroeg hiermee dus een kwart in 2019.

Het belangrijkste motief om Nederland te bezoeken, verschilt sterk per herkomstland. Uit onze buurlanden België en Duitsland kwamen relatief veel toeristen naar Nederland om vakantie te vieren: in beide gevallen 86 procent. Het aandeel zakelijke bezoekers was voor deze landen vrij klein, ongeveer 10 procent. Vanuit Italië, het Verenigd Koninkrijk, China en Japan komen juist relatief veel zakenreizigers naar Nederland. Vanuit China komt zelfs meer dan de helft van de gasten voor een zakelijk bezoek.

Veel zakenreizigers uit Verenigd Koninkrijk, Verenigde Staten en Duitsland

Uitgedrukt in absolute aantallen kwamen de meeste zakenreizigers in 2019 uit het Verenigd Koninkrijk: circa 860 duizend (figuur 6.5). Daarmee kwam 17 procent van de buitenlandse meerdaagse zakenreizigers uit het Verenigd Koninkrijk. De Verenigde Staten volgden op plaats twee met ongeveer 590 duizend zakenreizigers (12 procent). Duitsland heeft weliswaar een klein aandeel zakelijke bezoekers, maar wat betreft het absolute aantal zakenreizigers in Nederland nam Duitsland toch een derde positie in. Er komen dus niet alleen veel Duitsers naar Nederland voor vakantie, maar ook voor zaken.

Figuur 6.5 Buitenlandse meerdaagse zakenreizigers in Nederland naar land van herkomst, 2019*

Bron: CBS, Statistiek Logiesaccommodaties, bewerking NBTC Holland Marketing.

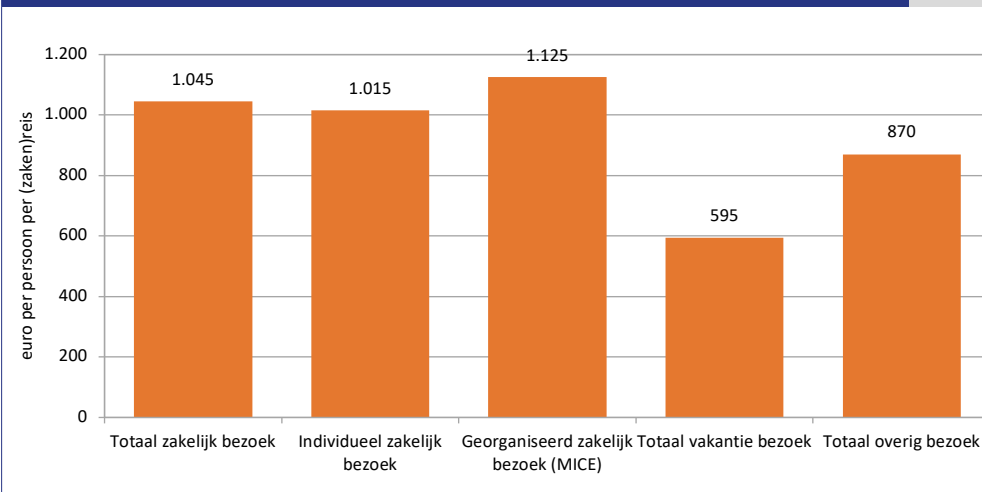
* Afgerond op 5.000-tallen

Ruim een kwart komt voor georganiseerd bezoek (MICE)

Van de circa 5,1 miljoen buitenlandse zakelijke bezoekers in 2019, kwam ruim een kwart voor een georganiseerd zakelijk bezoek (MICE) naar Nederland. Het betrof 1,4 miljoen buitenlandse MICE-bezoekers. De overige zakenreizigers reisden naar Nederland voor een individueel zakelijk bezoek (bijvoorbeeld het bezoeken van een klant/relatie). Binnen het zakelijke MICE-segment kwamen de meeste bezoekers naar Nederland om een (corporate) meeting bij te wonen. Het betrof 15 procent van alle zakelijke bezoekers. Daarnaast brachten relatief veel buitenlandse zakenreizigers een bezoek aan Nederland om een congres bij te wonen: 8 procent.

Eén op de vijf combineert zakenreis met niet-zakelijk verblijf

Bij hun bezoek aan Nederland blijven buitenlandse zakenreizigers vaak niet langer dan noodzakelijk in ons land. Vier op de vijf zakelijke bezoekers verbonden geen vrijetijdsverblijf aan hun zakenreis naar Nederland. Van de reizigers die het zakelijke verblijf wel combineren met een vrijetijdsbezoek, blijft 67 procent nog enige tijd na afloop van het zakelijke deel. Een niet-zakelijk verblijf voorafgaand aan het zakelijke gedeelte kwam minder vaak voor: 41 procent. Ongeveer 9 procent van de reizigers die een zakelijk verblijf combineerden met een niet-zakelijk deel, verbleef zowel voor als na het zakelijke bezoek langer in Nederland.

Bron: CBS, Statistiek Logiesaccommodaties, NBTC Holland Marketing, Onderzoek Inkomend Toerisme 2014, bewerking NBTC Holland Marketing.

* Het betreft alle bestedingen van (zaken)reizigers voorafgaand en tijdens verblijf in Nederland.

Buitenlandse zakenreizigers besteedden bijna 5 miljard euro

De circa 5,1 miljoen buitenlandse zakenreizigers die Nederland in 2019 bezochten, hebben naar schatting in totaal bijna 5 miljard euro besteed aan hun bezoek. Gemiddeld betekent dit dus ongeveer 1.045 euro per buitenlandse zakenreiziger (figuur 6.6). Zakelijke bezoekers uit het buitenland geven daarmee gemiddeld aanzienlijk meer uit aan reis en verblijf in Nederland dan andere buitenlandse toeristen. De toeristen die voor een vakantie naar Nederland kwamen, besteedden gemiddeld zo'n 600 euro per persoon per verblijf.

6.5 Impact van COVID-19 op de meeting- en congresmarkt in Nederland

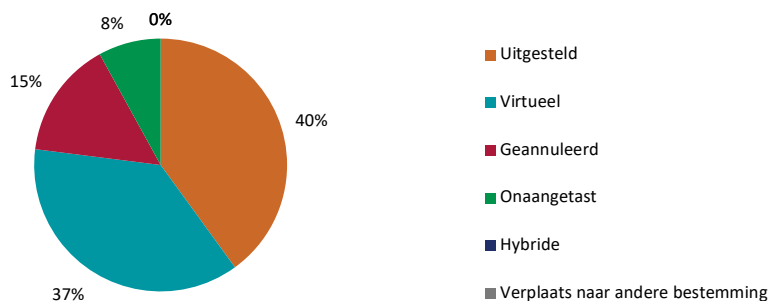
De Nederlandse zakenreismarkt, en de congresmarkt in het bijzonder, heeft het afgelopen jaar enorm geleden onder de COVID-19-crisis. Congressen en zakelijke bijeenkomsten werden geannuleerd of doorgeschoven naar een later moment. Daarnaast hebben we een enorme toename van online zakelijke bijeenkomsten gezien. Bijeenkomsten werden dan niet geannuleerd maar vonden online plaats. De International Congress and Convention Association (ICCA) brengt jaarlijks een ranglijst uit met het aantal congressen dat per bestemming heeft plaatsgevonden. Voor 2020 is deze ranglijst niet uitgebracht. In de plaats hiervan heeft de ICCA inzichtelijk gemaakt hoeveel congressen er zijn uitgesteld, geannuleerd of online hebben plaatsgevonden. Hier is de impact van COVID-19 duidelijk zichtbaar. In deze paragraaf wordt dieper ingegaan op deze analyse van de ICCA.

Merendeel van congressen virtueel of uitgesteld

Voor Nederland stonden er circa 250 ICCA congressen op de planning voor 2020. Een groot deel van deze congressen is uitgesteld (40 procent) of heeft virtueel plaatsgevonden (37 procent). Slechts

15 procent van alle congressen is echt geannuleerd. Ongeveer 8 procent van de congressen heeft wel gewoon plaatsgevonden. Dit zijn waarschijnlijk de congressen geweest die aan het begin van het jaar waren gepland. In deze periode hadden we nog niet te maken met een lockdown of reisrestricties waardoor er niet gereisd kon worden. Deze maatregelen zijn pas in de loop van 2020 genomen.

Figuur 6.7 Impact van COVID-19 op Nederlandse geplande congressen in 2020

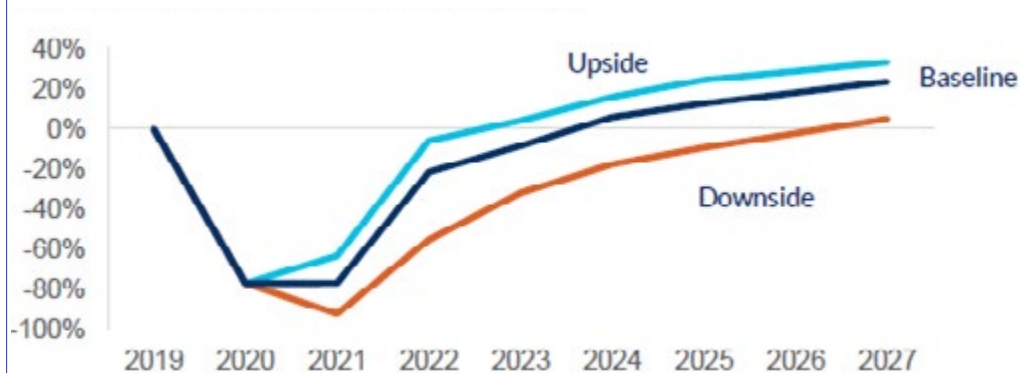
Bron: ICCA (International Congress and Convention Association) 2021.

Herstelscenario's voor zakelijke bijeenkomsten en congressen

De strategische alliantie van de nationale congresbureaus van Europa heeft Tourism Economics de opdracht gegeven om de impact van de COVID-19-crisis op de Europese meetings- en congresmarkt te meten. Met deze analyse wordt een beeld geschetst van de huidige situatie en van de weg naar herstel. Tourism Economics heeft verschillende scenario's doorgerekend; één basisscenario en twee alternatieve scenario's.

Basisscenario

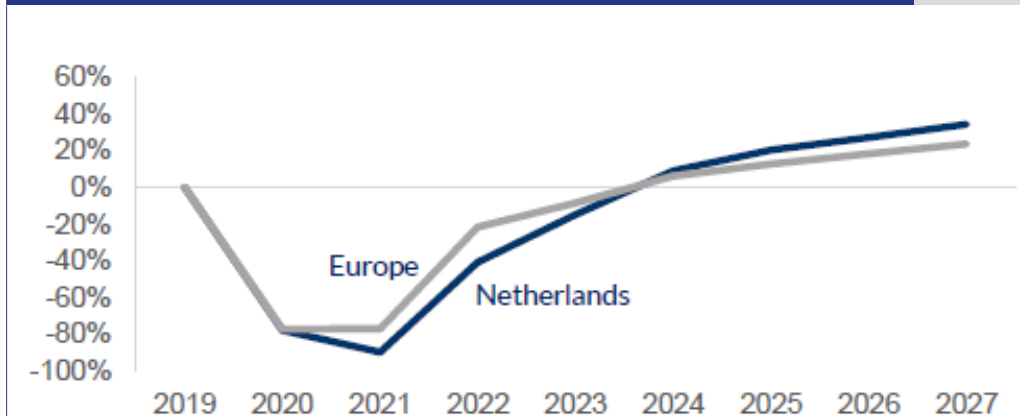
Het basisscenario gaat uit van een herstel voor alle typen zakelijke bijeenkomsten, maar de snelheid van herstel zal variëren naar type bijeenkomst. De aanname bij dit scenario is dat in 2022 alle beperkingen vanwege COVID-19 zullen zijn opgeheven. Onder het baseline scenario wordt ervan uitgegaan dat kleinere zakelijke bijeenkomsten en congressen tegen het einde van 2022 bijna hersteld zijn tot het niveau van 2019. Het herstel voor grotere zakelijke bijeenkomsten zal pas in 2024 volledig (op het niveau van 2019) zijn (figuur 6.8). Dit herstel duurt relatief lang door het negatieve reissentiment voor zakenreizen, maar ook door de vorm van congressen (toename online en hybride). Daarnaast wordt er in dit scenario vanuit gegaan dat binnenlandse zakenreizen eerder zullen herstellen dan internationale zakenreizen. De bestedingen van zakenreizigers lopen hierdoor achter in herstel, gezien de hogere bestedingen van internationale zakenreizen. Het herstel in bestedingen wordt op zijn vroegst verwacht in 2026.

Bron: Tourism Economics.

*Groeï uitgedrukt als verandering in aantal bezoeken sinds 2019

Tourism Economics heeft ook voor Nederland een analyse gemaakt voor de drie scenario's (figuur 6.9). In het basisscenario is te zien dat Nederland relatief langzaam herstelt, vergeleken met het gemiddelde herstel voor heel Europa. Dit komt doordat Nederland een groot aandeel internationale bezoekers kent, en het internationale zakenreisverkeer relatief langzaam herstelt (zie eerder in de tekst). Vanaf 2024 zie je dat de groei in het aantal congres- en event bezoeken gelijk is aan die voor Europa. In de periode die volgt groeit het aantal bezoeken in Nederland zelfs weer sneller dan in Europa als geheel.

Bron: Tourism Economics.

*Groeï uitgedrukt als verandering in aantal bezoeken sinds 2019

7 Inkomend toerisme in Caribisch Nederland

Dit hoofdstuk beschrijft het inkomend toerisme op de Caribische eilanden Bonaire, Sint-Eustatius en Saba voor het jaar 2020. Hiernaast wordt een aantal trends vanaf 2013 gepresenteerd. De gepresenteerde cijfers betreffen het aantal buitenlandse bezoekers dat per vliegtuig naar de eilanden kwam, uitgesplitst naar nationaliteit. Daarnaast worden het aantal overnachtingen van bezoekers per vliegtuig en het aantal bezoekers met de (kleine) scheepvaart gepresenteerd. Voor Bonaire gaat het hierbij ook om cruiseverkeer.

Hoofdpunten

Bonaire:

- In 2020 kwamen ongeveer 65,8 duizend bezoekers per vliegtuig naar Bonaire, dat was 58 procent minder dan in 2019;
- De meeste bezoekers per vliegtuig hadden een Nederlandse (inclusief Curaçao, Aruba en Sint-Maarten) of Amerikaanse nationaliteit;
- Het aantal cruisepassagiers dat Bonaire aandede in 2020 was 62 procent lager dan in 2019;
- Met de kleine pleziervaart kwamen circa 1,3 duizend passagiers naar Bonaire.

Sint-Eustatius:

- In 2020 vlogen circa 3,3 duizend bezoekers naar Sint-Eustatius, 69 procent minder dan in 2019;
- Ook bij Sint-Eustatius ging het vooral om toeristen met een Nederlandse (inclusief Curaçao, Aruba en Sint-Maarten) of Amerikaanse nationaliteit;
- Met de kleine pleziervaart deden in 2020 circa 1,3 duizend passagiers het eiland aan.

Saba:

- Per vliegtuig kwamen in 2020 circa 2,9 duizend bezoekers naar Saba, dat was 67 procent minder dan in 2019;
- Ook op Saba ging het vooral om bezoekers met een Nederlandse (inclusief Curaçao, Aruba en Sint-Maarten) of Amerikaanse nationaliteit;
- Met de ferry's van Sint-Maarten kwamen in 2020 circa 2 duizend passagiers naar Saba. Het is hierbij niet bekend in hoeverre het gaat om bezoekers of ingezetenen van Saba;
- De kleine pleziervaart bracht in 2020 circa 1,2 duizend passagiers naar Saba. Overige schepen vervoerden nog eens 900 passagiers.

7.1 Inleiding

Sinds oktober 2010 zijn de Caribische eilanden Curaçao, Aruba en Sint-Maarten als zelfstandige landen binnen het Koninkrijk der Nederlanden verdergegaan. Sinds die tijd zijn zij, via hun statistische bureaus, verantwoordelijk voor hun eigen statistische gegevens. Dat geldt niet voor Bonaire, Sint-Eustatius en Saba. Deze eilanden zijn bijzondere gemeenten van Nederland geworden. Dit hoofdstuk presenteert in drie afzonderlijke paragrafen gegevens over het inkomend toerisme van deze drie bijzondere gemeenten van Nederland. De gepresenteerde cijfers hebben vooral betrekking op de jaren 2013, 2019 en 2020.

Het toerisme in Caribisch Nederland is in 2020 hard geraakt door de maatregelen en vliegbeperkingen ten gevolge van de COVID-19-pandemie. Het aantal bezoekers dat dat jaar naar Sint-Eustatius en Saba vloog, lag 69 procent en 67 procent lager dan in 2019. Op Bonaire kwamen 58 procent minder bezoekers met het vliegtuig aan.

Tot 15 maart 2020 is het toeristenseizoen vrij normaal verlopen voor de Caribische eilanden. Op 14 maart 2020 werden de luchtruimen van Bonaire, Sint-Eustatius en Saba gesloten voor inkomende passagiers uit Europa en hoog-risico-landen buiten Europa. Door deze sluiting van het luchtruim en het inreisverbod voor niet-ingezetenen is vanaf 15 maart nagenoeg al het toeristische verkeer stilgevalen. Pas vanaf eind juni 2020 was er in beperkte mate en onder strikte voorwaarden weer toeristisch verkeer mogelijk.

Het wegvallen van het toeristisch verkeer heeft economische schade aangericht op de eilanden, die relatief veel van het toerisme afhankelijk zijn. Dit terwijl met name Saba en Sint-Eustatius net weer waren opgekrabbeld van de gevolgen van de orkanen Irma en Maria. Net als in Europees Nederland werden de inwoners, bedrijven en zelfstandigen op Bonaire, Sint-Eustatius en Saba door de overheid ondersteund met een economisch noodpakket.

Bronnen en methode voor toerismecijfers voor Caribisch Nederland

Tot 2010 vormden de 'entry- en departure-kaarten' het middel om informatie te verzamelen over het aantal inkomende bezoekers op de Nederlandse Antillen. Als niet-ingezetenen per vliegtuig aankwamen en vertrokken, waren zij verplicht om schriftelijk enkele vragen over hun herkomst en verblijf te beantwoorden. Na 2010 is deze verplichting voor de bijzondere gemeenten Bonaire, Sint-Eustatius en Saba komen te vervallen. De cijfers in dit hoofdstuk zijn dan ook op andere bronnen gebaseerd, namelijk op beschikbare registers over het vliegverkeer en de scheepvaart en data van de Koninklijke Marechaussee. Sommige van deze registers zijn echter niet volledig. Daarom zijn de cijfers over het inkomend toerisme van Caribisch Nederland die hieruit voortkomen schattingen en geen tellingen. Aansluitend op de internationaal gehanteerde definitie van 'toerisme', betreft het zowel recreatief als zakelijk toerisme, alsmede dagtoerisme en verblijfs-toerisme.

Het proces voor het schatten van het aantal bezoekers per vliegtuig verloopt in drie stappen:

1. Het CBS gebruikt integrale vluchtgegevens van de Koninklijke Marechaussee en de douane van Caribisch Nederland om per maand te bepalen wat per eiland het totale aantal per vliegtuig aankomende passagiers is. Voor Bonaire worden deze gegevens extra gecontroleerd en eventueel verbeterd door deze te vergelijken met de informatie over het aantal aankomende en vertrekkende passagiers die verstrekt wordt door Flamingo Airport.
2. Daarna worden de gegevens van het zogenoemde Border Management Systeem (BMS) gebruikt om te bepalen welk deel van de aankomende passagiers toerist is. Het BMS bevat de door de Koninklijke Marechaussee gescande paspoorten van vliegtuigpassagiers die op de eilanden aankomen en vertrekken. Door de gegevens van de paspoortscans te koppelen aan het register van ingezetenen van de eilanden (PIVA) kan bepaald worden of een passagier een ingezetene of een niet-ingezetene en dus een bezoeker is. Op basis van deze informatie berekent het CBS de verhouding tussen het aantal ingezetenen en het aantal niet-ingezetenen: de toerisme-ratio. Voor Bonaire gebeurt dat op maandbasis. Omdat op Sint-Eustatius en Saba het aantal aankomende passagiers relatief klein is, wordt de toerisme-ratio daar op jaarbasis berekend.
3. Ten slotte wordt op basis van de toerisme-ratio's en het totale aantal aankomende vliegtuigpassagiers geschat hoe groot het aantal bezoekers per eiland per maand is.

Ook schat het CBS het aantal toeristen naar nationaliteit. De passagiers, die tussen Bonaire, Sint-Eustatius en Saba reizen, worden hier niet meegeteld, omdat ze volgens de internationale definitie behoren tot het binnenlands toerisme.

Scheepvaartpassagiers: De douanegegevens bevatten ook informatie over het aantal passagiers dat met een schip een van de eilanden aandoet. In principe behoren de kleine pleziervaart en de cruisevaart (met name Bonaire) geheel tot het inkomend toerisme. Het is wel onduidelijk welk deel van de passagiers daadwerkelijk van boord gaat. Van de passagiers van de ferry's die tussen Saba en Sint-Maarten heen en weer varen, kan (nog) niet worden vastgesteld welke deel een bezoeker is en welk deel een ingezetene is.

7.2 Bonaire

Bonaire is met ruime afstand het grootste eiland van de drie bijzondere gemeenten van Nederland in het Caribisch gebied. Bonaire behoort tot de Benedenwindse eilanden en ligt in de buurt van Aruba en Curaçao. Op 1 januari 2021 had het eiland circa 21,7 duizend inwoners: een groei van 4 procent ten opzichte van 2020. Het bruto binnenlands product (bbp) bedroeg in 2018 circa 505 miljoen Amerikaanse dollars. Het enige vliegveld van Bonaire is Flamingo Airport, waar ook grote vliegtuigen kunnen landen en opstijgen. Het eiland heeft aanlegsteigers voor grote cruiseschepen en twee door land afgeschermd jachthavens. Bonaire is vooral aantrekkelijk als duikeiland, maar ook de natuur en de cruisevaart spelen een belangrijke rol bij het toerisme.

Aantal bezoekers per vliegtuig meer dan gehalveerd

In 2020 kwamen circa 65,8 duizend bezoekers per vliegtuig naar Bonaire. Dat is een daling van 58 procent ten opzichte van 2019, toen circa 157,8 duizend bezoekers, dagjesmensen en toeristen (met minimaal één overnachting), naar Bonaire kwamen. Deze enorme daling hangt samen met de COVID-19-pandemie en de maatregelen die zijn genomen om verspreiding van het virus tegen te gaan.

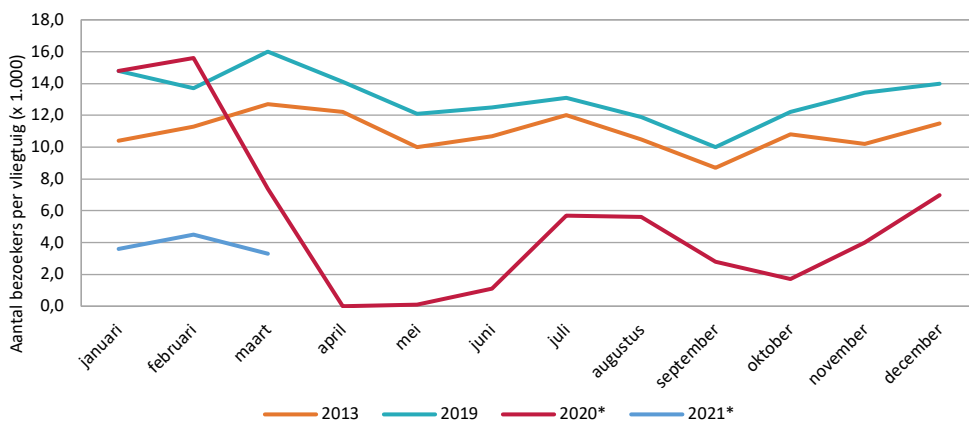
In de periode 2013-2019 kende het aantal bezoekers een stijgende trend, met de sterkste groei in de laatste twee jaren (7 procent in 2019). Deze groei is gerelateerd aan de stijging van het aantal vliegbevingen naar en daarmee het aantal aankomende passagiers op Bonaire. In de periode 2013-2016 was er sprake van een kleine groei in het aantal bezoekers per vliegtuig. In 2017 was er zelfs een dip als gevolg van onder meer de problemen met een regionale luchtvaartmaatschappij (figuur 7.1).

*Voorlopige cijfers

In januari en februari van 2020 kwam er nog een recordaantal bezoekers naar Bonaire (zie figuur 7.2). Na invoering van de COVID-19-maatregelen half maart kwam het toerisme nagenoeg tot stilstand. In juli en augustus was er nog wel een opleving door een versoepeling van de maatregelen, maar de aantallen bezoekers bleven ver onder die van 2019. Ook in de laatste twee maanden van 2020 kwamen er weer wat grotere aantallen bezoekers naar Bonaire. Het aantal bezoekers in december was echter nog steeds maar de helft van het jaar ervoor. In het eerste kwartaal van 2021 lag het aantal bezoekers weer lager dan in december.

Figuur 7.2 Inkomend toerisme per vliegtuig per maand, Bonaire, 2013, 2019-2021 *

Bron: CBS.

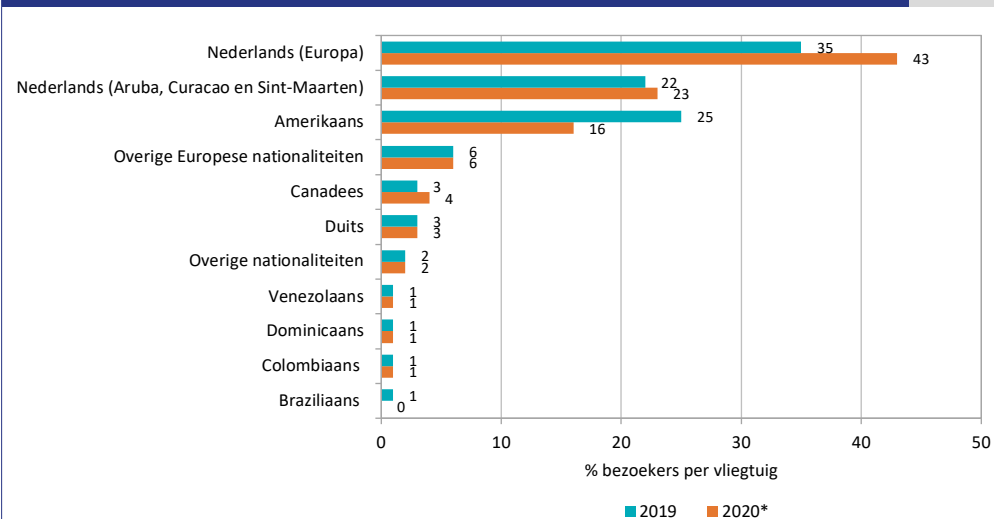
*Voorlopige cijfers

Minder Amerikanen naar Bonaire

De bezoekers die in 2020 per vliegtuig naar Bonaire kwamen waren voornamelijk Nederlanders uit Europa (zo'n 43 procent) en bezoekers uit Aruba, Curaçao en Sint-Maarten (ongeveer 23 procent), zie figuur 7.3. Ook Amerikanen vormden een aanzienlijk deel van de bezoekers (circa 16 procent). Door de vliegbeperkingen daalde het aantal Amerikaanse bezoekers sterker dan het aantal bezoekers uit Europees Nederland, waardoor een verschuiving optrad in het percentage bezoekers naar nationaliteit.

Ook in de periode 2013 – 2019 kwamen de meeste bezoekers per vliegtuig uit Europees Nederland, de Verenigde Staten en uit de Caribische landen Aruba, Curaçao en Sint-Maarten. Het aandeel van Europees Nederland is in die periode wel groter geworden, terwijl het aandeel van de landen Aruba, Curaçao en Sint-Maarten juist kleiner is geworden.

Toeristen die per vliegtuig kwamen verbleven in 2020 iets meer dan 0,7 miljoen nachten in een accommodatie op Bonaire. In 2019 waren dit nog 1,5 miljoen nachten, meer dan twee keer zo veel. De daling is qua omvang ongeveer gelijk aan de daling in het aantal bezoekers per vliegtuig. In de periode 2013-2019 groeide het aantal overnachtingen nog circa 27 procent. Het aantal bezoekers per vliegtuig groeide in dezelfde periode ook, maar iets minder sterk.

Bron: CBS.

*Voorlopige cijfers

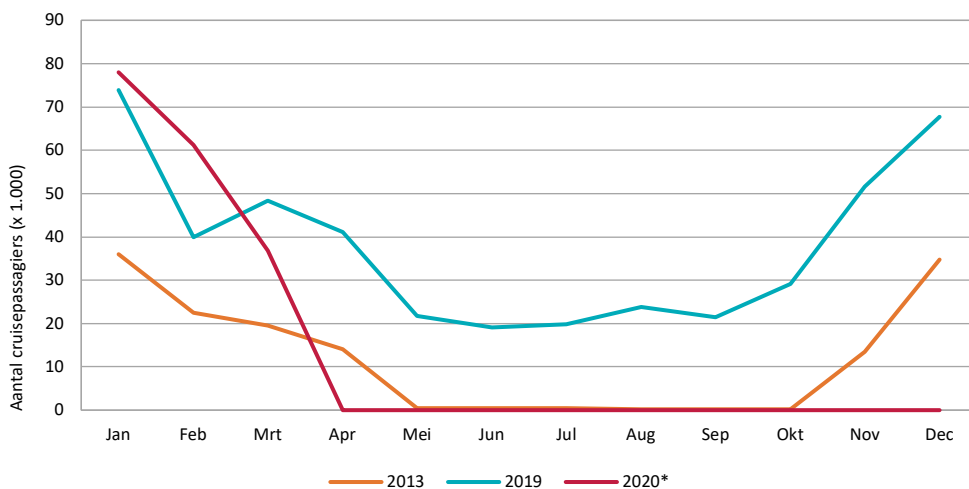
Slecht jaar voor cruisetoeerisme op Bonaire

Naast de bezoeken per vliegtuig wordt het toerisme op Bonaire in belangrijke mate gedreven door bezoeken per cruiseschip. Ook voor het cruisetoeerisme was 2020 een erg slecht jaar. In januari en februari groeide het aantal cruisepassagiers naar Bonaire nog met zo'n 22 procent ten opzichte van dezelfde maanden in 2019. Nadat de COVID-19-maatregelen half maart ingingen stopte het cruiseverkeer en kwam het in de rest van 2020 niet meer op gang (figuur 7.4). Het aantal cruisepassagiers dat Bonaire aandede lag voor heel 2020 daardoor circa 62 procent lager dan het jaar ervoor. Overigens komen in de zomermaanden altijd minder cruiseschepen naar Bonaire vanwege het orkaanseizoen. Ook in de eerste vijf maanden van 2021 lag het cruisetoeerisme nog stil.

In voorgaande jaren was het cruisetoeerisme naar Bonaire juist sterk toegenomen. Cruises brachten in 2019 nog een recordaantal van 458 duizend passagiers mee: een groei van 15 procent ten opzichte van 2018. Ten opzichte van 2013 was er maar liefst een groei van 322 procent. Door de groei van het cruisetoeerisme in het algemeen en de extra inspanningen van het eiland om meer cruises naar Bonaire te trekken, is het aantal cruisepassagiers vooral gestegen vanaf 2017. Ook de relatief lage head tax (geïnde belasting per cruisepassagier) en verbeteringen aan de cruisesteiger (o.a. grotere schepen) hebben waarschijnlijk een rol gespeeld. Niet gemeten is welk deel van de cruisepassagiers ook daadwerkelijk van boord is gegaan. De groei van het cruisetoeerisme in de periode 2013-2019 heeft zich niet alleen voorgedaan in het hoogseizoen maar juist ook in de periode van het laagseizoen van mei tot en met oktober.

Aanmerende jachten en motorboten brachten in 2020 circa 1,3 duizend passagiers mee. In 2019 ging het nog om zo'n 3 duizend passagiers.

Figuur 7.4 Aantal cruisepassagiers per maand, Bonaire, 2013, 2019 en 2020*

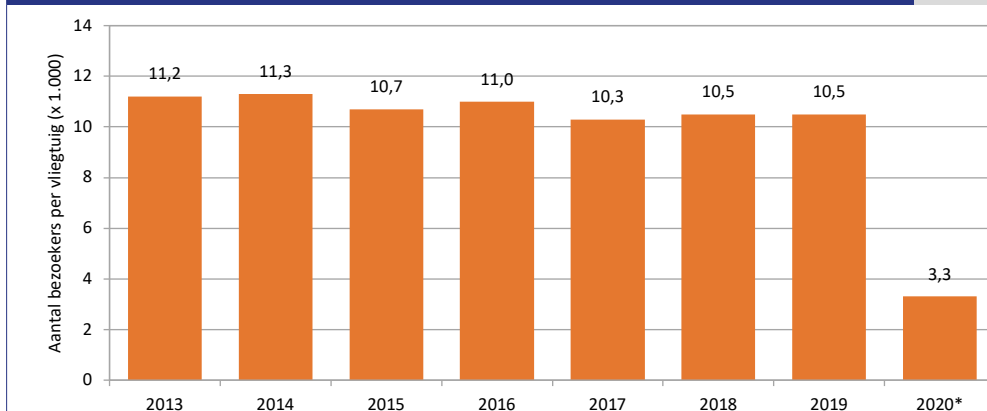
Bron: CBS.

*Voorlopige cijfers

7.3 Sint-Eustatius

Sint-Eustatius behoort samen met Saba en Sint-Maarten tot de Bovenwindse eilanden. Op 1 januari 2021 telde het eiland 3.100 inwoners. Dat is ongeveer evenveel als in 2020. Het bbp van Sint-Eustatius bedroeg in 2018 128 miljoen Amerikaanse dollars. Met het F.D. Roosevelt Airport heeft het eiland één vliegveld, waar alleen kleine vliegtuigen kunnen landen. Er zijn voornamelijk vliegverbindingen met Sint-Maarten, en in mindere mate met de andere omringende eilanden. Sinds december 2020 zijn er (tijdelijk) directe vluchten tussen Sint-Eustatius en Bonaire.

Sint-Eustatius heeft geen door land afgeschermd haven. Het eiland heeft wel een aanlegsteiger en ankerplaatsen voor kleine schepen, zoals jachten. Er is geen reguliere ferryverbinding met andere eilanden zoals Sint-Maarten. Net als Bonaire is Sint-Eustatius vooral een duikbestemming, maar ook de natuur en de geschiedenis van het eiland spelen een rol bij het toerisme.

Bron: CBS.

*Voorlopige cijfers

Aantal bezoekers per vliegtuig 69 procent lager

In 2020 kwamen circa 3,3 duizend bezoekers per vliegtuig naar Sint-Eustatius, veel minder dan de 10,5 duizend bezoekers die in 2019 per vliegtuig het eiland aandeden (figuur 7.5). Het aantal bezoekers per vliegtuig is, met 69 procent, harder teruggelopen dan dat op Bonaire (58 procent).

Sint-Eustatius had in januari en februari nog vergelijkbare aantallen bezoekers als in 2019. Vanaf de uitbraak van COVID-19, in maart 2020, daalde het aantal bezoekers. In de periode die volgde kwam het aantal bezoekers niet boven de 200 per maand uit.

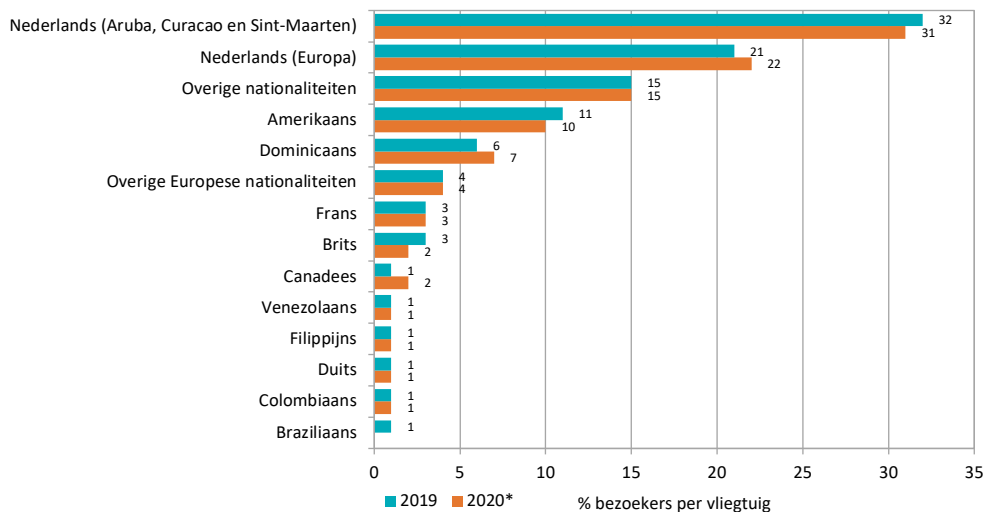
Tussen 2013 – 2019 schommelde het aantal bezoekers per vliegtuig tussen 10 en 11 duizend. Daarmee heeft Sint-Eustatius in deze periode niet geprofiteerd van de groei van het toerisme wereldwijd en van het Caribisch gebied in het bijzonder. Een belangrijke factor is dat Sint-Eustatius met F.D. Roosevelt Airport een relatief klein vliegveld heeft en dat het voor goede internationale verbindingen vooral afhankelijk is van Sint-Maarten. Het aantal vliegbewegingen naar het eiland is in de genoemde periode wel toegenomen, maar het aantal passagiers en daarmee het aantal bezoekers niet.¹ Verder is de haven van Sint-Eustatius niet geschikt voor de grotere cruises. Bij het relatief lage aantal bezoekers in 2017 hebben ook de gevolgen van de orkanen Irma en in mindere mate Maria een rol gespeeld.

Verdeling naar land van herkomst (nationaliteit) ongewijzigd

Sint-Eustatius werd in 2020 voornamelijk bezocht door mensen uit Sint-Maarten, Aruba of Curaçao (zo'n 31 procent) en door Nederlanders uit Europa (ongeveer 22 procent). Amerikanen en Dominicanen waren goed voor 10 en 7 procent van alle bezoekers (figuur 7.6). Deze percentages zijn vergelijkbaar met 2019. De terugloop van het aantal bezoekers heeft alle nationaliteiten evenredig getroffen. Ook in de periode 2013-2019 hebben zich alleen kleine verschuivingen voorgedaan in de verdeling naar land van herkomst.

¹ Hier is niet gekeken naar het mogelijke verschil in prijsniveau tussen de verschillende eilanden. Dat kan ook een rol spelen.

Figuur 7.6 Inkomend toerisme per vliegtuig naar nationaliteit, Sint-Eustatius, 2019 en 2020*

Bron: CBS.

*Voorlopige cijfers

Vliegtoeristen hebben in 2020 ongeveer 35 duizend overnachtingen gemaakt op Sint-Eustatius. Dat was 70 procent minder dan in 2019, toen er nog 116 duizend keer werd overnacht.

In 2020 werd Sint-Eustatius ook aangedaan door circa 1,3 duizend passagiers van jachten en motorboten. In 2019 ging het nog om zo'n 5,3 duizend passagiers. Dit cijfer is inclusief de passagiers van twee kleinere cruises, die in 2019 Sint-Eustatius aandeden. In 2020 kwamen er geen cruiseschepen naar Sint-Eustatius.

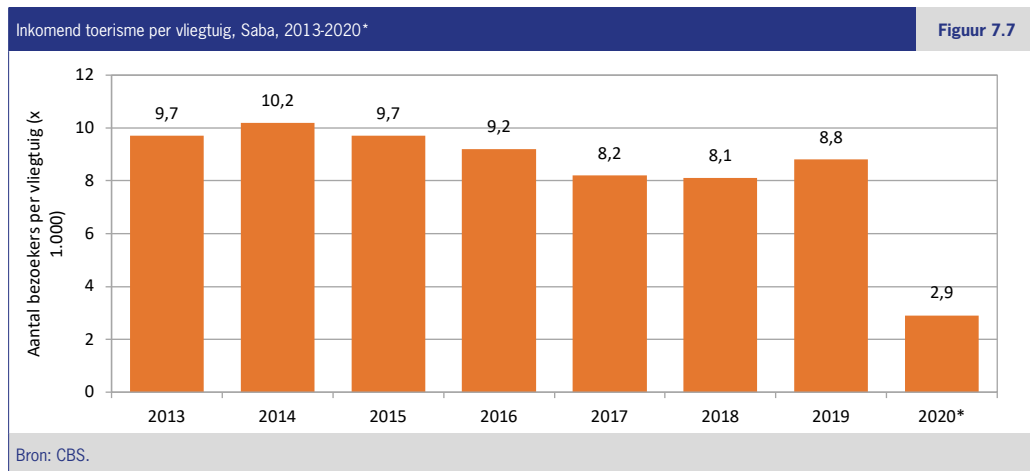
7.4 Saba

Saba behoort evenals Sint-Eustatius en Sint-Maarten tot de Bovenwindse eilanden. Op 1 januari 2021 had het eiland circa 1.900 inwoners. Dat aantal is vergelijkbaar met 2020. Daarmee is het eiland duidelijk het kleinste van de drie bijzondere gemeenten van Nederland in het Caribisch gebied. In 2018 bedroeg het bbp ongeveer 48 miljoen Amerikaanse dollars. Saba heeft met Juancho E. Yrausquin Airport één vliegveld, waarvan de landingsbaan behoort tot een van de kortste ter wereld. Er kunnen dus alleen kleine vliegtuigen landen. Evenals Sint-Eustatius, heeft Saba vooral vliegverkeer met Sint-Maarten en in mindere mate met andere eilanden in de omgeving. Een andere overeenkomst met Sint-Eustatius is dat Saba ook geen door land afgeschermd haven heeft. Ook Saba heeft alleen een aanlegsteiger en ankerplaatsen voor kleinere schepen, zoals jachten. Wel heeft Saba, in tegenstelling tot Sint-Eustatius, twee ferryverbindingen met Sint-Maarten. De vaarten van deze ferry's vormen een belangrijk onderdeel van het toeristische scheepvaartverkeer van en naar Saba. Saba wordt vooral bezocht voor zijn natuur (o.a. slapende vulkaan) en ook weer voor de mogelijkheden om te duiken.

Aantal bezoekers per vliegtuig 67 procent lager

In 2020 kwamen circa 2,9 duizend bezoekers per vliegtuig naar Saba. In 2019 waren dat er nog 8,8 duizend (figuur 7.7). In januari en februari 2020 kwam nog een met 2019 vergelijkbaar aantal bezoekers naar het eiland. Na de COVID-19-maatregelen kwam het toerisme tot stilstand. Van juni tot en met november kwam het aantal bezoekers niet boven de 100 per maand uit. In december kwamen er zo'n 200 bezoekers. Voor het hele jaar betekende dat een afname van 67 procent van het aantal bezoekers dat per vliegtuig kwam.

Saba lijkt wat de toeristische ontwikkeling betreft Sint-Eustatius te volgen. Ook op Saba is in de periode 2013-2019 het aantal bezoekers dat met het vliegtuig naar het eiland kwam niet gegroeid. Na een aantal jaren van lichte daling leek de opgaande lijn in 2019 weer te zijn ingezet. De COVID-19-pandemie maakte hier echter een einde aan. Ook Saba heeft een vliegveld waarop alleen kleine vliegtuigen kunnen landen. Voor de internationale verbindingen is het eiland vooral afhankelijk van Sint-Maarten. Ook hier hebben in 2016 en 2017 de orkanen Irma en Maria impact gehad op de komst van toeristen. De gevolgen speelden ook nog door in 2018. In het eerste deel van dat jaar waren de aantallen bezoekers nog relatief laag. Pas in het tweede deel van het jaar trok de groei weer aan. Het heeft enige tijd geduurd voordat de vliegverbindingen met Sint-Maarten waren hersteld.

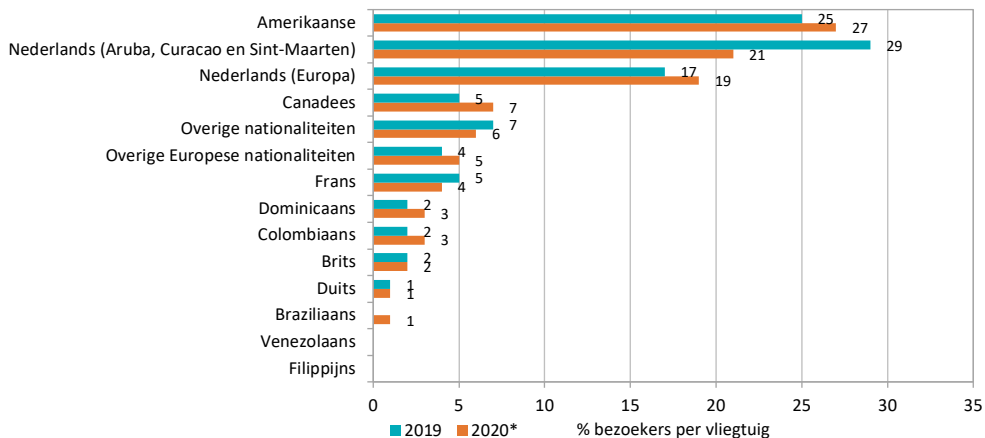
*Voorlopige cijfers

De meeste bezoekers per vliegtuig komen uit de Caribische landen Aruba, Curaçao en Sint-Maarten, de Verenigde Staten en Europees Nederland (figuur 7.8). In 2020 liep het aandeel bezoekers uit Aruba, Curaçao en Sint-Maarten terug van 29 procent naar 21 procent. Het aantal bezoekers aan Saba dat woonde op deze eilanden daalde harder dan het aantal bezoekers uit andere regio's.

In de periode 2013 – 2019 was er geen grote verschuiving in de verdeling van het aantal bezoekers naar land van herkomst. Alleen het aandeel Canadezen lijkt iets te zijn teruggelopen, terwijl het aandeel bezoekers uit de landen Aruba, Curaçao en Sint-Maarten iets toegenomen lijkt te zijn.

De toeristen die minimaal één nacht in een accommodatie op Saba verbleven overnachtten in 2020 gezamenlijk ongeveer 21 duizend keer. In 2019 was het aantal overnachtingen nog 70 duizend.

Figuur 7.8 Inkomend toerisme per vliegtuig naar nationaliteit, Saba, 2019 en 2020*

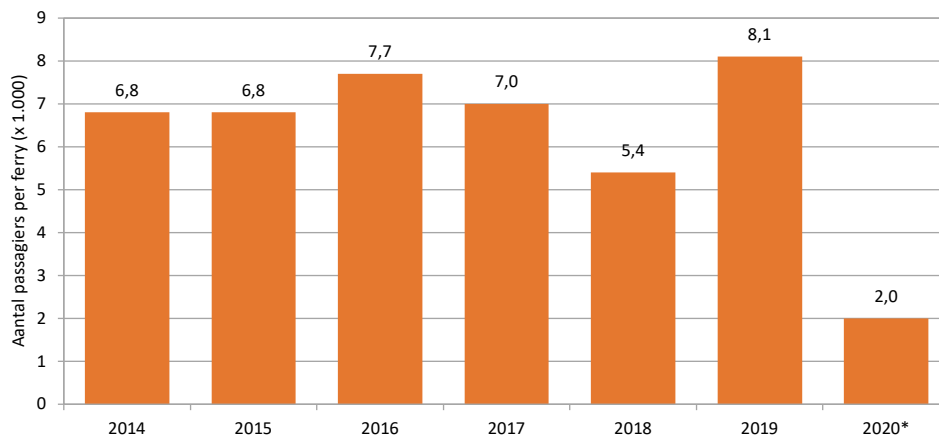

Bron: CBS.

*Voorlopige cijfers

De twee ferry's die varen tussen Saba en Sint-Maarten vervoerden in 2020 slechts 2 duizend passagiers. Dat is veel minder dan in 2019, toen 8 duizend passagiers de oversteek maakten (figuur 7.9). Niet alleen toeristen, maar ook de lokale bevolking maakt gebruik van deze ferry's. Jachten en motorboten brachten in 2020 circa 1,2 duizend passagiers mee. Een jaar eerder waren dat er nog 3,6 duizend. Dat is inclusief twee kleinere cruises die in 2019 Saba aandeden. In 2020 kwamen er geen cruiseschepen naar Saba. Ten slotte reisden nog 900 passagiers mee met schepen die voornamelijk voor het vervoer van goederen naar Saba worden gebruikt.

Figuur 7.9 Aantal passagiers per ferry, Saba, 2014-2020*

Bron: CBS.

*Voorlopige cijfers

8 Aanbod en gebruik van logiesaccommodaties

Dit hoofdstuk vormt de overgang van de vraag naar het aanbod van toerisme. Het hoofdstuk beschrijft hoeveel logiesaccommodaties Nederland heeft en hoeveel slaapplekken zij bieden (aanbod). Vervolgens komt het gebruik van de logiesaccommodaties aan bod, met cijfers over zowel de buitenlandse als Nederlandse gasten en zowel de recreatieve als zakelijke gasten (vraag). Welke toeristische regio's zijn populair onder Nederlanders, en welke onder buitenlanders? Daarna worden vraag en aanbod met elkaar geconfronteerd, resulterend in de zogenaamde bezettingsgraden van logiesaccommodaties. Ten slotte worden resultaten van een onderzoek gepresenteerd naar de tevredenheid van logiesaccommodaties met de steunmaatregelen in het kader van COVID-19.

Hoofdpunten

- Met 9.281 accommodaties in 2021 is het totaal aantal logiesaccommodaties in Nederland 4 procent hoger dan in 2012. In de samenstelling van het logiesaanbod zijn grotere wijzigingen. Een opvallende trend is het aantal kampeerterreinen dat sinds 2012 met 20 procent is afgenomen. Ten opzichte van 2019 is het aantal accommodaties met 7 procent toegenomen.
- Van alle provincies heeft Noord-Holland begin 2021 de meeste logiesaccommodaties en slaapplekken. In 2020 had deze provincie ook met ruime afstand de meeste gasten (6,4 miljoen) en de meeste overnachtingen (16,4 miljoen).
- Het aantal gasten in de Nederlandse accommodaties daalde in 2020 fors door de COVID-19-crisis. Er verbleven 27 miljoen gasten in de accommodaties, wat neerkomt op een daling van 41 procent ten opzichte van een jaar eerder. Het aantal overnachtingen daalde in 2020 met 31 procent naar een totaal van 85 miljoen.
- Vooral het aantal buitenlandse gasten nam af. Dit aantal daalde met 64 procent naar een totaal van 7,3 miljoen gasten. Het aantal overnachtingen door buitenlanders daalde met 59 procent naar een totaal van 21,4 miljoen overnachtingen. Het aantal Nederlandse gasten daalde met 22 procent naar een totaal van 20,0 miljoen. Hun overnachtingen daalden met 11 procent naar een totaal van 64,0 miljoen.

- Drie op de tien slaappleatsen in Nederlandse hotels bevinden zich in de gemeente Amsterdam. In 2020 trokken de Amsterdamse hotels 3 miljoen gasten die samen 5,8 miljoen nachten bleven.
- Het aantal overnachtingen op huisjesterreinen in 2020 was met 34,1 miljoen groter dan het aantal overnachtingen voor andere accommodatietypen. Het aantal overnachtingen in hotels was met 28,7 miljoen aanzienlijk lager dan in 2019, toen daar nog de meeste nachten werden doorgebracht van alle accommodatietypen.
- In het eerste kwartaal van 2021 verbleven er 54 procent minder gasten in Nederlandse logiesaccommodaties dan in dezelfde periode een jaar eerder. In het tweede kwartaal was dit juist 122 procent meer. Dit opmerkelijke patroon hangt samen met de COVID-19-crisis die in het tweede kwartaal van 2020 in volle hevigheid toesloeg.
- In juli 2021 was het aantal gasten in de Nederlandse logiesaccommodaties ongeveer gelijk aan dat van juli 2020. De campings zagen het aantal gasten iets dalen en in de groepsaccommodaties steeg het aantal wat ten opzichte van een jaar eerder.
- Over het algemeen zijn de Nederlandse logiesaccommodaties tevreden met de steunmaatregelen rond COVID-19. Vooral de financiële regelingen en de personele regelingen voor vast personeel werden goed beoordeeld: bijna de helft van de responderende accommodaties was tevreden of zeer tevreden met deze regelingen. Van de personele regelingen voor ingehuurd personeel en de regelingen van de Europese Unie lijken maar weinig accommodaties gebruik te hebben gemaakt.

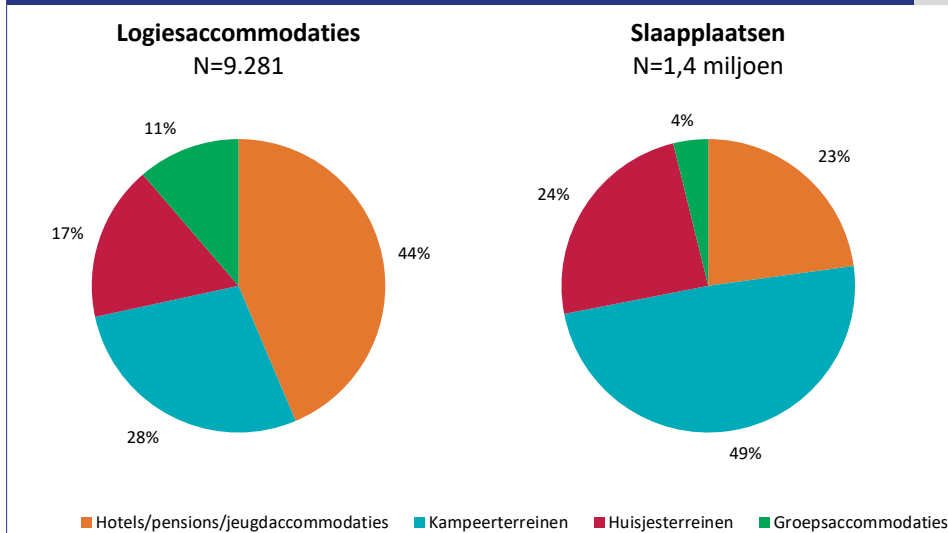
8.1 Aanbod van logiesaccommodaties in Nederland

Deze paragraaf beschrijft het aantal logiesaccommodaties in Nederland op basis van de inventarisatie die het CBS jaarlijks onder logiesaanbieders uitvoert. Naast het aantal logiesaccommodaties wordt het aantal bijbehorende slaappleatsen beschreven (de capaciteit). Hierbij worden vier typen logiesaccommodaties onderscheiden. Deze aspecten worden ook per provincie beschreven om regionale verschillen bloot te leggen. Ten slotte wordt apart ingegaan op de ontwikkelingen in Amsterdam.

Bijna 9 duizend logiesaccommodaties in Nederland

Begin 2021 telde Nederland 9.281 logiesaccommodaties.¹ Dat is 7 procent meer dan een jaar eerder. Het totale aantal logiesaccommodaties in Nederland schommelt de laatste jaren zo rond de 9 duizend. Zo waren er in 2012 nog 8.919 accommodaties en werden er 9.145 accommodaties in 2018 geteld. Hierna daalde het aantal accommodaties elk jaar licht. De stijging in 2021 kan samenhangen met de door de overheid ingevoerde steunmaatregelen rond COVID-19. Door deze regelingen kan het zijn dat accommodaties die normaal gesproken zouden zijn opgeheven door financiële problemen zijn blijven voortbestaan. Omdat de jaar op jaar ontwikkelingen in de capaciteit over het algemeen niet zo groot zijn, wordt in deze paragraaf vooral vergeleken met 2012.

¹ Hotels/pensions/jeugdaccommodaties met ten minste vijf slaappleatsen; kampeerterreinen met ten minste vier standplaatsen (verblijf in vaste standplaatsen zoals stacaravans, telt niet mee); huisjesterreinen en groepsaccommodaties met ten minste tien slaappleatsen.

Bron: CBS, Statistiek Logiesaccommodaties.

* In de figuren in dit hoofdstuk worden voor accommodaties de volgende ondergrenzen gehanteerd: hotels/pensions/jeugdaccommodaties met ten minste vijf slaapplekken; kampeerterrinen met ten minste vier standplaatsen (vaste standplaatsen, zoals stacaravans die het hele jaar aan dezelfde persoon worden verhuurd, tellen niet mee); huisjesterreinen en groepsaccommodaties met ten minste tien slaapplekken.

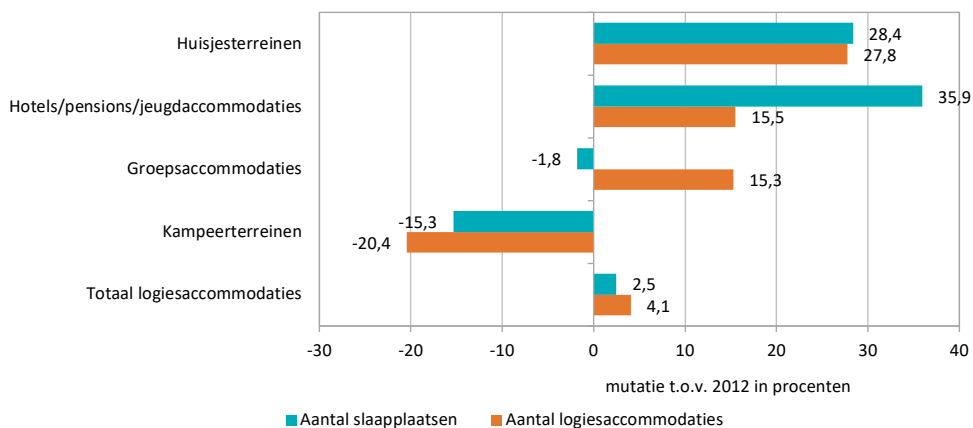
In Nederland zijn in 2021 de hotels, pensions en jeugdaccommodaties met 44 procent en de kampeerterrinen met 28 procent de twee meest voorkomende typen logiesaccommodaties. Daarna komen de huisjesterreinen (17 procent) en groepsaccommodaties (11 procent). Uitgedrukt in slaapplekken² verandert deze verhouding drastisch. Bijna de helft (49 procent) van het aantal slaapplekken bevindt zich op kampeerterrinen. Daarna volgen de huisjesterreinen met 24 procent. De capaciteit aan slaapplekken op kampeer- en huisjesterreinen is dus veel groter dan in hotels en groepsaccommodaties. Dit komt onder andere doordat voor kampeerterrinen wordt gerekend met een aantal van vijf slaapplekken per standplaats. De gemiddelde camping telt ongeveer 53 standplaatsen en heeft ruim 266 slaapplekken, terwijl het gemiddelde hotel met 36 kamers zo'n 80 slaapplekken oplevert. Hoewel 44 procent van het totale aantal logiesaccommodaties hotels betreft, beschikken deze maar over 23 procent van de totale capaciteit aan slaapplekken.

Meer huisjesterreinen, minder campings

Ten opzichte van 2012 is de totale capaciteit aan slaapplekken en het aantal logiesaccommodaties in Nederland in 2021 toegenomen. Daarbij hebben zich ook verschuivingen voorgedaan tussen de verschillende typen logiesaccommodaties (figuur 8.2). Zo is het aantal hotels met 544 toegenomen ten opzichte van 2012, een stijging van ruim 15 procent. Het bijbehorende aantal slaapplekken steeg met bijna 36 procent. Hier zien we dus schaalvergroting, het gemiddelde hotel in 2021 is groter dan het gemiddelde hotel van 2012.

² Een slaapplek is iedere plek waar een persoon kan overnachten. Een tweepersoonsbed heeft dus 2 slaapplekken.

Figuur 8.2 Aanbod logiesaccommodaties en slaapplekken naar type, ontwikkeling 2012-2021

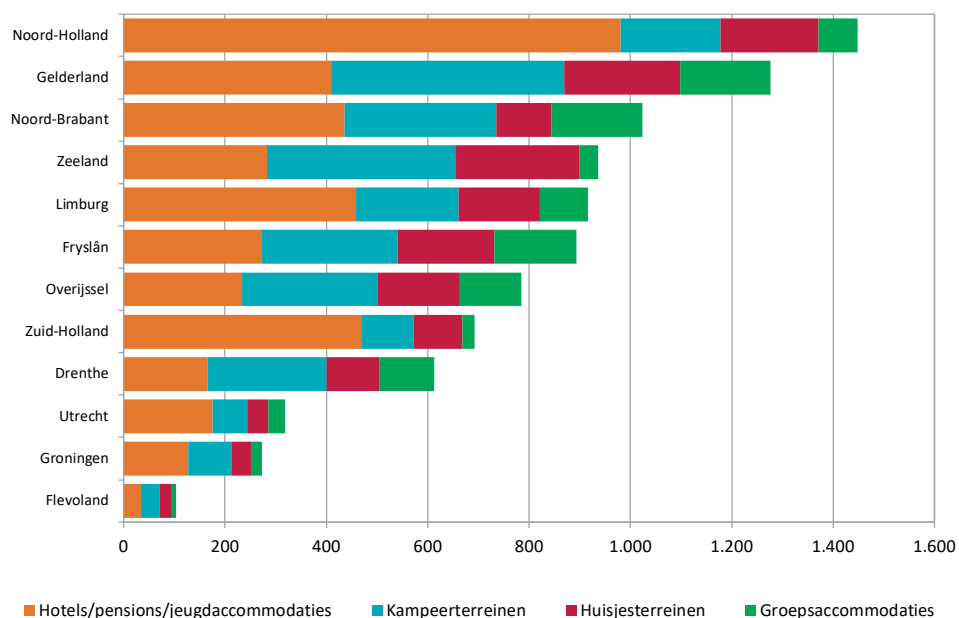
Bron: CBS, Statistiek Logiesaccommodaties.

Ook is er ten opzichte van 2012 sprake van een toename van het aantal huisjesterreinen: begin 2021 telde Nederland 345 huisjesterreinen meer dan in 2012, een groei van bijna 28 procent. Het bijbehorende aantal slaapplekken op huisjesterreinen is ook met 28 procent toegenomen. Het aantal groepsaccommodaties is in 2021 met 15 procent toegenomen ten opzichte van 2012, maar het aantal slaapplekken is met 2 procent afgenomen. De kampeerterreinen laten een flinke daling ten opzichte van 2012 zien. Het aantal kampeerterreinen in Nederland in 2021 is 20 procent lager dan in 2012; het aantal slaapplekken nam met 15 procent af. De laatste jaren verhuren kampeerterreinen steeds vaker ook stacaravans en chalets. Daardoor tellen zij in de cijfers niet alleen mee als kampeertrein, maar ook als huisjesterrein. Deze ontwikkeling verklaart een deel van de groei bij huisjesterreinen. Deze groei van het aantal huisjes kan in de praktijk gepaard gaan met een afname van het aantal standplaatsen op een kampeertrein. Dus er is niet altijd sprake van een uitbreiding van het aantal slaapplekken maar soms ook van een transformatie: huisjes in plaats van kampeerplekken.

Noord-Holland heeft de meeste accommodaties

Van alle Nederlandse provincies heeft Noord-Holland begin 2021 de meeste logiesaccommodaties: 1.448. Dit komt vooral door het grote aantal hotels in Noord-Holland (figuur 8.3). Van de Noord-Hollandse hotels staat overigens ruim de helft in de gemeente Amsterdam. Ook in de provincies Zuid-Holland, Utrecht en Limburg bestaat meer dan de helft van het aantal accommodaties uit hotels.

Gelderland komt wat betreft het aantal accommodaties op de tweede plaats (1.277 in 2021). In de provincie Gelderland zijn de kampeerterreinen het dominante type logiesaccommodatie. De provincies Groningen, Utrecht en Flevoland hebben aanmerkelijk minder logiesaccommodaties dan andere Nederlandse provincies. Drenthe, Fryslân en Noord-Brabant hebben een relatief groot aanbod van groepsaccommodaties. Voor elk van deze provincies bestaat het aanbod van accommodaties voor 18 procent uit groepsaccommodaties. In Fryslân bevinden dergelijke accommodaties zich voor een belangrijk deel op de Waddeneilanden. Met uitzondering van Texel, dat deel uitmaakt van Noord-Holland, behoren de Wadden tot de provincie Fryslân.

Bron: CBS, Statistiek Logiesaccommodaties.

De statistiek Logiesaccommodaties

Sinds het midden van de jaren 80 van de vorige eeuw onderzoekt het CBS structureel hoeveel gasten in Nederlandse logiesaccommodaties verblijven. Jaarlijks trekt het CBS hiertoe een steekproef van ongeveer 3.000 logiesaccommodaties. Deze accommodaties ontvangen vervolgens een jaar lang elke maand een uitnodiging om een online vragenlijst in te vullen. Dit aantal komt overeen met circa een derde van het totale aantal accommodaties in Nederland. Uitgedrukt in het aantal slaappleaatsen heeft de steekproef een dekking van ongeveer twee derde. Dit komt doordat accommodaties met veel slaappleaatsen vrijwel allemaal in de steekproef vertegenwoordigd zijn. Specifiek voor de gemeente Amsterdam omvat de steekproef zelfs 80 procent van het aantal slaappleaatsen, vanwege het belang van de hoofdstad voor het toerisme in Nederland.

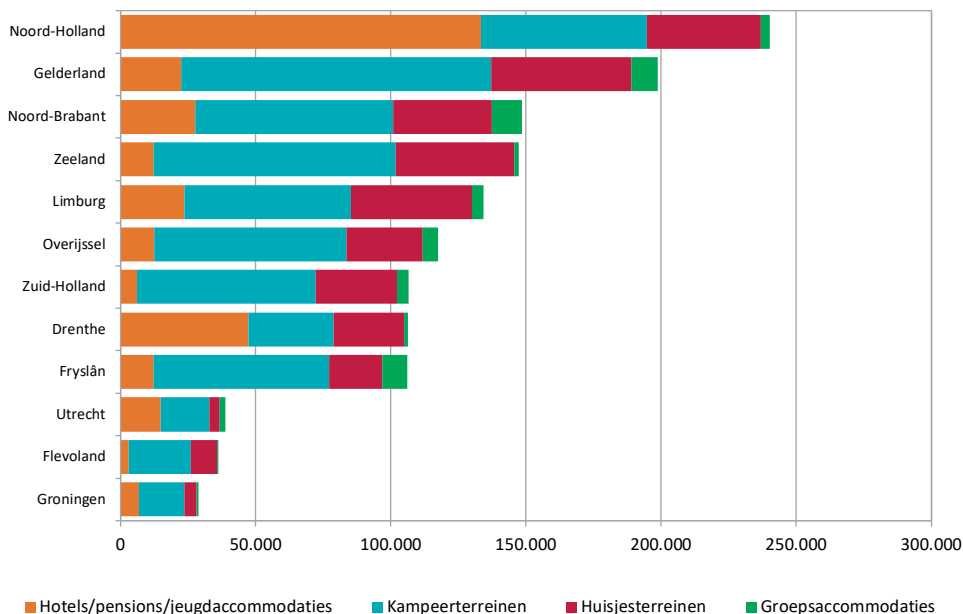
Op de vragenlijst komen onderwerpen aan bod als het aantal gasten van de accommodatie in de betreffende maand, het land waar de gasten wonen en het aantal overnachtingen in de accommodatie. Daarnaast is er jaarlijks een afzonderlijke inventarisatie van het aantal logiesaccommodaties in Nederland, met een onderscheid naar de volgende vier typen accommodaties: hotels/pensions/jeugdaccommodaties, kampeerterreinen, huisjesterreinen en groepsaccommodaties. Met deze informatie stelt het CBS de cijfers samen die onder andere in dit hoofdstuk aan bod komen. Om de kleinste accommodaties niet te belasten met deze vragenlijst, hanteert het onderzoek bepaalde ondergrenzen. Hotels, pensions en jeugdaccommodaties doen alleen mee als zij ten minste vijf slaappleaatsen hebben. Voor kampeerterreinen geldt een ondergrens van vier standplaatsen. Gasten die verblijven op vaste standplaatsen tellen hierbij niet mee. Het gaat dan bijvoorbeeld om 'vaste' gasten die langer dan twee maanden een stacaravan huren. Bij huisjesterreinen

en groepsaccommodaties is de ondergrens bepaald op tien slaappleatsen. De uitkomsten van dit onderzoek gaan dus alleen over de accommodaties die aan deze voorwaarden voldoen. Andere voorbeelden van onderwerpen die in het onderzoek niet meetellen zijn tweede woningen, cruisevaart, onderverhuur, en het verblijf van asielzoekers en seizoenarbeiders. Verhuur door particulieren via onlineplatforms als Airbnb, Micazu en Wimdu wordt evenmin meegeteld. Ook dagtoeristen, waarbij dus geen sprake is van een overnachting, worden niet in de logiescijfers waargenomen. In 2012 heeft het CBS het onderzoek iets anders opgezet. Nieuwe definities, gegevensbronnen en analysemethoden vormen de belangrijkste aanpassingen. Cijfers over eerdere jaren zijn daardoor met name qua niveau (absolute aantallen) niet goed vergelijkbaar met cijfers vanaf 2012. Om die reden beperken de vergelijkingen in dit hoofdstuk zich grotendeels tot de periode 2012-2021.

Afname aantal accommodaties in negen provincies

De ontwikkeling van het aantal accommodaties in Nederland tussen 2012 en 2021 varieert van een toename met 24,1 procent in de provincie Utrecht tot een afname van 12,6 procent in de provincie Drenthe. In vier van de twaalf provincies is sprake van een afname van het aantal logiesaccommodaties: behalve voor Drenthe geldt dit ook voor de provincies Groningen (-10,1 procent) en Gelderland (-1,1 procent). In de negen andere provincies nam het aantal accommodaties toe. Het beeld dat het aantal kampeerterreinen afneemt geldt voor alle provincies. Dat er daarentegen meer huisjesterreinen verschijnen gaat op voor tien provincies. Alleen in Noord-Brabant en Drenthe bleef het aantal huisjesterreinen gelijk. Voor de kampeerterreinen liep de afname uiteen van -28,8 procent in Groningen tot -9,3 procent in Utrecht. De grootste toename van het aantal huisjesterreinen was in de provincie Zeeland met 52,4 procent.

Figuur 8.4 Aanbod slaappleatsen per provincie naar type accommodatie, 2021

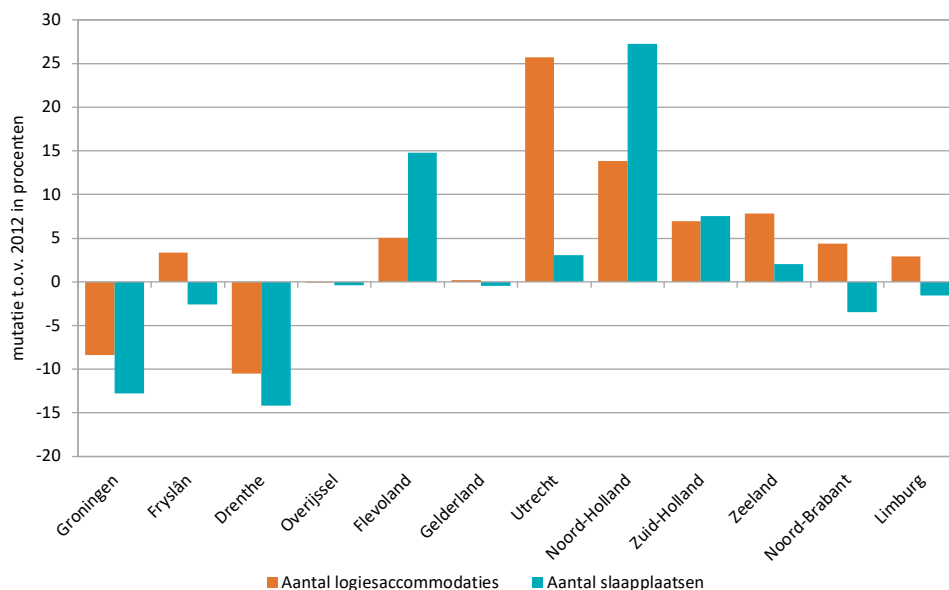
Bron: CBS, Statistiek Logiesaccommodaties.

In 2021 was Noord-Holland de provincie met de meeste slaappleaatsen in logiesaccommodaties: ruim 240 duizend. Dit waren er in 2012 nog 189 duizend. Het aantal slaappleaatsen in Noord-Holland bestaat voor ruim de helft uit slaappleaatsen in hotels en is dus minder gevoelig voor het verlies aan populariteit van kampeerterrainen. De groei van het aantal slaappleaatsen in Noord-Holland heeft vooral plaatsgevonden in hotels. Begin 2021 hadden de Noord-Hollandse hotels samen bijna 53 duizend slaappleaatsen meer dan in 2012. Het leeuwendeel van deze groei vond plaats in Amsterdam. Begin 2021 had die gemeente 28,2 duizend meer slaappleaatsen in hotels dan in 2012; dat was goed voor 73 procent van de totale groei van het aantal slaappleaatsen in hotels in geheel Noord-Holland.

De ontwikkeling van het aantal slaappleaatsen in de overige provincies wisselt vrij sterk. Vooral Drenthe en Groningen zagen verhoudingsgewijs het aantal slaappleaatsen fors dalen ten opzichte van 2012 (respectievelijk -14,2 procent en -12,8 procent). Die daling werd grotendeels veroorzaakt door een afname van het aantal slaappleaatsen op kampeerterrainen. Alleen in de provincie Flevoland nam dit aantal toe; in alle overige provincies is het aantal slaappleaatsen op kampeerterrainen tussen 2012 en 2021 afgenomen. In Groningen is deze afname relatief gezien het sterkst: -25,6 procent. Maar daar werd de daling deels gecompenseerd door een toename van het aantal slaappleaatsen bij hotels en huisjes.

Zoals gezegd nam ook in de overige provincies het aantal slaappleaatsen op kampeerterrainen af, maar hier werd deze daling vaak wel gedeeltelijk gecompenseerd door een toename van het aantal slaappleaatsen in andere typen logiesaccommodaties. Soms werd deze compensatie in de hand gewerkt doordat voor deze laatste groep provincies het aandeel van kampeerterrainen in het totale aantal slaappleaatsen minder groot is. In Zuid-Holland bijvoorbeeld nam het aantal slaappleaatsen op kampeerterrainen met 9,3 duizend af ten opzichte van 2012, maar werd dit meer dan gecompenseerd door een toename van het aantal slaappleaatsen in hotels (+11,6 duizend) en op huisjesterreinen (+5,4 duizend). In Flevoland, Drenthe, Zeeland, Fryslân en Overijssel is het aandeel van kampeerterrainen in het totale aantal slaappleaatsen het grootst: ongeveer 62 procent in 2021. Het aantal slaappleaatsen op kampeerterrainen is in deze provincies (uitgezonderd Flevoland) echter ook fors afgenomen tussen 2012 en 2021: -16,5 duizend in Drenthe, -14,9 duizend in Zeeland, -6,9 duizend in Fryslân en -8,9 duizend in Overijssel. In Flevoland nam het aantal slaappleaatsen op campings toe met 2,5 duizend. De daling in Overijssel is gecompenseerd door een toename van het aantal slaappleaatsen op vooral huisjesterreinen en in hotels. In Zeeland is de daling ruimschoots gecompenseerd door een toename met 16 duizend slaappleaatsen op huisjesterreinen. In Zeeland is sprake van een gedeeltelijke transformatie van kampeer- naar huisjesterreinen.

Figuur 8.5 Aanbod logiesaccommodaties en slaappleaatsen per provincie, ontwikkeling 2012-2021

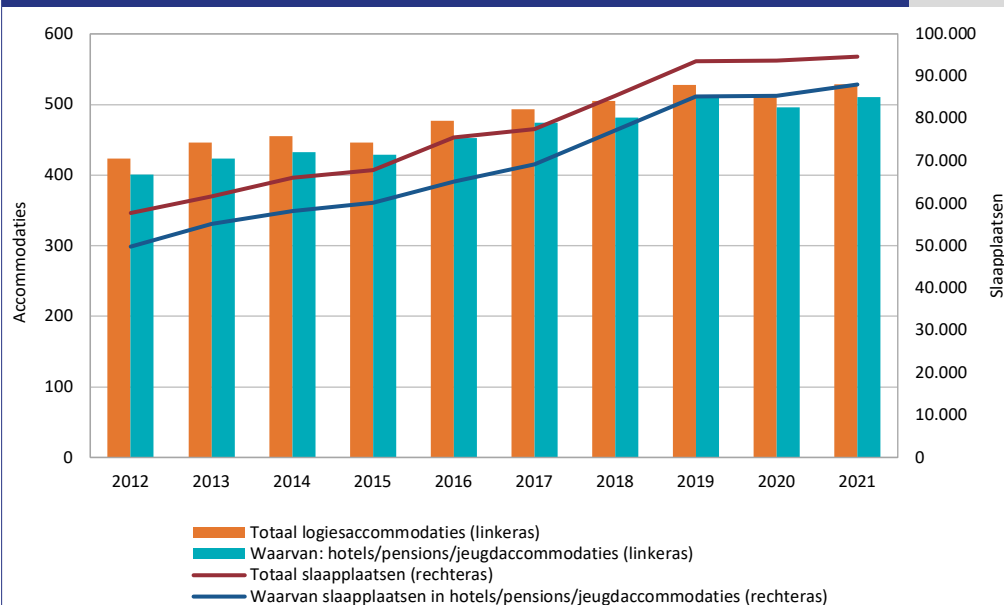
Bron: CBS, Statistiek Logiesaccommodaties.

Uit het voorgaande ontstaat het beeld dat provincies die al over veel toeristische capaciteit beschikten, sterker gegroeid zijn (Noord-Holland) en dat provincies met minder toeristische capaciteit deze nog verder zagen afnemen (Groningen). In 2012 waren er in Noord-Holland 5,7 keer zoveel slaappleaatsen als in Groningen; begin 2021 was dit opgelopen tot een factor 8. Drenthe wijkt af van dit algemene beeld; de van oudsher aanzienlijke toeristische capaciteit van deze provincie nam de laatste jaren duidelijk af (-14,2 procent).

De binnenstad van Amsterdam trekt veel toeristen aan en in de gemeente Amsterdam zijn erg veel accommodaties gevestigd, en in het bijzonder veel hotels. Om die reden gaat deze paragraaf verder in op de logiesaccommodaties in Amsterdam.

Ruim een kwart van de Nederlandse hotelslaappleaatsen in Amsterdam

Amsterdam is ook in toeristisch opzicht de hoofdstad van Nederland. In 2021 bevonden zich in deze gemeente 529 logiesaccommodaties, met samen ruim 94 duizend slaappleaatsen (figuur 8.6). Van al deze Amsterdamse logiesaccommodaties is maar liefst 96 procent een hotel (510 stuks). Samen bieden zij 88 duizend slaappleaatsen. Dat is 93 procent van alle slaappleaatsen in Amsterdam en 27 procent van alle Nederlandse slaappleaatsen in hotels. Ter vergelijking: op de tweede plaats staat Haarlemmermeer met circa 15 duizend slaappleaatsen in hotels. Amsterdam steekt er dus met kop en schouders bovenuit.

Bron: CBS, Statistiek Logiesaccommodaties.

Amsterdamse hotels zijn gemiddeld ook aanzienlijk groter dan die in de rest van Nederland. Een gemiddeld hotel in Nederland heeft 80 slaapplekken in 2021 (66 slaapplekken exclusief Amsterdam). Het gemiddelde hotel in Amsterdam is ruim 2 keer zo groot: 173 slaapplekken per hotel. Sinds 2012 is het gemiddelde aantal slaapplekken per hotel in Amsterdam toegenomen. In 2012 was dit namelijk nog 124 slaapplekken per hotel. Ook in de rest van Nederland is het gemiddelde aantal slaapplekken per hotel de laatste jaren toegenomen maar in veel mindere mate (van 60 naar 66 slaapplekken). Het aantal hotels in Amsterdam neemt dus sneller toe dan in de rest van Nederland en ook de gemiddelde capaciteit uitgedrukt in aantal slaapplekken neemt sneller toe.

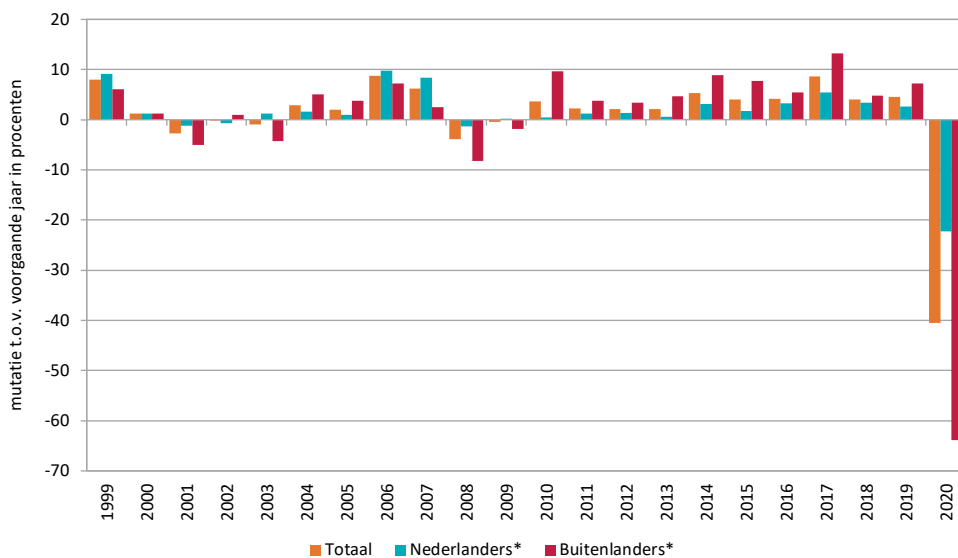
8.2 Gebruik van Nederlandse logiesaccommodaties

In de vorige paragraaf stond het aanbod aan logiesaccommodaties in Nederland centraal, uitgedrukt in aantallen accommodaties en het bijbehorende aantal slaapplekken. Deze paragraaf besteedt aandacht aan het daadwerkelijke gebruik hiervan. Hoeveel gasten verbleven in Nederlandse accommodaties, en hoeveel nachten brachten zij er door? De gevolgen van de COVID-19-crisis is in deze cijfers meer zichtbaar dan in de gegevens over de capaciteit in de Nederlandse logiesaccommodaties. Eerst volgt een beschrijving van de aantallen gasten en overnachtingen voor heel Nederland. Daarna ligt de focus op regio's, met achtereenvolgens aandacht voor provincies, enkele steden (alleen hotels), en toeristische landsdelen (samenvoegingen van meerdere toeristische gebieden). Het onderscheid tussen Nederlandse en buitenlandse toeristen komt daarbij ook aan bod. Meer gedetailleerde informatie over het verblijf van buitenlandse toeristen in Nederland (inkomend toerisme) komt in hoofdstuk 5 aan bod.

Verschillende onderzoeken, verschillende cijfers

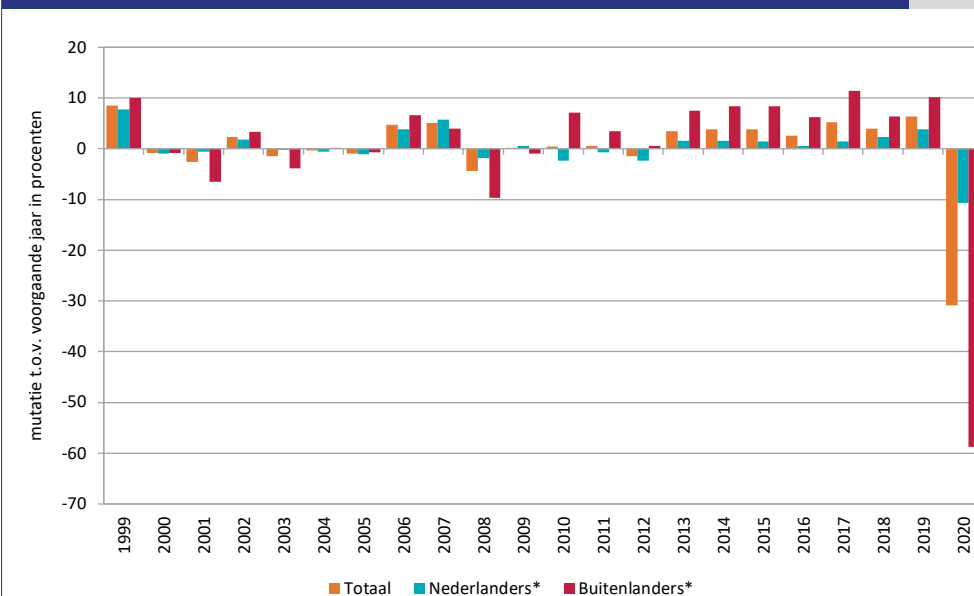
In dit hoofdstuk over logiesaccommodaties komen cijfers over binnenlands toerisme aan bod, afkomstig uit de CBS-statistiek Logiesaccommodaties. Hoofdstuk 4 van deze publicatie bevat ook cijfers over het binnenlandse toerisme, gebaseerd op het ContinuVakantieOnderzoek (CVO). Doordat deze onderzoeken op diverse terreinen van elkaar verschillen, zijn de cijfers van beide onderzoeken niet goed met elkaar te vergelijken. Het CVO ondervraagt bijvoorbeeld personen, terwijl de Statistiek Logiesaccommodaties zich richt tot de bedrijven die gasten ontvangen. Deze statistiek neemt kleine accommodaties niet mee (zie ook het tekstkader over de statistiek Logiesaccommodaties eerder in dit hoofdstuk), terwijl het CVO geen ondergrens hanteert. Daarnaast bestaan er nog andere verschillen, waaronder het zakelijke toerisme dat in het CVO niet meetelt en in de Statistiek Logiesaccommodaties wel. Welke van deze bronnen het meest geschikt is, hangt daarom af van het doel waarvoor de cijfers gebruikt worden.

Figuur 8.7 Ontwikkeling aantal gasten in logiesaccommodaties, 1999-2020*

Bron: CBS, Statistiek Logiesaccommodaties.

* Naar land waar de betreffende toerist woont.

Bron: CBS, Statistiek Logiesaccommodaties.

* Naar land waar de betreffende toerist woont.

De statistiek Logiesaccommodaties is in 2012 iets veranderd in opzet (zie tekstkader over deze statistiek in paragraaf 8.1). Om die reden zijn de uitkomsten van deze statistiek in termen van absolute aantallen niet goed over een langere periode met elkaar te vergelijken (het niveau). De figuren 8.7 en 8.8 tonen voor een lange reeks de jaarlijkse groei of krimppercentages van de aantallen Nederlandse en buitenlandse gasten en overnachtingen in logiesaccommodaties (de ontwikkeling). Daarmee schetsen zij een goed beeld van de ontwikkeling van het verblijfstoerisme in Nederland over een langere periode.

Forse afname van gasten en overnachtingen na jaren van groei

Over de gehele periode van 1999 tot en met 2019 groeide zowel het aantal gasten als het aantal overnachtingen in de Nederlandse logiesaccommodaties. In sommige perioden was zelfs sprake van forse groei. Tijdens de eerste jaren van de economische crisis, 2008 en 2009 nam het aantal gasten en overnachtingen in Nederland af. Destijds waren de SARS-epidemie en de oorlog in Irak actueel. Daarna heeft het toerisme in Nederland, in navolging van de wereldwijde groei van het toerisme, zich vrij snel hersteld. In de periode van 2010 tot en met 2019 groeide het toerisme in Nederland tot recordaantallen gasten en overnachtingen in Nederlandse logiesaccommodaties. Maar in 2020 is dit tij gekeerd: het aantal gasten daalde met ruim 40 procent, het aantal overnachtingen met 31 procent. De groei is dus in 2020 omgeslagen in een forse daling.

In 2020 doet zich ook een ander opvallend feit voor: in dat jaar steeg het aantal overnachtingen sinds lange tijd relatief meer dan het aantal gasten. Daarmee steeg de gemiddelde lengte van het verblijf per gast en werden de vakanties langer: 3,1 nachten per gast.

Wegblijven buitenlandse gasten zorgt voor daling na jarenlange groei

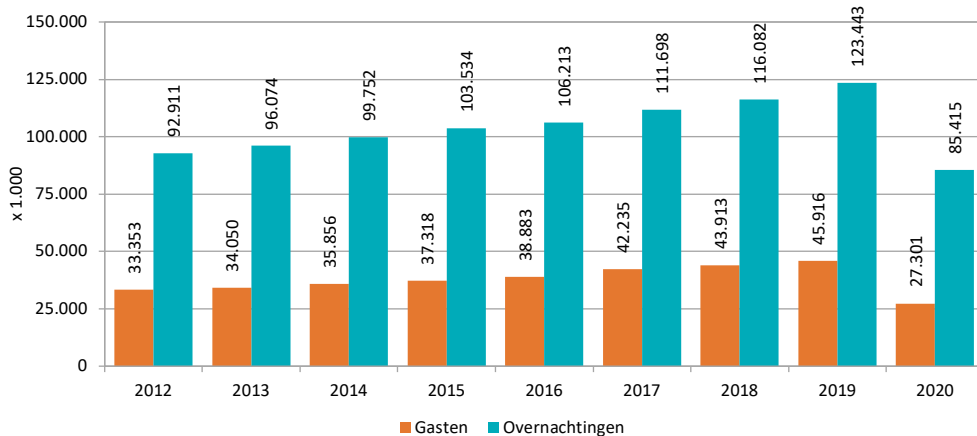
De figuren 8.7 en 8.8 laten zien dat de ontwikkeling van het aantal buitenlandse gasten (inkomend toerisme) verschilt van die van het aantal Nederlandse gasten (binnenlands toerisme). Het inkomend toerisme laat hogere pieken en diepere dalen zien dan het binnenlandse toerisme. Daardoor ontstaat het beeld dat inkomend toerisme gevoeliger is voor externe gebeurtenissen dan binnenlands toerisme. Zo is vooral het inkomende toerisme getroffen door de COVID-19-crisis in 2020. Ook de economische crisisjaren 2008 en 2009 hadden meer impact op het inkomende dan op het binnenlandse toerisme; het aantal buitenlandse gasten daalde veel sterker dan het aantal Nederlandse gasten. Na deze crisisjaren groeide het inkomende toerisme juist veel sneller dan het binnenlandse toerisme. Tussen 2010 en 2019 wordt de groei van het toerisme in Nederland vooral gedragen door een flinke toename van het aantal buitenlandse gasten en hun overnachtingen. Ook het aantal binnenlandse gasten is vanaf 2010 gestegen; de groei van het aantal overnachtingen zette pas in 2013 door, na een krimp in de periode 2008-2012.

Het voorgaande deel van deze paragraaf richtte zich op de ontwikkelingen in de afgelopen twintig jaar van het aantal gasten en overnachtingen. De rest van deze paragraaf richt zich op de periode 2019-2020 en bespreekt daarbij vooral de absolute cijfers.

Na recordhoogte in 2019 flinke daling van toerisme in 2020

In 2020 verbleven ruim 27 miljoen gasten in Nederlandse logiesaccommodaties. Samen waren zij goed voor 85 miljoen overnachtingen (figuur 8.9). In recordjaar 2019 verbleven er nog 46 miljoen gasten in Nederland, die goed waren voor 123 miljoen nachten. Dit betekent dat in 2020 er 19 miljoen minder gasten verbleven dan een jaar eerder en er 38 miljoen minder overnachtingen werden gemaakt. De gemiddelde verblijfsduur in een accommodatie was ruim 3 nachten in 2020. Dit was hoger dan in de voorgaande jaren. In 2020 was Nederland vaker een bestemming voor langere vakanties dan in de jaren hiervoor.

Figuur 8.9 Gasten en overnachtingen in logiesaccommodaties, 2012-2020

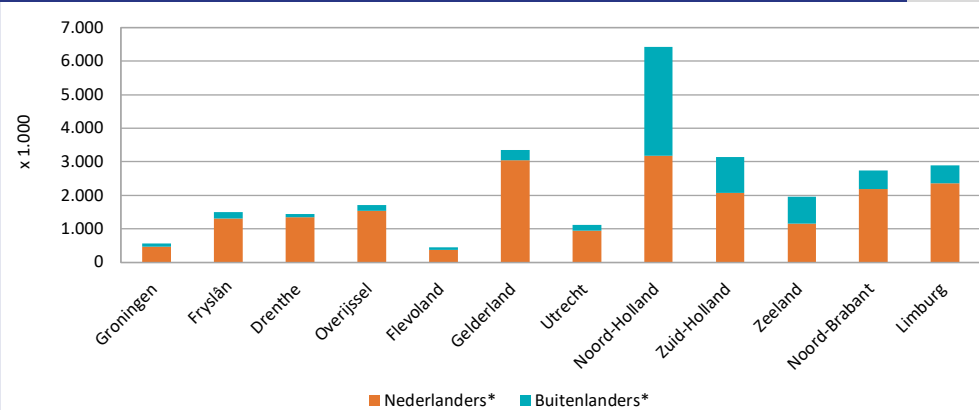

Bron: CBS, Statistiek Logiesaccommodaties.

In 2020 verbleven iets meer dan 7 miljoen buitenlandse gasten in totaal 21 miljoen nachten in Nederlandse logiesaccommodaties. Voor het aantal gasten was dit een daling van maar liefst 64 procent ten opzichte van 2019. Het aantal overnachtingen daalde met 59 procent. De aantallen Nederlandse gasten en de door hen gemaakte overnachtingen daalden ook maar minder sterk, namelijk met respectievelijk 22 en 11 procent. Daardoor nam het aandeel van buitenlanders in de overnachtingen af, van 42 procent in 2019 naar 25 procent in 2020. De overige 75 procent in 2020 betrof overnachtingen van Nederlanders in eigen land: het binnenlands toerisme.

Gasten in logiesaccommodaties naar provincie en herkomst, 2020*

Figuur 8.10

Bron: CBS, Statistiek Logiesaccommodaties.

* Naar land waar de betreffende toerist woont.

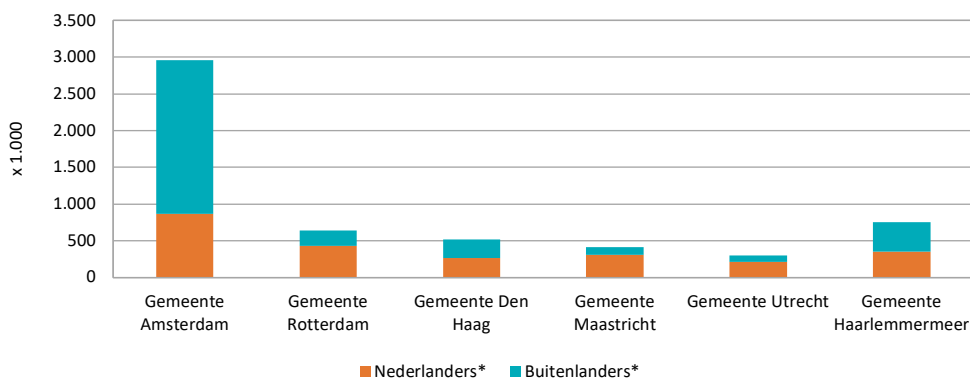
Noord-Holland spant nog steeds de kroon

In Noord-Holland is zowel het aantal gasten (6,4 miljoen in 2020, figuur 8.10) als het aantal overnachtingen (16,4 miljoen) het grootst van alle provincies. Ondanks een grote daling in 2020 blijft Amsterdam en het grote aantal hotels in die gemeente (zie paragraaf 8.1) een belangrijke rol spelen in deze koppositie van Noord-Holland. Gelderland komt op de tweede plaats met 3,3 miljoen gasten en 11,4 miljoen overnachtingen. Wat betreft het aantal overnachtingen wordt Gelderland direct gevolgd door Limburg (9,2 miljoen), maar in deze provincie was het aantal gasten in 2020 geringer (2,9 miljoen) dan in Zuid-Holland (3,1 miljoen gasten). Gemiddeld bleven gasten in Limburg en Gelderland drie nachten, terwijl gasten in Zuid-Holland iets meer dan twee nachten bleven. In Zeeland en Drenthe verbleven gasten gemiddeld zelfs meer dan 4 nachten. De verblijfsduur varieert naar type logiesaccommodatie. Drie nachten in een hotel is bovengemiddeld, terwijl drie nachten op een kampeerterrein aan de korte kant is. De samenstelling van het aanbod aan logiesaccommodaties verschilt per regio; Gelderland is bijvoorbeeld een provincie met relatief veel kampeerplaatsen, Limburg heeft relatief veel slaapplekken op huisjesterreinen, terwijl in Zuid- en Noord-Holland slaapplekken in hotels domineren.

In alle provincies daalde het aantal gasten en overnachtingen in 2020. In Noord-Holland waren de afnames het grootst, namelijk 59 en 53 procent. In Fryslân was de daling van het aantal gasten en het aantal overnachtingen het kleinst (respectievelijk -16 procent en -9 procent). In de overige provincies daalde het aantal gasten tussen 23 en 43 procent. Het aantal overnachtingen nam hier tussen de 10 en 36 procent af.

In alle provincies nam het aantal overnachtingen door buitenlanders flink af ten opzichte van 2019. De daling van het aantal buitenlandse gasten varieerde van 44 procent in Zeeland tot 70 procent in Noord-Holland. De afname in het aantal overnachtingen varieerde van 38 procent in Zeeland tot 67 procent in Noord-Holland. De afname van het aantal Nederlandse gasten in 2020 lag tussen de 7 procent in Fryslân en Zeeland en 34 procent in Noord-Holland. Ondanks deze dalingen bij Nederlandse gasten steeg in 2020 in sommige provincies wel het aantal overnachtingen dat zij maakten (Groningen +10 procent, Fryslân +5 procent, Flevoland +1 procent en Zeeland +6 procent).

Figuur 8.11 Gasten in hotels/pensions/jeugdaccommodaties naar gemeente en herkomst, 2020*

Bron: CBS, Statistiek Logiesaccommodaties.

* Naar land waar de betreffende toerist woont.

Aantal gasten in Amsterdamse hotels daalde met tweederde in 2020

Hotels in de gemeente Amsterdam trokken in 2020 gezamenlijk 3 miljoen gasten (figuur 8.11), dit waren 6,2 miljoen gasten minder dan in 2019. De gasten verbleven gemiddeld 2 nachten. In totaal boekten zij 5,8 miljoen overnachtingen in 2020; dat zijn er 12,5 miljoen minder dan in 2019. Daarmee zijn de hotels in Amsterdam harder getroffen door de COVID-19-crisis dan hotels in de drie andere grote steden van Nederland. De hotels in deze andere steden verloren ongeveer de helft van het aantal gasten van 2019. De gasten die naar Amsterdam kwamen waren voor het overgrote deel buitenlandse gasten: bijna 2,1 miljoen ofwel 71 procent van het totale aantal gasten in 2020. Andere grote Nederlandse gemeenten komen niet in de buurt van deze aantallen. Dit bevestigt het beeld dat Amsterdam de grote trekpleister blijft voor het inkomend toerisme in Nederland. Van de andere grote gemeenten was het aandeel van de buitenlandse gasten het grootst in Haarlemmermeer (53 procent in 2020). De nabijheid van Schiphol speelt daarbij natuurlijk een rol. Voor Maastricht was dit aandeel het laagst (25 procent). In alle grote gemeenten is het percentage buitenlandse gasten in 2020 gedaald ten opzichte van 2019. Ten slotte valt op dat ook in 2020 de gemiddelde verblijfsduur van buitenlandse gasten in de hotels in de grote steden net iets boven dat van de Nederlandse gasten ligt.

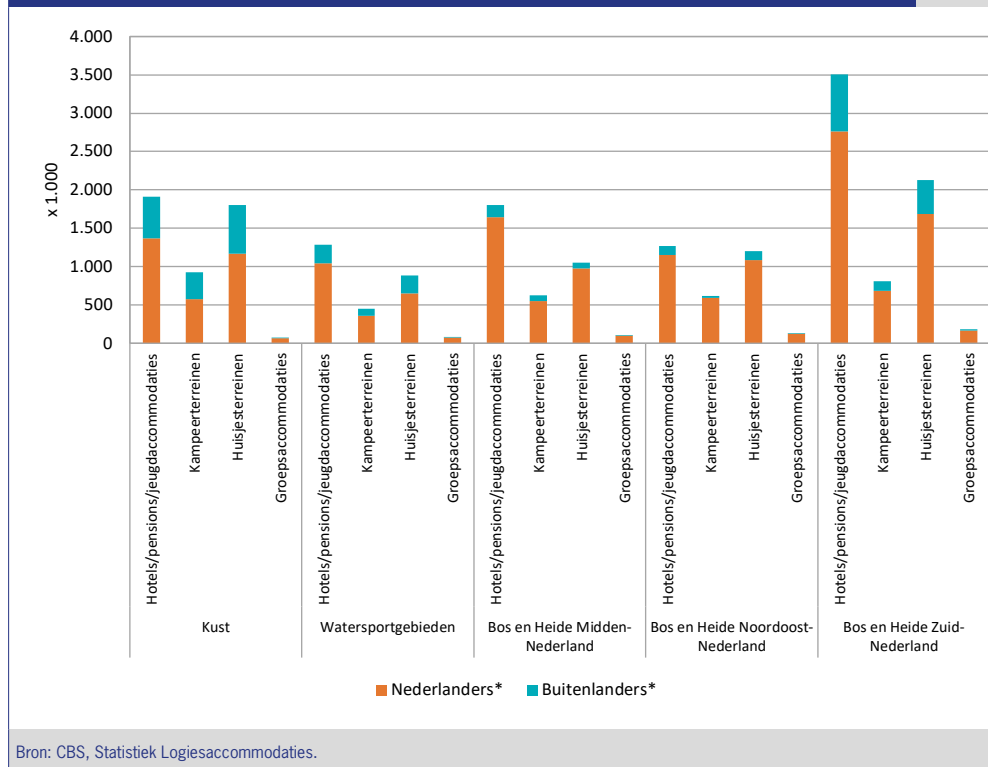
Bos en Heide in Zuid-Nederland blijven populair

Figuur 8.12 toont het aantal gasten in vijf van de zes toeristische landsdelen waarin Nederland kan worden onderverdeeld. Het zesde landsdeel Overig Nederland met daaronder de 4 grote steden is niet opgenomen. Er is in de figuur onderscheid gemaakt naar Nederlandse en buitenlandse gasten, en naar

de vier accommodatietypen. Van de toeristische landsdelen trok Bos en Heide in Zuid-Nederland (met daarin de provincie Limburg, het grootste deel van Noord-Brabant en een paar gemeenten in het zuiden van Gelderland) de meeste gasten in 2020: 6,6 miljoen. De gasten verbleven er met name in hotels en op huisjesterreinen. Er vonden 20,5 miljoen overnachtingen plaats. Dat komt neer op een gemiddelde van 3,1 overnachtingen per gast in het landsdeel Bos en Heide in Zuid-Nederland. Dat is het laagste aantal overnachtingen per gast van de vijf toeristische landsdelen. De gasten in het landsdeel Kust (bestaande uit de Zeeuwse, Zuid- en Noord-Hollandse kust en de Waddeneilanden) bleven bijvoorbeeld gemiddeld één dag langer (4,2 overnachtingen). Naast hotels en huisjesterreinen zijn kampeerterrainen er populair, ook onder buitenlandse gasten. Aan de Kust en in de Watersportgebieden (IJsselmeerkust, meren in Groningen, Fryslân, Overijssel, Utrecht, Noord- en Zuid-Holland en het deltagebied in Noord-Brabant, Zuid-Holland en Zeeland) verbleven buitenlandse toeristen langer dan Nederlandse toeristen (verschil 0,7 nachten). In de andere landsdelen die zijn opgenomen in figuur 8.12 verbleven juist Nederlandse toeristen iets langer dan buitenlandse toeristen. Het toeristisch landsdeel Overig Nederland (waaronder de 4 grote steden en delen van Zuid-, Noord-Holland, Utrecht, Groningen en Fryslân) ontving 27 procent van alle gasten in 2020 (maar 48 procent van alle buitenlandse gasten). In deze gebieden vond slechts 17 procent van alle overnachtingen plaats (maar wel 33 procent van alle overnachtingen van buitenlanders, even veel als aan de Kust). De gemiddelde verblijfsduur is er met 2 nachten korter dan elders.

Gasten in vijf toeristisch landsdelen naar type accommodatie en herkomst, 2020*

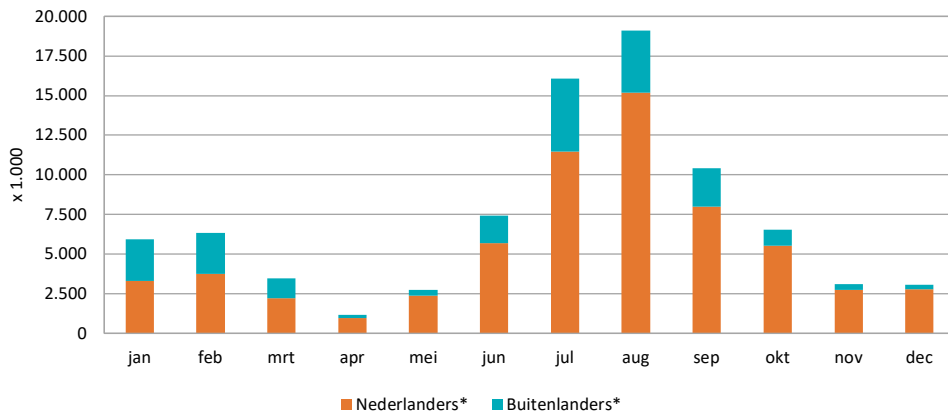
Figuur 8.12

Bron: CBS, Statistiek Logiesaccommodaties.

* Naar land waar de betreffende toerist woont.

Figuur 8.13 Overnachtingen in logiesaccommodaties naar maand en herkomst, 2020*

Bron: CBS, Statistiek Logiesaccommodaties.

* Naar land waar de betreffende toerist woont.

Sterk seizoenspatroon

Tot nu toe zijn in dit hoofdstuk alleen cijfers voor een geheel jaar gepresenteerd. Toerisme is echter bij uitstek een fenomeen dat per seizoen sterk verschilt. Dit heeft allerlei oorzaken. Het heeft met binnen- en buitenlandse vakantieperiodes te maken, met het weer en met het type logiesaccommodatie. Zo is het aantal gasten op kampeerterreinen meer aan seizoensinvloeden onderhevig dan dat in hotels.

Figuur 8.13 toont het maandelijkse aantal overnachtingen van Nederlandse en buitenlandse gasten in 2020. De verdeling over de maanden was in 2020 heel anders dan in andere jaren. In het voorjaar werd in verband met de verspreiding van het COVID-19-virus een lock-down afgekondigd, waardoor veel accommodaties gesloten waren tussen half maart en mei. Hierdoor was het aantal overnachtingen in deze maanden erg laag. In de zomermaanden was het aantal overnachtingen het grootst. Door reisbeperkingen was het aandeel buitenlanders in de overnachtingen het hele jaar, met uitzondering van het eerste kwartaal laag, minder dan 30 procent. In december was dit aandeel zelfs maar 10 procent. Veel Nederlanders hebben in 2020 vakantie in eigen land gevierd. Hierdoor is in augustus het aandeel overnachtingen van binnenlandse toeristen 80 procent, 17 procentpunt meer dan in 2019. Augustus is over het algemeen, en ook in 2020, de maand met de meeste overnachtingen (22 procent van het totaal).

Het volgende deel van deze paragraaf gaat in op de vier verschillende typen logiesaccommodaties: hotels/pensions/jugdaccommodaties, kampeerterreinen, huisjesterreinen en groepsaccommodaties. De focus ligt daarbij op het aantal overnachtingen per maand in 2020.

Meeste overnachtingen op huisjesterreinen

Toeristen overnachtten in 2020 meer op huisjesterreinen dan in andere accommodatietypen. In 2019 werd nog het meest in hotels overnacht. In totaal ging het in 2020 om 34,1 miljoen overnachtingen op huisjesterreinen. Na de huisjesterreinen werd in 2020 het meest in hotels overnacht: 28,7 miljoen overnachtingen. Op kampeerterreinen verbleven de gasten in totaal ruim 20,6 miljoen nachten; in

groepsaccommodaties ging het om 1,9 miljoen overnachtingen. De marktaandelen van de diverse accommodatietypen verschillen wel per maand; tijdens de zomermaanden liggen de verhoudingen anders dan in de winter. Zo vindt in augustus het merendeel van de overnachtingen plaats op kampeerterreinen, terwijl dit aandeel in de wintermaanden verwaarloosbaar klein is. Overnachtingen in hotels zijn het minst onderhevig aan seizoensinvloeden. In het voorjaar van 2020 (vooral april) werd door de COVID-19-maatregelen in alle typen accommodaties weinig overnacht.

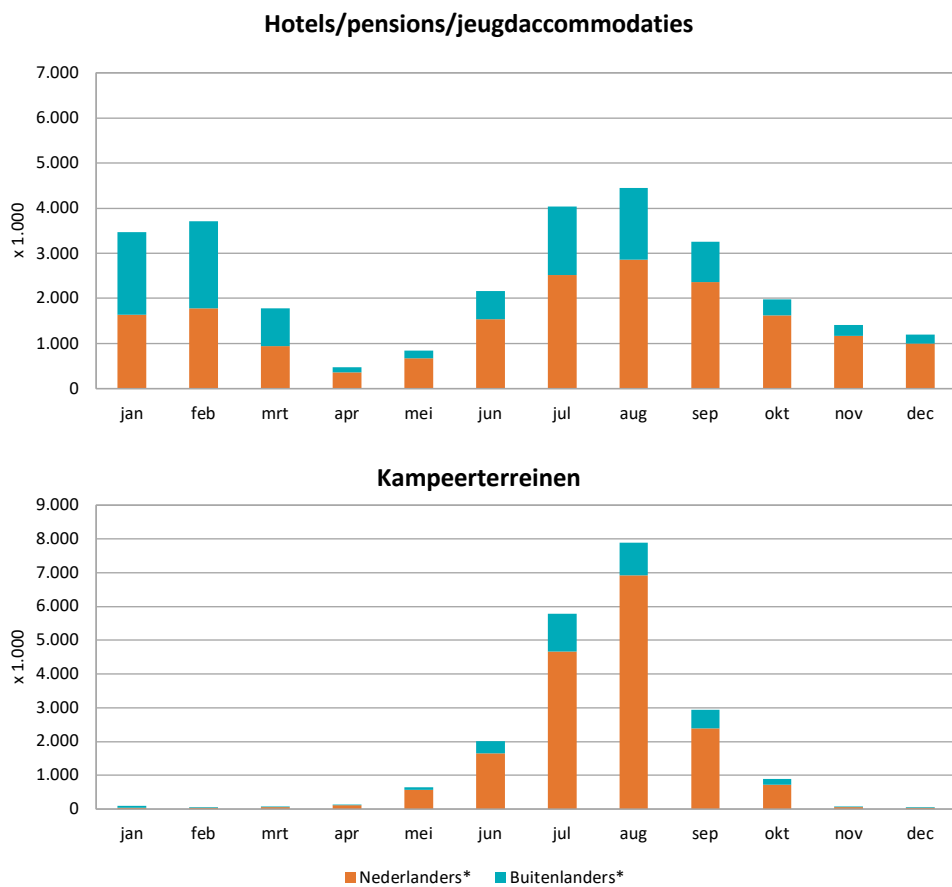
Onder Nederlandse toeristen zijn huisjesterreinen het populairst. In 2020 verbleven Nederlanders gezamenlijk 26,6 miljoen nachten op huisjesterreinen, een kleine daling ten opzichte van 2019. Onder buitenlandse gasten in Nederland zijn hotels het populairste accommodatietype. Daardoor zijn deze accommodaties ook het meest getroffen door de COVID-19-crisis. In 2020 verbleven de buitenlandse gasten gezamenlijk 10,3 miljoen nachten in hotels, een daling van bijna 20 miljoen overnachtingen ten opzichte van 2019.

In hotels overnachten veel buitenlandse toeristen

Hotels, pensions en jeugdaccommodaties zijn over het algemeen het minst onderhevig aan seizoenfluctuaties. Vergeleken met de andere typen logiesaccommodaties is het aantal overnachtingen het meest gelijkmatig verdeeld over de verschillende maanden van het jaar (figuur 8.14a). Net als bij andere accommodatietypen, vinden de meeste hotelovernachtingen wel plaats in de zomermaanden en de minste in de wintermaanden. Het verschil tussen deze maanden is echter minder groot. Dat komt mede doordat veel hotels in steden zitten, waar ze minder gevoelig zijn voor seizoensinvloeden. In 2020 vertoonde echter het aantal overnachtingen op huisjesterreinen een vergelijkbare verdeling over het jaar als die voor hotels. Dit had te maken met de gevolgen van de COVID-19-crisis en het wegblijven van de buitenlandse gasten uit de hotels.

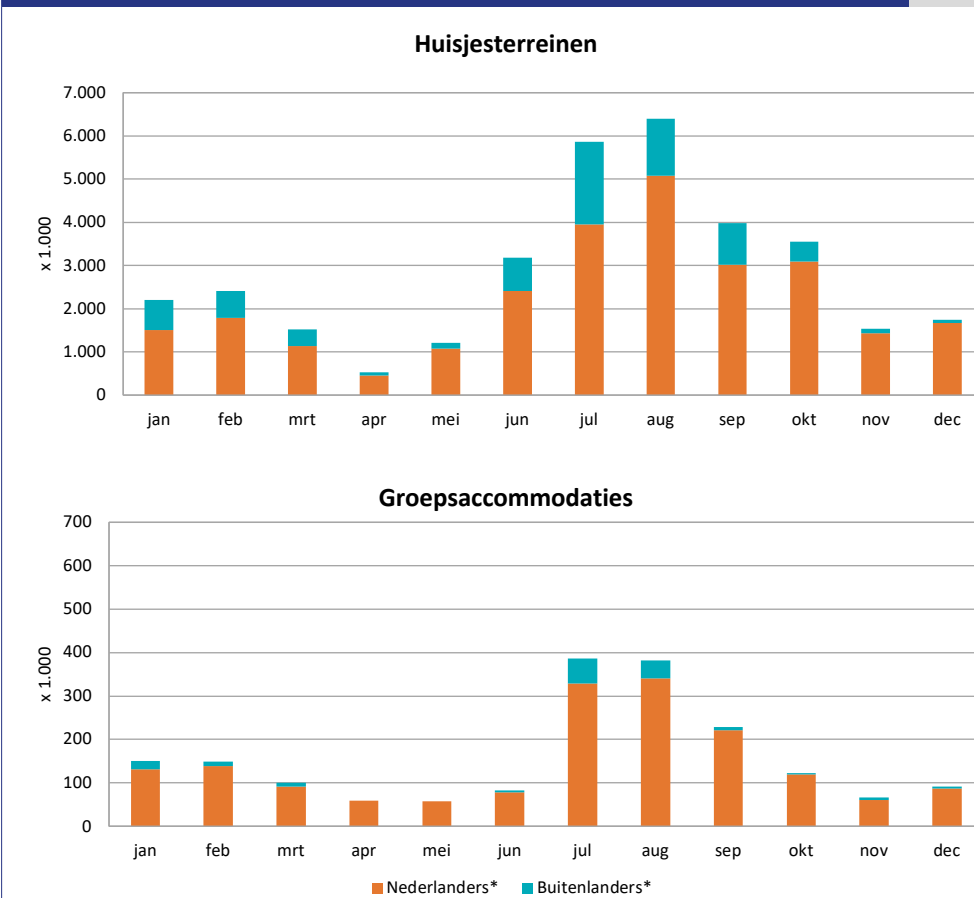
Ook in de Nederlandse hotels verbleven in 2020 meer Nederlandse dan buitenlandse gasten. In eerdere jaren zagen we in de hotels meer overnachtingen van buitenlandse dan van Nederlandse gasten. Van alle overnachtingen door buitenlandse gasten vond in 2020 het grootste deel plaats in een hotel, namelijk 48 procent.

Figuur 8.14a Overnachtingen in logiesaccommodaties naar maand, type accommodatie en herkomst, 2020*

Bron: CBS, Statistiek Logiesaccommodaties.

* Naar land waar de betreffende toerist woont.

Bron: CBS, Statistiek Logiesaccommodaties.

* Naar land waar de betreffende toerist woont.

Het seizoenpatroon in het aantal overnachtingen is van alle accommodatietypen het sterkst aanwezig bij kampeerterreinen. Het aantal overnachtingen op kampeerterreinen is het hoogst in de zomermaanden. In 2020 was de piek in het aantal overnachtingen in de maand augustus. Het aandeel buitenlandse toeristen hierbij was bescheiden. Over heel 2020 werd 16 procent van de overnachtingen op kampeerterreinen gemaakt door buitenlandse gasten. Nederlandse campings trokken dus vooral binnenlandse gasten. In de zomermaanden (juni, juli en augustus) van 2020 overnachtten ruim vier van de tien binnenlandse toeristen op een kampeertrein. Over het gehele jaar was dit 27 procent, 5 procentpunt meer dan in de voorgaande jaren. De camping was hiermee in de zomer van 2020 het populairste accommodatietype voor Nederlandse toeristen in eigen land.

Op jaarbasis zijn huisjesterreinen het populairst onder binnenlandse toeristen

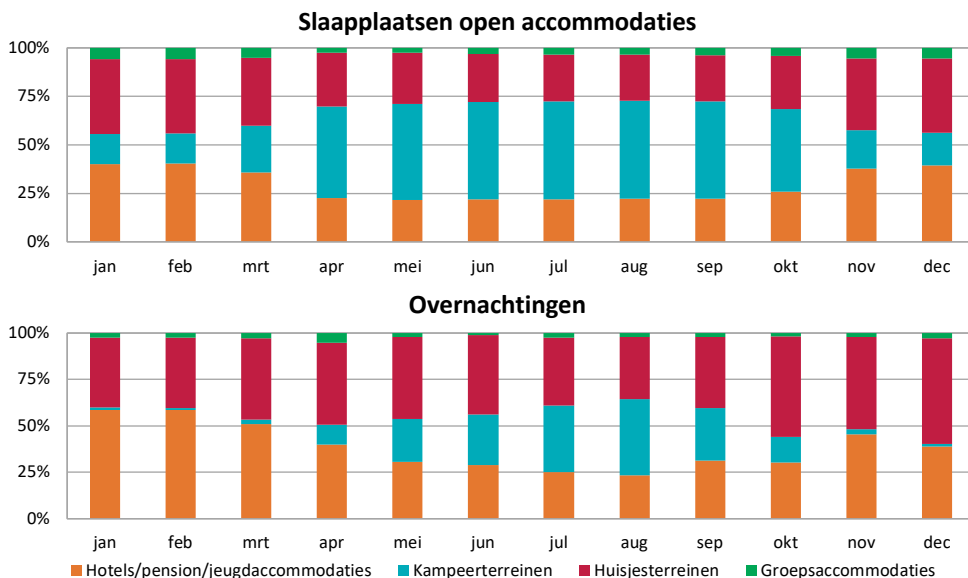
Van alle overnachtingen door Nederlandse gasten in 2020 vond 42 procent plaats in een huisje. Over geheel 2020 vonden daarmee op huisjesterreinen meer overnachtingen van binnenlandse toeristen plaats dan in andere typen accommodaties. Voor buitenlandse gasten vormen de huisjesterreinen minder grote trekpleisters. In de maand juli was in 2020 de populariteit van huisjesterreinen onder buitenlandse toeristen het grootst. In die maand vond van alle overnachtingen door buitenlandse gasten 41 procent plaats op huisjesterreinen. Over geheel 2020 was dat 35 procent.

Groepsaccommodaties trekken niet veel buitenlandse gasten: bijna één procent van alle overnachtingen van buitenlandse gasten vond in 2020 plaats in een groepsaccommodatie. 60 procent daarvan vond plaats in de maanden juli en augustus. Nederlandse gasten weten de groepsaccommodaties echter ook in andere maanden wel te vinden. In 2020 was het aantal overnachtingen door Nederlanders in groepsaccommodaties echter laag. Slechts 2,7 procent van overnachtingen door Nederlanders vond plaats in een groepsaccommodatie.

8.3 Bezettingsgraden

Deze paragraaf beschrijft de bezettingsgraden van Nederlandse logiesaccommodaties. De bezettingsgraad is de verhouding tussen het aantal bezette slaapplekken (overnachtingen) en het aantal beschikbare slaapplekken, uitgedrukt als percentage. De bezettingsgraad is een indicator voor hoe goed of slecht accommodaties het doen: in hoeverre wordt de aangeboden capaciteit ook daadwerkelijk benut. Het tekstkader over dit onderwerp geeft hierover meer uitleg.

Figuur 8.15 Slaapplekken en overnachtingen in logiesaccommodaties naar type, 2019

Bron: CBS, Statistiek Logiesaccommodaties.

Aanbod logiesaccommodaties beweegt mee met vraag

In figuur 8.15 wordt geïllustreerd hoe het aanbod van logiesaccommodaties in de vorm van slaapplekken zich verhoudt tot het daadwerkelijke aantal overnachtingen (bezette of gebruikte slaapplekken). De bruto of maximale capaciteit aan slaapplekken is de capaciteit die in paragraaf 8.1 is beschreven. Deze maximale capaciteit is voor alle maanden gelijk. De kampeerterreinen nemen het grootste deel van deze capaciteit voor hun rekening (49 procent in 2020). Het bovenste staafdiagram van figuur 8.15 schetst de feitelijk beschikbaar gestelde capaciteit aan slaapplekken. Sommige logiesaccommodaties – bijvoorbeeld kampeerterreinen – zijn niet het gehele jaar open, bijvoorbeeld omdat de exploitant dit niet rendabel acht. Zo was in de maanden januari, februari, november en december van 2020 minder dan 23 procent van het maximale aantal slaapplekken op kampeerterreinen beschikbaar. In vergelijking met andere jaren bleef april ook achter: in april 2020 was ongeveer driekwart van de slaapplekken op campings beschikbaar, terwijl dat in 2019 nog 98 procent was. Deze lage beschikbaarheid in april 2020 gold voor alle typen accommodaties. Dit heeft te maken met de maatregelen die vooral in april golden ter bestrijding van de verspreiding van het COVID-19-virus. Veel accommodaties waren gesloten. In april was voor de hotels 83 procent van de maximale capaciteit aan slaapplekken beschikbaar. Voor huisjesterreinen was dit 95 procent en voor groepsaccommodaties 51 procent. Maar in de zomermaanden draaiden bijna alle logiesaccommodaties op volle toeren; de beschikbaar gestelde capaciteit was praktisch 100 procent van de maximale capaciteit. Alleen de groepsaccommodaties zijn in het gehele jaar 2020 veel minder open geweest dan in 2019. Het patroon van de door het jaar heen aangeboden capaciteit aan slaapplekken vertoont daarmee gelijkenis met het patroon van het daadwerkelijke aantal overnachtingen (zie het onderste staafdiagram van figuur 8.15).

De bezettingsgraad (van slaapplekken)

De bezettingsgraad van logiesaccommodaties in een bepaalde periode is het quotiënt van de som van het aantal overnachtingen van gasten gedurende de periode (de teller), en het maximaal aantal overnachtingen van gasten op de beschikbare slaapplekken gedurende die periode (de noemer). Deze verhouding is uit te drukken als een percentage: de bezettingsgraad. Deze indicator zegt iets over hoe goed de accommodaties het doen. Een lage bezettingsgraad betekent immers dat er veel slaapplekken onbenut zijn gebleven: niet verhuurd.

Teller: het aantal overnachtingen

In de bezettingsgraad is het aantal overnachtingen in logiesaccommodaties de teller. Dit is het totale aantal overnachtingen dat toeristen in accommodaties hebben doorgebracht in de verslagperiode. Als twee toeristen twee nachten in een hotel hebben overnacht, telt dit dus mee als vier overnachtingen.

Noemer: de capaciteit (het maximaal aantal mogelijke overnachtingen in open accommodaties)

De capaciteit is de noemer van de bezettingsgraad. Deze capaciteit is het aantal slaapplekken dat elke nacht voor gasten beschikbaar is in accommodaties die in de verslagperiode geopend zijn, vermenigvuldigd met het aantal dagen in de verslagperiode. De capaciteit is dus het aantal overnachtingen dat maximaal kan plaatsvinden op de beschikbare slaapplekken in de verslagperiode. De slaapplekken in accommodaties die in de betreffende verslagperiode gesloten zijn, tellen hierbij niet mee.

Voorbeeld

Een voorbeeld: als een hotel met 50 tweepersoons bedden in de maand januari geopend is, telt dit hotel mee voor 31 dagen x 50 x 2 slaappleaatsen in januari. Dat komt uit op een capaciteit van 3.100 slaappleaatsen in dit hotel in januari. Als er in januari nu 1.400 overnachtingen in dit hotel hebben plaatsgevonden, dan was de bezettingsgraad die maand dus 45,2 procent, namelijk 1.400 overnachtingen gedeeld door het maximum van 3.100 overnachtingen.

Alleen 'toeristische' overnachtingen

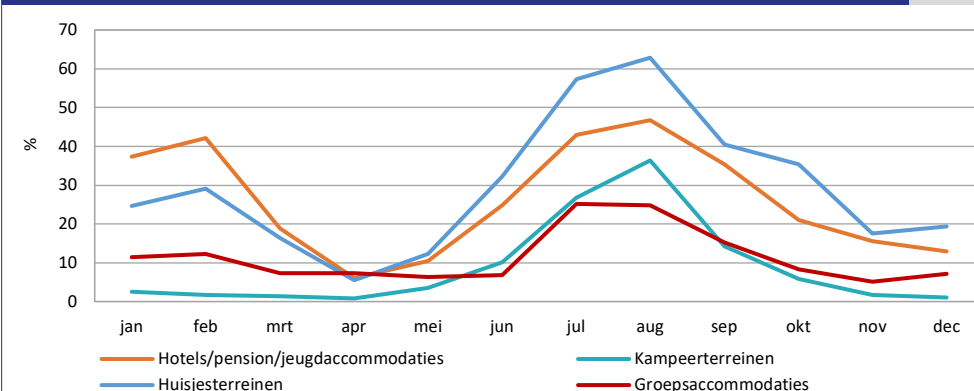
In de bezettingsgraad van accommodaties tellen alleen 'toeristische' overnachtingen mee (inclusief zakelijk toerisme). De gasten die verblijven op vaste standplaatsen op een kampeerterrein vallen daar bijvoorbeeld buiten. Gasten van hotels of huisjesterreinen die daar niet voor toeristische doeleinden verblijven, tellen ook niet mee. Het kan dan bijvoorbeeld gaan om asielzoekers of tijdelijke buitenlandse arbeidskrachten.

Bezettingsgraad kampeertreinen vaak laag

Kampeertreinen bieden geen slaappleaatsen aan in de vorm van bedden, maar in de vorm van standplaatsen. Bij dit type accommodatie is voor de berekening van de capaciteit gekozen voor een arbitrair aantal van vijf slaappleaatsen per standplaats, wat gezien wordt als maximaal mogelijke bezetting.

Wanneer bijvoorbeeld een gezin van vier personen gaat kamperen, blijft de theoretische capaciteit onderbezet terwijl de standplaats wel degelijk bezet is. Vier personen overnachten immers op een standplaats waar theoretisch vijf slaappleaatsen zouden zijn. De bezettingsgraad van die standplaats bedraagt dus 80 procent. Dit effect speelt ook bij hotels die een tweepersoonskamer aan een enkele gast verhuren; voor die kamer geldt dan slechts een bezettingsgraad van 50 procent. Voor de verhuurder is het echter belangrijker of de kamer, het huisje of de standplaats verhuurd is. Hoeveel personen er daarbij gebruikmaken van de accommodatie is minder relevant. De methode voor het bepalen van de bezettingsgraad leidt dan ook tot relatief lage bezettingsgraden. De bezettingsgraad moet overigens vooral gezien worden als een maat voor de verhouding tussen vraag en aanbod in de tijd en per type logiesaccommodatie.

De bezettingsgraad voor alle accommodaties was tussen maart en juni 2020 uitzonderlijk laag. Zo hadden de kampeertreinen in april een bezettingsgraad van 0,6 procent. Bij de huisjesterreinen en hotels was de bezettingsgraad in die maand 6 procent, terwijl de groepsaccommodaties een bezettingsgraad hadden van 7 procent. In de zomer van 2020 herstelde de bezettingsgraad van alle typen accommodaties weer. De bezettingsgraad van logiesaccommodaties is doorgaans het hoogst in de zomermaanden juli en augustus (figuur 8.16). De huisjesterreinen kenden in augustus 2020 de hoogste bezettingsgraad: 63 procent.

Bron: CBS, Statistiek Logiesaccommodaties.

* De bezettingsgraad is gedefinieerd als het quotiënt van het daadwerkelijke aantal overnachtingen en de maximaal beschikbare slaapplekken van accommodaties die geopend zijn. Voor kampeerterreinen wordt gerekend met vijf slaapplekken per standplaats.

8.4 Gevolgen COVID-19-crisis voor de Nederlandse Logiesaccommodaties

De COVID-19-crisis heeft grote gevolgen gehad voor Nederlandse bedrijven. Om deze gevolgen te compenseren heeft de Nederlandse overheid steunpakketten in het leven geroepen. Deze steunpakketten bestonden onder meer uit financiële ondersteuning van bedrijven (bijvoorbeeld NOW-regeling voor behoud werkgelegenheid of een tegemoetkoming voor de vaste lasten), aanvullende maatregelen voor omscholing, en maatregelen ter ondersteuning van de Nederlandse economie.

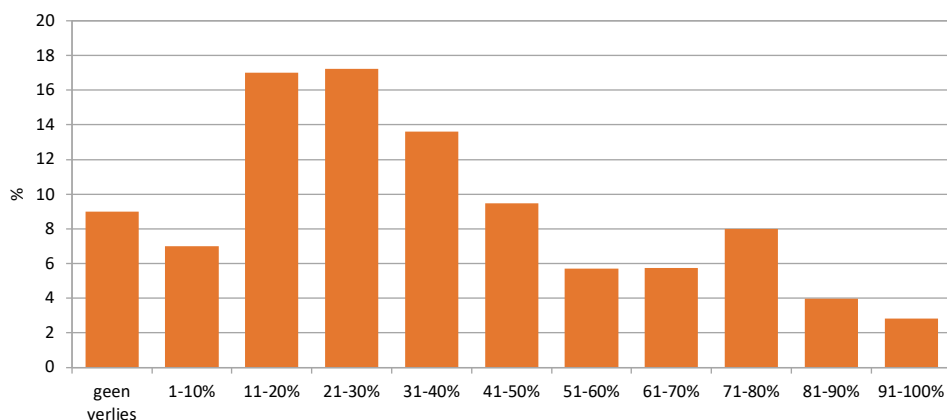
Ook de Nederlandse logiesaccommodaties konden gebruikmaken van de steunmaatregelen. In deze paragraaf worden de resultaten besproken van een onderzoek naar de tevredenheid met de verschillende steunmaatregelen onder Nederlandse logiesaccommodaties. Dit onderzoek is uitgevoerd door het CBS in het najaar van 2020. De volgende regelingen zijn meegenomen in het onderzoek:

- Financiële regelingen van de overheid (o.a. BMKB, TOZO, Qredits en GO)
- Financiële bijdrage overheid (o.a. € 4000)
- Personele regelingen – vaste medewerkers (o.a. NOW)
- Personele regelingen – ingehuurd krachten
- Regelingen banken (o.a. uitstel betaling)
- Regelingen Europese Unie

Geschat omzetverlies

Van alle ondervraagde logiesaccommodaties verwachtte 9 procent in 2020 geen verlies van omzet te lijden ten gevolge van COVID-19. De overige 91 procent verwachtte wel een verlies van omzet. 42 procent van de accommodaties verwachtte een omzetverlies van minder dan 30 procent, ongeveer een derde van de logiesaccommodaties verwachtte een omzetverlies tussen de 30 en 70 procent, en 15 procent schatte het omzetverlies in 2020 boven de 70 procent (figuur 8.17).

Figuur 8.17 Verwacht omzetverlies door COVID-19 onder logiesaccommodaties in 2020

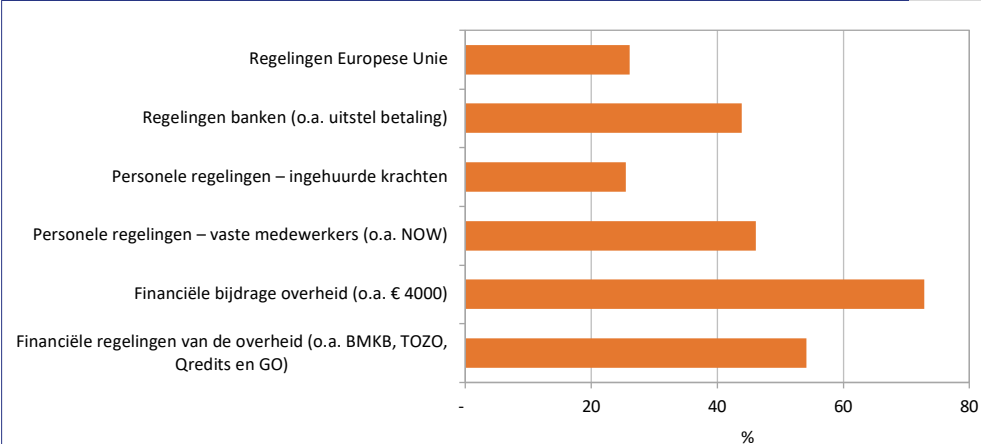
Bron: CBS, Statistiek Logiesaccommodaties.

Het verwachte omzetverlies verschilde naar type accommodatie. Het was het grootst onder groepsaccommodaties, gemiddeld 51 procent. Ook de hotels verwachtten een relatief groot omzetverlies te lijden van gemiddeld 46 procent. Het omzetverlies in 2020 voor campings en huisjesterreinen werd lager ingeschat, namelijk gemiddeld 24 procent.

Gebruik van regelingen

In het uitgevoerde onderzoek is gevraagd naar de tevredenheid over een zestal regelingen. Wanneer bij een vraag naar een specifieke regeling 'niet van toepassing' werd ingevuld, is dat gezien als een indicatie dat er geen gebruik van de regeling is gemaakt. Het aantal vragen met een antwoord anders dan 'niet van toepassing' geeft daarom een indicatie van de mate waarin gebruikgemaakt is van de regelingen. Deze resultaten moeten echter met de nodige voorzichtigheid worden geïnterpreteerd omdat er ook andere redenen kunnen zijn voor het invullen van 'niet van toepassing'.

Het meest werd er gebruikgemaakt van financiële bijdragen en regelingen. 73 procent van de responderende accommodaties heeft gebruikgemaakt van een financiële bijdrage en 54 procent van financiële regelingen. Daarnaast heeft ongeveer 45 procent gebruikgemaakt van personele regelingen voor vaste medewerkers en regelingen van banken. Personele regelingen voor ingehuurd personeel en regelingen van de Europese Unie werden minder gebruikt, ongeveer 25 procent maakte van deze regelingen gebruik.

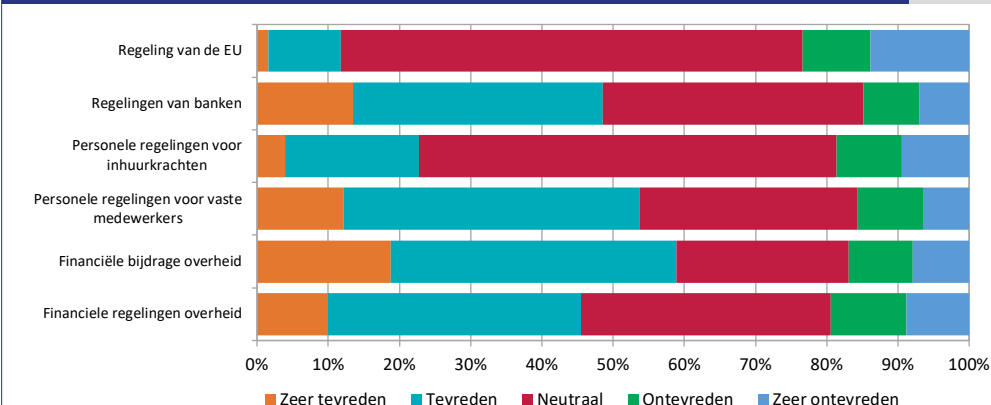
Bron: CBS, Statistiek Logiesaccommodaties.

Tevredenheid met regelingen

Over het algemeen zijn de Nederlandse logiesaccommodaties tevreden met de regelingen om de gevolgen van de COVID-19-crisis te ondervangen. Vooral met de financiële bijdrage en regelingen en de personele regelingen voor vast personeel was men tevreden. Bijna de helft van de responderende accommodaties gaf aan tevreden of zeer tevreden met deze regeling te zijn. Het minst tevreden is men met de regelingen van de Europese Unie en van banken, waar men veel vaker aangeeft daar neutraal tegenover te staan. Wellicht is weinig gebruikgemaakt van deze regelingen of is men er niet erg bekend mee. Met geen van de regelingen is meer dan 25 procent van de responderende accommodatie ontevreden of zeer ontevreden. Hierbij zijn er geen grote verschillen tussen de verschillende accommodatietypen. De tevredenheid met financiële regelingen lijkt meer samen te hangen met de mate van omzetverlies die verwacht werd.

Tevredenheid van logiesaccommodaties met COVID-19 regelingen in 2020

Figuur 8.19

Bron: CBS, Statistiek Logiesaccommodaties.

9 Toerisme in macro-economisch perspectief

Dit hoofdstuk besteedt aandacht aan de macro-economische betekenis van het toerisme. Dat wordt gedaan aan de hand van de zogenoemde toerismerekeningen. De toerismerekeningen gebruiken het raamwerk van de nationale rekeningen als kader om de economische betekenis van toerisme te bepalen. Dat leidt tot kernindicatoren over bestedingen, toegevoegde waarde en werkgelegenheid (paragraaf 9.1 – 9.5). Naast de toerismerekeningen wordt in dit hoofdstuk ook aandacht besteed aan de zogenoemde reisverkeerbalans (paragraaf 9.6). De reisverkeerbalans van Nederland presenteert op macroniveau de uitgaven van Nederlanders in het buitenland en de inkomsten door uitgaven van buitenlanders in Nederland.

Hoofdpunten

- Het toerisme gezien vanuit macro-economisch perspectief werd door de COVID-19-pandemie hard geraakt, de toeristische bestedingen daalden in 2020 ten opzichte van 2019 met 43 procent. Door de maatregelen om de verspreiding van COVID-19 tegen te gaan is de toeristische sector de groei van de afgelopen 10 jaar kwijtgeraakt.
- De totale toeristische bestedingen in de Nederlandse economie daalden in 2020 met 38,9 miljard euro naar een totaal van 52 miljard euro.
- De bestedingen van buitenlandse toeristen in Nederland werden, met een daling van 58 procent, het hardst geraakt.
- De bestedingen van binnenlandse toeristen daalden minder, maar met 35 procent nog steeds hard.
- De toegevoegde waarde van de toerismesector daalde in 2020 met 47 procent ook fors.
- De bijdrage van toerisme aan de toegevoegde waarde in Nederland daalde van 4,4 procent in 2019 naar 2,4 procent in 2020, wat bijna een halvering is. In 2010 was de bijdrage nog 3,2 procent.
- De werkgelegenheid liep niet in dezelfde mate terug als de toeristische bestedingen en toegevoegde waarde, onder meer door de steunmaatregelen van de overheid. Uitgedrukt in voltijd-equivalenten (vte's) daalde de werkgelegenheid met 70 duizend vte naar een totaal van 425 duizend vte, een daling van 14 procent.
- In 2020 was het dieptepunt in de toeristische toegevoegde waarde nog niet bereikt. In de eerste helft van 2021 liep de toeristische toegevoegde waarde nog verder terug.
- Volgens de reisverkeerbalans gaven Nederlanders 1,9 miljard euro (positief saldo) minder uit in het buitenland (6,7 miljard euro) dan buitenlanders deden in Nederland (8,6 miljard euro). In 2019 was het saldo nog 2,4 miljard euro negatief.

9.1 Toerisme en de nationale rekeningen

Het systeem van nationale rekeningen geeft een cijfermatige beschrijving van het economische proces binnen een land en de economische relaties met het buitenland. Bekende macro-economische kengedaten uit de nationale rekeningen zijn de economische groei, gemeten als de volumegroei van het bruto binnenlands product (bbp), de toegevoegde waarde, de consumptie en werkgelegenheidscijfers zoals het aantal banen. Classificaties en definities zijn vastgelegd in internationale handboeken, waardoor de cijfers ook vergelijkbaar zijn tussen landen (UN et al., 2009; Eurostat, 2008¹).

In de nationale rekeningen is informatie over toerisme niet direct te vinden. Dit komt doordat in de nationale rekeningen bedrijfstakken worden ingedeeld op basis van productietekens (zoals horeca, detailhandel en transport), terwijl toerisme wordt gedefinieerd vanuit het oogpunt van de toerist. Toerisme is dan ook geen bedrijfstak op zich, maar heeft betrekking op een groot aantal producten en diensten die vanuit verschillende bedrijfstakken aan toeristen worden geleverd. Een internationaal geaccepteerde manier om meer inzicht te geven in de macro-economische betekenis van toerisme, is het verankeren van de cijfers over toerisme in het geïntegreerde raamwerk van de nationale rekeningen. Daarbij wordt als het ware ingezoomd op dat deel van de nationale rekeningen dat gerelateerd is aan toerisme.² Dit kan met behulp van de toerismerekeningen. De toerismerekeningen bieden een geïntegreerd macro-economisch overzicht van de betekenis van toerisme voor de economie. De meerwaarde van de toerismerekeningen is vooral terug te vinden via informatie over macro-economische kernindicatoren (totaal toeristische bestedingen, toeristisch bbp, toeristische werkgelegenheid) in absolute en relatieve termen. Naast deze cijfers zijn er ook volume-indexcijfers beschikbaar.

Definitie toerisme

Toerisme wordt in de Toerismerekeningen als volgt gedefinieerd:

'Toerisme omvat de activiteiten van personen reizend naar en verblijvend op plaatsen buiten hun normale omgeving voor niet meer dan een jaar voor ontspanning, zakelijk verkeer en andere activiteiten die niet gerelateerd zijn aan een activiteit die beloond wordt vanuit de plaats die bezocht wordt' (Tourism Satellite Account: Recommended Methodological Framework 2008, p.13).

Toeristen zijn dus reizigers die zich buiten hun normale omgeving bevinden. Bovendien mag het hoofddoel van de reis geen activiteit zijn die wordt betaald vanuit de plek die wordt bezocht. De internationale methodologie levert geen sluitende definities van de begrippen 'reiziger' en 'normale omgeving' en dus ook niet van de begrippen 'toerisme' en 'toerist'.

Voor het operationaliseren van het begrip 'normale omgeving' suggereert het framework frequentie en afstand als mogelijke criteria. Zo kunnen bijvoorbeeld de nabije omgeving van huis of werk en andere frequent bezochte plekken worden gerekend tot de normale omgeving. Het framework biedt echter ook de mogelijkheid om gebiedsgrenzen zoals gemeente- en provinciegrenzen te gebruiken als grenzen voor de normale omgeving.

In de Nederlandse toerismerekeningen is iemand een toerist, iedere keer dat hij of zij een tocht maakt met een persoonlijk of zakelijk motief zoals hierboven gedefinieerd, waarvan de totale tijd

1 UN et al., 2009, *Tourism Satellite Account: Recommended Methodological Framework 2008*.

Eurostat, 2008, *European Implementation Manual on Tourism Satellite Accounts*.

2 Ook wel een satellietrekening genoemd.

dat men van huis of van werk is, langer dan 2 uur is. Binnen de Nederlandse toerismerekeningen worden toeristen op basis van vier verschillende kenmerken ingedeeld:

1. Vestigingsplaats. Net als in de nationale rekeningen wordt binnen de toerismerekeningen onderscheid gemaakt tussen ingezetenen van Nederland en niet-ingezetenen.
2. Bestemming. Een toerist kan als bestemming Nederland of het buitenland hebben.
3. Motief. De Nederlandse toerismerekeningen maken een onderscheid tussen persoonlijke (bijvoorbeeld recreatie) en zakelijke motieven.
4. Duur van de reis. Er wordt onderscheid gemaakt tussen meerdaagse reizen (met overnachting) en dagtochten.

Daarnaast wordt in het framework, alsmede in de toerismerekeningen, onderscheid gemaakt tussen een aantal verschillende vormen van toerisme:

1. Binnenlands toerisme is het toerisme van ingezeten reizigers binnen het economische territorium van Nederland.
2. Buitenlands toerisme is het toerisme van niet-ingezeten reizigers binnen het economische territorium van Nederland.
3. Uitgaand toerisme is het toerisme van ingezeten reizigers buiten het economische territorium van Nederland.

9.2 Toeristische bestedingen

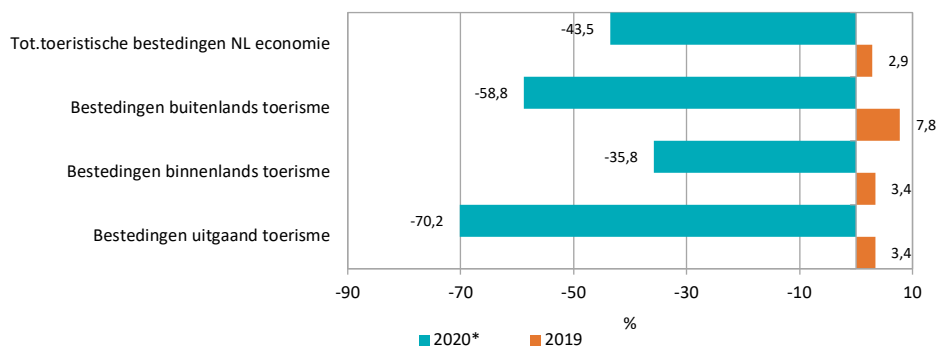
Toeristische bestedingen in 2020 bijna gehalveerd door maatregelen tegen COVID-19

De totale toeristische bestedingen in de Nederlandse economie zijn in 2020 gedaald met 43 procent naar een totaal van 52 miljard euro (in lopende prijzen).³ Deze bestedingen komen hiermee onder het niveau van 2010. Rekening houdend met de ontwikkeling van de prijzen, oftewel inflatie, bedroeg de totale volumedaling⁴ van deze bestedingen 43,5 procent (zie figuur 9.1).

3 Er zijn 4 verschillende soorten prijzen in de Nationale Rekeningen:

- Lopende prijzen: prijzen in het lopende verslagjaar;
- Constante prijzen: prijzen uitgedrukt in het prijsniveau van vorig jaar;
- Basisprijzen: prijzen exclusief productgebonden belasting en subsidies en exclusief de handels- en vervoersmarge;
- Marktprijzen: prijzen inclusief productgebonden belastingen en subsidies en inclusief de handels- en vervoersmarge (de marktprijzen worden niet meer gepubliceerd).

4 Volumeontwikkeling is de waardeontwikkeling (omzetontwikkeling) gecorrigeerd voor prijsveranderingen. Deze indicator is een zui-vere maat voor de conjunctuurontwikkeling. Als referentie wordt dezelfde periode een jaar eerder gebruikt. De volumeontwikkeling omvat veranderingen in het aantal geleverde producten en diensten en kwaliteit van die producten en diensten. Wanneer nationale rekeningen spreken over een waardeontwikkeling, dan is dit inclusief prijsontwikkelingen.

Bron: CBS.

* Voorlopige cijfers.

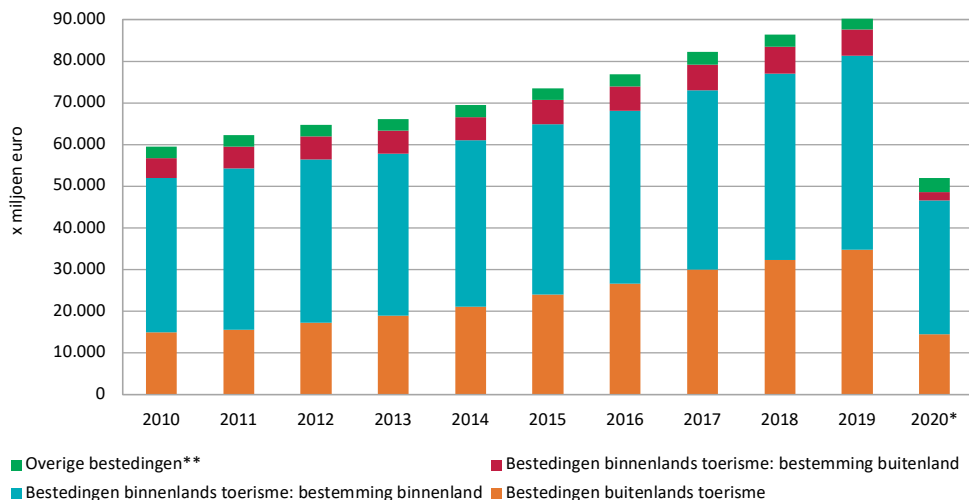
** Bestedingen buitenlands toerisme omvatten de bestedingen van buitenlandse toeristen bij Nederlandse bedrijven. Bestedingen binnenlands toerisme omvatten de bestedingen van Nederlandse toeristen bij Nederlandse bedrijven. Uitgaand toerisme omvat de bestedingen van Nederlandse toeristen bij buitenlandse bedrijven.

Buitenlandse toeristen leverden een iets grotere bijdrage aan de daling van de totale toeristische bestedingen in 2020 dan Nederlandse vakantiegangers, alhoewel de bestedingen van beide groepen flink daalden. Van de totale daling in toeristische bestedingen van 38,9 miljard euro was 20 miljard euro toe te schrijven aan het buitenlands toerisme, en 19 miljard euro aan het binnenlands toerisme (gerekend met lopende prijzen). Voor het buitenlands toerisme betekende dit een veel grotere afname (-58 procent) dan voor het binnenlands toerisme (-35 procent).

De bestedingen van binnenlandse toeristen die daadwerkelijk in Nederland op vakantie gingen, daalden in 2020 met 14,5 miljard euro naar een totaal van 32 miljard euro, een daling van 31 procent (zie figuur 9.2). Dit is exclusief bestedingen van Nederlandse toeristen die bij een Nederlands bedrijf gemaakt zijn voor een buitenlandse reis (zie hieronder). Nederlanders zijn door de negatieve reisadviezen en restricties veel minder naar het buitenland op vakantie geweest, maar gingen in plaats daarvan nog redelijk vaak op vakantie in Nederland. Hierdoor daalden de bestedingen van de binnenlandse toeristen minder sterk dan die van buitenlandse toeristen. Het aantal overnachtingen in hotels en andere typen logiesaccommodaties daalde, volgens de statistiek Logiesaccommodaties (hoofdstuk 8), minder sterk dan de bestedingen. Het aantal overnachtingen in Nederlandse hotels daalde met 24 procent. Voor alle typen logiesaccommodaties samen was de afname 11 procent. Dit kan verschillende oorzaken hebben. In de statistiek Logiesaccommodaties worden eendaagse toeristen niet meegenomen, terwijl in de toerismerekeningen bij de bestedingen van binnenlandse toeristen wel dagtripjes worden meegenomen. Hun aandeel nam toe, maar zij gaven relatief gezien minder uit. Veel eendaagse activiteiten waren een deel van 2020 dicht (bv. attractieparken), de dagjestrips verschoven naar activiteiten die minder uitgaven met zich meebrengen zoals fietsen en wandelen. Daarnaast waren de hotels open voor overnachtingen maar waren de (bijbehorende) restaurants en andere activiteiten zoals wellness e.d. deels dicht. Dit betekent dat er wel kon worden overnacht, maar dat de overnachtende toerist minder geld kon uitgeven. Tot slot verbleven er meer toeristen in overige logiesaccommodaties, die gemiddeld per persoon vaak goedkoper zijn dan hotels.

De bestedingen van Nederlandse toeristen die bij een Nederlands bedrijf gemaakt zijn voor een buitenlandse reis, worden ook tot de binnenlandse bestedingen gerekend. Deze bestedingen daalden veel harder dan andersoortige toeristische bestedingen, namelijk met 67 procent.

Figuur 9.2 Totale toeristische bestedingen in de Nederlandse economie (in lopende prijzen), 2010-2020

Bron: CBS.

* Voorlopige cijfers.

** Sociale overdrachten en duurzame recreatiegoederen.

De bestedingen van Nederlanders aan uitgaand toerisme, met andere woorden bij buitenlandse bedrijven of buiten het economisch territorium van Nederland, namen in 2020 af met 70 procent (zie figuur 9.3). Er bleef 5,2 miljard van de 17,6 miljard euro aan bestedingen van 2019 over in 2020. Deze bestedingen behoren echter niet tot de totale toeristische bestedingen in Nederland.

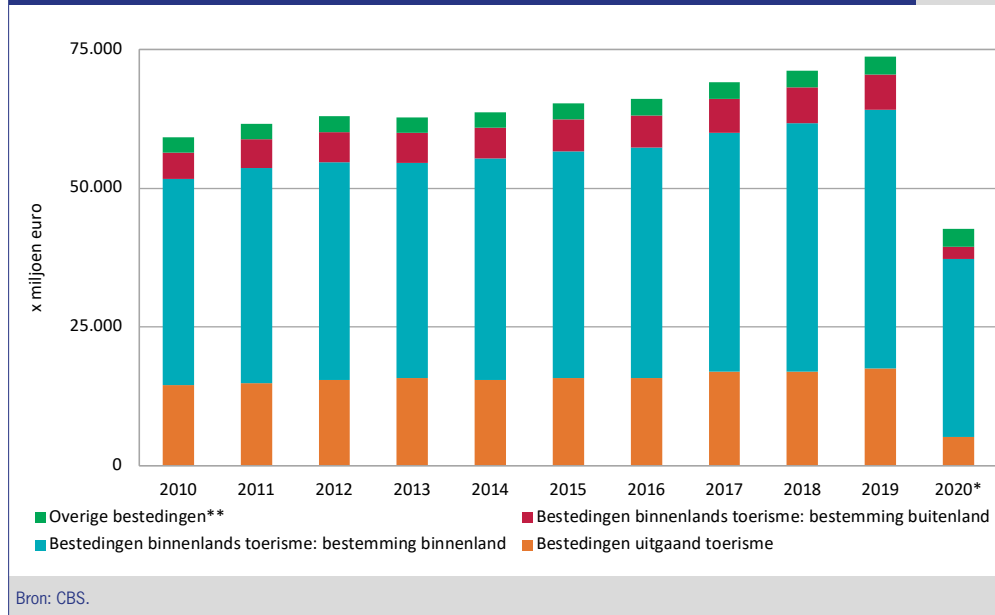
De bestedingen (in lopende prijzen) door buitenlandse toeristen daalden met ruim 20 miljard euro (-58 procent). Dit is bijna twee keer zo hard als de bestedingen door binnenlandse toeristen (zie figuur 9.2). Het aantal nachten dat buitenlandse toeristen in logiesaccommodaties in Nederland doorbrachten daalde ook in die orde van grootte. Door de maatregelen was het omslachtig en niet altijd mogelijk voor buitenlandse toeristen om naar Nederland te reizen. De afname was minder groot voor bezoekers uit buurlanden zoals Duitsland en België, dan voor landen die verder van Nederland gelegen zijn. Het aantal in Nederland overnachtende bezoekers uit Duitsland nam in 2020 af met 43 procent⁵, en het aantal afkomstig uit België met 56 procent⁵. Ter vergelijking, de daling van bezoekers uit landen buiten Europa was groter dan 80 procent. Bezoekers durfden een (dag)trip dicht bij huis vaker aan dan een trip verder weg. Ook waren intercontinentale reizen slechts beperkt mogelijk, werden veel vluchten geannuleerd en golden er aanzienlijke restricties voor reizigers.

5 CBS, Statistiek Logiesaccommodaties, overnachtingen naar woonland, 2020 t.o.v. 2019.

Buitenlandse toeristen kunnen een accommodatie of (vlieg)ticket boeken bij of via een Nederlands bedrijf voor een reisbestemming die niet altijd in Nederland ligt. De Nederlandse economie verdient aan deze boekingen, maar de betreffende transacties hebben vaak geen betrekking op een buitenlandse toerist die daadwerkelijk afreist naar Nederland. Dit soort bestedingen, die worden toegerekend aan het buitenlands toerisme, daalde in 2020 sterk.

Totale toeristische bestedingen door ingezetenen in Nederland en het buitenland (in lopende prijzen), 2010-2020

Figuur 9.3

* Voorlopige cijfers.

** Sociale overdrachten en duurzame recreatiegoederen.

De overige bestedingen (figuur 9.3) bestaan uit sociale overdrachten en duurzame recreatiegoederen. Een voorbeeld van overdrachten door de overheid zijn de kosten die de overheid maakt voor eigen musea, die niet door entreegelden worden gedekt. Daarnaast worden ook de toeristische bestedingen van instellingen zonder winstoogmerk⁶ zoals sportverenigingen en instellingen, meegeteld in de sociale overdrachten. Duurzame recreatiegoederen zijn goederen waarvan de economische levensduur tenminste één jaar is, en die hoofdzakelijk voor recreatieve doeleinden worden gebruikt (zoals caravans, kampeerspullen en sportartikelen).

De overige bestedingen zijn niet gedaald ten opzichte van 2019. In de eerste plaats komt dit doordat men in de COVID-19-periode meer duurzame recreatiegoederen heeft aangeschaft ten behoeve van vrijetijdsbesteding, zoals boten en sportartikelen. Daarnaast werd er tijdens de COVID-19-periode minder geld uitgegeven aan amusement, cultuur (zoals museumbezoek) en sport. Veel kosten bleven voor de betreffende instellingen en verenigingen wel doorlopen in 2020. Voor een groot deel zijn deze kosten voor rekening gekomen van de overheid en de instellingen en verenigingen zelf.

⁶ Zie ook: Sector instellingen zonder winstoogmerk ten behoeve van huishoudens (<https://www.cbs.nl/nl-nl/onze-diensten/methoden/begrippen/sector-instellingen-zonder-winstoogmerk-ten-behoeve-van-huishoudens>).

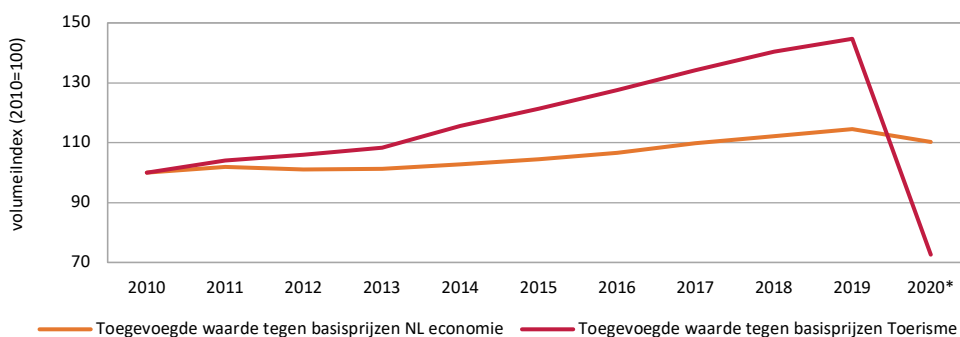
9.3 Toeristische toegevoegde waarde

Bijdrage van toerisme aan de Nederlandse economie bijna gehalveerd in 2020

De toeristische bestedingen van ingezetenen en niet-ingezetenen leiden tot toegevoegde waarde in de Nederlandse economie. Daarbij worden kosten die bedrijven hebben van bestedingen afgetrokken. In 2020 bedroeg de toegevoegde waarde van de toeristische sector 17 miljard euro. Dit is een daling van bijna 47 procent ten opzichte van 2019. Gecorrigeerd voor prijsveranderingen bedroeg de daling 50 procent.

In de periode 2010-2019 is het volume van de Nederlandse economie met 14,1 procent toegenomen. De toerismesector heeft in dezelfde periode een groei doorgemaakt van bijna 45 procent (figuur 9.4). De toeristische sector heeft het in deze periode dus veel beter gedaan dan de Nederlandse economie als geheel. Doordat de toerismesector sterker groeide dan de economie als geheel, nam het belang van die sector langzaam toe. In 2020 was dit juist andersom: de Nederlandse economie kromp met 3,8 procent, terwijl de toegevoegde waarde van de toerismesector veel harder daalde, met bijna 47 procent. Het aandeel van de toeristische toegevoegde waarde in de totale toegevoegde waarde van de Nederlandse economie nam dan ook beduidend af, en daalde van 4,4 naar 2,4 procent. Het is duidelijk dat de bedrijfstakken in de toeristische sector relatief hard geraakt zijn door de COVID-19-crisis.

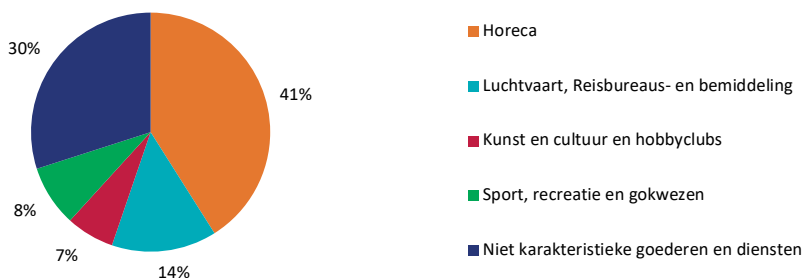
Figuur 9.4 Economische ontwikkelingen in de toerismesector en de totale economie, 2010-2020

Bron: CBS.

* Voorlopige cijfers.

De toegevoegde waarde van de horeca nam in 2020 sterk af, maar het aandeel in de totale toegevoegde waarde van de toeristische sector bleef vrijwel ongewijzigd ten opzichte van 2019 (ruim 40 procent; figuur 9.5). De toegevoegde waarde voor de bedrijfstakken in de categorie 'overig' nam, in absolute termen, flink af in 2020, maar het aandeel in de totale toegevoegde waarde van toerisme nam juist toe dat jaar. Dit is vooral toe te schrijven aan een toename van het aandeel Nederlanders dat in Nederland op vakantie ging of uitstapjes maakte. Dit type toerist besteedt meer geld in de overige bedrijfstakken zoals in winkels, tankstations, bioscopen, en trein-water- en taxivervoersbedrijven. Voor de andere bedrijfstakken bleven de aandelen in de totale toegevoegde waarde van toerisme min of meer onveranderd ten opzichte van 2019.

Bron: CBS.

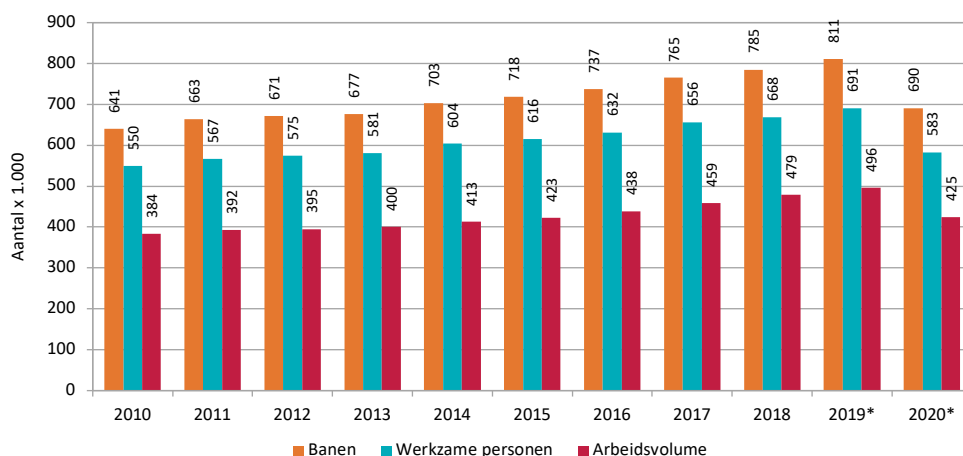
* Voorlopige cijfers.

9.4 Toeristische werkgelegenheid

Het totaal aantal banen, het aantal werkzame personen en het aantal arbeidsjaren in de toerismesector daalden in 2020 met ongeveer 15 procent ten opzichte van 2019. Omdat moeilijk is vast te stellen of en in welke mate arbeid in een bedrijfstak ten dienste is van een toerist of bezoeker worden de cijfers in de toerismerekeningen berekend op basis van het aandeel van de toeristische productie in de totale productie van een bedrijfstak. In het COVID-19-jaar 2020 liep de totale productie niet overal meer in lijn met de totale werkgelegenheid doordat bedrijven steun ontvingen van de overheid waardoor het aantal ontslagen beperkt bleef. De productie liep wel terug, maar de werkgelegenheid niet in dezelfde mate.

Werkgelegenheid in de toerismesector, 2010-2020

Figuur 9.6

Bron: CBS.

* Voorlopige cijfers.

Het aantal gewerkte uren is een zuiverdere maatstaf voor de ingezette arbeid dan het aantal banen of het aantal werkzame personen. Het gaat hierbij om het totaal aantal uren dat werknemers en/of zelfstandigen gedurende de verslagperiode daadwerkelijk hebben gewerkt. Het aantal gewerkte uren was in 2020 ongeveer een vijfde lager dan in 2019.

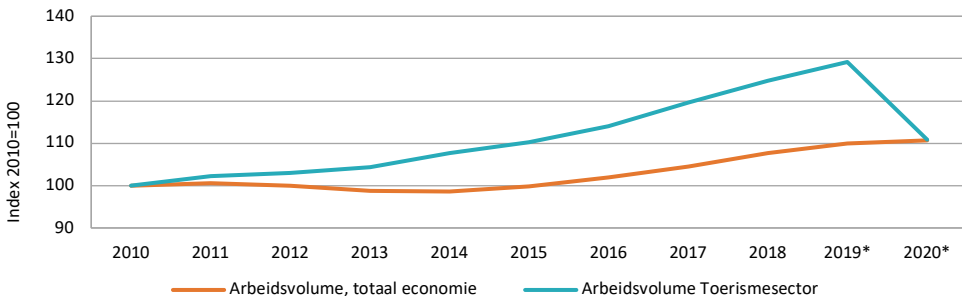
De afname in het aantal gewerkte uren is echter niet zo groot als de afname van de toeristische productie. Dit is te verklaren doordat het personeel werd ingezet voor andere werkzaamheden, zoals schoonmaakwerkzaamheden en werk rond de verzorging van afhaalmaaltijden. Personeel in de luchtvaart en reisbemiddelingsbranche was druk in de weer met vouchers, omboekingen en de afhandeling van het beantwoorden van klantvragen. In de luchtvaart waren de stoelen van vliegtuigen niet altijd bezet: piloten en vliegtuigen moesten o.a. hun 'verplichte' uren draaien. Ook hotels bleven veelal open. Ze ontvingen minder gasten, maar personeel werd op andere werkzaamheden ingezet.

Verder moet er rekening gehouden worden met het feit dat personeel dat via uitzendbureaus in de toeristische bedrijfstakken werkt niet in de werkgelegenheidscijfers meegenomen wordt. Uitzendbureaus zijn een verbruikspost van deze bedrijfstakken. Personeel via uitzendbureaus zal relatief sneller worden ontslagen dan vast personeel.

In de periode 2010-2019 groeide de werkgelegenheid in de toerismesector, gemeten in arbeidsvolume, nog sterk, namelijk met ruim 29 procent. De totale Nederlandse werkgelegenheid groeide in dezelfde periode met ruim 10 procent (figuur 9.7). De bijdrage van de toerismesector aan de totale werkgelegenheid in de Nederlandse economie groeide in die periode dus gestaag. In 2020 werd de toeristische werkgelegenheid echter veel harder geraakt dan de werkgelegenheid in de totale Nederlandse economie. De bijdrage van de toerismesector aan de totale werkgelegenheid daalde daardoor. Over de hele periode van 2010 tot en met 2020 heeft de toeristische werkgelegenheid zich nu even hard ontwikkeld als de totale werkgelegenheid. Vanwege de reeds genoemde steun die bedrijven ontvingen van de overheid bleef het aantal ontslagen in 2020 nog enigszins beperkt.

Omdat er relatief veel in deeltijd wordt gewerkt in de toerismesector is het aandeel toeristische banen in de economie hoger dan het aandeel van het arbeidsvolume van de toerismesector. Het aandeel toeristische banen was in 2019 nog 7,5 procent, maar daalde in 2020 naar 6,4 procent. Hiermee nam het aandeel van toerisme in de Nederlandse werkgelegenheid in 2020 voor het eerst af.

Figuur 9.7 Ontwikkeling werkgelegenheid in de toerismesector en de totale economie, 2010-2020

Bron: CBS.

* Voorlopige cijfers.

9.5 Ontwikkelingen in de eerste helft van 2021

In de eerste helft van 2021 neemt de toegevoegde waarde van de toerismesector nog verder af door COVID-19

De toerismerekeningen worden op jaarbasis gemaakt op basis van de cijfers uit de Aanbod- en Gebruikstabellen van de Nationale Rekeningen. Deze tabellen zijn beschikbaar voor de jaren tot en met 2020. Het complete beeld over de toerismesector is voor de eerste helft van 2021 dan ook niet beschikbaar. Wel is, in verband met de COVID-19-crisis, gekeken hoe de toegevoegde waarde zich in het eerste half jaar van 2021 heeft ontwikkeld voor enkele bedrijfstakken die bijna geheel toeristisch zijn. Deze cijfers komen niet uit de toerismerekeningen. De hier besproken uitkomsten moeten daarom als een benadering gezien worden. Het betreft de branches luchtvaart, horeca, reisbureaus, cultuur, recreatie en sport. In de eerste helft van 2021 vertegenwoordigen deze bedrijfstakken een groot deel van de totale toeristische toegevoegde waarde (70 procent). Voor enkele bedrijfstakken kunnen de niet-toeristische activiteiten op deze manier niet worden uitgesloten. Een voorbeeld hiervan is de luchtvaart, die inclusief het (niet-toeristische) vrachtvervoer is.

De toegevoegde waarde van de in de berekening meegenomen toeristische bedrijfstakken daalde in het eerste half jaar van 2021 volgens de voorlopige inschatting met bijna een derde ten opzichte van dezelfde periode in 2020. De bruto toegevoegde waarde van de hele economie herstelde zich in het eerste half jaar van 2021 juist grotendeels ten opzichte van dezelfde periode van 2020.

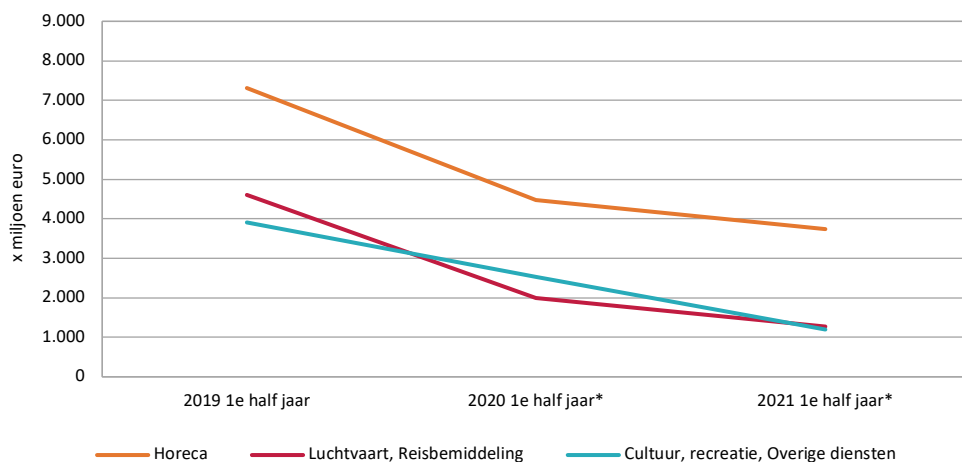
In grote delen van de wereld dienden de gevolgen van de COVID-19-pandemie zich pas aan het einde van het eerste kwartaal van 2020 aan. Maatregelen tegen de verspreiding van het virus startten in Nederland daarom pas tegen het einde van dit kwartaal. Veel maatregelen waren in 2021 echter gedurende het gehele eerste kwartaal van kracht. Juist de toeristische bedrijfstakken werden geraakt door deze maatregelen.

Interessant is het om te kijken naar de ontwikkeling ten opzichte van het pre-COVID-19-jaar 2019. In de eerste helft van 2020 was nog ruim de helft van de toegevoegde waarde van de in de berekening meegenomen bedrijfstakken over. In de eerste helft van 2021 is dit verder geslonken tot circa 40 procent van dezelfde periode in 2019.

De horeca is de grootste toeristische bedrijfstak. De toegevoegde waarde van deze bedrijfstak nam van 2019 tot 2020 af met ongeveer 40 procent, in de eerste helft van 2021 nam de toegevoegde waarde verder af tot ongeveer de helft van het niveau in de eerste helft van 2019.

De toegevoegde waarde van de luchtvaart, reisbemiddeling en reisorganisatie daalde van 2019 tot 2020 het sterkst, met bijna 60 procent. De eerste helft van 2021 kwam daar nog eens een daling van ruim een vijfde bovenop. In totaal bleef van de eerste helft van 2019 tot en met dezelfde periode van 2021 nauwelijks een derde van de toegevoegde waarde in 2019 over. De toegevoegde waarde van het totaal van cultuur, recreatie, sport nam in de eerste helft van 2020 af met ruim een derde ten opzichte van 2019. In de eerste helft van 2021 zette de krimp door, in totaal daalde het niveau van de toegevoegde waarde met twee derde ten opzichte van 2019.

Figuur 9.8 Bruto toegevoegde waarde toeristisch karakteristieke bedrijfstakken, 1e helft 2019, 2020 en 2021

Bron: CBS.

*In constante prijzen, voorlopige cijfers.

9.6 De reisverkeersbalans

In het eerste deel van dit hoofdstuk is aandacht besteed aan de toerismerekeningen. In deze paragraaf wordt gekeken naar de zogenoemde reisverkeersbalans. Als onderdeel van de betalingsbalans richt de reisverkeersbalans zich op geldtransacties die gerelateerd zijn aan de uitgaven van reizigers voor overnachtingen, eten en drinken, cultuur en vermaak, transport (in het betreffende land), souvenirs en andere tijdens de reis aangeschafte producten en diensten, althans voor zover deze voor de reiziger zelf zijn bestemd en niet voor verkoop of voor het bedrijf waarvoor deze eventueel reist.⁷ Daarbij presenteert de reisverkeersbalans zowel de bestedingen die door Nederlandse reizigers in het buitenland (bestedingen uitgaand toerisme) worden gedaan als de bestedingen die door buitenlandse reizigers in Nederland (ontvangsten inkomend toerisme) worden gedaan. Ook wordt onderscheid gemaakt naar land waar het geld wordt besteed of ontvangen.

De Statistiek Internationale Handel in Diensten en de reisverkeersbalans

De reisverkeersbalans van Nederland is onderdeel van de Statistiek Internationale Handel in Diensten van het CBS. Deze statistiek wordt onder andere samengesteld ten behoeve van de betalingsbalans. De betalingsbalans van een land geeft alle transacties weer van betalingen in een bepaalde periode van een land aan het buitenland en van ontvangsten uit het buitenland. Bij de betalingen aan het buitenland betreft het de import van producten en diensten. Bij de ontvangsten betreft het de export van producten en diensten. De betalingen en ontvangsten worden voor de

⁷ Hierin is niet het vervoer naar de bestemming opgenomen. Het lokale reisverkeer wordt wel meegeteld.

Statistiek Internationale Handel in Diensten geaggregeerd naar een kwartaal- en een jaarcijfer en worden onderscheiden naar verschillende product- of dienstengroepen. Naast de reisverkeersdiensten die onderwerp van deze paragraaf zijn, zijn andere voorbeelden: bouwdiensten, industriële diensten en vervoersdiensten. Niet alleen de betalingen en ontvangsten worden weergegeven per land maar ook het saldo van de betalingen en ontvangsten. Als de betalingen groter zijn dan de ontvangsten is sprake van een netto-betaler. Andersom is sprake van een netto-ontvanger. De statistiek wordt gemaakt op basis van internationaal geldende methoden en concepten.⁸ Voordeel van de reisverkeersbalans is dat de cijfers relatief snel beschikbaar zijn.

De invoerwaarde van het reisverkeer (uitgaven van Nederlandse ingezetenen die naar het buitenland reizen) wordt berekend op basis van de resultaten van het ContinuVakantieOnderzoek (CVO) van NBTC-NIPO Research. De waarde van de uitvoer van het reisverkeer (bestedingen van buitenlandse reizigers die naar Nederland komen) wordt geschat op basis van steekproefgegevens uit de Statistiek Logiesaccommodaties (SLA), de Marketing Scan van NBTC en de prijsindexcijfers ten aanzien van de consumptie van buitenlanders in Nederland.

De reisverkeersbalans levert, net als de toerismerekeningen, indicatoren op die de macro-economische ontwikkeling van het toerisme beschrijven. De UNWTO maakt bijvoorbeeld veel gebruik van de gegevens van de reisverkeersbalans om de ontwikkelingen van het toerisme te monitoren.⁹

Hoewel er overeenkomsten zijn, verschillen de toerismerekeningen en de reisverkeersbalans op een aantal punten van elkaar. Een belangrijk verschil is dat de reisverkeerbalans ook het grensverkeer (aankopen in buurlanden door particulieren) en grensoverschrijdende (seizoens)arbeid meeneemt, althans voor de uitgaven van mensen die niet zijn ingeschreven in het betreffende land. Deze groepen vallen niet binnen de definitie van toerisme. Zie het tekstkader over definitieverschillen. Daarnaast vallen de binnenlandse bestedingen buiten het bereik van de reisverkeerbalans. Dat geldt ook voor (online) boekingen bij Nederlandse bedrijven van buitenlanders, die niet naar Nederland reizen. En, ten slotte, verschillen de methoden sterk van elkaar.

Hierdoor zijn de cijfers van beide methoden maar in beperkte mate met elkaar vergelijkbaar. Voordeel van de reisverkeersbalans is dat de meeste landen een statistiek over de internationale handel in diensten hebben. De cijfers zijn per kwartaal beschikbaar. Dat geldt niet voor de toerismerekeningen. Daarentegen geven de toerismerekeningen een veel completer beeld van de economische ontwikkeling van het toerisme inclusief de effecten op de werkgelegenheid.

In de reisverkeersbalans worden de vervoersuitgaven van reizigers met een buitenlandse bestemming niet meegeteld. Die worden bij de statistiek Internationale handel geregistreerd onder vervoersdiensten en dan specifiek naar de verschillende vervoerwijzen van 'het personenvervoer'. De bestedingen en ontvangsten van deze diensten moeten nog bij de reisverkeersbalans worden opgeteld, om beter aan te sluiten op hetgeen toerisme is.¹⁰ De vervoerskosten op de buitenlandse plaats van bestemming worden wél meegeteld in de reisverkeersbalans.

⁸ Zie Balance of Payments and International Investment Position Manual, BPM6, IMF.

⁹ Zie hoofdstuk 2.

¹⁰ Zo neemt de UNWTO zowel de reisverkeersbalans als het personenvervoer mee.

Definitieverschillen tussen de reisverkeersbalans en de UNWTO-definitie van toerisme

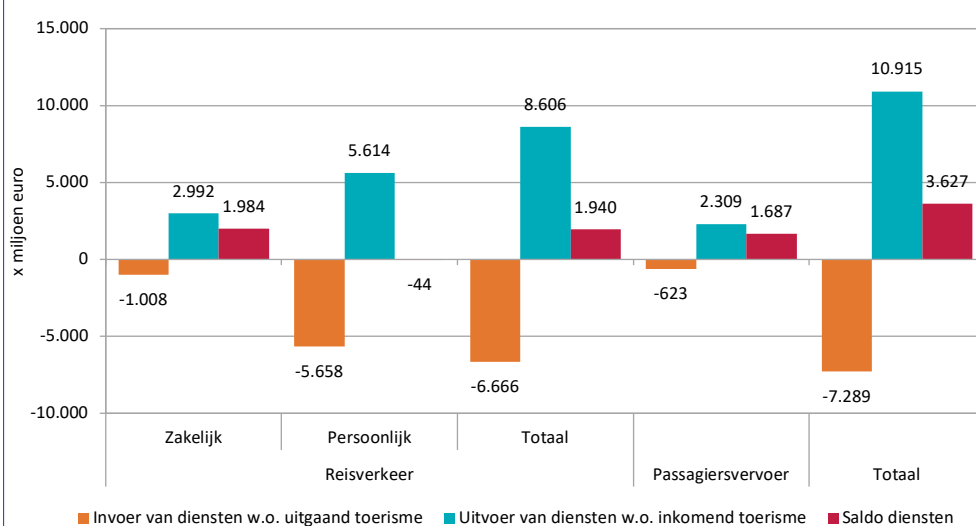
In de algemeen geaccepteerde definitie van de UNWTO zoals gebruikt in de toerismerekeningen, wordt toerisme gedefinieerd als: de activiteiten van personen die reizen naar en verblijven op plaatsen buiten hun normale omgeving, voor niet langer dan een (aaneengesloten) jaar, om redenen van vrijetijdsbesteding, zaken en andere doeleinden die niet zijn verbonden met het uitoefenen van activiteiten die worden beloond vanuit de plaats die wordt bezocht. Voor een groot deel wordt bij de samenstelling van de reisverkeersbalans ook aangesloten op deze definitie, maar er zijn ook verschillen.

In lijn met de definitie van de UNWTO worden bij het samenstellen van de reisverkeersbalans uitgaven bekeken van reizigers die in een land verblijven waar zij niet wonen en tevens niet langer verblijven dan één jaar. Het gaat daarbij zowel om dagtoeristen als om verblijfstoeristen. Verder worden ook geheel in lijn met genoemde definitie niet de uitgaven meegeteld van militairen, diplomaten en reizigers die worden betaald op de plaats waar zij verblijven. Deze uitgaven worden elders in de Statistiek Internationale Diensten geregistreerd. Niet in lijn met de toerismedefinitie van de UNWTO is dat de uitgaven van studenten en mensen die om gezondheidsredenen reizen, en mensen die langer dan een jaar in een ander land verblijven, worden meegeteld. Ook worden in afwijking van de UNWTO-definitie in de reisverkeersbalans uitgaven van grens- en seizoensarbeiders meegeteld, maar alleen als zij niet zijn ingeschreven in de Gemeentelijke Basisadministratie (GBA). Ingeschreven buitenlandse arbeiders worden beschouwd als ingezetenen.

Passagiersverkeer zorgt voor positief saldo

In totaal besteedden Nederlanders in 2020 ruim 1,9 miljard euro minder in het buitenland (6,7 miljard euro) dan buitenlanders deden in Nederland (8,6 miljard euro). Met dit positieve saldo voor de reisverkeersbalans is Nederland een netto-ontvanger. In 2019 was het saldo nog 2,4 miljard euro negatief. Het passagiersvervoer laat zowel in 2019 als in 2020 een positief saldo zien. In 2020 is Nederland een netto-ontvanger met een positief saldo van 1,7 miljard euro. In 2019 was dit nog 3,3 miljard euro. Het totaalsaldo (reisverkeersbalans en passagiersvervoer samen) komt daarmee uit op 3,6 miljard euro.

Figuur 9.9 geeft een overzicht van zowel het reisverkeer als het personenvervoer van de Nederlandse handelsbalans 2020. Met betrekking tot de reisverkeersbalans laat de figuur het onderscheid zien tussen de bestedingen van zakelijke reizigers en die van reizigers met een persoonlijk motief. Bij zakelijke reizigers kan het onder meer gaan om werknemers die naar het buitenland reizen voor het bezoeken van moeder- of dochterbedrijven, voor het bijwonen van vergaderingen, beurzen, congressen, voor installatiewerkzaamheden of voor het bezoeken van klanten of leveranciers. Bij reizigers met een persoonlijk motief gaat het om vrijetijdsactiviteiten, deelname aan sport en culturele activiteiten, het bezoek aan familie en kennissen, religieuze doelen, studie en aan gezondheid gerelateerde activiteiten.

Bron: CBS.

* Voorlopige cijfers.

In figuur 9.9 is te zien dat in 2020 voor het zakelijke toerisme de ontvangsten 2,0 miljard euro hoger liggen dan de bestedingen van Nederlandse zakelijke reizigers in het buitenland. Voor het persoonlijke reisverkeer is het saldo nagenoeg nul: Nederlanders gaven ongeveer even veel uit in het buitenland (5,7 miljard euro) als buitenlanders in Nederland (5,6 miljard euro). Het positieve saldo van 1,9 miljard euro op de reisverkeersbalans wordt dus veroorzaakt door het positieve saldo bij het zakelijke reisverkeer.

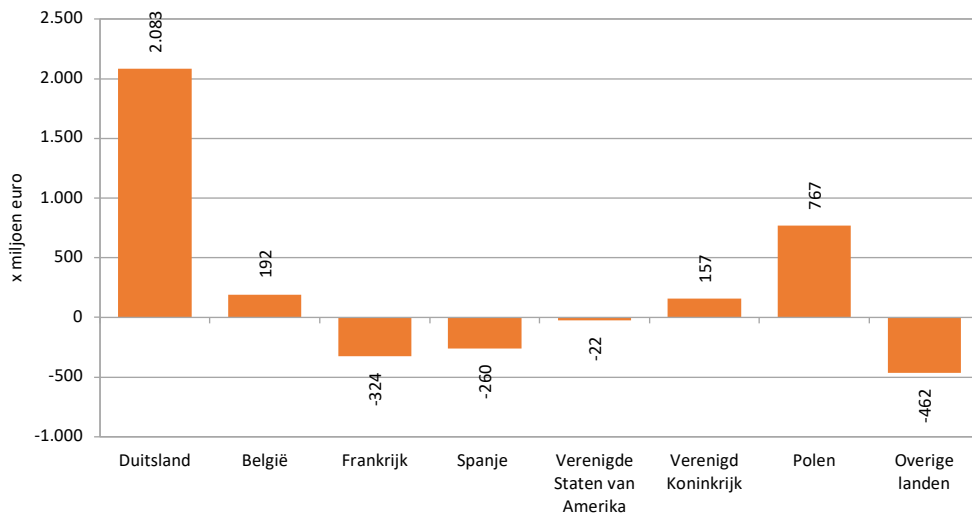
Er zijn duidelijke verschillen tussen de totalen van de reisverkeersbalans, inclusief het passagiersvervoer, en die van de toerismerekeningen. Deze verschillen ontstaan door de definitieverschillen tussen beide onderzoeken (zie de bovenstaande tekst en het tekstkader over definitieverschillen). De bestedingen van het uitgaand toerisme in de reisverkeersbalans zijn hoger dan die in de toerismerekeningen onder andere omdat in de reisverkeersbalans ook de uitgaven van bijvoorbeeld het grensverkeer en seizoensarbeid worden meegenomen. Aan de andere kant worden alle boekingen door buitenlandse toeristen bij of via een Nederlands bedrijf meegerekend in de toerismerekeningen, ongeacht of deze buitenlandse toeristen ook daadwerkelijk naar Nederland afreizen. Economisch gezien verdient Nederland namelijk wel aan deze boekingen. Dit zorgt er onder andere voor dat de toerismerekeningen een hoger bedrag aan inkomsten uit buitenlands toerisme rekenen dan de reisverkeersbalans.

Duitse reizigers besteedden het meest in Nederland en andersom

Figuur 9.10 toont het saldo uit het reisverkeer (exclusief personenvervoer) van enkele belangrijke landen. Van alles wat buitenlandse reizigers in 2020 in Nederland uitgaven, was bijna de helft (48,6 procent) afkomstig van Duitse reizigers, waaronder verblijfstoeristen, dagjesmensen en zakenreizigers.

In 2020 gaven Duitsers bijna 4,2 miljard euro in Nederland uit, op een totaal van 8,6 miljard euro. Per saldo hield Nederland aan het reisverkeer met Duitsland bijna 2,1 miljard euro over. Het reisverkeer met Polen kent ook een sterk positief saldo. Hierbij gaat het voor een belangrijk deel om bestedingen van seizoensarbeiders in Nederland. Van buiten Europa waren het de bezoekers uit de Verenigde Staten die het meest in Nederland uitgaven.

Figuur 9.10 Belangrijke landen op de reisverkeersbalans (exclusief personenvervoer), 2020*

Bron: CBS.

* Voorlopige cijfers.

10 Toerisme en duurzaamheid

Dit hoofdstuk beschrijft aspecten van toerisme die samenhangen met duurzaamheid. Eén van die aspecten is de 'carbon footprint' van toeristen. Deze carbon footprint is gelijk aan de CO₂-emissie die veroorzaakt wordt door het reisgedrag van Nederlandse toeristen. De CO₂-emissie van buitenlandse toeristen in Nederland wordt hierbij buiten beschouwing gelaten. In de resultaten wordt onderscheid gemaakt naar vakantieland, type vervoer en type logiesaccommodatie. In de laatste paragraaf van dit hoofdstuk wordt ingegaan op de druk op regio's en steden die voortkomt uit het verblijfstoerisme in Nederland.

Hoofdpunten

- Door de gevolgen van en maatregelen tegen COVID-19 is de 'carbon footprint' van Nederlandse toeristen in 2020 met 47,8 procent gedaald, ten opzichte van 2019. Deze 'carbon footprint' was in 2020 ook voor het eerst lager dan in 2002, maar liefst 34,9 procent.
- De 'carbon footprint' van alle buitenlandse vakanties van Nederlanders is met 55,5 procent afgenomen in 2020. De footprint van binnenlandse vakanties is vrijwel gelijk gebleven (-0,1 procent).
- Vliegvakanties maken een kleiner deel uit van alle vakanties dan in voorgaande jaren (15,3 procent), maar leveren nog altijd de belangrijkste bijdrage aan de totale 'carbon footprint' (51,2 procent).
- Intercontinentale vakanties maken 4,9 procent van alle reizen uit, maar zijn verantwoordelijk voor een derde van de 'carbon footprint' (32,7 procent).
- De totale reisafstand en de gemiddelde retourafstand van alle vakanties zijn in 2020 met 51,8 en 32,4 procent afgenomen ten opzichte van 2019.
- Toeristische druk is uit te drukken in dichtheid en intensiteit. In 2020 was er in alle provincies van Nederland een afname van de toeristische dichtheid. Net als in 2019 waren Noord-Holland, Zeeland, en Limburg de provincies met de grootste toeristische dichtheid (16,8, 13,8 en 11,7 overnachtingen per dag per km²). Met 95,8 overnachtingen per dag per km² was Amsterdam de gemeente met de hoogste toeristische dichtheid.
- Ook de toeristische intensiteit, uitgedrukt per 100 inwoners, was in 2020 in alle provincies lager dan in 2019. In de provincies Zeeland, Drenthe en Fryslân was de toeristische dichtheid in 2020 het grootst (6,4, 3,3 en 2,4 hotelovernachtingen van toeristen per dag op 100 inwoners). De gemeenten met de hoogste toeristische dichtheid waren Haarlemmermeer en Amsterdam (2,0 en 1,8).

10.1 Inleiding

Toerisme levert een belangrijke bijdrage aan de economie op lokaal en nationaal niveau. Meer toerisme kan de inkomsten van burgers en de overheid verhogen en resulteren in meer werkgelegenheid. Daarnaast kan toerisme investeringen aantrekken die de infrastructuur en voorzieningen in een bepaald gebied ten goede kunnen komen. Ook kan toerisme bijdragen aan de sociale en culturele ontwikkeling van gebieden.

Naast de positieve effecten op regio's en steden kan toerisme ook een negatieve invloed hebben. In de eerste plaats kan toerisme een belasting zijn voor het milieu en de omgeving. Toerisme kan gepaard gaan met vervuiling, en veelvuldig bezoek aan een gebied kan schade toebrengen aan de ecosystemen. De laatste jaren is er ook meer aandacht gekomen voor de CO₂-uitstoot die samenhangt met toerisme. CO₂-uitstoot is een belangrijke oorzaak van klimaatverandering. Klimaatverandering kan op termijn weer invloed hebben op de toeristische sector, bijvoorbeeld doordat deze leidt tot een ander weerbeeld of resulteert in watertekorten.

Ten tweede kan (overmatig) toerisme belastend zijn voor de bevolking van het betreffende gebied. Zo kan toerisme gepaard gaan met geluidhinder of kan het de aantrekkelijkheid van een bepaald gebied voor de lokale bevolking doen afnemen. Het gaat hierbij niet alleen om het platteland, maar ook om stedelijk gebied. In steden als Amsterdam, Venetië en Barcelona worden de grote hoeveelheden toeristen en dagjesmensen door veel inwoners als een probleem ervaren. Steeds meer steden voeren maatregelen in om het toerisme plaatselijk te beperken of te spreiden.¹ Daarnaast komen de inkomsten uit toerisme niet altijd ten goede aan de bestemming van dat toerisme. Vaak lekken de inkomsten weg naar bedrijven buiten de regio of stad. Tot slot kan toerisme een stuwende invloed hebben op de prijzen van goederen, diensten en onroerend goed in een bepaald gebied. Ook dit is nadelig voor de lokale bevolking.

Dit alles heeft ertoe geleid dat er vanaf het eind van de vorige eeuw steeds meer aandacht is gekomen voor een duurzame ontwikkeling van het toerisme. Ook bij het toerismebeleid van de rijksoverheid, met NBTC Holland Marketing als uitvoerder, is een duurzame ontwikkeling door middel van spreiding van het toerisme in Nederland een belangrijk speerpunt.² Dit speerpunt is nog eens versterkt in de "Herijkte actieagenda voor de gastvrijheidssector, als gevolg van de COVID-19-crisis".³ De 'carbon footprint' van zowel het binnenlands als het uitgaande toerisme speelt in het rijksbeleid, waaronder het klimaatakkoord uit 2019, nog geen expliciete rol. Daarnaast zijn ook de klimaatambities in de Luchtvaartnota conservatief, omdat er van een klimaatneutrale luchtvaart in 2070 wordt uitgegaan, terwijl bijvoorbeeld de Europese Green Deal dit jaartal voor heel Europa op 2050 zet.⁴

In dit hoofdstuk worden twee indicatoren van duurzaam toerisme beschreven. In paragraaf 10.2 worden cijfers gepresenteerd over de 'carbon footprint' van de Nederlandse toerist. Daarbij gaat het om de CO₂-uitstoot die Nederlandse toeristen veroorzaken met hun reisgedrag. De resultaten worden

- 1 Zie bijvoorbeeld het rapport 'Overtourism: impact and possible policy responses' geschreven voor het Europees Parlement door een team van onderzoekers van Breda University of Applied Sciences, Stenden University of Applied Sciences, en een aantal buitenlandse experts.
- 2 Zie NBTC Holland Marketing (2019) Perspectief Bestemming Nederland 2030. Den Haag: NBTC Holland Marketing.
- 3 EZK. (2021). Herijkte Actieagenda voor de Gastvrijheidssector. Den Haag: Ministerie van Economische Zaken en Klimaat.
- 4 EZK (2019) Klimaatakkoord. Den Haag: Ministerie van Economische Zaken en Klimaat. I&W (2020) Verantwoord vliegen naar 2050. Luchtvaartnota 2020-2050. Den Haag: Ministerie van Infrastructuur en Waterstaat.

gepresenteerd voor 2020, maar ook de ontwikkelingen sinds 2002 komen aan bod. Het Centre for Sustainability, Tourism and Transport (CSTT) van Breda University of Applied Sciences publiceert in samenwerking met NRIT Onderzoek en NBTC-NIPO Research sinds 2008 jaarlijks een onderzoek naar de emissies van kooldioxide (de carbon footprint) die worden veroorzaakt door Nederlandse vakantiegangers in binnen- en buitenland. Voor dit onderzoek worden onder andere de cijfers van het continue vakantie onderzoek (CVO) gebruikt.⁵

In paragraaf 10.3 wordt ingegaan op de ‘toeristische druk’ die gegenereerd wordt door het verblijfstoerisme in provincies en enkele grote steden in Nederland. De toeristische druk wordt gekwantificeerd op basis van twee indicatoren: de dichtheid, het gemiddelde aantal overnachtingen per dag per vierkante kilometer (1), en de intensiteit, het gemiddelde aantal overnachtingen per dag per 100 inwoners (2).

Beide sets van indicatoren hebben betrekking op het reisgedrag van de toerist, dus, in economische termen, op de consumenten van toerisme. Deze invalshoek is niet alomvattend. Naast consumenten spelen namelijk ook de overheid en de producenten een rol bij duurzaam toerisme. Tot de producenten behoren bijvoorbeeld hotels, reisorganisaties, touroperators en vervoersmaatschappijen.

10.2 De ‘carbon footprint’ van de Nederlandse vakantieganger

Achtergrond en methode

Uit eerder onderzoek is gebleken dat de negatieve invloed van toerisme op het milieu vooral tot uiting komt door een grote bijdrage aan klimaatverandering. De bijdrage van toerisme aan klimaatverandering wordt belangrijker geacht dan bijvoorbeeld de bijdrage aan luchtvervuiling, geluidshinder, en natuur- en landschapsvervuiling.⁶ Het aandeel van toerisme aan de totale door mensen veroorzaakte klimaatverandering is aanzienlijk en wordt veroorzaakt door het verbranden van fossiele brandstoffen. Andersom kunnen de gevolgen van klimaatverandering de toerismesector forse schade toebrengen.⁷ Om maatregelen te kunnen treffen die kunnen bijdragen aan een reductie van CO₂-uitstoot, een belangrijke oorzaak van klimaatverandering, is het van belang een goed beeld te hebben van de herkomst van CO₂-emissies en de oorzaken van groei of reductie.

De carbon footprint is dus een maatstaf voor de bijdrage van een activiteit, land, industrie, persoon, enzovoort, aan klimaatverandering. De carbon footprint van toerisme wordt gevormd door CO₂-emissies uit de verbranding van fossiele brandstoffen in de domeinen ‘vervoer’, ‘accommodaties’ en ‘toeristische activiteiten’. CO₂-emissies veroorzaken een toename van de concentratie van CO₂ in de atmosfeer. De CO₂-concentratie is sinds het begin van de industriële revolutie rond 1800 toegenomen van 280 ppm (parts per million) tot 412 ppm in 2020⁸ en wordt door de klimaatwetenschappen als de belangrijkste oorzaak van het opwarmen van de atmosfeer gezien.

5 Zie voor een beschrijving van het CVO hoofdstuk 4 over vakanties van Nederlanders.

6 Zie bijvoorbeeld: Peeters, P., Szimba, E. & Duijnsveld, M. 2007. Major environmental impacts of European tourist transport. *Journal of Transport Geography*, 15, 83-93.

7 Zie bijvoorbeeld: UNWTO-UNEP-WMO 2008. *Climate change and tourism: Responding to global challenges*. Madrid: UNWTO.

8 Dlugokencky, E. & Tans, P. 2021. Trends in Atmospheric Carbon Dioxide, Recent Global CO₂ [Online]. NOAA/ESRL. Beschikbaar via: <http://www.esrl.noaa.gov/gmd/ccgg/trends/global.html> [Geraadpleegd 03-06-21].

Een vakantie bestaat uit een heen- en een terugreis, een vorm van logies (onderkomen) en een serie ontplooidde activiteiten. Voor al deze zaken is energie nodig. Maar de hoeveelheid energie per reis of reisdag verschilt sterk, afhankelijk van keuzes die door de vakantieganger worden gemaakt. Wie thuis op de fiets stapt en in twee weken een rondje IJsselmeer fietst en onderweg kampeert in een klein tentje, verbruikt bijna geen energie en heeft een zeer geringe carbon footprint. Maar wie op Schiphol het vliegtuig naar Australië neemt, daar twee weken rondtrekt in een grote camper en dan weer terug vliegt, veroorzaakt een 'carbon footprint' die vergelijkbaar is met een jaar lang je huis verwarmen. De groei van de emissies is dus niet alleen afhankelijk van het aantal vakanties en de duur van de vakanties, maar ook van de afstand die wordt afgelegd, het vervoermiddel en het type accommodatie. Ook kunnen bepaalde ontplooidde activiteiten zeer veel energie gebruiken; denk bijvoorbeeld aan een dagje skiën per helikopter.

Voor de meeste onderdelen van het toerisme, zoals accommodaties, vervoer over land en zee en andere activiteiten, geven CO₂-emissies een goede indicatie van de effecten op het klimaat. Voor de luchtvaart is dit in mindere mate het geval, maar er is geen goede methode om de niet-CO₂-gerelateerde effecten op het klimaat te kwantificeren.⁹ De resultaten in deze paragraaf beperken zich daarom tot CO₂-emissies. De berekeningen omvatten alleen de directe CO₂-emissies. De meeste indirecte emissies, bijvoorbeeld gerelateerd aan de productie van vervoermiddelen en de bouw van hotels en infrastructuur zijn buiten beschouwing gelaten. De productie van brandstoffen voor vervoer wordt wel meegenomen. Dit betekent dat de cijfers een ondergrens geven van het effect van het reisgedrag van vakantiegangers op het klimaat. In de analyse is gecorrigeerd voor een trendbreuk van het continu vakantie onderzoek (CVO) in 2017. Voor een uitgebreidere uitleg van de gehanteerde methodologie en bovengenoemde correcties wordt verwezen naar Eijgelaar et al. (2021).¹⁰

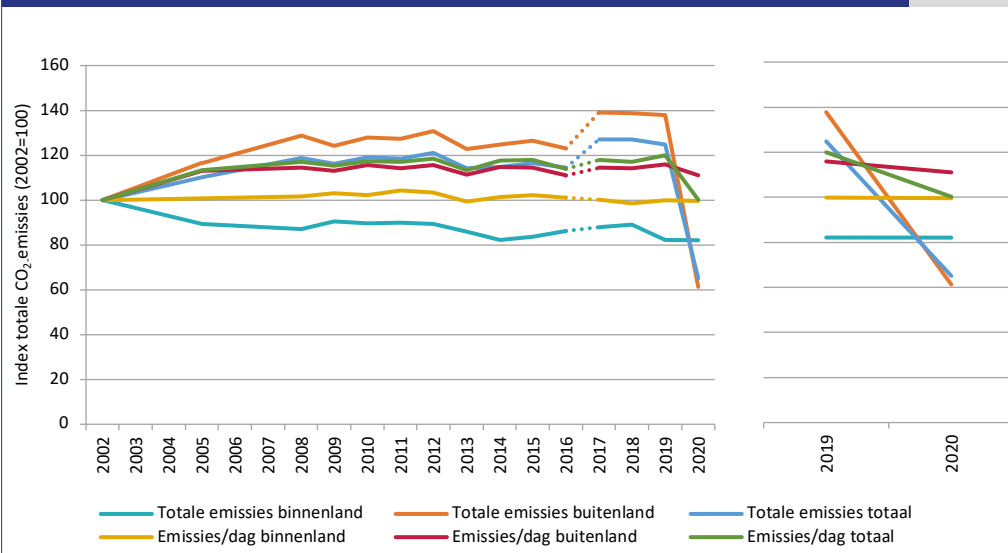
Toerisme draagt in toenemende mate bij aan de emissie van CO₂, het belangrijkste broeikasgas. De figuren in dit hoofdstuk geven een overzicht van CO₂-emissies veroorzaakt door het reisgedrag van de Nederlandse vakantieganger in 2020.¹¹ Daarnaast wordt gekeken hoe deze zich verhouden tot de uitgaven van vakantiegangers (de eco-efficiëntie). In 2020 bedroegen de totale CO₂-emissies van het reisgedrag van de Nederlandse vakantieganger 9,5 Mton. Door de effecten van de COVID-19 pandemie zijn de emissies ten opzichte van 2019 bijna gehalveerd (-47,8 procent; figuur 10.1). Ter grove vergelijking: in 2020 stootte de gehele Nederlandse samenleving 9,0 procent minder CO₂ uit dan in 2019, namelijk 139,8 Mton CO₂.¹²

9 Forster, P. M. D. F., Shine, K. P. & Stuber, N. 2006. It is premature to include non-CO₂ effects of aviation in emission trading schemes. *Atmospheric Environment*, 40, 1117-1121 en Peeters, P. & Williams, V. 2009. Calculating emissions and radiative forcing: global, national, local, individual. In: Gössling, S. & Upham, P. (eds.) *Climate change and aviation: Issues, challenges and solutions*. London: Earthscan.

10 Eijgelaar, E., Peeters, P., Neelis, I., de Bruijn, K., & Dirven, R. (2021) *Travelling large in 2019: The carbon footprint of Dutch holiday-makers in 2019 and the development since 2002*. Breda: Breda University of Applied Sciences.

11 Het CVO werkt met vakantiejaar, in tegenstelling tot veel andere statistieken die als jaarafbakening het kalenderjaar hanteren. Een vakantiejaar loopt van 1 oktober van het voorgaande jaar t/m 30 september van het onderzoekjaar. Zo loopt vakantiejaar 2020 van 1 oktober 2019 t/m 30 september 2020.

12 RIVM. 2021. Eerste inschatting broeikasgasemissies op basis van kwartaalcijfers [Online]. Bilthoven: RIVM. Beschikbaar: <http://www.emissieregistratie.nl/erpubliek/erpub/international/voorlopigkwartaalbrgas.aspx> [Geraadpleegd 11-6-2021], Voorlopig cijfer.

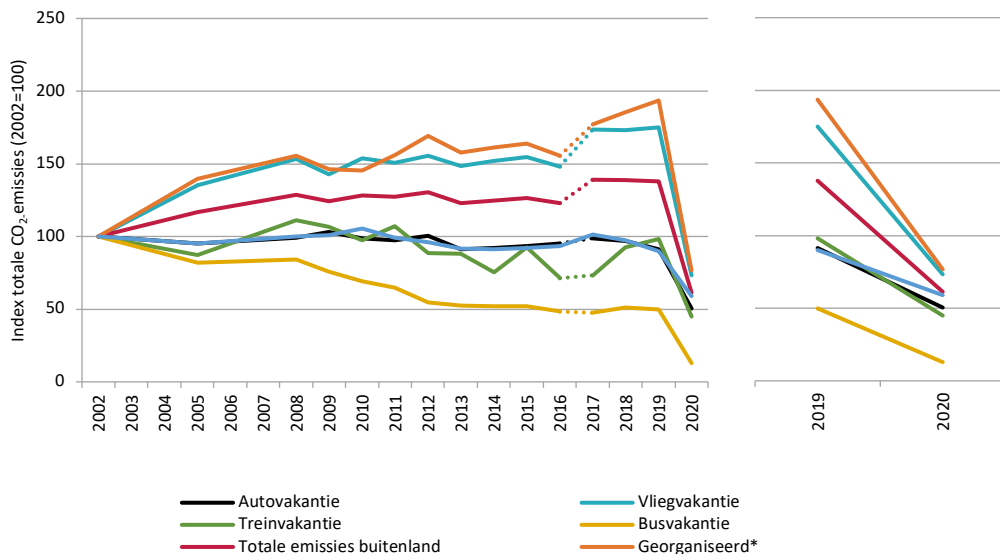
Bron: CVO, 2002, 2005, 2008-2020 (berekeningen CSTT/NRIT Onderzoek).

Alle waarden t/m 2016 zijn gecorrigeerd i.v.m. de trendbreuk in 2017.

Zoals figuur 10.1 laat zien, is in 2020 ten opzichte van 2019 sprake van een zeer sterk dalende hoeveelheid totale emissie ten gevolge van het reisgedrag van Nederlandse toeristen. Dit is geheel het gevolg van een afname (-55,5 procent) van de emissie door vakanties naar het buitenland, die altijd veel omvangrijker zijn dan die van binnenlandse vakanties. De emissie door binnenlandse vakanties bleef vrijwel gelijk (-0,1 procent). Bij de ontwikkeling van de emissie door buitenlandse vakanties was er slechts een klein verschil tussen intercontinentale vakanties (-54,4 procent) en Europese vakanties (-56,5 procent). Voor de gemiddelde emissie per persoon per vakantiedag geldt dat die van buitenlandse vakanties (-4,2 procent) sterker zijn gedaald dan die van binnenlandse vakanties (-0,3 procent). Doordat het aantal buitenlandse vakanties sterk is gedaald en binnenlandse vakanties dus zwaarder wegen, zijn de totale emissies per vakantiedag met 16,4 procent gedaald.

Figuur 10.1 laat ook zien dat het totale aantal CO₂-emissies van Nederlandse vakantiegangers tussen het begin van de meting in 2002 en 2008 eerst een zeer sterke groei vertoonde: gemiddeld 2,9 procent per jaar en 18,8 procent voor de totale periode. Na een beperkte afname in 2009 is tot 2012 sprake van een afvlakking van de jaarlijkse groei. Tussen 2012 en 2016 daalden de totale emissies (-5,4 procent). Over de periode van 2002 tot 2016 zijn de totale emissies met 14,4 procent toegenomen. Tussen 2016 en 2017 volgde een flinke groei van 11,1 procent. Tussen 2017 en 2018 vond geen groei of afname plaats, en in 2019 was vervolgens een afname te zien van 1,7 procent. Afgelopen jaar zette COVID-19 de reiswereld op zijn kop en volgde een afname van 47,8 procent. Hierdoor vallen de totale emissies in 2020 zelfs lager uit dan het eerste jaar in deze serie, 2002, namelijk met 34,9 procent van de totale emissies.

Figuur 10.2 Emissietrends buitenlandse vakanties naar vervoermiddel en organisatievorm, 2002-2020

Bron: CVO, 2002, 2005, 2008-2020 (berekeningen CSTT/NRIT Onderzoek).

*georganiseerd = pakket- plus samengestelde reizen. Pakketreizen zijn reizen waar de accommodatie en het vervoer samen zijn betaald; bij samengestelde reizen is de accommodatie en het vervoer ook vooruit geboekt, maar apart.

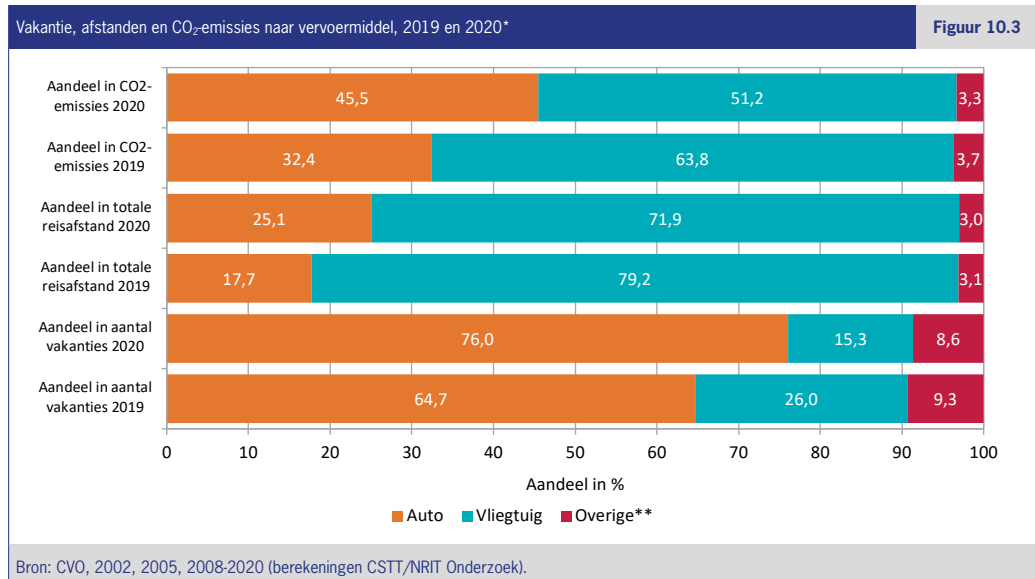
Alle waarden t/m 2016 zijn gecorrigeerd i.v.m. de trendbreuk in 2017

Figuur 10.2 geeft de emissietrends bij buitenlandse vakanties naar vervoermiddel en organisatievorm. Zoals bij bijna alle buitenlandse vakantietyperen wijkt de ontwikkeling tussen 2019 en 2020 sterk af van die tot 2019. De emissies van alle getoonde vakantietyperen zijn fors gedaald in 2020, ten opzichte van 2019. Daarbij zijn de emissies van autovakanties minder sterk gedaald (-44,8 procent) dan die van vliegvakanties (-58,1 procent). De emissies van busvakanties zijn helemaal sterk afgenomen (-74,2 procent). Er is een verschil in de ontwikkeling van de CO₂-emissie door georganiseerde (-60,4 procent) en niet-georganiseerde vakanties (-34,4 procent).¹³ Over de hele periode (2002-2020) is de daling van de CO₂-emissie het kleinst voor vliegvakanties (-26,7 procent) en georganiseerde vakanties (-23,3 procent). Dit zijn de vakantietyperen waarvoor de emissie tot 2019 het snelst toenam. De emissie door busvakanties daalde al sinds 2002 door de afname van het aantal busvakanties. In 2020 waren busemissies 87,1 procent lager dan in 2002. Het gaat bij de emissies van bus- en treinvakanties in absolute zin echter om een fractie van de emissies van bijvoorbeeld vliegvakanties.

Als de cijfers van 2020 met die van 2019 op basis van reisafstand worden vergeleken, vallen de volgende zaken op. In 2020 nam ten opzichte van 2019 de totale reisafstand van alle vakanties met de helft af (-51,8 procent). Dit komt voornamelijk door de afname van de totale reisafstand van vliegvakanties (-56,2 procent). Het aantal vliegvakanties daalde ook met 57,9 procent. Het aantal autovakanties daalde 'slechts' met 16,2 procent en doordat de gemiddelde reisafstand afnam, zakte het totale aantal autoreiskilometers met 31,8 procent. In figuur 10.3 zijn alle andere vervoersmiddelen gecombineerd

¹³ Onder georganiseerde reizen worden reizen verstaan waarbij de toerist een vakantie koopt bij een reisorganisatie/reisbureau met verblijf en eventueel vervoer. Dit in tegenstelling tot een niet georganiseerde reis waarvoor de toerist zelf rechtstreeks boekt bij de vervoersmaatschappij of verblijfsaccommodatie.

onder 'overige'. Dit zijn de, hoofdzakelijk milieuvriendelijkere, vervoermiddelen zeil-/motorboot, fiets, touringcar, trein, en de categorie 'anders'. Binnen het aandeel van milieuvriendelijk vervoer zien we een verdere afname van het aantal busvakanties (-63,6 procent), en ook een daling van het aantal treinvakanties (-31,6 procent). Het aandeel van de emissies veroorzaakt door alle reizen met 'overige' vervoermiddelen ten opzichte van alle vakantie-emissies is al jaren zeer gering: 3,3 procent in 2020 (figuur 10.3). Overkoepelend daalde het totale aantal vakanties in 2020 naar 28,4 miljoen ten opzichte van 2019 (-28,7 procent).

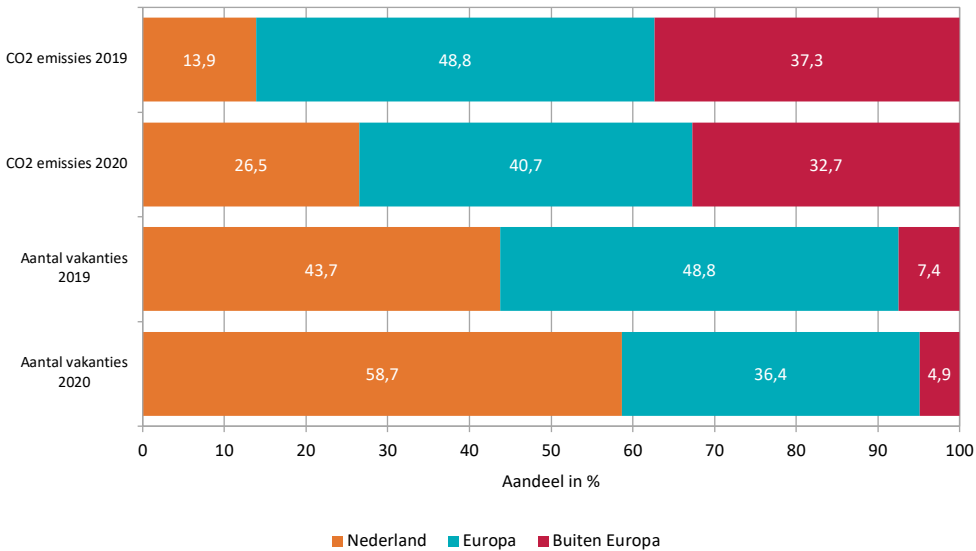
* Alle genoemde afstanden zijn gemeten in een rechte lijn ('great circle distance'). In werkelijkheid ligt de afgelegde afstand tussen de 5 en 15 procent hoger, afhankelijk van vervoerswijze en afstandsklasse. Bij de berekening van de emissies is steeds een specifieke 'omwegfactor' toegepast voor de specifieke vervoerswijze en relatie.

** Overige vervoermiddelen zijn: Zeil-/motorboot, Fiets, Touringcar, Trein en Anders.

Omdat reisafstand zo'n belangrijke rol speelt bij het bepalen van de 'carbon footprint', wordt in figuur 10.3 ook de verdeling van de afstanden per vervoermiddel weergegeven, en wordt hier ook de gemiddelde retourafstand per vervoermiddel besproken. Wat opvalt, is dat het vliegtuig – ondanks COVID-19 – goed is voor 71,9 procent van alle afgelegde afstanden, terwijl het gaat om 15,3 procent van alle vakanties. De gemiddelde retourafstand per auto bedraagt 'slechts' 474 km, terwijl een gemiddelde retourreis met het vliegtuig op 6.738 km uitkomt. Per trein is de gemiddelde retourafstand 426 km. De touringcar heeft een vrij hoge gemiddelde retourafstand: 1.107km. Terwijl de gemiddelde retourafstanden van auto, trein en bus in 2020 allemaal met 16 tot 19 procent afnamen, nam de retourafstand van vliegvakanties opvallend genoeg toe met 4,0 procent. De gemiddelde retourafstand van alle vakanties nam met 32,4 procent af, van 2.125 km in 2019 naar 1.437 km in 2020.

In COVID-19-jaar 2020 daalde het aandeel van vliegreizen in het totaal aantal reizen van 25,2 procent in 2019 naar 15,3 procent. Het aandeel autovakanties steeg juist van 64,7 procent naar 76,0 procent. Desondanks behielden vliegvakanties het grootste aandeel in de totale CO₂-uitstoot van alle vakanties, en kwam daarmee het aandeel van die vakanties in de totale emissies op 51,2 procent.

Figuur 10.4 Verdeling van het aantal vakanties en de bijbehorende CO₂-emissie naar wereldregio, 2019 en 2020

Bron: CVO, 2002, 2005, 2008-2020 (berekeningen CSTT/NRIT Onderzoek).

Figuur 10.4 laat de verdeling van het aantal vakanties en de bijbehorende CO₂-emissie naar wereldregio zien, evenals het effect van de bestemmingskeuze en de doorwerking van afstand en vervoermiddel daarbij op de emissies. Ten opzichte van 2019 (en eerdere jaren) is het aandeel binnenlandse vakanties in 2020 groter. Desondanks blijft het aandeel van binnenlandse vakanties in de totale CO₂-emissie beperkt. Vakanties buiten Europa maken slechts 4,9 procent van het aantal vakanties uit, maar zijn goed voor 32,7 procent van de totale CO₂-emissie.

Tabel 10.1 geeft een overzicht van de emissies van vakanties van Nederlanders, uitgesplitst naar vakantiebestemming. De totale carbon footprint per bestemming is het product van het aantal reizen naar een land en de emissies per vakantie. Die laatste variëren sterk van rond de 150 kg voor een binnenlandse of Belgische vakantie tot bijna vijf ton voor een vakantie naar Australië. Binnenlandse vakanties hebben in totaal een grotere 'carbon footprint' dan elke afzonderlijke buitenlandse bestemming en nemen 26,5 procent van de totale footprint voor hun rekening. Dit is veel meer dan in de afgelopen jaren (13,9 procent in 2019, zie ook figuur 10.4). Verre bestemmingen als Azië (11,1 procent) en Overig Amerika (10,1 procent) hebben ook in 2020 een flink aandeel in de totale emissies. Een aantal andere grote typische vliegbestemmingen (Griekenland, Turkije, Verenigde Staten/Canada) zijn qua emissies meer gedaald dan andere buitenlandse bestemmingen (70 tot 80 procent tegenover circa 40 tot 60 procent).

	Korte vakantie			Lange vakantie			Totaal		
	per dag	per vakantie	totaal	per dag	per vakantie	totaal	per dag	per vakantie	totaal
	x 1.000			x 1.000			x 1.000		
Nederland	30	90	795	22	220	1.716	24	151	2.510
België	32	97	60	25	205	83	27	140	143
Luxemburg	40	136	6	28	276	20	30	224	26
Frankrijk	48	166	51	30	381	461	31	337	512
Spanje	143	530	63	53	692	606	57	672	669
Portugal	150	564	24	66	793	205	70	760	229
Oostenrijk	96	360	33	35	358	352	37	359	386
Zwitserland	58	208	4	30	292	56	31	283	60
Verenigd Koninkrijk	78	262	75	39	298	63	54	277	137
Ierland	94	363	7	51	454	5	70	395	12
Noorwegen	112	299	1	50	718	29	51	679	31
Zweden	111	415	4	46	410	24	50	410	29
Finland	130	441	4	50	655	27	55	613	31
Denemarken	68	266	7	35	361	36	38	341	42
Duitsland	42	135	-	30	266	362	33	205	524
Italië	118	425	27	43	542	249	45	528	276
Griekenland	162	622	3	72	814	210	72	811	213
Turkije	181	722	2	74	861	135	75	858	137
Voorm. Joegoslavië	103	335	5	33	542	130	34	530	135
Hongarije	124	401	4	42	493	33	45	480	37
Tsjechië	92	331	13	33	367	37	40	357	51
Overig Europa	115	392	21	52	608	154	56	570	175
Afrika	385	1.257	10	106	1.378	444	108	1.375	454
Azië	413	1.534	15	138	2.407	1.038	139	2.387	1.053
VS en Canada	477	1.909	5	173	2.298	409	175	2.292	414
Overig Amerika	561	2.245	15	151	2.414	938	153	2.411	953
Australië en Oceanië	1.055	4.222	7	125	4.866	210	128	4.843	217
Totaal	39	120	1.425	44	486	8.034	43	333	9.459

Bron: CVO, 2002, 2005, 2008-2020 (berekeningen CSTT/NRIT Onderzoek).

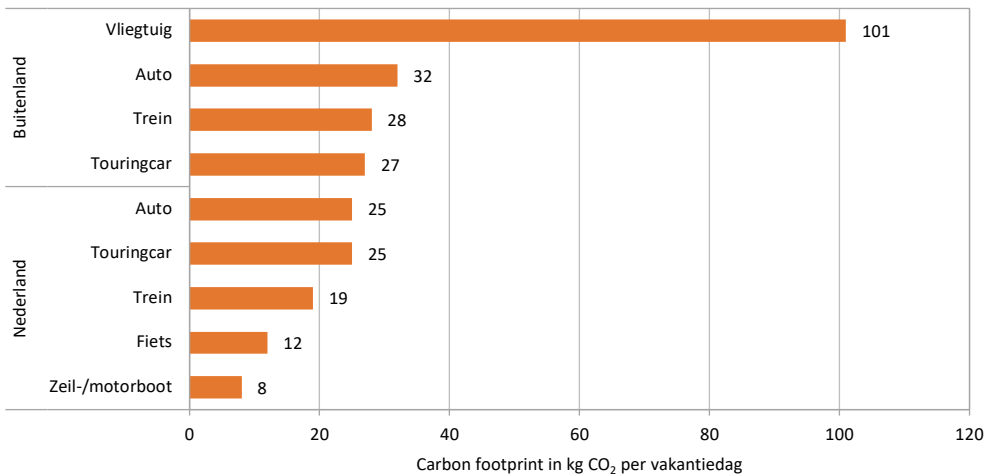
* Carbon footprint in kg CO₂.

Ook de 'carbon footprint' per vakantiedag is van belang omdat deze, bij een voor de meeste mensen redelijk vaststaand aantal vakantiedagen per jaar, veel zegt over de totale vakantie-emissies per jaar. Alleen aantallen vakanties in ogenschouw nemen is onvoldoende omdat er sprake is van korte en lange vakanties. Er is een verband tussen de duur van een vakantie en de afstand. Daardoor is de 'carbon footprint' per vakantiedag aan minder variatie onderhevig. De laagste emissies vinden we bij vakanties in Nederland (24 kg per dag) en de hoogste bij vakanties naar de Verenigde Staten en Canada (175 kg per dag, tabel 10.1). Opvallend is dat alle korte vakanties samen op 39 kg per dag komen en alle

lange vakanties samen op 44 kg per dag. Dit is het gevolg van de samenhang tussen duur en afstand van reizen. Beide waarden zijn wel lager dan in voorgaande jaren, met name doordat het aandeel binnenlandse vakanties groter is en de gemiddelde reisafstand is afgenomen.

Figuur 10.5 geeft de CO₂-emissie per vakantiedag naar vervoermiddel en bestemming (Nederland of buitenland). De emissie is inclusief de emissie door het gebruik van logies en uitgevoerde activiteiten. Uitgedrukt in CO₂-emissie per dag zijn binnenlandse vakanties met een eigen zeilboot of motorboot, en vakanties met de fiets (8 à 12 kg per dag) het schoonst. Binnenlandse treinreizen zijn met 19 kg per dag ook relatief schoon. Het minst schoon zijn vliegvakanties, met een gemiddelde uitstoot van 101 kg CO₂ per dag. Bij de emissie per vakantiedag op basis van vervoermiddel zijn geen grote verschillen ten opzichte van 2019 te zien. Alleen bij de vliegvakanties nam de emissie per dag toe met 8,4 procent, doordat deze vakanties gemiddeld een dag korter duurden maar de emissies per vakantie vrijwel gelijk bleven.

Figuur 10.5 CO₂-emissies per vakantiedag naar vervoermiddel en bestemming, 2020*

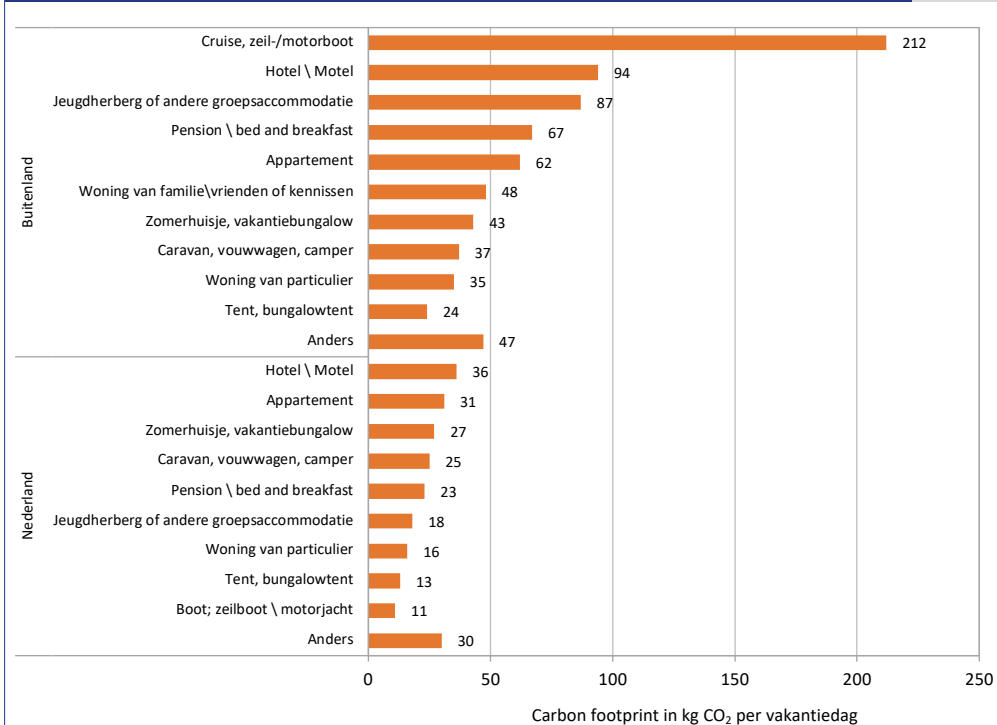
Bron: CVO, 2002, 2005, 2008-2020 (berekeningen CSTT/NRIT Onderzoek).

Figuur 10.6 presenteert de totale CO₂-emissie naar type accommodatie en bestemming (Nederland of buitenland). De gepresenteerde emissies omvatten de emissie van de accommodaties, vervoer en op de bestemming ondernomen activiteiten. De emissies in Nederland zijn relatief laag; de emissie voor bootvakanties is bijvoorbeeld 11 kg per dag. Voor tentvakanties is de emissie 13 kg per dag, en voor vakanties in woningen van particulieren 16 kg per dag. Buitenlandse reizen met een cruiseschip of per zeil- of motorboot hebben een zeer hoge emissie per dag (212 kg CO₂). Dit komt door de zeer hoge emissie van zee-cruises (243 kg per dag, niet apart in de figuur vermeld). Daarna komen de buitenlandse vakanties in hotels/motels (94 kg per dag) en vakanties in jeugdherbergen (87 kg per dag). Daarbij moet wel worden bedacht dat de totale emissies van zee-cruises slechts 1,7 procent van de totale emissie van vakanties bedraagt, terwijl buitenlandse hotelvakanties 36 procent van alle vakantie-emissies betreffen. Dat komt omdat cruise-reizen weliswaar met een hoge emissie per dag gepaard

gaan, maar relatief weinig voorkomen. De hoge emissie van buitenlandse vakanties in jeugdherbergen heeft vooral te maken met het vervoer en de bovengemiddelde afstanden die backpackers afleggen. Opvallend is dat de CO₂-emissie die samenhangt met het gebruik van accommodaties voor hotels/motels bij binnenlandse vakanties in 2020 is toegenomen ten opzichte van 2019 (+11 procent). Dit komt door een toename van dit soort vakanties en een iets langere verblijfsduur. De emissie voor andere logiesvormen met een groot aandeel in de binnenlandse CO₂-emissie (zomerhuisjes/ vakantiebungalows en caravans/campervans) is vrijwel gelijk gebleven.

CO₂-emissies per vakantiedag naar logiesvorm en bestemming, 2020*

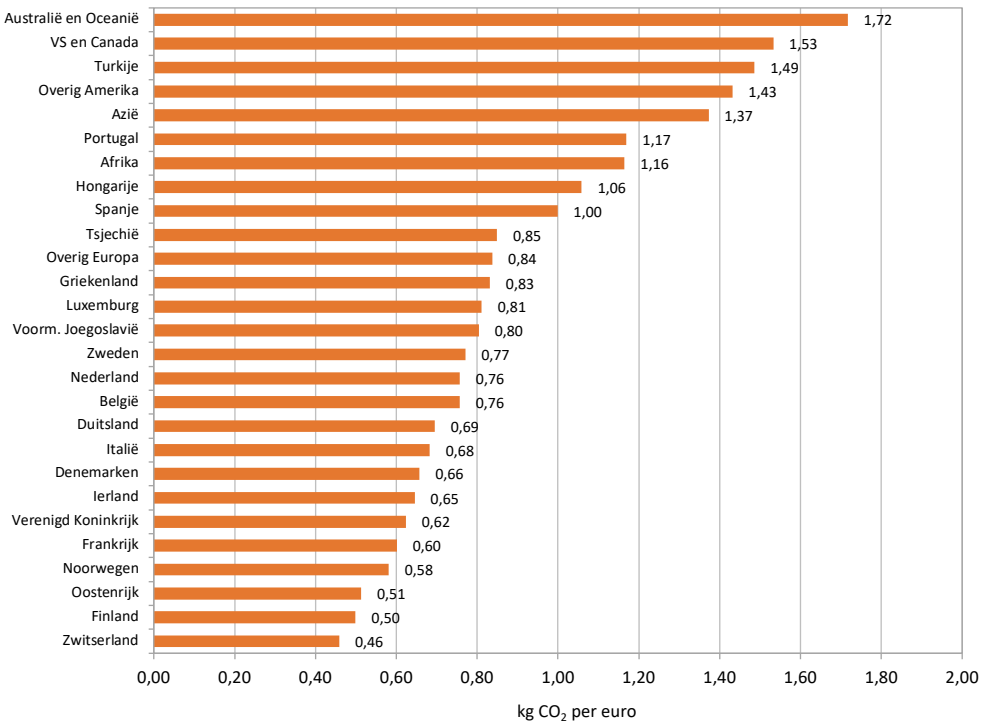
Figuur 10.6

Bron: CVO, 2002, 2005, 2008-2020 (berekeningen CSTT/NRIT Onderzoek).

De eco-efficiëntie van een vakantie wordt gedefinieerd als CO₂-emissie in kilogram per uitgegeven euro. Hoe lager dit getal, hoe beter de eco-efficiëntie. Deze indicator kan ondernemers, toerismebureaus en bestemmingsmanagers helpen om hun prioriteiten zo te stellen dat de emissie van hun producten laag is, zonder dat dit ten koste gaat van de omzet. Samen met gegevens over de totale emissie kan deze indicator een bijdrage leveren aan een optimale afstemming van klimaat- en economisch beleid.

Figuur 10.7 Eco-efficiëntie van reizen naar verschillende bestemmingen, 2020*

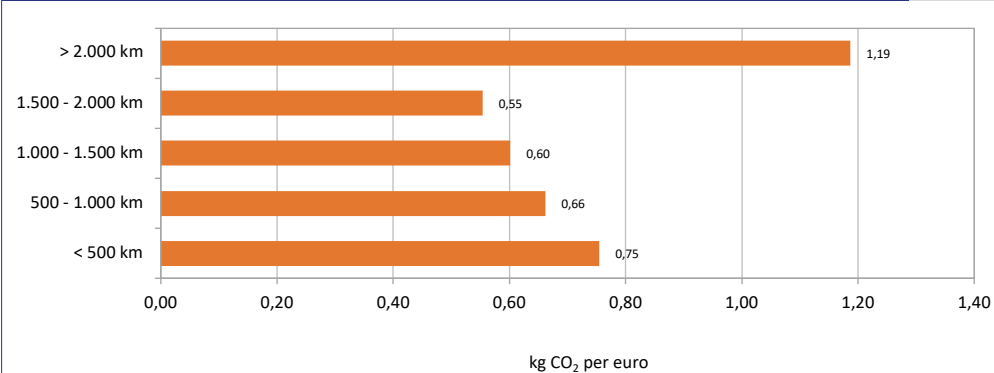

Bron: CVO, 2002, 2005, 2008-2020 (berekeningen CSTT/NRIT Onderzoek).

* Milieubelasting van een vakantie afgezet tegen de bestedingen tijdens deze vakantie, in kg CO₂ per euro.

Uit figuur 10.7 blijkt dat de eco-efficiëntie het gunstigst is voor vakanties naar Zwitserland: 0,46 kg per euro. De lage waarde voor Zwitserland heeft veel te maken met de hoge vakantiekosten en prijzen in dit land. De eco-efficiëntie is het minst gunstig voor vakanties naar Australië en Oceanië: 1,72 kg per euro. De verre reisafstand naar deze bestemmingen gaat gepaard met hoge vakantiekosten, maar ook met bijna vijf ton CO₂. Van de verre bestemmingen heeft Afrika de gunstigste eco-efficiëntie: 1,16 kg per euro. Turkije heeft een voor Europese bestemmingen zeer ongunstige eco-efficiëntie van 1,49 kg per euro, wat vooral door de relatief lage vakantiekosten wordt veroorzaakt. Ook een binnenlandse vakantie valt qua eco-efficiëntie minder gunstig uit dan een vakantie in de ons omringende landen. Dit wordt veroorzaakt door de lagere (vooral reis-) kosten van een binnenlandse vakantie.

Figuur 10.8 geeft de eco-efficiëntie weer in samenhang met de gereisde afstand. Voor reisafstanden onder de 2000 kilometer neemt de eco-efficiëntie toe bij grotere reisafstanden. Voor reisafstanden groter dan 2000 km is de CO₂-emissie echter zo groot, dat deze niet meer opweegt tegen de hogere kosten van de reis. Voor deze reisafstand is de eco-efficiëntie het laagst van alle afstanden. Het is van belang te beseffen dat in deze groep ook zeer grote reisafstanden (tot 18.000 km) voorkomen. Het omslagpunt ligt waarschijnlijk bij een grotere afstand dan 2.000 km. Naast eco-efficiëntie zal men altijd de totale omzetten en totale emissies mee moeten wegen om de combinatie van economische en klimaatdoelen te kunnen halen.

Bron: CVO, 2002, 2005, 2008-2020 (berekeningen CSTT/NRIT Onderzoek).

* Milieubelasting van een vakantie afgezet tegen de bestedingen tijdens de vakantie uitgedrukt in kg CO₂ per euro.

10.3 Toeristische druk op de omgeving

Een groei van het verblijfstoerisme kan een verhoogde druk veroorzaken op het milieu en de leefomgeving in toeristische bestemmingen en doorreisgebieden. In deze laatste paragraaf worden twee indicatoren beschreven die de 'toeristische druk' kwantificeren. Ten eerste wordt dat gedaan door middel van de dichtheid: het gemiddelde aantal overnachtingen per dag per vierkante kilometer in een bepaald gebied, en ten tweede door de intensiteit: het gemiddelde aantal overnachtingen per dag per 100 inwoners in een bepaald gebied. Er wordt onderscheid gemaakt naar provincies en enkele grote steden in Nederland.

De inwoners van een regio of stad kunnen de toeristische druk anders ervaren. De perceptie zal per persoon verschillen. Naast de toeristische druk spelen ook andere factoren een rol, bijvoorbeeld of men in een bepaald gebied is gaan wonen om de rust. Daarnaast kunnen de herkomst en de aard van de activiteiten van de toeristen een groot verschil maken. Ook de vraag of iemand werkzaam is in de toerismebranche of juist niet zal uitmaken in de perceptie van de toeristische druk.¹⁴ In de capita selecta van het Trendrapport 2016 is een artikel van Albert Postma en Ko Koens opgenomen dat een onderzoek naar de bewonersperceptie van toeristische druk beschrijft in een aantal grote steden in Europa.¹⁵ Er is gekeken naar de factoren die gezien vanuit de inwoner bij de toeristische druk een rol spelen.

Bronnen

Voor de aantallen overnachtingen van toeristen is gebruikgemaakt van de statistiek Logiesaccommodaties. Deze statistiek omvat zowel het aantal overnachtingen van vrijetijdstoeristen als dat van

14 Choi, H.-S. C., & Sirakaya, E. 2005. Measuring Residents' Attitude toward Sustainable Tourism: Development of Sustainable Tourism Attitude Scale. *Journal of Travel Research*, 43(4), 380-394.

15 Postma, A. & Koens, K. 'Toeristische druk op stedelijke bestemmingen. Het perspectief van bewoners' in: *Trendrapport toerisme, recreatie en vrije tijd 2016* (NRIT Media, CBS, NBTC, CELTH, 2016), 328-332.

zakenreizigers. Bij de provincies gaat het om overnachtingen in alle typen logiesvormen. Bij de grote steden is alleen gebruikgemaakt van overnachtingen in hotels, omdat cijfers van overnachtingen in alle logiesvormen niet beschikbaar zijn op dit niveau. Dit heeft echter weinig effect op de uitkomsten omdat slechts een heel klein deel van de accommodaties in de gepresenteerde steden geen hotel is. Voor de cijfers over de oppervlakte van de provincies en steden en het aantal inwoners in deze gebieden is gebruikgemaakt van respectievelijk de Bodemstatistiek en de Bevolkingsstatistiek van het CBS.

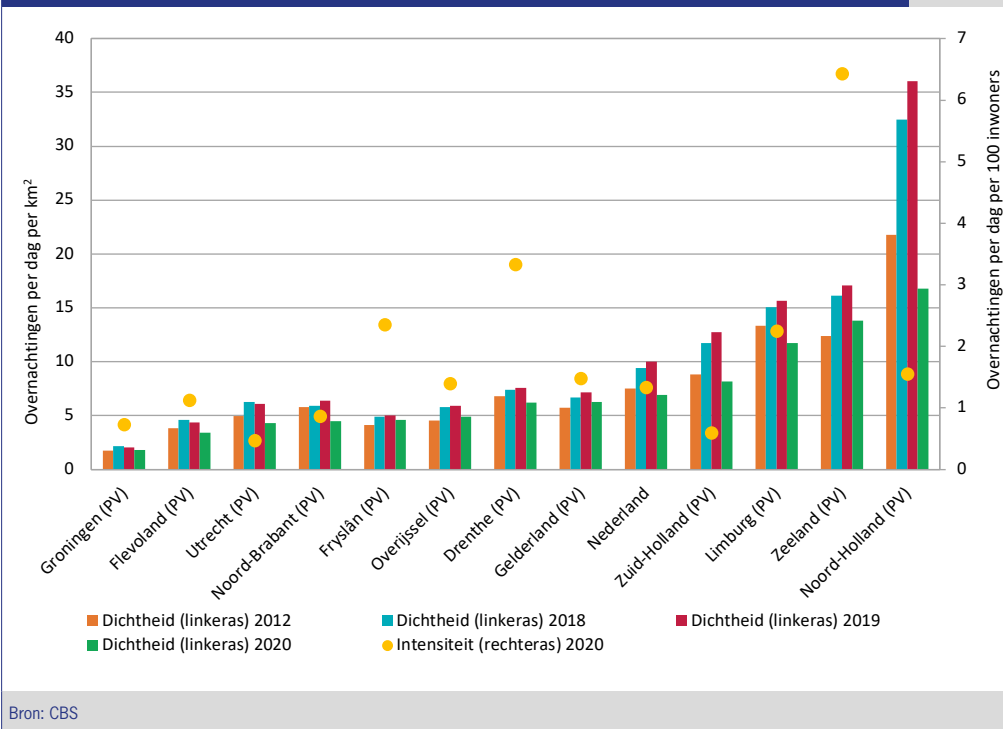
Cijfers geven ondergrenzen toeristische druk aan

Particuliere accommodaties (vaak verhuurd via online platforms als Airbnb, Micazu en Wimdu) vallen buiten de statistiek Logiesaccommodaties van het CBS. Dat geldt ook voor kleine commerciële accommodaties met minder dan vijf slaapplekken.¹⁶ Tevens blijven het verblijf in eigen tweede woning, bij familie/vrienden en van vaste gasten op campings en jachthavens buiten het bereik van dit onderzoek. Ten slotte is het dagtoerisme (nog) niet meegenomen in de berekening van de toeristische druk. Het gaat hier dus om een ondergrens. In feite zou ook voor dagtoerisme de toeristische druk kunnen worden berekend, om zo bijvoorbeeld te kunnen zien of verblijfstoerisme of juist dagtoerisme meer druk veroorzaakt op de omgeving. Ook zou het aardig zijn om onderscheid te maken naar land van herkomst en het type bezoeker. Dat is hier niet gedaan. Men dient zich verder te realiseren dat het in deze paragraaf gaat om gemiddelden op jaarbasis. De waarden kunnen sterk schommelen naargelang het seizoen, de dag van de week (werkdagen versus weekend), feestdagen of dagen met belangrijke evenementen. De cijfers moeten dan ook niet als absolute getallen worden gezien, maar als referentiewaarden ten opzichte van elkaar.

Toeristische dichtheid en intensiteit fors afgenomen in 2020

In 2020 was de toeristische dichtheid voor heel Nederland 6,9 overnachtingen per dag per km². Dit was een afname van 31 procent ten opzichte van 2019 (figuur 10.9). Een dergelijke afname was zichtbaar voor alle provincies, maar de afname was niet overal even groot. De afgelopen jaren was de toeristische dichtheid veruit het hoogst in Noord-Holland. In 2019, bijvoorbeeld, was de toeristische dichtheid in deze provincie ruim tweemaal zo groot als in Zeeland, de tweede provincie qua dichtheid. In 2020 was Noord-Holland echter ook de provincie waar de toeristische dichtheid het sterkst afnam, waardoor het verschil met andere provincies een stuk kleiner werd. De provincies met de hoogste toeristische druk in 2020 waren Noord-Holland, Zeeland, en Limburg. De provincies met de laagste toeristische druk waren Groningen, Flevoland en Utrecht.

¹⁶ Bij huisjesterreinen en groepsaccommodaties minder dan tien slaapplekken en bij campings minder dan vier standplaatsen (excl. vaste standplaatsen voor bijvoorbeeld stacaravans).

Bron: CBS

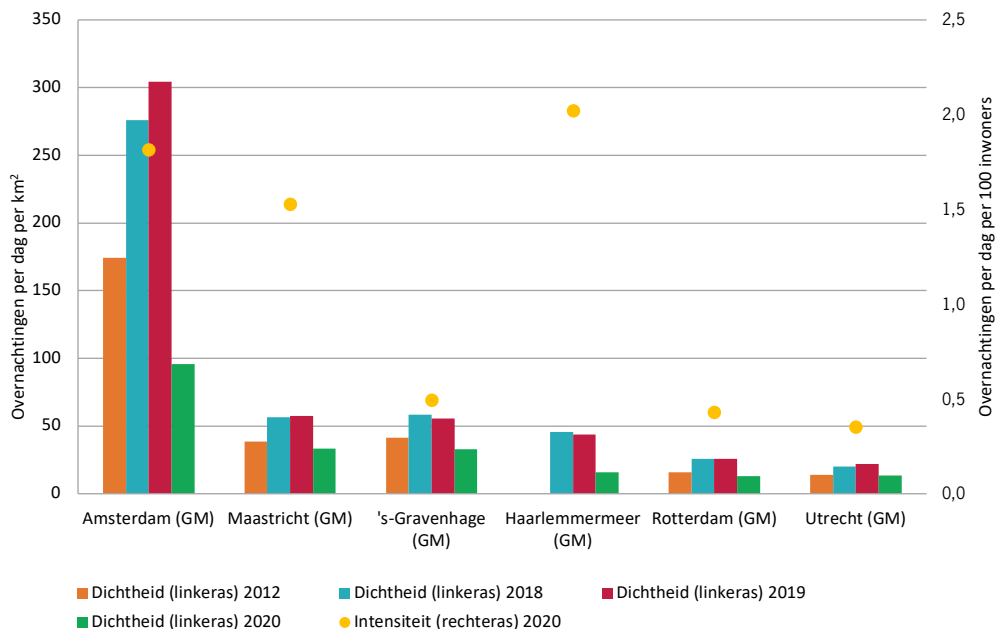
*Bij de oppervlakte is alleen gekeken naar de landoppervlakte.

Net als de toeristische dichtheid nam ook de toeristische intensiteit, uitgedrukt als het aantal overnachtingen per dag per 100 inwoners, in alle provincies af in 2020. De provincies met de hoogste toeristische intensiteit in 2020 waren Zeeland, Drenthe en Fryslân (6,4, 3,3 en 2,4 overnachtingen per dag per 100 inwoners). De afname van de toeristische intensiteit ten opzichte van 2019 was veruit het grootst in Noord-Holland (-117 procent).

Amsterdam kent verreweg de hoogste toeristische dichtheid

Figuur 10.10 presenteert de toeristische dichtheid en intensiteit in zes gemeenten van Nederland: Amsterdam, Rotterdam, Den Haag, Utrecht, Haarlemmermeer en Maastricht. Net als in voorgaande jaren kent Amsterdam verreweg de grootste toeristische dichtheid: 96 hotelovernachtingen per dag per vierkante kilometer in 2020. Wel was de toeristische dichtheid fors lager dan een jaar eerder. In 2019 was deze nog 304 hotelovernachtingen per dag per vierkante kilometer, wat een afname van 69 procent in 2020 betekent. Desalniettemin was de toeristische dichtheid nog steeds bijna 3 keer zo hoog als in Maastricht of Den Haag, en bijna 14 keer zo hoog als het Nederlandse gemiddelde van 7 overnachtingen per dag per vierkante kilometer. De toeristische dichtheid is nog hoger als niet naar de totale landoppervlakte van de gemeente Amsterdam wordt gekeken maar alleen naar de oppervlakte van de binnenstad waar de meeste toeristen verblijven en/of hun dag besteden.

Figuur 10.10 Dichtheid (per dag per km²) en intensiteit (per dag per 100 inwoners) van hotelovernachtingen, 2012-2020*

Bron: CBS

* Bij de oppervlakte is alleen gekeken naar de landoppervlakte.

Als ook hier wordt gekeken naar de toeristische intensiteit, door middel van het gemiddelde aantal hotelovernachtingen per dag per 100 inwoners, wordt ook duidelijk waarom het CBS ertoe over is gegaan om cijfers over de hotels in Haarlemmermeer te publiceren. In 2020 was de toeristische intensiteit in Haarlemmermeer met 2,0 hotelovernachtingen van toeristen per dag op 100 inwoners het hoogste van alle gemeenten in figuur 10.10. De intensiteit was wel lager dan die in de provincies Zeeland (6,4), Drenthe (3,3), Fryslân (2,4) en Limburg (2,3). In 2020 was de toeristische intensiteit in de gepresenteerde gemeentes tussen de 39 procent (Utrecht) en 69 procent (Amsterdam) lager dan in 2019.

11 Particuliere vakantieverhuur via online platformen in NL

Hoofdpunten

- Vanaf 2021 krijgt het CBS via Eurostat cijfers beschikbaar over de particuliere vakantieverhuur via online platformen (Airbnb, TripAdvisor, Booking en Expedia). In eerste instantie gaat het om cijfers over de jaren 2018 en 2019; in de loop van 2021 volgt informatie over het jaar 2020. Het streven van Eurostat is om vervolgens elk kwartaal jaar data per maand te verstrekken aan de Europese lidstaten.
- In Nederland waren er in 2019 iets minder dan 10 miljoen gastovernachtingen via online platformen bij particulieren: circa 1,8 procent van het totaal aantal gastovernachtingen van dit type in de gehele EU-27.
- Particuliere vakantieverhuur aan Nederlanders komt beduidend minder voor dan verhuur aan buitenlanders.
- Bijna de helft (45 procent) van alle gastovernachtingen van de particuliere vakantieverhuur via online platformen vindt plaats in Noord-Holland. Een groot deel (55 procent) van deze gastovernachtingen in Noord-Holland betreft Amsterdam.

11.1 Achtergrond

Het verhuren van woningen, appartementen en kamers door particulieren voor verblijfsrecreatie heeft altijd al bestaan. Echter door de opkomst van het internet en in het kielzog daarvan online platformen is zowel de scope als het volume van dit soort verhuur in het afgelopen decennium sterk toegenomen. Het bekendste voorbeeld van zo'n online platform is Airbnb (opgericht in 2008). Maar ook online platformen die uit de hotel- en reisbranche komen, zoals Booking, TripAdvisor en Expedia, bieden dit soort particuliere vakantieverhuur steeds vaker aan. Met de opkomst van deze digitale bemiddelingsdiensten kunnen particulieren veel makkelijker als verhuurder optreden en (additionele) inkomsten verwerven (zogenoemde deeleconomie). Eerder onbenut gebleven ruimte wordt nu toegevoegd aan het bestaande aanbod van logies. Daarmee gaat men de concurrentie aan met het bestaande aanbod van traditionele logies, zoals hotels, campings en bungalowparken. Niet door iedereen wordt deze ontwikkeling als positief ervaren. Vaak worden de negatieve kanten van deze ontwikkeling belicht, zoals effecten op de vastgoedmarkt (o.a. hogere prijzen en minder ruimte voor wonen), overlast en het omzeilen van regels die wel gelden voor de traditionele logies. Daarnaast is het voor de overheid moeilijk om grip te krijgen op deze wijze van vakantieverhuur en loopt zij mogelijk belastinginkomsten mis. Door de snelle groei en het belichten van de negatieve kanten, proberen sommige grote steden, zoals Barcelona en Amsterdam, particuliere vakantieverhuur steeds meer aan banden te leggen of strak te reguleren. Om beleid te kunnen voeren, is er behoefte aan statistische informatie. Tot op heden heeft deze statistische informatie ontbroken.

Data van Eurostat

Doordat online platformen niet altijd bereid zijn om informatie te verschaffen, was er alleen een zeer grove schatting mogelijk van de omvang van het vakantieverhuur via deze online platformen (met name het aantal gasten en overnachtingen). Daarbij werd bijvoorbeeld gebruikgemaakt van data zoals aan te treffen op de websites van de online platformen zelf. Resultaten waren gebaseerd op aannames met discussies over de kwaliteit van de cijfers tot gevolg. Dat de omvang van vakantieverhuur via online platformen niet meer verwaarloosbaar is, is ondertussen wel duidelijk geworden, zeker op plekken waar de vraag groot is en het traditionele aanbod verhoudingsgewijs klein is.

Enkele jaren geleden is de Europese Unie samen met het statistisch bureau Eurostat onderhandelingen gestart met een aantal grote online platformen, zoals Airbnb, TripAdvisor, Booking en Expedia, om informatie over particuliere vakantieverhuur te verkrijgen voor alle lidstaten van de EU tegelijk. Deze onderhandelingen hebben geresulteerd in een overeenkomst en een levering van data van de platformen aan Eurostat. Na een aggregatiestap over alle platformen heen, hebben de lidstaten in het voorjaar van 2021 een eerste set met data ontvangen over de particuliere vakantieverhuur via deze platformen voor de jaren 2018 en 2019. In de loop van 2021 volgt informatie over het jaar 2020 en het eerste half jaar van 2021. Het streven van Eurostat is vervolgens om elk kwartaal jaar data per maand te verstrekken aan de statistische organisaties van de lidstaten, zoals het CBS.

Het betreft data over de verhuur, c.q. het gebruik. Het gaat daarbij om het aantal keren dat een accommodatie is verhuurd; het aantal nachten dat een accommodatie is verhuurd; en het aantal overnachtingen van alle gasten. Dus als een groep van 3 personen 5 nachten heeft verbleven in een accommodatie, dan geldt: aantal keren verhuurd = 1; aantal verhuurde nachten van de accommodatie = 5; en aantal gastovernachtingen = 15. Data over het aanbod van de particuliere vakantieverhuur komt pas in een later stadium beschikbaar, omdat eerst het probleem van dubbelstellingen moet worden opgelost.

Het is tot nu toe namelijk nog niet goed mogelijk te ontdebellen voor aanbod dat beschikbaar is via meerdere platformen. Ook kan er sprake zijn van overlap met het aanbod dat wordt geteld via de Statistiek Logiesaccommodaties (SLA). Het probleem van dubbelstellingen geldt niet voor het gebruik, althans als het gaat om de betrokken platformen onderling. Wel kan er bij het gebruik overlap zijn met de genoemde aantallen van de SLA. *Pas nadat er een methode is ontwikkeld om voor deze dubbelingen te corrigeren is het mogelijk om de aantallen gastovernachtingen van de particuliere vakantieverhuur op te tellen bij de aantallen overnachtingen van de traditionele logies van de SLA om aldus een totaalbeeld te krijgen van de verhuur van logiesaccommodaties.*

Het gaat vooralsnog om experimentele cijfers. Daarnaast moet er rekening mee worden gehouden, dat met de vier leverende partijen wel een belangrijk deel van de particuliere vakantieverhuur in de cijfers is opgenomen, maar niet alle particuliere vakantieverhuur. Buiten de hier meegenomen vier grote online platformen, zijn ook nog andere, veelal kleinere en lokale, online platformen actief.

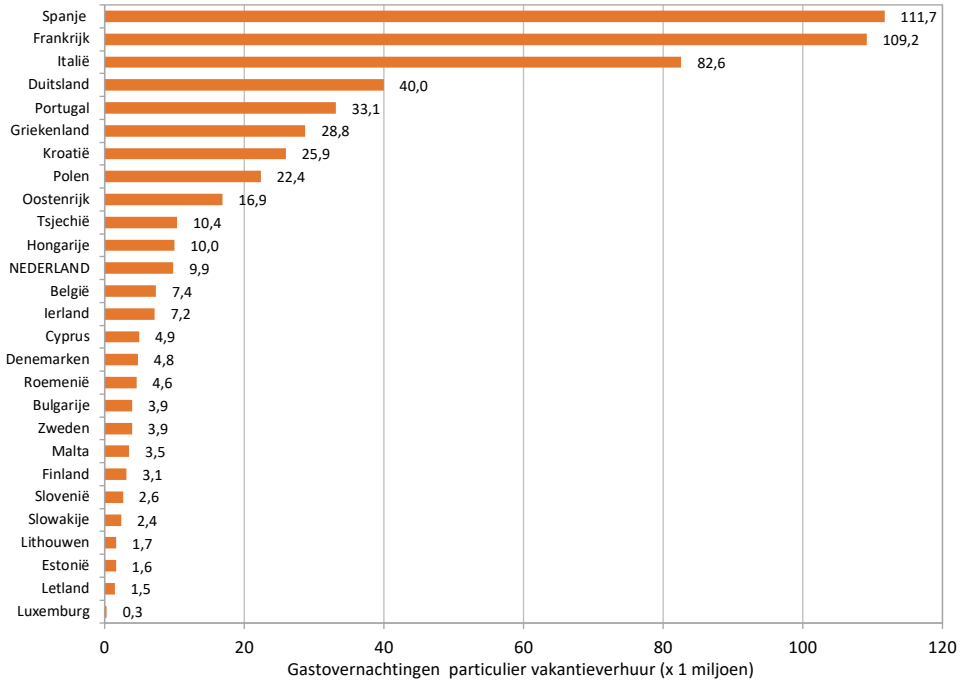
11.2 Enkele resultaten voor 2019

De hier gepresenteerde resultaten van Nederland beperken zich tot het jaar 2019. Er is vooral gekeken naar het aantal gastovernachtingen. Deze variabele is namelijk vergelijkbaar met aantal overnachtingen bij de SLA. Aantallen zijn afgerond op duizendtallen. Alle data van alle lidstaten van de EU, inclusief het jaar 2018, zijn terug te vinden via de volgende link: <https://ec.europa.eu/eurostat/web/experimental-statistics/collaborative-economy-platforms>.

Omvang gastovernachtingen per lidstaat van de EU

Figuur 11.1 geeft een overzicht van het aantal gastovernachtingen per lidstaat van de EU (totaal 554 miljoen gastovernachtingen) in 2019. De landen waar de meeste particuliere vakantieverhuur plaatsvindt, namelijk Spanje, Frankrijk, Italië en Duitsland, zijn ook de landen waar de meeste overnachtingen in de standaardlogies worden geboekt (zie Eurostat). Hoewel daarbij het aantal overnachtingen voor Italië en Duitsland veel dichtertegen dat voor Spanje en Frankrijk aanzit.

Figuur 11.1 Aantal gastovernachtingen particulier vakantieverblijf via online platformen per lidstaat EU-27, 2019

Bron: Eurostat.

In Nederland gaat het om iets minder dan 10 miljoen gastovernachtingen via online platformen bij particulieren in 2019: circa 1,8 procent van het totaal aantal gastovernachtingen in de gehele EU-27. In 2019 zijn via de SLA 123,4 miljoen gastovernachtingen in standaardlogies geregistreerd. Zoals eerder uitgelegd, is niet uit te sluiten dat een deel van de 10 miljoen gastovernachtingen van de particuliere verhuur ook in de cijfers van de SLA zitten omdat de afbakening tussen commercieel en particulier verhuur niet altijd even duidelijk is.

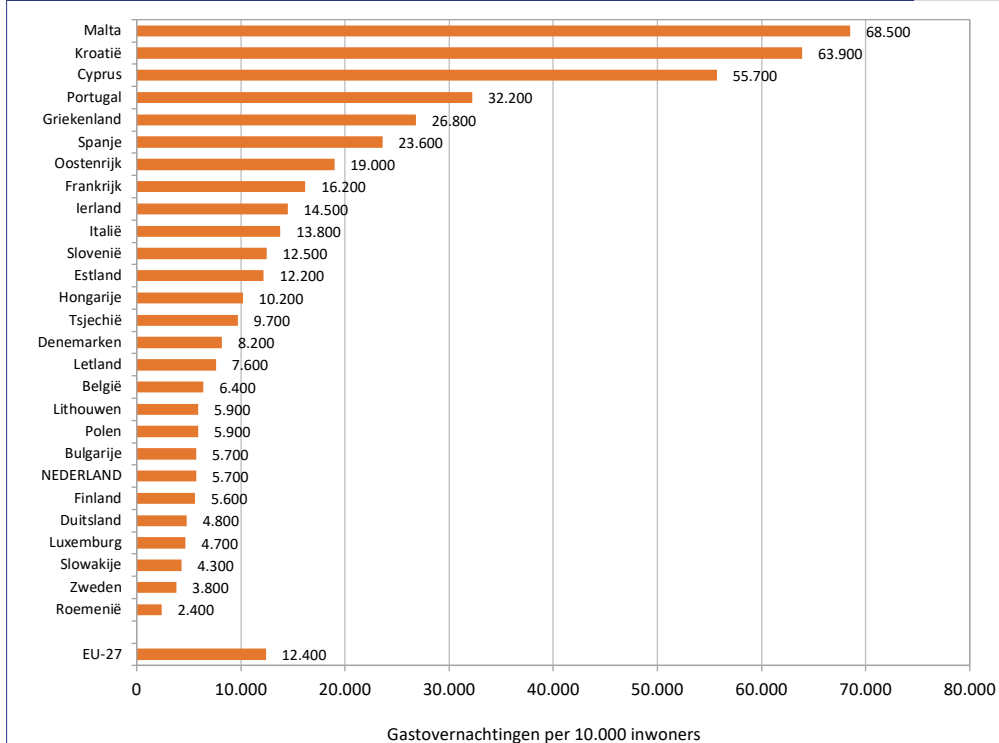
Een betere vergelijking tussen landen kan worden gemaakt door bijvoorbeeld het aantal gastovernachtingen per 10.000 inwoners (per 1-1-2020) weer te geven. De bron voor deze bevolkingsaantallen is Eurostat¹. (Figuur 11.2). Dan ontstaat een ander beeld. Wat opvalt is dat Nederland, samen met landen zoals Zweden, Duitsland en Finland, vrij laag scoort. Dat betekent dat de toeristische druk in deze landen door particulier vakantieverblijf via online platformen relatief laag is. Het kan echter best zo zijn dat een substantieel deel van dat particuliere vakantieverblijf zich in een specifieke regio concentreert. Zie bijvoorbeeld Amsterdam in Nederland. Vooral in landen als Malta, Kroatië en Cyprus is het aantal gastovernachtingen per 10.000 inwoners hoog.

¹ https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Population_and_population_change_statistics#EU_population_shows_a_slight_decrease_in_2020

In de meeste landen van de EU-27 gaat het om (beduidend) meer gastovernachtingen van buitenlandse toeristen dan die van de eigen inwoners. Dat geldt niet voor Duitsland, Frankrijk en Polen. Daar boeken de eigen inwoners meer gastovernachtingen bij de particuliere vakantieverhuur dan inkomende toeristen.

Aantal gastovernachtingen particulier vakantieverhuur via online platformen per 10.000 inwoners, EU, 2019

Figuur 11.2

Bron: Eurostat/CBS.

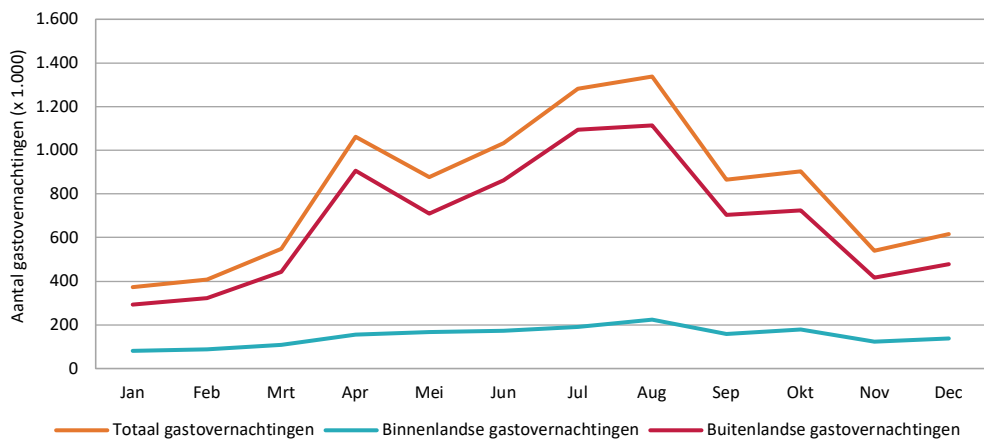
Aantal gastovernachtingen in Nederland per maand

Als het aantal gastovernachtingen van de particuliere vakantieverhuur via online platformen in 2019 wordt verdeeld over de maanden van het jaar, dan ontstaat een 'normaal' seizoenpatroon. De zomermaanden juni, juli en augustus scoren het hoogst. Verder zijn er twee pieken die relateren aan de voorjaars- en herfstvakantie. Particulier vakantieverhuur aan Nederlanders is beduidend minder dan de verhuur aan buitenlanders. Zie verder figuur 11.3.

Aantal gastovernachtingen in Nederland naar provincie

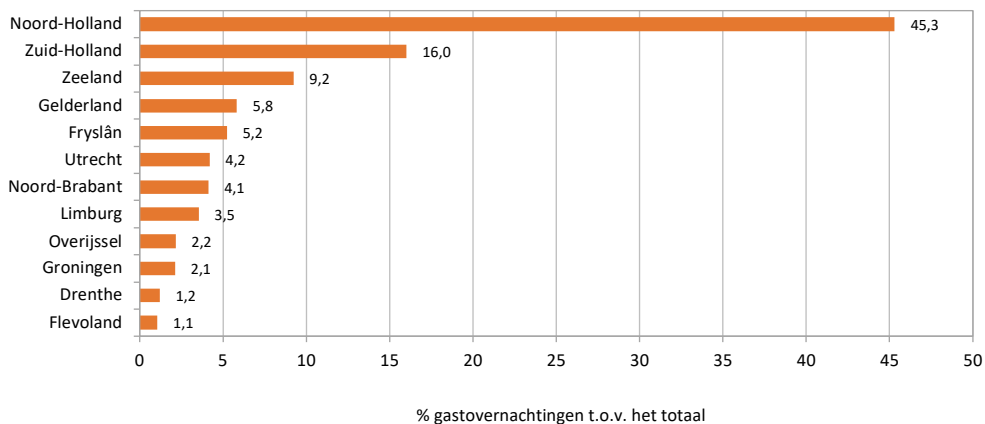
Figuur 11.4 laat zien dat de meeste gastovernachtingen in de particuliere vakantieverhuur, geboekt via online platformen, worden doorgebracht in Noord-Holland: zo'n 4,5 miljoen gastovernachtingen, 45,3 procent van alle gastovernachtingen in Nederland. Een groot deel (55 procent) van deze gastovernachtingen in Noord-Holland wordt gemaakt in Amsterdam. Ook de provincies Zuid-Holland en Zeeland vertegenwoordigen een substantieel aantal gastovernachtingen met respectievelijk 16,0 en 9,2 procent van alle gastovernachtingen in Nederland. De overige provincies laten relatief lage percentages zien.

Figuur 11.3 Aantal gastovernachtingen particulier vakantieverblijf via online platformen per maand, Nederland, 2019

Bron: Eurostat.

Figuur 11.4 Verdeling (percentages) van gastovernachtingen particulier vakantieverblijf via online platformen naar provincies, Nederland, 2019

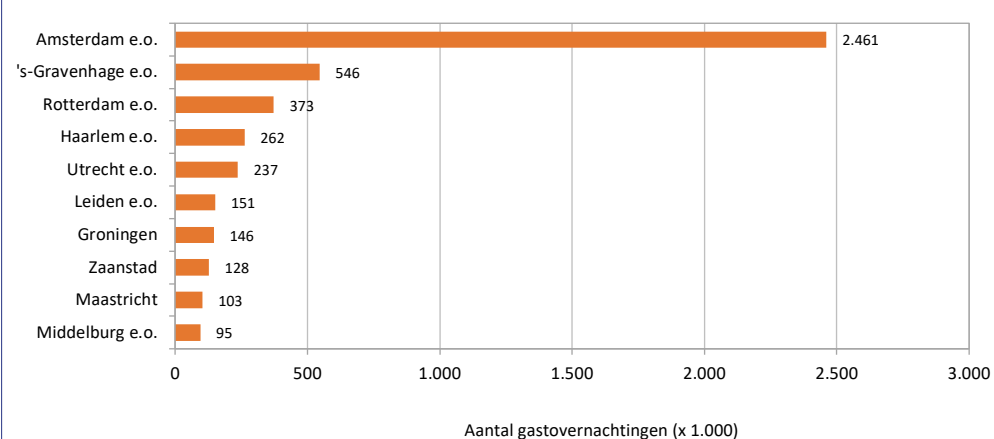
Bron: Eurostat.

Aantal gastovernachtingen voor enkele steden in Nederland

Het is geen verrassing dat Amsterdam de meeste gastovernachtingen laat zien bij de particuliere vakantieverblijf via online platformen: circa 2,5 miljoen gastovernachtingen in 2019. Dat is bijna een kwart van alle gastovernachtingen in Nederland. De overige steden scoren verhoudingsgewijs veel lager. Aangetekend zij wel dat bij sommige steden, waaronder Amsterdam, Rotterdam en Den Haag, ook enkele randgemeenten zijn meegenomen in de cijfers.

Top 10 van steden* met de meeste gastovernachtingen particuliere vakantieverhuur via online platformen, Nederland, 2019

Figuur 11.5

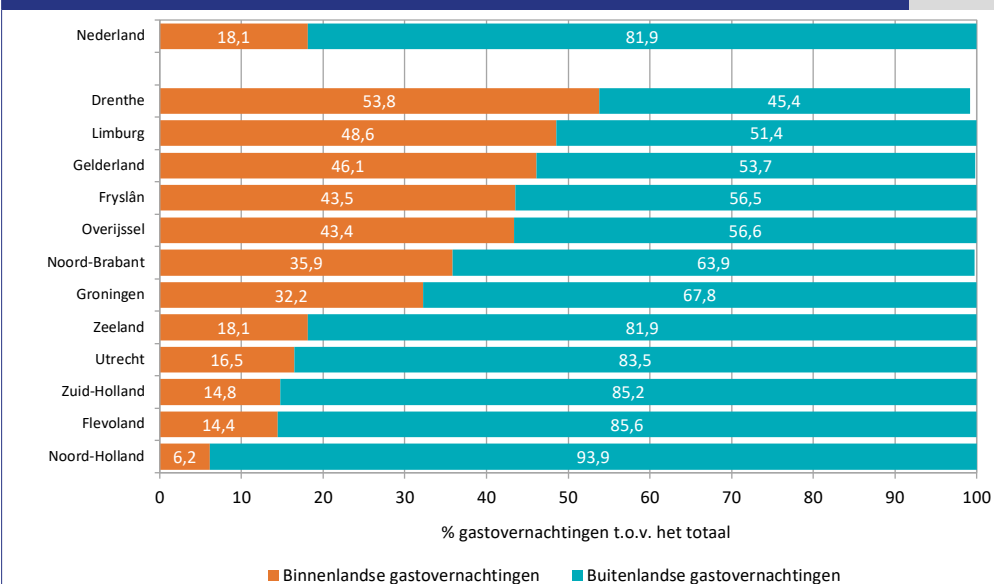

Bron: Eurostat.

*vaak gaat het ook om de omliggende gemeenten

Verdeling (percentages) van gastovernachtingen particulier vakantieverhuur via online platformen naar land van herkomst, per provincie, Nederland, 2019

Figuur 11.6

Bron: Eurostat.

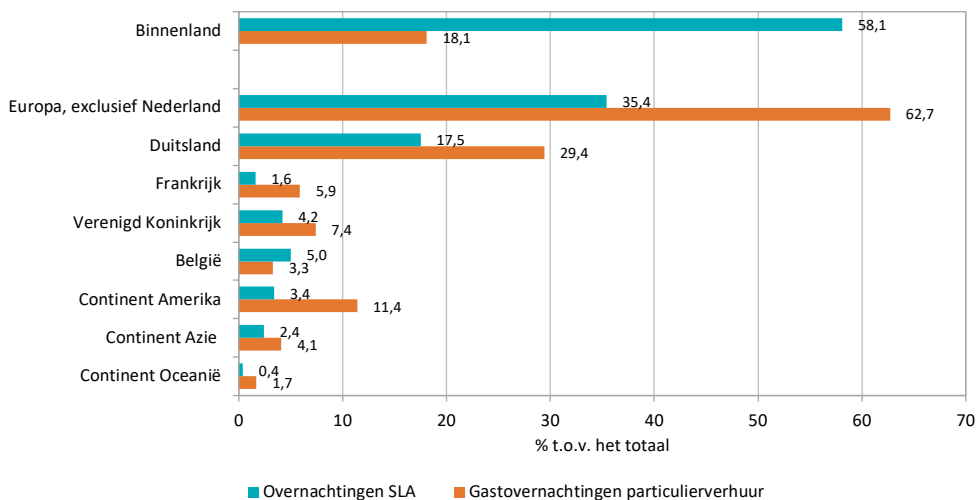
Aantal gastovernachtingen in Nederland naar land van herkomst

Figuur 11.3 laat zien dat het bij het grootste deel van de particuliere vakantieverhuur via online platformen gaat om buitenlandse toeristen: 81,9 procent van het totaal aantal gastovernachtingen. Dat geldt

ook voor de meeste provincies zoals Utrecht (83,5 procent), Flevoland (85,6 procent), Zeeland (81,9 procent), Zuid-Holland (85,2 procent) en vooral Noord-Holland (93,9 procent). Alleen in de provincie Drenthe worden meer gastovernachtingen gemaakt in de particuliere vakantieverhuur door Nederlanders dan buitenlanders: 53,8 procent van alle gastovernachtingen in Drenthe. Zie verder figuur 11.6

Figuur 11.7

Verdeling (percentages) gastovernachtingen particuliere vakantieverhuur via online platformen en verdeling (percentages) overnachtingen van standaardlogies naar regio van herkomst (uit de SLA), Nederland, 2019

Bron: Eurostat/CBS.

Als nader gekeken wordt waar de buitenlandse gasten van de particuliere vakantieverhuur via online platformen vandaan komen, gaat het vooral om Duitsland (29,4 procent alle gastovernachtingen), het Verenigd Koninkrijk (7,4 procent van alle gastovernachtingen), de Verenigde Staten (8,1 procent alle gastovernachtingen), Frankrijk (5,9 procent alle gastovernachtingen) en Azië (4,1 procent alle gastovernachtingen). Opvallend is dat slechts 3,3 procent van alle gastovernachtingen in de particuliere vakantieverhuur via online platformen gemaakt wordt door Belgen, terwijl België geldt als een van de belangrijkste toerisme genererende landen voor Nederland. Van de gastovernachtingen, komt 62,7 procent voor rekening van gasten uit Europa en 18,1 procent voor rekening van gasten uit Nederland zelf. Zie figuur 11.7.

Type accommodatie bij particuliere vakantieverhuur via online platformen

Ten slotte kan nog iets gezegd worden over het type accommodatie dat wordt verhuurd via online platformen. Het gaat - als gekeken wordt naar het aantal gastovernachtingen - vooral om de verhuur van hele wooneenheden, zoals een huis of een appartement: 83 en 91 procent van alle gastovernachtingen voor respectievelijk Nederland en de EU. Delen van wooneenheden, zoals een kamer, worden veel minder vaak verhuurd. Daarnaast gaat het vooral om wooneenheden met minder dan 10 bedden: 95 en 92 procent van alle gastovernachtingen voor respectievelijk Nederland en de EU.

Het 'Tendrapport toerisme, recreatie en vrije tijd' geeft al 40 jaar een samenhangend beeld van de gehele Nederlandse vrijetijdssector. Op basis van de meest toonaangevende (statistische) onderzoeken en bronnen komen de belangrijkste trends en ontwikkelingen in toerisme, recreatie en vrije tijd aan bod. Het rapport is een gezamenlijk uitgave van CBS, NBTC, CELTH en NRIT die daarin samen optrekken teneinde de vrijetijdssector met data, kennis en inspiratie te faciliteren. In deze editie blikken we uitgebreid terug op 2020 waar de branche vanwege de COVID-19 pandemie in een nieuwe werkelijkheid moest opereren. In een doorkijk naar 2021 e.v. staat het perspectief voor de toekomst centraal. Door de presentatie van alle informatie in één overzichtelijke uitgave is het rapport ook uitstekend bruikbaar als naslagwerk.

